ئاتا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى -روھىڭ سامان بولماس.

يېڭى ھايات

1991 ‑يىل 2 ‑نويابر شەنبە
№131 (3463)
باھاسى 4 تىيىن

گېزىت 1970‑ يىلى 1‑ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە
شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي- سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى.

ئالىي دەرىجىدىكى كېڭەش- ئامېرىكا ئۇچرىشىشى

مادرىد. (تاس-س). بۇ يەردە ئەس-ج-ئى پرېزىدېنتى مىخائىل گورباچېۋ ۋە ئاق-ش پرېزىدېنتى ژورژ بۇشنىڭ مۇزاكىرىلىرى باشلاندى. ئالىي دەرىجىدىكى كېڭەش -ئامېرىكا ئۇچرىشىشى ئەس-ج-ئى-نىڭ مادرىتتىكى ئەلچىخانىسىنىڭ تېررىتورىيەسىدە ئۆتۈۋاتىدۇ. ئۇ ئىش بابىدىكى زىياپەت بىلەن باشلاندى، ئۇنىڭغا كېڭەش تەرەپتىن ئەس-ج-ئى تاشقى ئىشلار مىنىستىرى بورىس پانكىن، ئەس-ج-ئى پرېزىدېنتى يېنىدىكى سەياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ ئەزاسى يېگور ياكوۋلېۋ، ئامېرىكا تەرەپتىن ئاق-ش دولەت كاتىبى ژېيمس بېيكېر قاتنىشىۋاتىدۇ.

ئاندىن كېيىن پرېزىدېنتلار سۆھبىتى تار دائىرىدە داۋاملىشىدۇ. مۇزاكىرىلەر ئاياقلاشقاندىن كېيىن مىخائىل گورباچېۋ بىلەن ژورژ بۇش مەتبۇئات ئۈچۈن قىسقا بىلدۈرۈش ئېلان قىلىدۇ، ژۇرنالىستلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بېرىدۇ.

ئالىي دەرىجىدىكى ئۇچرىشىشنىڭ دۇنياۋىي سەياسەت پروبلېمىلىرىنىڭ ئەئەنىۋىي ئوبزورىغا بېغىشلىنىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلۇۋاتىدۇ، كېيىنكى ژىللار مابەينىدا ئىككى ئۇلۇق دولەت ئۇلارنى ھەل قىلىشقا بىرلىشىپ قاتنىشىۋاتىدۇ. يادرو جەھەتتىن قوراللىسىزلىنىش مەسىلىلىرى، شۇنداقلا يۇگوسلاۋىيەدىكىگە ئوخشاش كەسكىن توقۇنۇشلارمۇ ئىككى رەھبەرنىڭ دىققەت ئەزەرىدە بولىدۇ.

ن. ئە. نازاربايېۋ: ئۆز ئارا ئۈتتۈر ھەرىكەت قىلىش كېرەك

لوندوندىن خەۋەر

لوندون، 29‑ ئوكتەبر. «بىز ئالەمچىنىڭ ئىككىنچى ئۈچىنى كىم تۇتۇپ تۇرغانلىقىنى بىلمەستىن ئۇنى ئوزىمىزگە تارتىمىز»،- كېڭەش ئىتتىپاقىغا ئىلگىرى كىرگەن جۇمھۇرىيەتلەر بىلەن ھەمكارلىق ئورنىتىشقا تىرىشىۋاتقان برىتانىيەنىڭ سودا- سانائەت دائىرىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى پات- پاتلا ئېيتىدىغان موشۇ ئىبارىنى ئۇلۇق برىتانىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى دۇگلاس خېرد موشۇ يەردە قازاقستان پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ بىلەن بولۇپ ئوتكەن ئۇچرىشىشتا نەقىل سىلتىپ ئوتتى.

قازاقستاندىن كەلگەن مېھمان ئوز نوۋىتىدە ھازىرقى ۋاقىتتا سودا- ئىختىسادىي ئوز ئارا ھەرىكەتنى ھەممىدىن ئاۋال ئوزلىرىنىڭ تاشقى ۋە ئىچكى سەياسىتىنى مۇستەقىل بەلگۈلەۋاتقان سۇۋېرېن دولەتلەر دەرىجىسىدە ئورنىتىش كېرەك ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى. بۇ، شۇنىڭغا قارىماي، ھەر ئىككى تەرەپنىڭ تىجارەتچىلىرى ئوتتۇرىسىدا بىۋاستە خەلىق ئارا ئالاقىلىرىنى تامامەن ئىستىسنا قىلمايدۇ.

برىتانىيە مىنىسترىنىڭ قازاقستان تېررىتورىيەسىگە ئورۇنلاشقان يادرو قۇراللىرىنى ئازارەت قىلىشى توغرىلىق سوئالىغا جاۋاپ بېرىپ، ن. ئە. نازاربايېۋ ئۇ ئازارەتنىڭ پەقەت مەركەزدىن، بىر ئورگاندىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى. بۇ ئورگانغا شۇنداق ئارسېناللارغا ئىگە بارلىق جۇمھۇرىيەتلەر ھەربىي ئىدارىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى كىرگەن بولار ئىدى. شۇنداقلا روسسىيە، ئۇكرائىنا، بېلارۇس، رەھبەرلىرىمۇ موشۇ نۇقتەئىي نەزەردە بولۇۋاتقانلىقى ئالاھىدە مۇھىمدۇر.

قازاقستان پرېزىدېنتى مەملىكەتنىڭ كېلەچىكىگە توختىلىپ، ھازىرقى ئالمۇتىدىكى ئۇچرىشىشتا سېلىنغان ئىختىسادىي بىرلەشمە توغرىلىق شەرتنامە ئۇنى جىپسىلاشتۇرىدىغان ئاساس بولۇۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ بىر پۈتۈن كەڭلىكنى بەرپا قىلىشنىڭ ئاساسىي ئىدىيەسى يېقىنقى ۋاقىتتا تەرەققىي ئېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى: نويابىر ئېيىنىڭ بېشىدا دولەت كېڭىشىنىڭ مەجلىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا جۇمھۇرىيەتلەر ئارا ئۇيغۇنلاشتۇرۇش كومىتېتى قۇرۇلۇشى لازىم.

ئۇلۇق برىتانىيەگە رەسمىي سەپىرىنىڭ دەسلەپكى كۈنى ن. ئە. نازاربايېۋ شۇنداقلا سودا ۋە سانائەت مىنىسترى پىتېر لىللى بىلەن ئۇچراشتى. سۆھبەتداشلار ئۇمۇمىي كېلىشىشتىن ئوز ئارا ھەمكارلىقنىڭ ئېنىق پروگراممىلىرىغا كوچۇش ۋاقتى كەلدى، دېگەن پىكىرنى ئېيتتى. قازاقستان پرېزىدېنتى ئەندى غەرىپ شىركەتلىرىگە كارخانىلارنىڭ پائالىيەت شەكىللىرىنى ژۇقۇرىدىن بەلگۈلەيدىغان مىنىستىرلىكلەر بىلەن ئەمەس، بەلكى ئىشلەپ چىقارغۇچىلارنىڭ ئوزلىرى ۋە يېڭىدىن پەيدا بولغان كومپېرسىيەلىك سترۇكتۇرىلار بىلەن ئىش ژۇرگۈزۈش خىلە مەخسەتكە مۇۋاپىق ئىكەنلىكىگە دىققەت بۆلدى.

ئىش بابىدىكى ھەمكارلىقنى يولغا قويۇشنىڭ ئەڭ مۇھىم ساھالىرىنىڭ بىرى مالىيە- ئىختىسات ساھاسى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، شۇنداقلا لوندوندا بولۇۋاتقان دەسلەپكى كۈنىلا ن. ئە. نازاربايېۋ ئوز ۋاقتىنىڭ خىلە كوپ قىسمىنى ناھايىتى چوڭ بانكىلارنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن مۇزاكىرىلەر ژۇرگۈزۈشكە بولدى. ئۇ جۈملىدىن، شۇنىڭغا باغلىق بولدىكى، ئۇلارنىڭ بىر مۇنچىلىرى غەربىي قازاقستاندىكى ئۇگلېۋودورود خام ئەشياسى كانلىرىنى ئوزلەشتۈرۈش لايىھىلىرىنى ئېكسپېرتىزا قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ. «ئەل بەرىكەت»، «باركلايز»، «مورگان گرېنفېلل» بانكىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن ئۇچراشقان چاغدا گەپ مالىيە ساھاسىدا ئوز ئارا ھەرىكەت قىلىشنى ئۇزاق مۇددەتلىك ئاساستا يولغا قويۇش تەلەپ قىلىنىۋاتقانلىقى ۋە بۇ بىرىنچى نوۋەتتە ئىنۋېستىتسىيەلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكى ھەققىدە بولدى. ھەممىدىن ئاۋال خام ئەشيانى ۋە يېزا ئىگىلىكى مەھسۇلاتىنى قايتا ئىشلەش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ساھالار كاپىتالنى پايدىلىق سەرىپ قىلىدىغان ئوبيېكتلار بولار ئىدى. ھەر ئىككى تەرەپ قازاقستاندا كىچىك ئىگە بولۇۋاتقان، دولەت مۈلكىنى شەخسلەرگە بېرىش جەريانىدا مالىيە جەھەتتىن ھەمكارلىشىش ئىمكانىيەتلىرىنى مۇھاكىمە قىلدى. مالىيە مەھكىمىلىرىنىڭ رەھبەرلىرى جۇمھۇرىيەتنىڭ مۇستەقىل بانك سىستېمىسىنىڭ شەكىللىنىپ، تەرەققىي ئېتىشىگە، ئۇنىڭ كېلەچەكتە دۇنياۋىي ئىختىساتقا ئىنتېگراتسىيەلىشىشىگە چوڭ دەرىجىدە قىزىقتى.

— مېنىڭ ۋەزىپەم خەلىق ئارا بىرلەشمىنى قازاقستان ئىگە بولۇۋاتقان چوڭ ئىمكانىيەتلەر بىلەن تونۇشتۇرۇشتىن ئىبارەت. بىز پايدىلىق تىجارەتچىلىككە تەييار ۋە ھازىر ناھايىتى چوڭ شەرتنامىلارنى ئىمزالاشقا كىرىشتۇق.

— پرېزىدېنت ن. ئە. نازاربايېۋ دۈشەنبىدە ئەس-ج-ئى ئەلچىخانىسىدا ئوتكۈزۈلگەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە سوزگە چىقىپ، ئوزىنىڭ ئۇلۇق برىتانىيەگە سەپىرىنىڭ مەخسەتلىرىنى شۇنداق دەپ تەرىپلىدى.

ئۇ قازاقستاننىڭ ئىتتىپاقتا ئالتۇنى كوپ چىقىرىدىغان جۇمھۇرىيەتنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى، كومۇرنىڭ 70 پروتسېنتتىن كوپرەكىنى بېرىۋاتقانلىقىنى، ناھايىتى ئورغۇن پايدىلىق قېزىلما بايلىقلارغا ئىگە ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى. جۇمھۇرىيەت باشقا ئەللەر بىلەن ئىش بابىدىكى ھەمكارلىقنى ئەنجىدارلىق يولغا قويۇش ئۈچۈن ئوزىنىڭ ئالتۇن زاپاسىنى ھاسىل قىلىشقا كىرىشتى. لېكىن ئۇنىڭ ئوزىنىمۇ ياردەملىشىش كېرەك، بىرىنچى نوۋەتتە بازار مۇناسىۋەتلىرى شارائىتىدىكى ئىش پرىنسىپلىرىنى ئىگىلەشكە ياردەم بېرىش كېرەك. قازاقستان ئانگلىيە بانكىلىرى تەرىپىدىن شۇنداق ياردەمنى ئېلىش نىيىتىدە بولۇۋاتىدۇ.

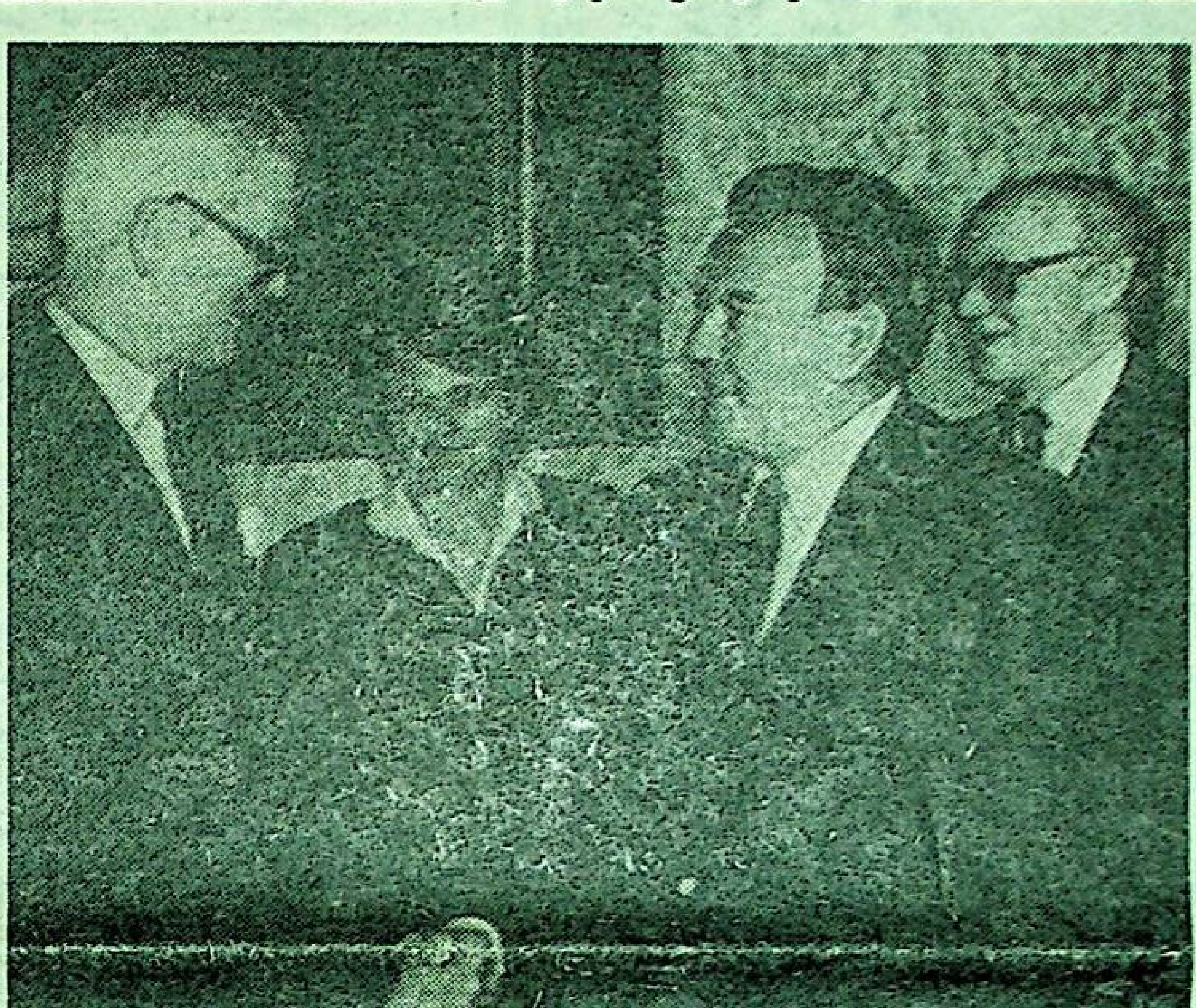

ئامېرىكىنىڭ «شېۋرون» شىركىتىگە تېڭىز كانىدىكى نېفتىنى ئىشلەپ چىقىرىشقا چوڭ كونتراكت بېرىلەمدۇ؟ دېگەن سوئالغا جاۋاپ بېرىپ، ن. ئە. نازاربايېۋ مۇنداق دېدى:

— مەن موشۇ كونتراكتنى ياخشى، مەنتىقىي تاماملاشنى نىيەت قىلىمەن. ئانگلىيە بانكىلىرى بىزگە كۋالىفىكاتسىيەلىك كونسۇلتاتىۋ ياردەم بېرىشكە ۋەدە قىلىۋاتىدۇ. موشۇ كونتراكت ئەتراپىدا ھەر خىل مىش- مىشلار بولۇۋاتىدۇ. ئۇلار مەركەز قالدۇقلىرىنىڭ، بىز ئۇلاردىن موشۇنىڭدا كوپ نەرسىنى ئېلىۋاتقانلىقىمىزدىن ئەنسىرىشىگە باغلىق بولۇۋاتىدۇ. ئەپسۇسكى، بىر مۇنچە ژۇرنالىستلار مەركەز قالدۇقلىرىغا خىزمەت قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىدۇ.

قازاقستان پرېزىدېنتى يېقىندا 8 جۇمھۇرىيەت ئىمزالىغان ئىختىسادىي شەرتنامىنى مەزمۇن بىلەن ناھايىتى چاپسان تولتۇرۇش كېرەك ئىكەنلىكىنى ياقلاپ پىكىر ئېيتتى.

موشۇ ھۆججەتنى ئىمزالىغانلارنىڭ ھەممىسى بىر پۈتۈن ئىختىسادىي بازارنى قۇرۇش يولىدا ھەرىكەت قىلىشى لازىم،- دېدى ئۇ.- ھەممە نەرسە شەرتنامىنى ئىمزالىغان جۇمھۇرىيەتلەر رەھبەرلىرىنىڭ سەياسىي ئىرادىسىگە، ئۇلارنىڭ خەلىقلەر ئالدىدا ئوز جاۋاپكەرلىكىنى چۈشىنىشىگە باغلىق.

پرېزىدېنت مۇنداق دەپ تەكىتلىدى: ۋاقىت ئوتۇشى بىلەن سەككىز جۇمھۇرىيەتكە باشقا جۇمھۇرىيەتلەر، جۈملىدىن ئۇكرائىنا، گرۇزىيە، مولداۋا قوشۇلۇشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى يوققا چىقىرىشقا بولمايدۇ. ئۇ شەرتنامە روسسىيەنىڭ ئۈستۈنلىكىگە ئېلىپ كېلىدۇ، دېگەن سوزنى رەت قىلدى.

— ئىختىسادىي شەرتنامە پرىنسىپلىرى بازار ئىختىسادىغا چاپسان كوچۈشنى كوزدە تۇتىدۇ،- دەپ ھېساپلايدۇ ن. ئە. نازاربايېۋ.- ئاساسىي مەسىلىلەر- بيۇدژېت، سېلىق سەياسىتى بىرلىشىپ ھەل قىلىنىدۇ. جۇمھۇرىيەتلەرگە ئايرىم ھالدا بۇ مەسىلىلەرنىڭ ھوددىسىدىن چىقىش تەس بولىدۇ. قالغان ئىشتا ھەر بىر جۇمھۇرىيەت ئوزىنىڭ شارائىتىغا ئاساسلىنىپ، ئوز مەسىلىلىرىنى ئوزى ھەل قىلىدۇ.

پرېزىدېنت كوپلىگەن سوئاللارغا جاۋاپ بېرىپ، جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ مۇستەقىللىككە ئىگە بولۇشى ئۇلارنىڭ تېررىتورىيەسىگە ئورۇنلاشقان يادرو كۈچلىرىنى بولۇشىغا ياكى ئۇلارنى «بىرلىشىپ باشقۇرۇشنى» ئورنىتىشقا ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىنى تەكىتلىدى.

قازاقستان 8 جۇمھۇرىيەت قاتارىدا ئىختىسادىي شەرتنامىنى ئىمزالىدى. ئۇنىڭدا بىر پۈتۈن ئىختىسادىي كەڭلىكتە ئارمىيەنى ۋە يادرو قۇراللىرىنى بىر پۈتۈن باشقۇرۇش ساقلىنىدۇ دەپ ئېيتىلغان،- دېدى ئۇ.- قازاقستاندا دولەت مۇداپىئە كومىتېتىنىڭ رەئىسى لاۋازىمى تەسىس قىلىندى. ئۇ ھەربىي سەياسەتنىڭ بارلىق مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىشقا قاتنىشىدۇ. شۇڭلاشقا مەن يادرو قۇراللىرىنى جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ ئايرىم ھالدا باشقۇرۇشىنى ئېتىراپ قىلمايمەن. بىز شۇنىڭ بىلەن بىللە مەملىكەتنىڭ ھەربىي سەياسىتىنىڭ ستراتېگىيەلىك مەسىلىلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىشقا قاتنىشىشنى خالايمىز.

— دېمەك، موسكۋا مەملىكەتنىڭ يادرو ستراتېگىيەسىگە ئازارەتنى ساقلاپ قالىدىكەندە؟- دېگەن سوئال بېرىلدى.

موسكۋا ئەمەس، بەلكى جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ مۇداپىئە مىنىسترلىرىدىن تەركىپ تاپىدىغان باش شتاب،- دەپ جاۋاپ بەردى پرېزىدېنت.

ن. ئە. نازاربايېۋ جۇمھۇرىيەتنىڭ تېررىتورىيەسىدە ئورۇنلاشقان يادرو قۇراللىرى جۇمھۇرىيەت تاشقىرىسىغا ئېلىپ كېتىلىدۇ دېگەن تەخمىنلەرنى رەت قىلدى.

— يادرو كۈچلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇش ناھايىتى قىممەتكە توختايدىغان ئىش،- دېدى ئۇ.- موشۇ شارائىتتا ئۇلارنى يوتكەش توغرىلىق بارلىق پاراڭ مىش- مىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ئۇ ئۇكرائىنىمۇ ئوز تېررىتورىيەسىدىكى يادرو قۇرالىنى ئازارەت قىلىشتا خۇددى شۇنداق مەۋقەنى ئىگىلەۋاتىدۇ دەپ تەكىتلىدى.

— ماڭا مەلۇم بولۇشىچە، قازاقستان ئوخشاش ئۇكرائىنىمۇ ئوز تېررىتورىيەسىدىكى يادرو راكېتىلىرىنى ئېلىۋالماقچى ۋە ئۇلارغا ئوز ئازارىتىنى ئورناتماقچى ئەمەس. ئۇ بىر پۈتۈن مەركەزدىن ئۇلارنى باشقۇرۇش زورۇرلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ،- دېدى ئۇ.

پرېزىدېنت موشۇ ئىككى جۇمھۇرىيەتنىڭ موشۇ ساھادىكى سەياسىتىنىڭ «دۇنيادا ۋە مەملىكەتتە سەل بۇزۇپ كورسىتىلىۋاتقانلىقىغا» ئەپسۇسلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

قازاقستان ئەس-ج دولەت دېلېگاتسىيەسىنىڭ ئۇلۇق برىتانىيەگە سەپىرى داۋاملىشىۋاتىدۇ.

(تاس-س- قاز تاگ).

كېڭەشمە بولۇپ ئۆتتى

موسكۋادا ئىتتىپاقلار ئۆيىنىڭ كولونا زالىدا بىيىل 10- سېنتەبىردىن 4- ئوكتەبىرگىچە يېۋروپىدىكى بىخەتەرلىك ۋە ھەمكارلىق ئىنسان ئۆلچەمى بويىچە كونفېرېنسىيەسىنىڭ موسكۋا كېڭەشمىسى بولۇپ ئۆتتى. كونفېرېنسىيەنىڭ ئىشىغا 38 يېۋروپا مەملىكىتىنىڭ دېلېگاتسىيەلىرى ئىشتىراك قىلدى. خېلسىنكى كېڭەشمىسىگە ئەزا 35 يېۋروپا مەملىكىتىگە تېخى يېقىندىلا ئىستىقلالىيىتىنى قولغا ئالغان لاتۋىيە، لىتۋا ۋە ئېستونىيە قوشۇلدى.

موسكۋا كېڭەشمىسىدە قانات يايغان مۇنازىرىلەردە بۇ ئەڭ مۇھىم ئۇمۇمىي ئىنسانىي مۇئەمما- ئىنسان ھوقۇقلىرىنىڭ كاپالەت مېخانىزمىنى ئىشلەپ چىقىشنىڭ زۆرۈرىيىتى توغرىلىق تەكىتلەندى، ئۇنى ھەل قىلىش سەييارىمىزنىڭ مىللىونلىغان ئادەملىرىنىڭ ئازاپ- ئوقۇبەتلىرىنى يېنىكلەشتۈرگەن بولار ئىدى. ئىنسان ھوقۇقىنى تەمىنلەش ئۇقتىئىي نەزەرىدىن خېلسىنكى جەريانىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك تەرەققىي ئەتكۈزۈش ئۈچۈن ھۆكۈمەتتىن تاشقىرى جەمئىيەت تەشكىللىرىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلىشى كېرەك، ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ رولى قانۇنىي رەۋىشتە ئۆسمەكتە.

موسكۋا كېڭەشمىسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى، ئۆزى خىزمەت قىلىشى لازىم بولغان جەمئىيەت تەرىپىدىن نازارەتتىن خالىي بولغان ھەر قانداق دۆلەت ھاكىمىيىتى، قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن بۇزۇلىدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن دۆلەت ئورگانلىرىنىڭ ئىنسان ھوقۇقلىرى ساھاسىدا پائالىيىتى ئۈچۈن نازارەت بويىچە ئىشنى ئۆز ۋەزىپىلىرىنىڭ بىرى سۈپىتىدە ئالدىغا قويغان ھوقۇقنى ھىمايە قىلىش مەۋجۇت تەشكىلاتلىرىنىڭ ۋە يېڭىدىن قۇرۇلۇۋاتقان تەشكىلاتلارنىڭ پائالىيىتىنى ھەر تەرەپلىمە رەغبەتلەندۈرۈش ۋە قوللاپ- قۇۋۋەتلەش كېرەك.

كېڭەشمىدە كېڭەش ھۆكۈمىتى دېلېگاتسىيەسى ۋەكىللىرىنىڭ سۆزلىرىدە مەملىكەتتىكى ھازىرقى مىللەتلەر ئارا قاللىق توقۇنۇشلار كۆپ جەھەتتىن ئۇرغۇتۇلغان ژىللار مابەينىدە مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن مىللەتلەرنىڭ ئايرىلىپ چىقىپ كېتىش ۋە مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇشقىچە بولغان ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى ھەل قىلىش ھوقۇقىنىڭ ئەمەلىيەتتە ساختا بولغانلىقىدىن كېلىپ چىققانلىقى بىر نەچچە قېتىم تەكىتلەندى.

كېڭەشمە ئىشتىراكچىلىرى شەرقىي يېۋروپىدا مىللەتلەر ئارا توقۇنۇشلارنىڭ كۈچەيگەنلىكى ۋە ئۇلارنى يوقىتىش يوللىرى توغرىلىق تەشۋىشلەنگەن ھالدا پىكىر قىلدى. ئۇزاق ۋاقىتلاردىن بۇيان كسجئى ۋە ئۇ باشقا مەملىكەتلەردە قۇرغان رېژىملارنىڭ ئىنسان ھوقۇقى بىلەن باغلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش يولىدا ئاھايىتى چوڭ توسالغۇ بولۇپ كەلگەنلىكى، ئەندى بۇ ھازىرقى ۋاقىتتا سابىق سوتسىيالىستىك لاگېر مەملىكەتلىرىدە ۋەزىيەتنىڭ ئېغىرلاشقانلىقىغا كۆپ دەرىجىدىن تۈرتكە بولغانلىقى ئالاھىدە تەكىتلەندى.

كونفېرېنسىيەدە يۇنېسكو دائىرىسىدە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھوقۇقلىرىنى كامسىتىشنىڭ ساختا ئارىخىي ئاساسلاندۇرۇش ئۇرۇنۇشلىرىغا قارشى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ خەلقئارا كونفېرېنسىيەسىنى ئۆتكۈزۈش، شۇنداقلا بمت ھوزۇرىدا مىللەتلەر ئارا توقۇنۇشلارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھوقۇقلىرىنى ھىمايە قىلىش بويىچە مەركەز قۇرۇش تەكلىپ قىلىندى.

موسكۋا كېڭەشمىسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى ئاز سانلىق مىللەتلەر دېگەن چۈشەنچىسىنىڭ بارلىق مىللەتلەر، ئېلەتلەر ۋە خەلقلەرنىڭ ھەقىقىي باراۋەرلىكىگە ماس كەلمەيدىغانلىقى سۈپىتىدە ئوتمۇشتە قالدۇرۇلۇش پىكرىگە كېلىشتى.

كېڭەشمىنىڭ ئىجرائىي كاتىباتى ھوزۇرىدا جەمئىيەت تەشكىلاتلىرى بىلەن ئالاقە باغلاش بويىچە مەخسۇس خىزمەت ئورنى ئىشلەپ تۇردى، ئۇنىڭغا ھۆكۈمەتتىن تاشقىرى تەشكىلاتلارنىڭ ياكى دىنىي گۇرۇھلارنىڭ ۋەكىللىرى مۇراجىئەت قىلىشى مۇمكىن ئىدى. ئەينە شۇ ھالەت «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى، كورنەكلىك يازغۇچى يۈسۈپبەك مۇخلىسىغا ۋە تەھرىر ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى، موشۇ قۇرلارنىڭ مۇئەللىپىگە موسكۋا كېڭەشمىسىگە قاتنىشىشقا ۋە بايقىغۇچىلار ستاتۇسى بىلەن ئۇنىڭ ئىشىغا ئىشتىراك قىلىشقا ئىمكانىيەت بەردى.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» گېزىتىنىڭ تەھرىر ھەيئىتى تەرىپىدىن يېۋروپىدىكى بىخەتەرلىك ۋە ھەمكارلىشىش ئىنسان ئۆلچەمى بويىچە موسكۋا كېڭەشمىسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرىغا مۇراجىئەت، شۇنداقلا ھازىرقى خىتاينىڭ ھەربىي- بيۇروكراتىك دىكتاتۇرىسى تەرىپىدىن شەرقىي تۈركىستان (ئۇيغۇرستان) خەلقلىرىنىڭ ھوقۇقلىرىنىڭ دەپسەندە قىلىنىش مۇئەممالىرى بويىچە يۈز پاكىت ھۆججەت تەييارلانغان ئىدى. ھەر بىر پاكىتقا؛ شەرقىي تۈركىستاننىڭ قەدىمىي زامانلاردىن ھازىرقى دەۋرلەرگىچە بولغان قىسقىچە تارىخى، 1759- ژىلى شەرقىي تۈركىستاننى (ئۇيغۇرستاننى) چىن ئېمپېرىيەسى تەرىپىدىن ئىشغال قىلغاندىن كېيىنكى ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي- ئازاتلىق ھەرىكىتىنىڭ تارىخى، ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمىي ۋەتىنىنىڭ خەرىتىسى ۋە دۇنيا خەلقلىرىگە ھەم پارلامېنتلىرىغا مۇراجىئەتى كىرگەن. مەزكۇر مۇراجىئەتتە پۈتكۈل دۇنيادا دېموكراتىك ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىۋاتقان، مۇستەملىكىچىلىكنىڭ ئاخىرقى ئۇچاقلىرى يوقىتىلىۋاتقان بىر ۋاقىتتا، ھازىرقى خىتاينىڭ ئاھايىتى چوڭ مۇستەملىكىچى دۆلەت بولۇپ قېلىۋاتقانلىقى توغرىلىق ئېيتىلىدۇ.

مۇراجىئەتتە دۇنيا جامائەتچىلىكى ۋەكىللىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرىنىڭ ئارتىۋاتقان قىيىنچىلىقلىرى ۋە ئازاپلىرىغا نەزەر تاشلاش، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنى جاۋاپكەرلىككە تارتىش، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆز مۇستەقىللىكى ۋە سوۋېرېنىتېتى ئۈچۈن بولغان كۈرىشىگە ئەسىرلىك ياردەم بېرىش چاقىرىقى بار.

بىزنىڭ ھۆججەتلىرىمىز بىر كۈن داۋامىدا ئىجرائىي كاتىباتنىڭ پروتوكول بۆلۈمى تەرىپىدىن موسكۋا كېڭەشمىسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى ئارىسىدا تارقىتىلدى ۋە 217- بولۇپ رويخەتكە ئېلىندى.

موسكۋا كېڭەشمىسىنىڭ ژۇقۇرى مىنبىرىدىن ئىنسان ھوقۇقلىرى دەپسەندە قىلىنىۋاتقان ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھوقۇقلىرى كامسىتىلىۋاتقان دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشماسلىق بۈگۈندىن كېيىن مۇتلەق نەرسە بولۇپ ھېساپلانمايدىغانلىقى توغرىلىق بىلدۈرۈش كونفېرېنسىيەنىڭ ئەڭ مۇھىم پەيتلىرىنىڭ بىرى بولدى. لەق ئەينە شۇ باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشماسلىق پرىنسىپلىرى مۇستەملىكىچى دۆلەتلەرگە، ھەممىدىن ئاۋال، خىتايغا، بولۇپمۇ دېموگرافىيە ساھاسىدا شەرقىي تۈركىستان ئاھالىسىنىڭ سانىنى ژىلدىن- ژىلغا ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ئازايتقان ھالدا، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا خىتايلارنىڭ سانىنى بولۇپ كورۇلمىگەن دەرىجىدە كوپتۇرۇپ كورسىتىشكە ئىمكانىيەت بېرىپ كەلدى. تا ھازىرغىچە دۇنيا بىرلەشمىسى، بمتغا ئوخشاش ئۇنىڭ ۋاكالەتلىك ئورگىنى خىتايدىكى ھەقىقىي ئەمەلىي ئەھۋالنى بىلمەيدۇ.

بۇنى ئامېرىكا كونگرېسىنىڭ ئەزاسى، ئاق ئۆي دېلېگاتسىيەسىنىڭ موسكۋا كېڭەشمىسىدىكى ۋەكىلى پاترىتسىيە كېمپبېلمۇ ئىسپاتلىدى، بىز ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ خېلە ئۇزاق سوھبەتلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولدۇق.

كېمپبېل خانىم بولسا ئاخىرقى ئىككى ئۈچ ژىل ئىچىدە تۈركىيەدىكى، گېرمانىيەدىكى ۋە ئامېرىكىدىكى كورنەكلىك ئۇيغۇر ئەرباپلىرى بىلەن، جۈملىدىن ئالتېرناتىۋ بمتنىڭ ۋىتسې- پرېزىدېنتى ئەركىن ئالپتېكىن بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلار بىلەن شەرقىي تۈركىستان مۇئەممالىرىنى مۇھاكىمە قىلدى. پاترىتسىيە كېمپبېل بىزنىڭ ھۆججەتلىرىمىزگە قىزىقىش پەيدا قىلدى ۋە ئۇلارنىڭ چوقۇم «ئازىيە ۋېتچ» كومىتېتىغا تاپشۇرۇلىدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. بىز كېمپبېل خانىم ئارقىلىق ئاق ئۆي پرېزىدېنتى ج. بۇش نامىغا ئوچۇق خەت ئەۋەتتۇق.

موسكۋا كېڭەشمىسىدە بىز تۈركىيە دېلېگاتسىيەسىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولدۇق. كسجئىدىكى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەلچىخانىسىدا بىزنى مىنىستىر- مەسلىھەتچى خەلىل ئاقىنچى قوبۇل قىلدى. شۇنداقلا موسكۋادا ئالتە تىلدا نەشىر قىلىنىدىغان «نوۋوي ۋرېمە» سەياسىي ھەپتىلىكىنىڭ تەھرىراتىدا سەياسىي ئوبزورچىلار ۋ. ئا. ژىتومىرسكىي ۋە ئا. يۇ. چۇدودېيېۋ بىلەن ئۇچرىشىشلار ھەم سوھبەتلەر بولۇپ ئۆتتى. ئۇلار شەرقىي تۈركىستان مۇئەممالىرىگە چوڭ قىزىقىش ئىزھار قىلدى.

بىز ئاتاقلىق كانادىلىق ژۇرنالىست- خەلقئارا ئوبزورچىسى ئېللى گېررول بىلەن ئۆتكەزگەن سوھبىتىمىزدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ پاجىئەلىك تەغدىرى، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئەھۋال توغرىلىق پىكىرلەشتۇق.

ئاخىرقى ۋاقىتلار ئىچىدە دۇنيادا ۋە ھەممىدىن ئاۋال كسجئىدا يۈز بېرىۋاتقان ئىنتايىن چوڭ ئۆزگىرىشلەر، باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشماسلىق پرىنسىپىنىڭ مەنئىي قىلىنىشى بىزگە دۇنيا جامائەتچىلىكى بۈگۈندىن كېيىن كۆپ ئازاپ چەككەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئارزۇ- ئارمانلىرى ۋە ئۈمۈتلىرىگە پەرۋاسىز بايقاپ تۇرمايدىغانلىقىغا ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

بىزنىڭ ئاۋازىمىز ئاڭلاندى! ھە، بۇ بولسا ئۈمۈتلەندۈرىدۇ!

ئازات ھېكىمبەگ.

مېترو قۇرۇلۇشىدىن فوتو رېپورتاژ

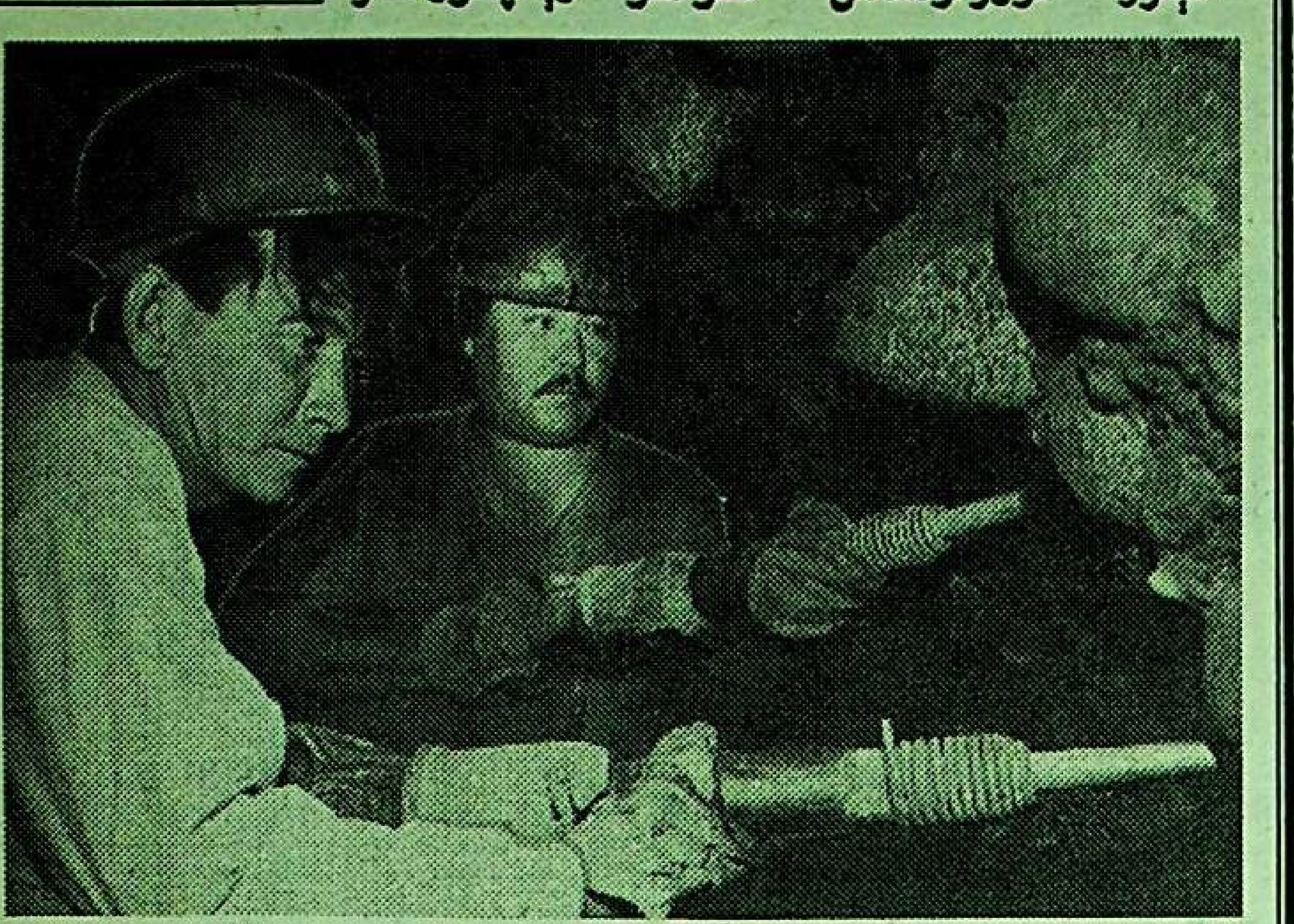

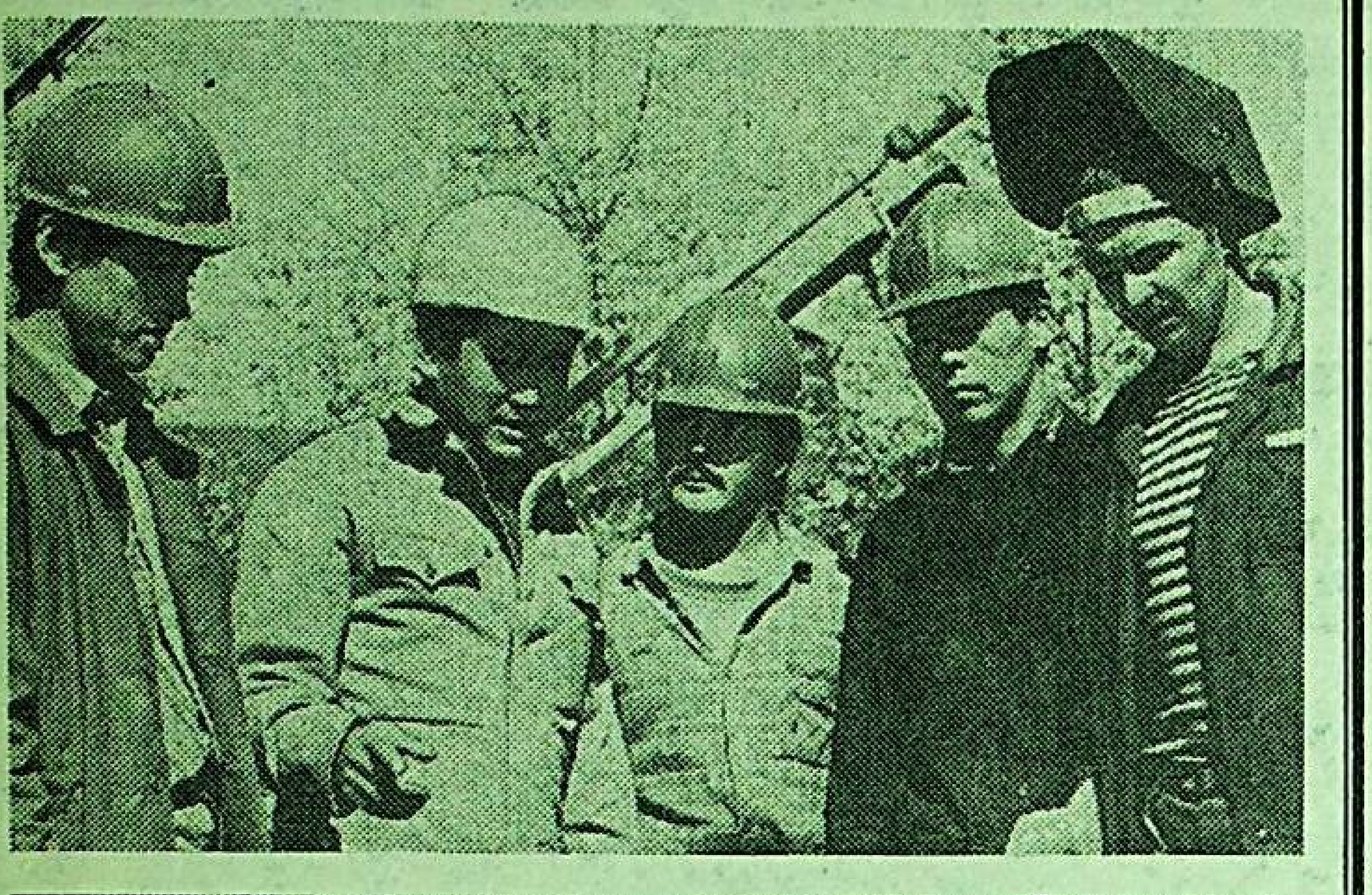

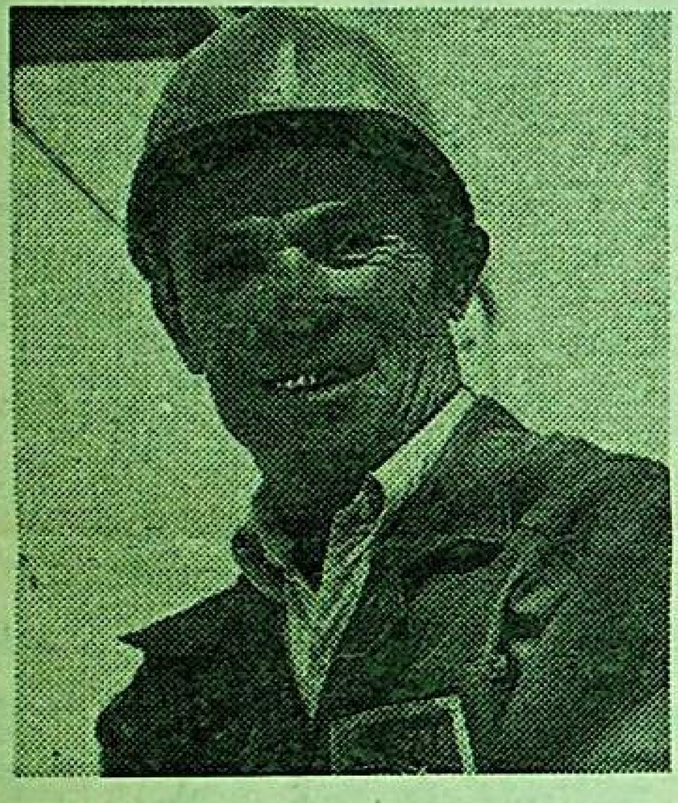

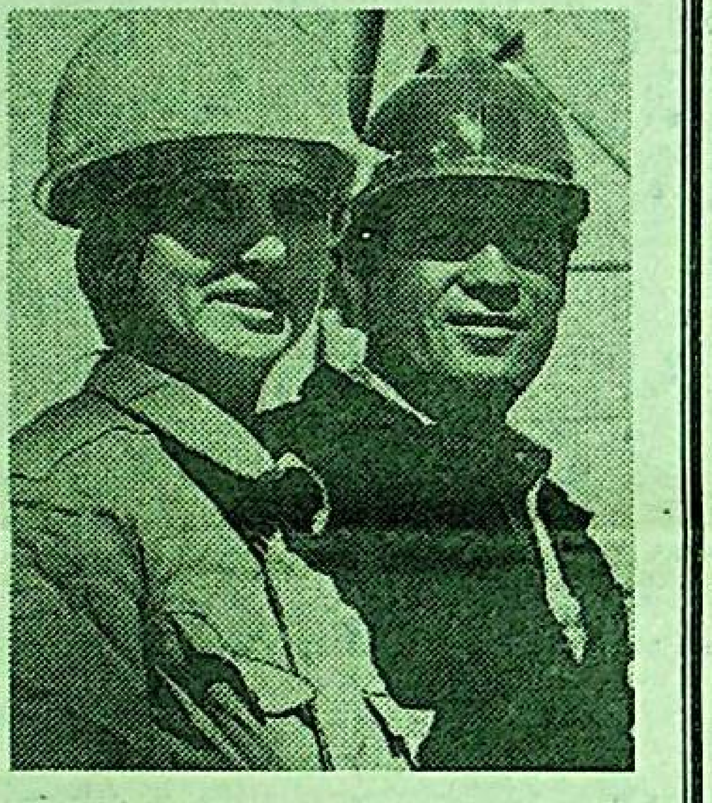

ئالمۇتا. بۈگۈندىن ئىككى ژىل ئىلگىرى پايتەخت مېترو پولىتېن قۇرۇلۇشىغا «يۇژشاختوستروي» ترېستىمۇ جەلىپ قىلىنغان ئىدى. شۇنىڭدىن بېرى ئىش خېلە ئىلگىرىلەشكە باشلىدى. ھازىر «بايقونۇر» ستانسىيەسىنىڭ يولى ئېچىلدى.

سۈرەتلەردە؛ 1. «بايقونۇر» ستانسىيەسىدە ئىشلەۋاتقان ئىشچىلار ئې. د. قاسىمبېتوۋ بىلەن ش. ت. تاسبۇلاتوۋ. 2. «ژېتىسۇ» ستانسىيەسىدىكى د. ژ. خۇسنۇتدىنوۋنىڭ بىرىگادىسى. 3. ئون بەش ژىلدىن بېرى مېترو قۇرۇلۇشىدا ئىشلەۋاتقان ئەر- ئايال يۇژېفوۋچىلار. 4. ئۇچاستكا بىرىگادىرى م. ن. گۇتاروۋ.

(قاز تاگ).

تەجرىبىلىك ئورمانچى

مەھەممەت ژۇماروۋنىڭ ئورمان ئېگىلىكى ساھاسىدا ئۈزلۈكسىز ئەمگەك قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىغا 30 ژىلدەك ۋاقىت بولدى. قىشنىڭ قەھرىتان سوغلىرىدا تاغدا قار كېچىپ، يازلىقى تومۇز ئىسسىغىدا قارا دالادا پاشا- كوكۈيۈلەرگە تالىنىپ، ئەمگەك قىلىش ئوڭاي ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئېگىز تيانشان تاغلىرىنىڭ ئوڭكۇرلىرىدە ئۇچراپ تۇرىدىغان ياۋايى، ژىرتقۇچ ھايۋانلاردىن ئەيمەنمەي ئورمانلىنى دايىم كۆزىتىپ، زىيانكەشلەردىن ئاسراپ، ئۆز ۋەزىپىسىنى تولۇق ئادا قىلىپ كېلىۋاتقان ئورمانچىنىڭ غەيرىتىگە تاڭ قالىسىز. قانچە مىڭلىغان گېكتار تاغ ئورمانلىرى بىلەن ئىلى بويىدىكى نەچچە مىڭلىغان گېكتار يەردىكى ژاڭ، جىگدە، تۇراڭغۇ، ژىرىق، تىكەنلەرنى قانۇنسىز كېسىش، ئوتقا يېقىش ۋە ئوت كېتىش ھادىسىلىرىدىن ئاسراشتا جان پىدالىق بىلەن ئەمگەك قىلىش كېرەك، ئەلۋەتتە. مانا شۇنچە ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن كۆپ ژىللار بويى چىقىپ كېلىۋاتقان م. ژۇماروۋنىڭ ئەمگىكى ناھىيەلىك ئورمان ئېگىلىكى تەرىپىدىن توغرا باھالىنىپ، تەجرىبىلىك ئورمانچى كۆپ قېتىم ماددىي ۋە مەنىۋىي رەغبەتلەندۈرۈشلەرگە مۇيەسسەر بولدى. كېيىنكى ژىللاردا ئۇنىڭغا داردامتۇ ئورمان ئۇچاستكىسىدىكى 8702 گېكتار قارىغايلىقنى مۇھاپىزەت قىلىش تاپشۇرۇلغان ئىدى. ئۇ مەزكۇر قارىغايلىقنى ياخشى نازارەت قىلىپلا قالماستىن، ئۇزۇق ژىغىش، كوچەت تىكىپ ئۆستۈرۈش ئىشلىرىمۇ ئۇنۇملۇك ئېلىپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ ھەقىقىي جانكۆيەر ئورمانچى ئىكەنلىكىنى كورسەتتى. م. ژۇماروۋنىڭ بۇ ياخشى خىسلەتلىرى توغرىلىق داردامتۇ ئورمان ئۇچاستكىسىنىڭ ئۇستىسى ت. مۇكەللىپوۋ مەمنۇنىيەتلىك بىلەن سۆزلەپ بەردى. بىزمۇ ئۆز نۆۋىتىدە تەجرىبىلىك ئورمانچىغا تېخىمۇ چوڭ ئۇتۇقلار تىلەيمىز.

ت. بېيشانوۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

ھايات تەلمۈي شۇ

يېقىندا ئالمۇتا شەھىرى «درۇژبا» مەھەللىسىنىڭ ئا. روزىباقىيېۋ نامىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ بىناسىدا جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ نۆۋەتتىكى يىغىنى ئوتكۈزۈلۈپ، ئۇنىڭدا مەركەز پائالىيىتى ۋە ئۇنىڭ كەلگۈسى ئىشلىرى ھەققىدە قىزغىن پىكىر — مۇلاھىزىلەر ئوتكۈزۈلدى.

جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ بيۇرو ئەزالىرى، جامائەتچىلىك ئاكتىۋىستلىرى، ئۇيغۇر زىيالىيلىرى، ئوزبەكىستان، قىرغىزىستان جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ، شۇنداقلا ئۇيغۇرلار زىچ جايلاشقان ئاھالەردىكى مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشقان بۇ يىغىننى جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ ئاچتى. ئۇ جەمىيەت پائالىيىتىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن يېڭىچە ئەمەلىي چارىلارنى بەلگۈلەش، كوپچىلىك تەرىپىدىن لازىم دەپ تېپىلسا، جۇمھۇرىيەتلەردىكى مەدەنىيەت جەمىيەتلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ، پۇتكۇل ئىتتىپاق مىقياسىدا ئۇيغۇرلار ئاسسوتسىاتسىياسىنى قۇرۇش، ئۇنىڭ ئىختىسادىي بازىسىنى ھاسىل قىلىش ئۈچۈن جەمىيەت ئىگىدارچىلىغىدىكى ئامانەت بانكىسى ۋە نەشرىياتىنى قۇرۇش مەسىلىلىرىنىڭ ئويلاشتۇرۇلۇۋاتقانلىغى ھەققىدە توختالدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن سوزگە چىققۇچىلار ژۇقۇرىدا ئاتالغان مەسىلىلەر بويىچە ئوز پىكىر — مۇلاھىزىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ژىغىندا فىزىكا — ماتېماتىكا پەنلىرىنىڭ نامزاتى، ئوزبەكىستان جۇمھۇرىيەتلىك مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى ئا. بەرايېۋ مۇنداق دېدى:

— خەلقىمىزنىڭ مىللىي مەنپىيەتلىرىنى ھمايە قىلىش، مەدەنىيىتى، تىلىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش مەخسىتىدە جۇمھۇرىيەتلەردە قۇرۇلغان مەدەنىيەت جەمىيەتلىرى ئوز مۇمكىنچىلىكلىرىنىڭ بارىچە قىسمەن ئىشلارنىڭ ھوددىسىدىن چىقىپ كېلىۋاتىدۇ. جۇملىدىن ئوزبەكىستاندىكى مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ پائالىيىتىمۇ ئۇ يەردىكى ئاھالىنىڭ مىللىي ھسسىياتلىرى ۋە غورۇرىنىڭ ئولغىيىشى تۈپەيلى جانلاندۇرۇلماقتا. لېكىن بارلىق جۇمھۇرىيەتلەردىكى جەمىيەتلەر ئۇمۇمىي يونىلىشتە بىرلىشىپ ئىزچىل ئىش ئېلىپ بارمايۋاتقانلىغىدىن مىللىتىمىز تەغدىرى ئۈچۈن قالائەتلىنەرلىك لەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرەلمەيۋاتقانلىغىمىزنى ئىخرار قىلىشىمىز لازىم. ئۇنىڭسىز ژىراققا بارالمايدىغانلىغىمىزلى ئەمەلىيات كورستىۋاتىدۇ. شۇڭلاشقا كەڭ دائىرىدىكى ئۇمۇمىي بىرلەشكەن كۈچ ۋە ئىختىسادىي ئاساسقا ئىگە بولغان ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇشىمىز كېرەك. شۇ ئارقىلىق ھەر بىرىمىز ئوزىمىزچە ھەرىكەت قىلىپ، قول يەتكۈزەلمەي ژۈرگەن تەلەپلىرىمىز ھەل قىلىنىدىغان بولىدۇ. بۇ گۈلكى دېموكراتىيە شارايىتى بىلەن خەلقىمىز ھاياتىدىكى مۇھىم مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا بىرلىكتە كۈچ چىقىرىشنىڭ ئورنىغا بىر تۈركۈم زىيالىيلىرىمىز، ئەدىپلىرىمىزنىڭ ئوز ئارا ئورۇلسىز زىدىيەتلەرنى تۇغدۇرۇشى ئەپسۇسلىنارلىق ...

ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي خادىمى ق. غوجامبەردىيېۋ مۇئۇلارنى تەكىتلىدى:

— شۇنى ئاشكارە ئېيتىشىمىز كېرەككى، جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى تەشكىل قىلىنغاندىن بېرىقى ئوتكەن ۋاقىت ئىچىدە ئۇ ئۇمۇمىيۈزلۈك ئوز پروگراممىسىدا كورسىتىلگەن ئىشلارنىڭ ھوددىسىدىن چىقىشتا جىددىي پائالىيەت كورسىتەلمەي كېلىۋاتىدۇ. خەلقىمىزنىڭ سەياسىي، ئىجتىمائىي مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىشنىڭ بىردىن — بىر يولى مىللىي مۇختارىيەت تەلەپ قىلىش ئېدى. بۇ تەلەپنى ژۇقۇرى ئورۇنلارغا يەتكۈزۈشتە جۇرئەتسىزلىككە يول قويۇلۇۋاتىدۇ. پۇتكۇل ئىتتىپاق دائىرىسىدە مىللىتىمىز تەغدىرىگە كاپالەتلىك قىلىدىغان ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇشنى كېچىكتۈرمەي، بۇ گۈنكى ژىغىن پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ قولغا ئېلىشىمىز لازىم. ئەگەر بىز ئېلىمىزدىكى بارلىق كىچىك — چوڭ خەلقلەر قاتارىدا مىللىي ھوقۇق ۋە باراۋەرلىگىمىزنى مۇختارىيات ياكى ھەتتا ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇش ئارقىلىق تىكلەپ ئالغان بولساق ئەڭ قىسقىسى تېاترىمىزنىڭ يېپىلىپ قېلىشى ۋە ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىمىزنىڭ بۇگۈنكى تەغدىرىگە تەھدىت سېلىنىۋاتقانلىغىنىمۇ تاقابىل تۇرۇش الاياقىتىگە ئىگە بولغان بولار ئېدۇق.

ياركەنت شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى ئى. روزىيېۋ مۇنداق دېدى:

— ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇش پىكىرىنى مەن قىزغىن قوللاپ — قۇۋۋەتلەيمەن. بىراق ئەڭ مۇھىمى مۇختارىيەت ئېلىش ئارقىلىق ئوز مىللىي ھوقۇقىمىزنى تىكلەشتىن ئىبارەت. جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ ئىشىغا قانائەت ھاسىل قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئىشىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن جەمىيەتنىڭ رەھبىرى ۋە بيۇرو ئەزالىرىنىڭ تەركىۋىگە كوپىنچە ئىرادىلىك ياشلارنى تارتىش كېرەك. مەن قۇرۇلغۇسى ئاسسوتسىاتسىيەگە ھسداشلىق بىلدۈرۈپ، ئوز شەخسىي خىراجىتىمدىن 50مىڭ سوم ياردەم قىلىمەن.

قىرغىزىستان خەلق دېپۇتاتى، جۇمھۇرىيەتلىك «ئىتتىپاق» ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى ن. كەلجىيېۋ ئوز سوزىدە مۇئۇلارغا توختالدى:

— جەمىيىتىمىز تەشكىل قىلىنىپ، تۇرغۇزۇلۇق ژىللىرىدا ئېتىۋارسىزلىق بىلەن قاراش تۈپەيلى چۈشكۈنلۈك ھالغا چۈشۈپ قالغان مەدەنىيىتىمىز، ئانا تىلىمىز، ئورپى — ئادەتلىرىمىزنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش يونىلىشىدىكى ۋەزىپىلىرىنى ئاتقۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ. لېكىن بەزى مەسىلىلەرنى پەقەت ئوزىمىزنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ھەل قىلىش بىرلى كوپلىگەن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلتۈرمەكتە. شۇڭلاشقا مىللىتىمىزنىڭ تەغدىرى يولىدا ئىش ئېلىپ بېرىشتا ئۇمۇمىي بىرلىك، يەنى ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇشنى كېچىكتۈرمەي قولغا ئېلىشىمىز لازىم.

ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ت. توختەموۋ مۇنداق دېدى:

— ھازىرقى ئېغىر ئىختىسادىي قىيىنچىلىقلار يۈز بېرىۋاتقان دەۋرىمىزدە مىللىي نەشرىيات ۋە مەتبۇئات ئىشلىرىمىزدا كوپلىگەن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كېلىۋاتىمىز. ئۇلار ئۈچۈن دولەت تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ئىمتىياز، ياردەملەردىن مەھرۇم بولۇش تەرىپىگە ئوتۇۋاتىمىز. شۇنداقلا مەدەنىيەت جەمىيەتلىرىمىزمۇ ماددىي خىراجەتسىز بىر ئىشنىڭ باش — ئايىغىنى چىقالمايدىغانلىغى ئېنىق. ھېمىشەم ئېكىلىكلەردىن، ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرىدىن، ئاھالىدىن ياردەم سوراپ، قول سۇنىشىمىز ئورۇنسىز. شۇڭلاشقا ئەمەلىي شارائىت بىزدىن بۇ ۋە باشقىمۇ مۇھىم مەسىلىلىرىمىزنى ھەل قىلىشىمىز ئۈچۈن بىزگە مەنىۋىي ۋە ئىختىسادىي يولەك بولۇش مۇمكىنچىلىگىنى بېرىدىغان ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇشىمىزنى تەلەپ قىلماقتا. ئۇنىڭ ئىشىنى قولدىن ئىش كېلىدىغان، خەلق مەنپىيىتى ئۈچۈن كويىنىدىغان ئىرادىلىك ياشلارغا ژۈكلەش مۇۋاپىق.

نوۋەتتە سوزگە چىققانلار: «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى ي. ئازاماتوۋ، تارىخ پەنلىرىنىڭ نامزاتى د. ئىسىيېۋ، ئەمگەكچىقازاق ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى غ. شاماخۇنوۋ، ئۇيغۇر ناھىيەلىك مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ز. مەمروۋ، رەسسام م. ھېتاخۇنوۋ ۋە باشقىلار جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى ئىشىدىكى ئوتۇق، كامچىلىقلار ئۈستىدە توختىلىپ، كەلگۈسىدە ئۇنىڭ ئىشلىرىنى ياخشىلاش، ئەڭ ئەۋزەلى ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇش ھەققىدىكى پىكىر — تەكلىپلىرىنى ئىزھار قىلدى. شۇنداقلا ئۇلارنىڭ سوزلىرىدە ئۇششاق — چۈشەك ئىشلار دائىرىسىدە قۇرۇق، جاراڭلىق سوزلەر ئېيتىپ ژۈرۈۋەرمەستىن، چوڭ مەخسەتلەرنى كوزلىگەن ھالدا ئەمەلىي ئىشقا كوچۈش تەشەببۇسى ئالغا سۈرۈلدى.

ژىغىندا ئۇيغۇرلارنىڭ ئامانەت بانكىسىنى، نەشرىيات ئورنىنى ئېچىش توغرىلىق شۇ ئىشلارنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى ئا. داناخۇنوۋ، س. روزىيېۋلار تەرىپىدىن ئېيتىلغان پىكىرلەر قىزغىن مۇنازىرە تۇغدۇرۇپ، كوپچىلىكنىڭ قوللاپ — قۇۋۋەتلىشىگە ئىگە بولدى.

ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى م. پالتوشېۋ جەمىيەت تەرىپىدىن ئاتقۇرۇلغان ئىشلار ھەققىدە قىسقىچە توختالدى. ئۇ ژىغىن قاتناشچىلىرىنىڭ شۇ خۇسۇسىدىكى سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى. قىزغىن ئىش خاراكتېرىدا ئوتكەن بۇ ژىغىننىڭ ئاخىرىدا ئاسسوتسىاتسىيە قۇرۇش ئىشىنى كېچىكتۈرمەي قولغا ئېلىش ئۈچۈن 11 كىشىدىن ئىبارەت تەييارلىق ھەيئىتى قۇرۇلدى.

س. ئىسكەندەروۋ،
مەخسۇس مۇخبىرىمىز.

ئەخەت غاپپارخان

پەلەك

رەنجىپ ئوتتى بۇۋاممۇ سەندىن،
مەنمۇ پەلەك، شۇنداقلا خاپا،
نېمە ئېدى ئېيتقىنا ئەيىۋىم،
ئارتقۇزۇشقا شۇنچىلا جاپا؟!

ئارزۇلىرىم ھەل بولار دەمدە
يوق ئەيلىدىڭ ئەي پەلەك پىنھان.
ژۈرەك — باغرىم ئەيلەندى پارە،
كېرەكمىدى ساڭا قىيناش جان؟

شۇندىن بېرى سېنى قاغايمەن،
قۇرۇلغاچقا مەن ئوز يېغىمدا.
ئايرىلغاندەك بەختسىز مەجنۇن
لەيلىسىدىن ۋىسال چېغىدا...

ئالمايمەن

ئالمايمەن ئوتكەن كۈنۈمدىن،
رازىمىغۇ ئەمەسمەن بىراق.
قىلالمىدىم يۈكسەككە پەرۋاز،
قانات سۇنۇپ، بولغاچقا چولاق.

تەمتىرىدىم ئەگرى بولغاچ يول،
بىلەلمىدىم قايالدا مەنزىل.
ھەر تەرەپكە كەزدىمغۇ سەرسان،
تاڭلىيمغا يېپىشقاچقا تىل.

سورالمىدىم يەتمەستىن جۈرئەت،
نە قىلمىشتىن چېكىمەن جاپا؟
ئەيلەلمىدىم غەزەپتە ئىسيان،
ناھەقلىقتىن ئارتسامۇ خاپا...

ئومون — بازاردا

ئىتتىپاقىمىز پارچىلىنىۋاتقان ۋاقىتتا جىنايى ئىش كەسكىن ئوۋج ئېلىۋاتىدۇ. ئالمۇتا يايما بازىرىدىمۇ مافىيە ئېلېمېنتلىرى ئوۋج ئېلىۋاتىدۇ، ئۇلىڭغا ئۇرغۇلىغان مىساللارنى كەلتۈرۈشكە بولىدۇ.

تەرتىپنى ساقلاش ئۈچۈن يايما بازاردا نوۋەتچىلىك قىلىۋاتقان مىلىتسىيە خىزمەتچىلىرى ھەر قانداق يۈز بېرىدىغان تۇيۇقسىز ئەھۋاللارغا تەييار. بۇ يەردە ھەر خىل ۋاقىە يۈز بېرىشى مۇمكىن. پات — پات ئوغۇرلۇقلارمۇ بايقىلىدۇ. يايما بازاردا قورال بىلەن ژۈرىدىغانلارمۇ ئۇرغۇن. يېقىندا جۇمھۇرىيەت ئىچكى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ مەتبۇئات مەركىزىدە خەۋەر قىلىنىشىچە جىنايەتچىلەرنى چاپسان ئىزدەپ تېپىش خىزمەتچىلىرى پايتەخت ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنىڭ بىرىدە ئوقۇيدىغان ستۇدېنتنى قاماققا ئالدى. ئۇنى تەكشۈرۈشتە قولدا ياسالغان پىستولېت تېپىلغان.

— بىز ھەر شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى يايما بازارغا ئۇرغۇلىغان مىلىتسىيە خىزمەتچىلىرىنى ئەۋەتىپ تۇردۇق. لېكىن ئۇلار بۇ يەردىكى جىنايەتچىلىك بىلەن كۈچ ئېلىشالمىدى، — دەيدۇ جۇمھۇرىيەت ئىچكى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارى گېنېرال — مايور ئې. باساروۋ، — يايما بازاردا جىنايەتچىلەر ئۈچۈن ئالاھىدە قولايلىق شارائىت يارىتىلغان. ئۇلار ئۇرغۇلىغان ئادەملەرنى تەشۋىشتە قويۇپ ۋەزىيەتتىن پايدىلانغان. مانا شۇنىڭ ئۈچۈن بىز يايما بازاردا **ئومون** خىزمەتچىلىرىنى جەلىپ قىلىشنى قارار قىلدۇق.

ئومون خىزمەتچىلىرىنىڭ دەسلەپكى ئىككى نوۋەتچىلىگى خېلە ياخشى ئوتتى. لېكىن بۇ خاتىرجەم بولۇشقا ھېچ ئاساس بەرمەيدۇ. ۋاقىتلىق «پائالىيىتىنى» توختاتقان جىنايى ئېلېمېنتلار كۈتمىگەن يەردىن پەيدا بولۇشى مۇمكىن.

ئېھتىمال، **ئومون** خىزمەتچىلىرى يېقىنقى ۋاقىتتا پايتەختنىڭ «بالىلار دۇنياسى»، مەركىزىي بازار ئوخشاش جايلىرىدىمۇ پەيدا بولۇشى مۇمكىن. بۇ يەرلەردىمۇ يايما بازارنىڭ «شوبىلىرى» ئىشلەشكە باشلىغان.

(قاز تاگ).

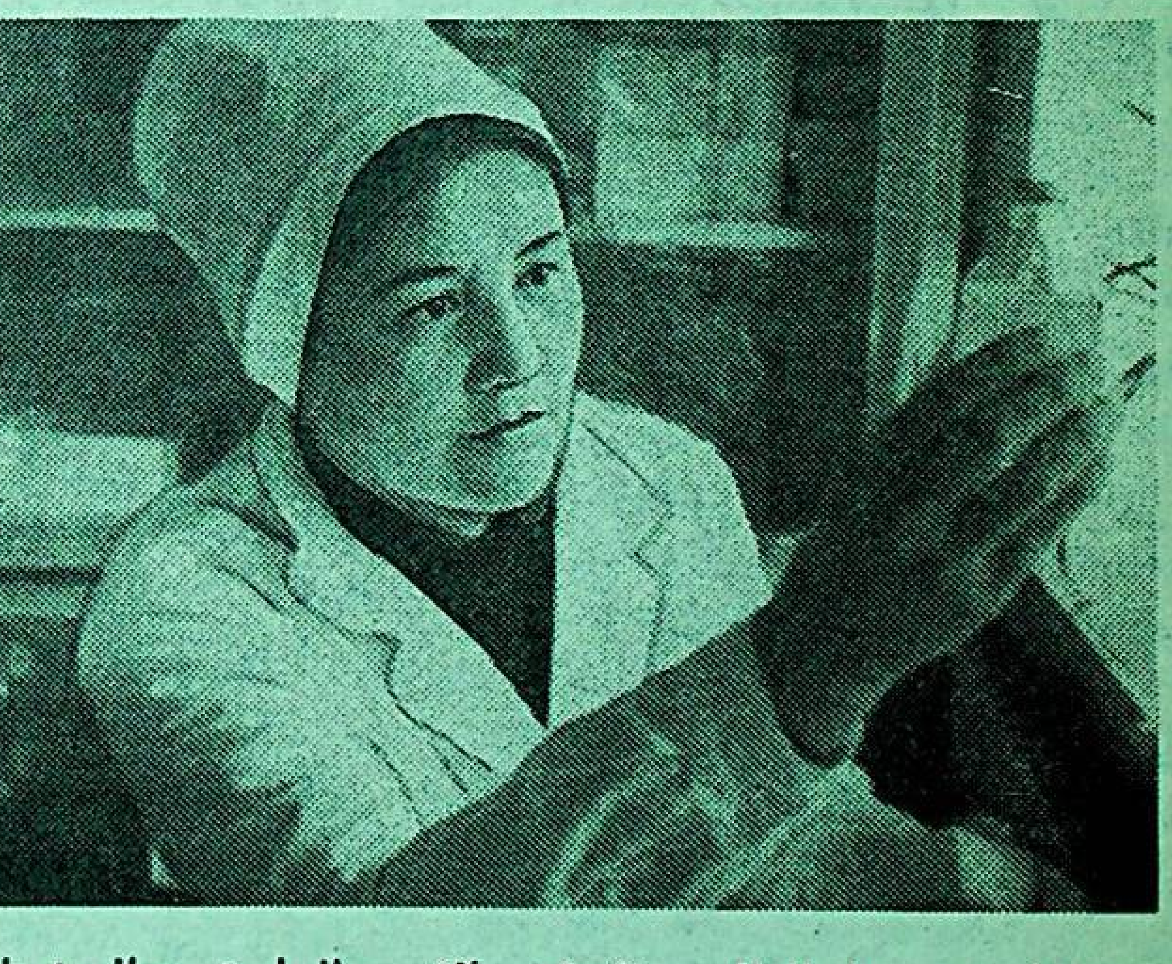

سۈرەتتە: دورا تەييارلىغۇچى ئادالەت جانباقىيېۋا.

ئە. تايىروۋنىڭ سۈرىتى.

چونجا يېزىسىدا ئاھالى ئۈچۈن يەنە بىر زامانىۋىي شەكىلدە سېلىنغان يېڭى دوراخانا پايدىلىنىشقا بېرىلدى. مەزكۇر دوراخانىدا 16 ئادەم ئىشلەيدۇ. ئاھالىغا قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن دورا ياساش، دورىلارنى ساقلاش بولۇملىرى بولۇپ، بارلىق شارائىتلار يارىتىلغان.

ئىختىرالار تارىخىدىن

ئېنىق ۋاقىت سىگنالىغا قەدەر

ھازىر رادىو ۋە تېلېۋىزوردىن ئېنىق ۋاقىت ھەققىدە دەرەك بېرىدىغان سىگناللارنى ئاڭلايسىز. سائەتنىڭ قانچە بولغانلىغىنى تېلېفون ئارقىلىقمۇ بىلىش مۇمكىن. ئىلگىرى چۇ؟ گرېتسىيەدە، مەسىلەن، ئافىنا شەھىرىنىڭ مەركىزىي مەيدانىدا چوڭ قۇياش سائەتلىرى بولغان. چاپارمەن ئەشۇ سائەتلەرگە قاراپ شەھەرنىڭ چەت — ياقىلىرىغا ئەرزىمىگەن پۇل ھېساۋىغا ۋاقىتنىڭ قانچە بولغانلىغى توغرىلىق خەۋەر بېرىپ تۇرغان ... ئوتتۇرا ئەسىرلەردە مىنارلىق سائەتلەرنى قۇرغان. مۇنداق سائەتلەر ھازىرمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. كەلگۈسىدە رادىو سائەتلەر كوپلەپ تارقالسا كېرەك. ئۇ كىچىك قول پىرىزمىنىگى بولۇپ، قۇلىغىنى بۇرسىڭىز دىكتور سائەت قانچە بولغانلىغىنى ئېيتىپ تۇرىدۇ.

ئىسلام مەركىزىدىن ياردەم

19— ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا تەشكىل بولغان سەئۇدىيە ئەرەبىستانىدىكى پۈتۈن دۇنيا ئىسلام مەدەنىيەت مەركىزىنى رابىتاتۇل ئالىمول ئىسلامىيە جەمىيىتى دەپ ئاتايدۇ.

بۇ جەمىيەت ئۆز ئەتراپىغا پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئالىملىرىنى، تارىخچىلىرىنى ھەم كاتتا بايلىرىنى توپلىغان زور كۆچكە ئىگە مەھكىمىدۇر.

جەمىيەتنىڭ مەخسىتى مۇسۇلمانلارغا ئىسلام تەلىماتىنى يورۇتۇپ، ئېچلىقتا ئاللا — تائالانىڭ قۇرئانىغا، رەسۇلۇللانىڭ ھەدىسلىرىگە ئەمەل قىلىدىغان ئادىل، پاك، بارچىگە مېھرىۋان ھەقىقىي ئىنسانلاردىن بولۇشىنى مەخسەت قىلىدۇ.

ئىسلام مەركىزى تەخمىنەن 1901—ژىلدىن باشلاپ دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا زور خەيرو-ئېھسانلار قىلدى. قىسمىسى روسسىيەدىكى قازان، بۇخارا، ئۇفا، خىۋا، باكۇ، ئالمۇتا، بىشكېك، ئەۋلىيا ئاتا، ئەنجان، توقماق شەھەر مۇسۇلمانلىرىغا كوپلىگەن دىنىي كىتاپ، قۇرئانلارنى، ئۇلۇمالارنى ئەۋەتىپ مېچىت، مەدرىسەلەرنى تىكلەپ ئىسلام مەدەنىيىتىنى ئەرەققىي قىلدۇرغان ئىدى. ئامما بۇ ئىنسانۇ خەيرو- ساخاۋەت كوممۇنىستلىرىنىڭ قاتتىق چەكلىشى نەتىجىسىدە 70 ژىل ئۈزۈلۈپ قالدى.

مەملىكىتىمىزدە ھەقىقىي دېموكراتىيە باشلىنىپ يەنە خەلقلەرنىڭ ۋىجدان ئەركىنلىگى جانلاندى.

سەئۇدىيە ئەرەبىستان ھوكۈمىتى كس ج ئى بىلەن قايتىدىن دوستلۇق مۇناسىۋەت باغلىدى. مۇقەددەس كەئېبتۇللانى تاۋاپ قىلىشنى ئارزۇ قىلغۇچىلارغا كەڭ ئىمكانىيەت تۇغۇلدى. ئىسلام مەركىزى بۇ ئۇلۇق دوستلۇقنى چىن ئۆزەكتىن قارشى ئېلىپ 1989— ژىلى بىر مىللىون قۇرئاننى مەملىكىتىمىزگە ھەقسىز ھەدىيە قىلدى. ھەر ژىلى ئاران 20—25 نەپەر ھاجى مەككىگە بارالايدىغان كس ج ئىدىن 1990— ژىلى 1 400، 1991 — ژىلى 4 مىڭغا يېقىن مۇسۇلمانلار كەئېبتۇللانى تاۋاپ قىلىپ قەرىزىنى ئادا قىلىشتى. ھەر ئىككى ژىلدا بارغان ھاجىلارنى پادىشا ھەزرەتلىرى «كس ج ئىدىن كەلگەن مۇسۇلمانلار مېنىڭ مېھمىنىم» دەپ ھەقسىز تاماق، ياتاق ھەم قاتناش بىلەن سەممىي كۈتۈپ ئالدى. ئەندى ھوكۈمەت ئەرباپلىرى، ئالىملارنىڭ بىر-بىرىگە كېلىشلىرى كەڭ ئېيىمەكتە. ھەر ژىلى ياشلارنى ھەقسىز ئوقۇشلارغا قوبۇل قىلماقتا. جۇمھۇرىيەتلەرگە ئىسلام مەركىزىنىڭ شوبىلىرىنى قۇرماقتا. مەملىكىتىمىزدە دىنىي ئىلىم، مەرىپەتنىڭ ئەرەققىي قىلىشىغا ئىختىسادىي ياردەم قىلماقتا.

بۇ ژىل قىرغىزستاندىن 321 نەپەر ھاجىنى كەئېبتۇللاغا ئېلىپ بارغان قىرغىزستان ئىسلام مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ پرېزىدېنتى، جۇمھۇرىيەت خەلق دېپۇتاتى سادىقجان قارى ھاجىم كامالوۋ مەككىدىكى ئىسلام مەدەنىيەت مەركىزىگە كىرىپ ئالاھىدە تۈۋەندىكى مۇراجەتنى قىلدى:

— قىرغىزستاندا ياشاۋاتقان ھەر مىللەت مۇسۇلمانلار مەلۇم سەۋەپلەر بىلەن ھازىرقى كۈندە دىنىي تەلىماتلاردىن ئارقىدا قېلىۋاتىدۇ. ياشلىرىمىز ئاللاغا ئىبادەت قىلىشنى تولۇق بىلمەيدۇ. سەۋەۋى بىزدە ياشلار دىنىي تەلىم ئالىدىغان مەكتەپ، مەدرىسە ھەم ئۇستازلار كام. ناماز ئوقۇيدىغان مېچىتلارنى سېلىشقا يېتەرلىك پۇل ھەم يوق، دەپ ياردەم تەلەپ قىلدى. بۇ ئىلتىماسنى جەمىيەت قىزغىن قارشى ئالدى.

بۇ ژىل قىرغىزستانغا پۈتۈن دۇنيا ئىسلام مەركىزىدىن ئابدۇلمۇلۈك فەتھىدىن ھەزرەت بىلەن ئالىم شەيخ لۇئمان تەشكەندىلەر كېلىشتى. ئۇلار جۇمھۇرىيەت مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلۇمالار مەسلىھەتى بىلەن يېڭى سېلىنىدىغان مېچىتلارغا دىنىي قېرىنداشلىق ياردىمىنى قىلىشتى. ھەم يېڭى مېچىتلارغا ئام قويۇشتى.

مەسىلەن، ئالامىدىن ناھىيەسىگە سېلىنىۋاتقان «مېچىت مۇستافا»غا 100 مىڭ سوم، بىشكېك شەھەر «بىلىم ئويىگە» 7 مىڭ سوم، جال مىكرورايون «مېچىت مەدىنىگە» 200 مىڭ سوم، ئاقسۇ ناھىيەسى مېچىتكە 100 مىڭ سوم، ھەم سوقۇلۇق ناھىيە مېچىتكە 50 مىڭ سوم ياردەم قىلدى.

مۇندىن باشقا ئوش، تالاس، چولپان ئاتا، ئۆزگەن، نارىن شەھەر مېچىتلەرگە ياردەم قىلىشنى، دىنىي مەكتەپلەر ئېچىشنى، ئۇلارنى ئۇستاز، ماتاش، ھەم دەرسلىكلەر بىلەن تەمىنلەپ تەلەبلەرگە بىلىم بېرىشنى ۋەدە قىلىشتى.

قىرغىزستان مۇسۇلمانلىرى بۇ ئالىيجاناپ ھىممىتى ئۈچۈن سەئۇدىيەنىڭ پادىشا ھەزرەتلىرى فەتھى بىننى ئابدۇلئەزىزگە ھەم رابىتا ئۇل ئالىمۇل ئىسلامىيەگە زور تەشەككۇر ئېيتىدۇ.

تۇرسۇن ھاجىم قۇربانوۋ.
بىشكېك شەھىرى.

يۇرت موتىۋەرلىرىنىڭ ھەسسىسى

ئاتا تىلىمىزدا چىقىدىغان «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە مۇشتىرى توپلاش كامپانىيەسى بىشكېك شەھىرىدىكى ئۇيغۇر ئاھالىسى زىچ جايلاشقان مەھەللىلەردە كەڭ قانات يايماقتا. بولۇپمۇ بۇ مۇھىم ئىشقا يۇرت موتىۋەرلىرىنىڭ قوشۇۋاتقان ھەسسىسى ئالاھىدە كوزگە چۈشۈۋاتىدۇ.

جۇملىدىن شەھەردىكى سەھەنباي مىكرورايونىدىكى ئابدۇرېھىم مەمەتوۋ ۋە 11— مىكرورايوندىكى ئەخمەت مۇسالار ئاھالى ئىچىدە كەڭ تەشۋىقات ئېلىپ بېرىش بىلەن مۇشتىرىلار سانىنى ئاشۇرۇشقا قولىدىن كەلگىچە تىرىشماقتا. قىسقا مۇددەت ئىچىدە ئابدۇرېھىم مەمەتوۋ «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىگە 37، «يېڭى ھايات» گېزىتىگە 50 نەپەر ئادەمنى مۇشتىرى قىلغان بولسا، ئەخمەت مۇسا ئاكىمىز ھەر ئىككى گېزىتىمىزگە 30غا يېقىن مۇشتىرى توپلىغان. بۇ ئىككى يۇرت موتىۋەرلىرىنىڭ ئوزلىرىنىڭ يېشىنىڭ چوڭلۇقىغا قارىماي، قىلغان بۇ خالىس خىزمەتلىرى ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، چوڭ تەشەككۇر بىلدۈرىمىز.

س. ھاپىزى.
بىشكېك شەھىرى.

* * *

ئالمۇتا. «يەتتىسۇ» ئاياق-كىيىم
ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسىدە تۇز
كەسپىنىڭ ماھىرلىرى، ئەمگەك ئىلغار
لىرى كوپلەپ سانىلىدۇ. ئەينە شۇلار
نىڭ بىرى-بىرلەشمىنىڭ 3-سېخىنىڭ
ماستېرى مۇھەممەت شىندى. ئۇ مەز
كۇر فابرىكىدا ئىشلەۋاتقىنىغا 40 ژىل
غا يېقىن ۋاقىت بولدى.

سۈرەتتە: مەھەممەت شىندى ئوز
شاگىرتى د. شاتوۋ بىلەن ئىش ئۇست
ـدە سوھبەتلەشمەكتە.

م.مالىنوۋسكىي.

* * *

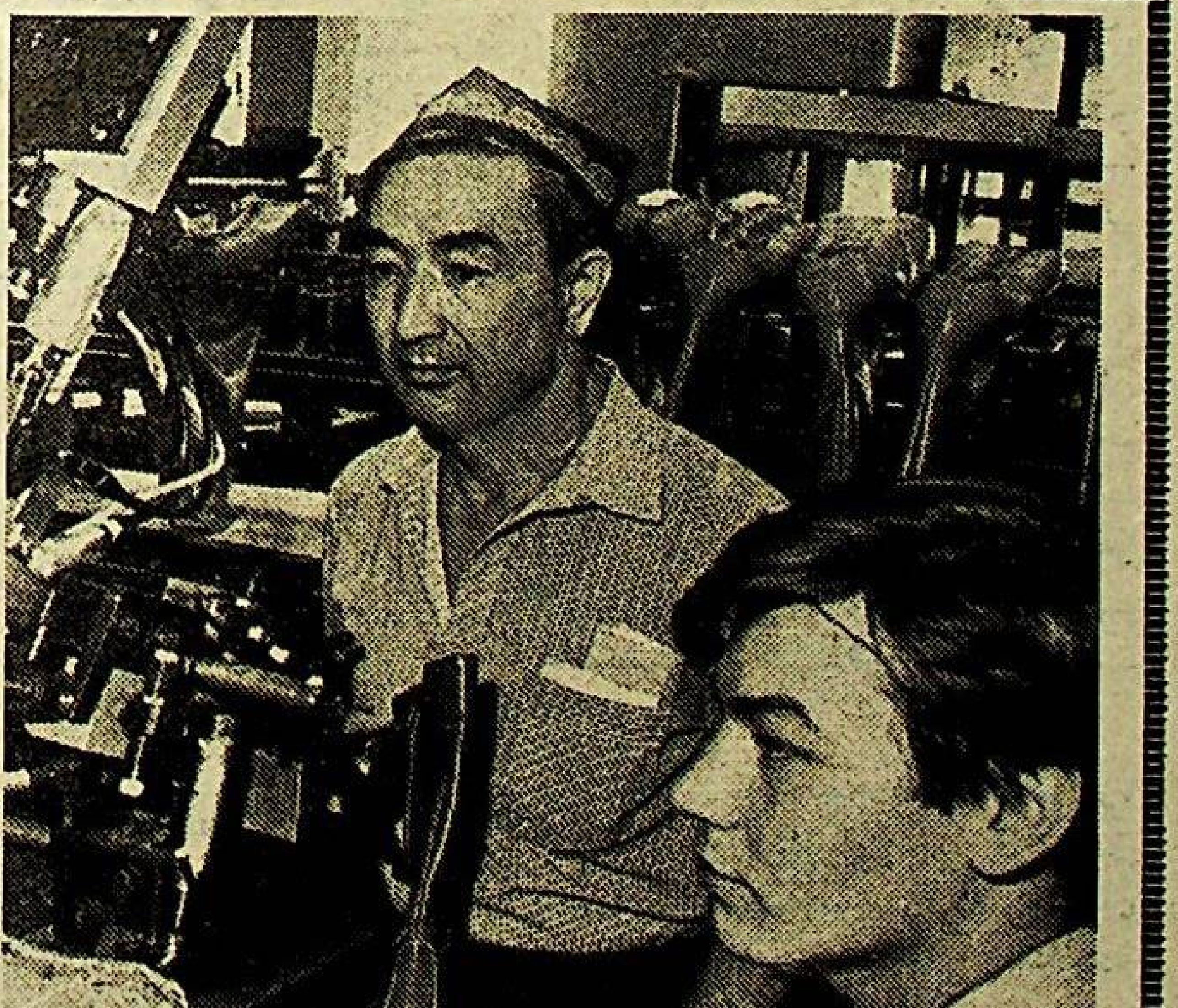

ئادەم ۋە قانۇن

جىنايى ئىشلار خەۋەرلىرى

ئۇرۇقلار، سوت كېلىۋاتىدۇ...

ھاراق— شاراپ ئىچىملىكلىرىنىڭ يېتىشمەسلىكى ئۇلىگىسىرمۇ پەسەيمەي كېلىۋاتقان جىنايەتچىلىككە سەلبىي تەسىر قىلماقتا. چۈنكى بۇ كۈنلەردىكى جىنايى ۋاقىە يۈز بەرگەن جايلاردا تۈزۈلگەن مىلىتسىيە پروتوكوللىرى بىلەن خەلق سوتىنىڭ ھوكۈملىرىدە جىنايەتچىلىك «سپىرتلىق ئىچىملىك ئاقۇۋىتىدىن» دېگەن سوزلەر كوپلەپ ئۇچراشماقتا. مەسىلەن؛ ئالمۇتا شەھىرىنىڭ 3— مىكرورايونىدا ياشايدىغان 54 ياشلىق ۋلادىمىر بېزوگلوۋ ئويىگە كىرگەن مېھمانلارغا ئىشىك ئېچىپ بەرگەندە، ئوزىنى ئولتىرىدىغان ۋەھشىلىكنى كىرگۈزگەنلىگىنى بىلمىگەن ئېدى. ئەندى، مېھمانغا كەلگەنلەر بولسا، يامان ئوي بىلەن كەلمەي، قولتۇقلىرىغا بەش پۇتۇلكا ھاراقنى ئېلىپ كەلگىنى، ئوي ئىگىسىنى بەك خوشال قىلدى. ئەندى ئويگە كىرگەن تورتىنىڭ ئىككىسى ئىلگىرىدىن بېرى ياخشى ئارىلىشىپ ژۈرگەن ئادەملەر ئېدى، ئامما ۋلادىمىرغا قالغان ئىككىسى بىلەن بىرەر سائات بۇرۇن ھاراق سېتىۋالغان يەردىلا تونۇشقىنىغا ئۇ كۇمانلانغان ئېدى.

بوتۇلكىلارنى بوشۇتۇپ بولغاندا ئوي ئىگىسى مىخائىل ماسالىسكىيغا يالىڭاچ چۈشكەن ئىككى ئايالنىڭ بىرىنىڭ فوتوسۈرىتىنى كورسىتىدۇ. ئۇ ماسالىسكىيغا ياقماي قېلىپ، يوق يەردىن جاڭجال چىقىدۇ. ماسالىسكىي ۋلادىمىر بىلەن ئوي ئىچىدە چېلىشىپ، قولىغا چۈشكەن 16 كىلوگراممىلىق گىر بىلەن ئوي ئىگىسىنى ئولتۈرىدۇ. قالغانلار ئاماكا چېكىپ ئويگە كىرگەندە، جان ئۈزگەن ۋلادىمىرنىڭ جەسىدىنى كورىدۇ.

ۋاقىە يۈز بەرگەن يەردىن قېچىپ كەتكەن مىخائىل ماسالىسكىي ئۇزاققا بارماي، قولغا ئېلىنىپ، ئۇنىڭ ئالمۇتىغا روسسىيەدىن كەلگىنى، ھېچ يەردە ئىشلىمەيدىغانلىغى ئېنىقلىنىدۇ.

ئالتاغ ناھىيەلىك خەلق سوتى ئوي ئىگىسىنى سپىرتلىق ئىچىملىك ئاقۇۋىتىدىن بېكاردىن-بېكار ئولتەرگىنى ئۈچۈن مىخائىل ماسالىسكىي 8 ژىلغا ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلدى.

ھاراق تاپقان ئادەملەر ئۈچۈن ئۇنى قەيەردە ئىچىش كېرەك دېگەن سوراق تۇغۇلىدۇ. ئالمۇتا شەھىرى موسكۋا ناھىيەسىدە تاكسوپاركلارنىڭ بىرىدە ئاككۇملياتورشىك بولۇپ ئىشلەيدىغان ئا. تىخومىروۋ ئۇنى تۈۋەندىكىدەك ھەل قىلىدۇ. ئۇ قولىدىكى بىر بوتۇلكا ھاراق بىلەن ئىشچىلار ياتاقخانىسىغا بېرىپ، ئۇنى تونۇمايدىغان ئىككى قىز ياشايدىغان بولمىگە بېسىپ كىرىدۇ. بولمىدە ئۇ ھاراقنى ئىچىشكە كىرىشىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ قىزلارغا ياقماي قالىدۇ. ئۇلارنىڭ ئوزلىرىدىن دومسىرىغانلىق بەلگۈسىنى كورگەن ئا. تىخومىروۋ بىر قىزنى پۇتى بىلەن تېپىپ ۋىقىتسا، ئىككىنچىسىنى مۇشتۇم بىلەن ئۇرۇپ، ھوشىدىن كەتكۈزىدۇ. ۋاراڭ- چۇرۇڭنى ئاڭلاپ ياردەمگە كەلگەنلەرنىڭ بىرىنى تىخومىروۋ سۇنۇق ستاكاننى ئېتىپ جاراھەتلەيدۇ. جىنايى ۋاقىە يۈز بەرگەن يەردىن قېچىپ كېتىش ئالدىدا ئا. تىخومىروۋ ھامىلدار بىر ئايالنىڭ قوسىغىغا تېپىپ كېتىدۇ.

موسكۋا ناھىيەلىك ئىچكى ئىشلار بولۇمىنىڭ ئوپېراتىۋ ئارەدى تىخومىروۋنى ئوز ئويىگە يەتكۈزمەي قولغا ئالىدۇ.

يېقىندا بولۇپ ئوتكەن سوت ئا. تىخومىروۋنى ئۈچ ژىلغا ئەمگەك بىلەن ئوزۈرۈش كولونىيەسىگە ئەۋەتىش توغرىسىدا ھوكۈم قىلدى.

ئالمۇتا ئاسفالت-بېتون زاۋۇدىنىڭ 1— سېخىنىڭ بىر توپ ئىشچىلىرى ئىشتىن چىقىپ، كوزەتچى ئولتىرىدىغان ۋاگونچىك ئىچىدە ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدە، شەھەرلىك «رېزچىك» كوئوپېراتىۋىنىڭ شوفيورى ئولىگ ۋارفولومېيېۋمۇ بار ئېدى. بىر ئاز قېنى قىزىپ قالغان ئۇ تالاغا چىقىپ، ۋاگونچىك يېنىدا تۇرغان زاۋۇدنىڭ «كاماز» ژۈك ماشىنىسىنى كورىدۇ. كوزىنى ئېچىپ-ژۇمغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە ئۇ «كاماز»نىڭ چىراق فارىلىرىنى، ئەينەكلىرى، رولى ۋە باشقىمۇ قىسىملىرىنى چىقىرىپ ئالىدۇ. بۇلانغان نەرسىلەرنى ئېلىپ، ئوزىنىڭ ماشىنىسى بىلەن قېچىپ كېتىدۇ.

سائات ئون ئىككىلەردە تالاغا چىققان كوزەتچىلەر بۇلانغان «كاماز» ماشىنىسىنى كورىدۇ.

ئەۋېزوۋ ناھىيەلىك خەلق سوتىدا ئو. ۋارفولومېيېۋ ھاراق ئىچىش ئاقىۋىتىدىن بۇلاڭچىلىق قىلغىنىنى بويىنىغا ئېلىپ، ھەممە گۇنانى ھاراققا ئارتىدۇ.

سوت ۋارفولومېيېۋنى بىر ژىلغا خەلق ئىگىلىگى ئوبيېكتلىرىدا ئىشلەشكە ئەۋەتىش ۋە ئۇنىڭ تاپقان تاپاۋىتىنىڭ 20 پروتسېنتىنى ماشىنىنى رېمونتلاش ئۈچۈن تۇتۇپ قېلىشنى ھوكۈم قىلىدۇ.

خۇلاسلاپ ئېيتقاندا، تىزىمغا ئېلىنغان جىنايى ۋاقىەلەرنىڭ ھەر ئۈچىنچىسىنى ھاراق ئىچكەنلەر قىلغان.

قازاقىستان كس ج ئىچكى ئىشلار مىنىسترلىگى مەتبۇئات مەركىزى.

«يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ كوللېكتىۋى قەلەمدىشىمىز، پېشقەدەم ژۇرنالىست

ساۋۇتجان ھاسانوۋنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە، ئۇرۇق-تۇققان، قومى- قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى،
50—ئوي 8—قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى:
قازاقىستان س س ج مىنىسترلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر—69—86—33، مەسئۇل كاتىپ—50—86—33، سەياسىي-ئىجتىمائىي بولۇم 81—86—33، ئىختىسات بولۇمى—06—86—33، ئەدەبىيات بولۇمى— 27—86—33، مەدەنىيەت بولۇمى— 01—92—33.

زاكاز (3462) تىراژ 8250

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства.
г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленина 2/4.

ПОГ-60

پۈتكۈل ئەللەرنىڭ پرولېتارلىرى، بىرلىشىڭلار!

يېڭى هايات

НОВАЯ ЖИЗНЬ

1990 ـ يىل 3 نويابىر شەنبە
№130 (3070)
باهاسى 2 تىيىن

گېزىت 1970 ـ يىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلەر ئارا «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى

ئۆز ئارا پايدىلىق ئاساستا

29 ـ ئوكتەبىردە روسسىيە فېدېراتسىيەسى ۋە قازاقستان س س ج هۆكۈمەتلىرى 1991 ـ يىلغا بەلگۈلەنگەن ئىختىسادىي هەمكارلىق ۋە مەدەنىي ئالاقىلارنى بۇنىڭدىن كېيىن تەرەققىي ئەتكۈزۈش توغرىلىق كېلىشىم تۈزدى.

تەرەپلەر 1990 ـ يىلى بىرىنچى دېكابىرغىچە كېلىشىملەرنى تۈزۈشنى، ئىختىسادىي ۋە مەدەنىي هەمكارلىقنىڭ بىر قاتار يۆنىلىشلىرى بويىچە، بىرىنچى نۆۋەتتە، مەھسۇلاتنىڭ مۇھىم تۈرلىرىنى ئۆز ئارا يەتكۈزۈپ بېرىش بويىچە كېلىشىملەرنى ۋە هۆججەتلەرنى ئىمزالاشنى تاماملاشقا كېلىشتى. شۇنداقلا پەن ۋە تېخنىكا، قۇرۇلۇش ۋە ئارختېكتۇرا، يېزا ئېگىلىگى، ئەتراپ مۇھىتنى قوغداش ساهاسىدا ئوتتۇر جۇمھۇرىيەتلەر ئارا ئالاقىلارنى كۈچەيتىش كۆزدە تۇتۇلۇۋاتىدۇ.

ئوتتۇر ئېگىلىك ئالاقىلىرىنىڭ بۇزۇلۇشى داۋاملىشىۋاتقان شارائىتتا، دەپ تەكىتلىدى رس ف س ج مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ئې. س. سىلايېۋ، ئىمزالانغان كۈندىن تارتىپ كۈچكە كىرىدىغان هۆكۈمەتلەر ئارا كېلىشىم پەقەت ئىختىسادىي هەمكارلىق دەرىجىسىنى ساقلاپ قېلىشقىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنى ئاشۇرۇشقىمۇ ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

قازاقستان س س ج مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ئۇ. ق. قارامانوۋنىڭ پىكرىچە، 1992 ـ يىلغا قەدەر ئىككى چوڭ جۇمھۇرىيەت ئوتتۇرىسىدىكى تولۇق تەڭپۇڭلاشقان ئىختىسادىي مۇناسىۋەتلەرگە چىقىش ئۈچۈن كېلەر يىلى كېلىشىمنى بىرىنچى يېرىم يىللىقتىن كېچىكتۈرمەي تۈزۈش كېرەك. ئىستىقبالدا بىرلەشكەن كارخانىلارنى، يېڭى تېخنولوگىيەلەرنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈش، شۇنداقلا ئۈچىنچى مەملىكەتلەر بىلەن ئۆز ئارا هەرىكەت قىلىش كۆزدە تۇتۇلۇۋاتىدۇ.

نويابىر ئېيىنىڭ بېشىدا شەرتنامىنى ئالىي دەرىجىدە ئىمزالاش ئۈچۈن جۇمھۇرىيەتلەر ئارا شەرتنامىنىڭ سىياسىي قىسمىنى تەييارلاشنى تاماملاش بەلگۈلەندى.

(تاس س ـ قاز تاگ).

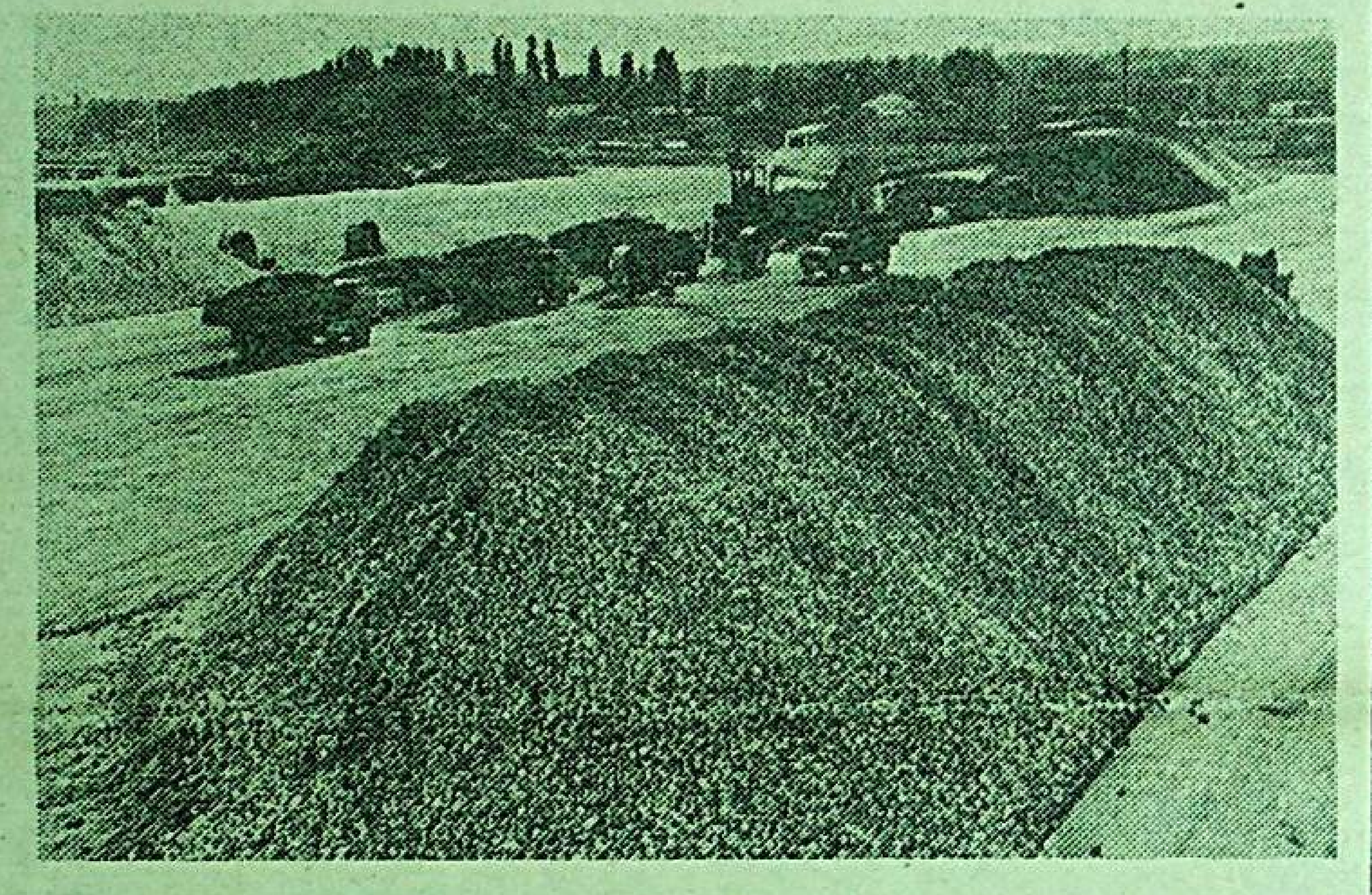

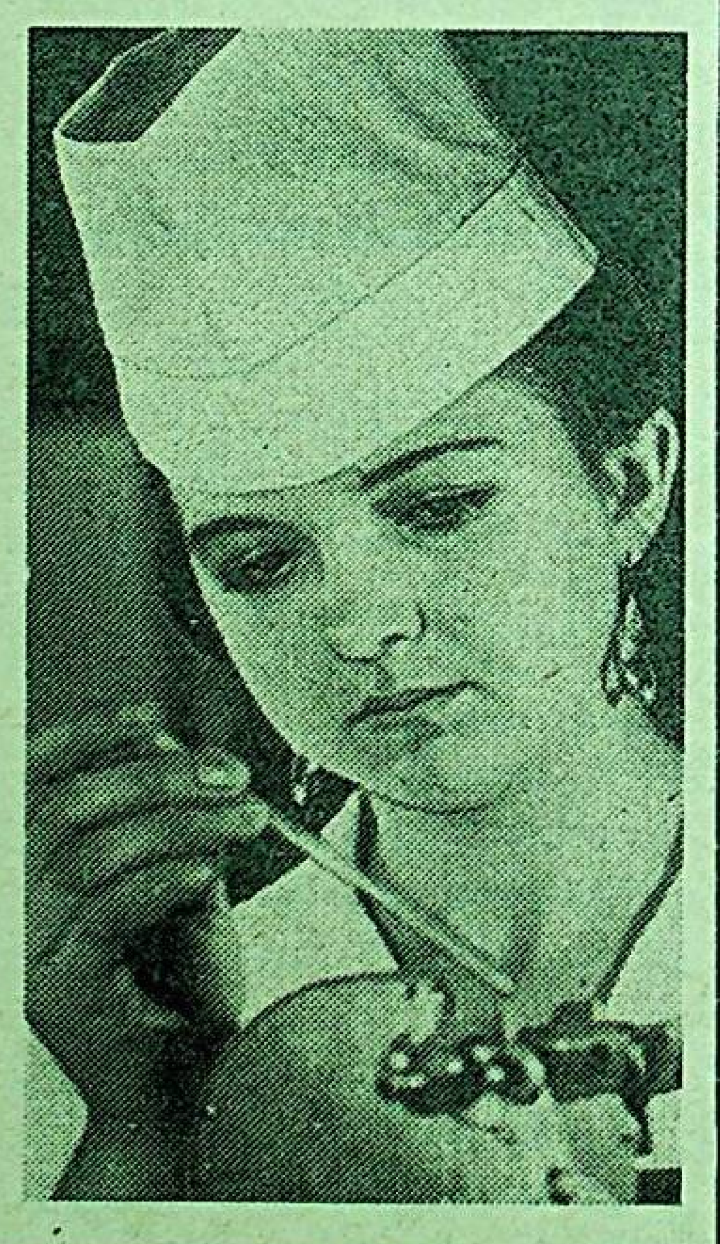

تالدىقورغان ۋىلايىتى. يەتتىسۇ قەنت زاۋۇتلىرىدا قەنتنى قوبۇل قىلىش ۋە قايتىدىن ئىشلەش باشلاندى. قوبۇل قىلىش پۇنكتلىرىغا قىزىلچا باسقان ماشىنىلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى كەلمەكتە. س. م. كىروۋ نامىدىكى زاۋۇتتا ئۇنى ئىشلەش سۈرئەت ئېلىۋاتىدۇ.

سۈرەتلەردە: 1 زاۋۇتنىڭ قىزىلچا قوبۇل قىلىش مەيدانىدا. 2. لابورانتكا زىنائىدا دمىترىيېۋا مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرمەكتە.

م. قابىلوۋنىڭ سۈرەتلىرى.

(قاز تاگ).

ئەمەلىي ياردەم

شەمەي. ئالمۇتىنىڭ يېتەكچى دوختۇرلىرى شەمەي ۋىلايىتىنىڭ تۇرغۇنلىرىغا ئەمەلىي تىببىي ياردىمىنى بېرىدۇ. بۇ يەرگە جۇمھۇرىيەتنىڭ ئىلمىي، كلىنىكىلىق ۋە داۋالاش ـ پروفىلاكتىكىلىق مەھكىمىلىرىدىن بىر توپ مۇتەخەسسىسلەر كەلدى. ئۇلارغا قازاقستان س س ج سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرلىگىنىڭ پېدىئاترىيە ئىلمىي ـ تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى ئا. ماكشىيېۋ رەھبەرلىك قىلىۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پېدىئاترلار، ئاكۇشېرلار، تېراپېۋتلار، ئىممۇنولوگلار، رادىولوگلار، پسىخولوگلار، جۇمھۇرىيەتلىك خەلق تىبابەتچىلىك مەركىزىنىڭ خادىملىرى بار.

ـ بىز شەمەي ۋىلايىتىگە قۇرۇق قول بىلەن كەلگىنىمىز يوق، ـ دەيدۇ ئا. ماكشىيېۋ، ـ مەخسۇس فوند ئىختىيارىي ئاساستا ۋۇجۇتقا كېلىپ، رېگون شىپاخانىلىرى ئۈچۈن دورا-دەرمەك ۋە سىستېمىلار سېتىۋېلىندى. شەمەيلىكلەرگە، شۇنداقلا تۈركىيە پۇخرالىرىنىڭ سوغىسى ـ بىر قىممەتلىك شىپرىتسلار بىلەن كامچىل دورا-دەرمەكلەر تاپشۇرۇلىدۇ.

(قاز تاگ).

قازاقستان س س ج ئالىي سوۋېتىنىڭ مەجلىسلىرى توغرىلىق

ئەخبارات

30 ـ ئوكتەبىردە، ئالىي سوۋېتنىڭ ئەتىگەنلىك مەجلىسىدە، **«قازاقستان س س جدىكى مۈلۈك توغرىلىق»** قانۇننى ماددىلار بويىچە مۇهاكىمە قىلىش تاماملاندى ۋە ئۇ قوبۇل قىلىندى.

ئاندىن كېيىن دېپۇتاتلار **«قازاقستان س س جدا خەلق دېپۇتاتلىرىنىڭ ستاتۇسى توغرىلىق»** قانۇننى قاراشقا كىرىشتى. ئۇنىڭ لايىهىسى پارلامېنتتا مۇهاكىمە قىلىندى ۋە ئالىي سوۋېتنىڭ خەلق دېپۇتاتلىرى سوۋېتلىرىنىڭ ئىشى، باشقۇرۇشنى ۋە ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇشنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش مەسىلىلىرى بويىچە كومىتېتىدا قوشۇمچە ئىشلەندى. قانۇننىڭ 41 ماددىسىدىن يەتتىسى قوبۇل قىلىندى.

كەچكى مەجلىستە جۇمھۇرىيەتنىڭ مەمۇرىي ـ تېررىتورىيال تۈزۈلۈشى مەسىلىلىرى قارالدى. **«قازاقستان س س ج تەركىۋىدە ماڭغىستاۋ ۋىلايىتىنى قۇرۇش توغرىلىق» ۋە «قازاقستان س س ج تەركىۋىدە تورغاي ۋىلايىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش توغرىلىق» هەم «قازاقستان سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيىتى كونستىتۇتسىيەسىنىڭ (ئاساسىي قانۇنىنىڭ) 77 ـ ماددىسىغا ئۆزگىرىشلەرنى كىرگۈزۈش توغرىلىق»** **«قازاقستان س س ج ئالىي سوۋېتى پرېزىدىيۇمىنىڭ توختامىنى ئەستىقلەش توغرىلىق»** قانۇن قوبۇل قىلىندى.

قازاقستان س س ج ئالىي سوۋېتى پرېزىدىيۇمىنىڭ **«ئىلگىرى تارقىتىلغان ناهىيەلەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە قازاقستان س س جنىڭ مەمۇرىي ـ تېررىتورىيال بۆلۈنۈشىگە باشقا ئۆزگىرىشلەرنى كىرگۈزۈش توغرىلىق»** توختامى ئەستىقلەندى.

شۇنداقلا قازاقستان س س ج ئالىي سوۋېتىنىڭ پەخرىي گراموتىسىنى **قازاقستان س س ج پەخرىي گراموتىسىغا** ئۆزگەرتىش توغرىلىق قانۇن قوبۇل قىلىندى.

دېپۇتاتلارنىڭ تەلەكلىرىنى هېساپقا ئېلىپ، جۇمھۇرىيەت ئىجتىمائىي ـ ئىختىسادىي تەرەققىياتىنىڭ موشۇ يىلى كۈتۈلۈۋاتقان يەكۈنلىرى توغرىلىق ئەخبارات بىلەن قازاقستان س س ج مىنىستىرلار سوۋېتى رەئىسىنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارى **ئې. خ. گۈكاسوۋ** سۆزگە چىقتى.

ئالىي سوۋېت سېسسىيەسىنىڭ ئىشىدا موشۇ يىلنىڭ 13 ـ نويابىر كۈنىگىچە تەنەپپۇس ئېلان قىلىندى.

ئەزەربەيجان ـ قازاقستان: كېلىشىم ئىمزالاندى

30 ـ ئوكتەبىر كۈنى باكۇدا تۈزۈلگەن ئەزەربەيجان س س ج ۋە قازاقستان س س ج ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىسادىي، پەن ـ تېخنىكىلىق ۋە مەدەنىي هەمكارلىق توغرىلىق هۆكۈمەتلەر ئارا كېلىشىم ئىككى جۇمھۇرىيەتنى ئۆز ئارا پايدىلىق ئالاقىلارنىڭ سۈپەت جەھەتتىن يېڭى دەرىجىسىگە ئېلىپ چىقىدۇ.

ئەزەربەيجان تەرەپتىن كېلىشىمنى مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى گ. ئا. گاسانوۋ ۋە هۆكۈمەت كومىسسىيەسىنىڭ رەھبىرى، دۆلەت تەمىنات كومىتېتىنىڭ رەئىسى ئا. ش. ئەزىزبېكوۋ، قازاقستان س س ج تەرەپتىن مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ئۇ. ق. قارامانوۋ هەم هۆكۈمەت كومىسسىيەسىنىڭ رەھبىرى، دۆلەت تەمىنات كومىتېتىنىڭ رەئىسى ئا. ئې. بېكتېمىسوۋ ئىمزالىدى.

هەر ئىككى تەرەپتىن بىرىنچى قېتىم مەھسۇلات ئېلىپ كېلىش ۋە ئېلىپ چىقىش تەڭپۇڭلىقىنىڭ تەمىنلەنگەنلىگى ئىمزالانغان هۆججەتنىڭ خاراكتېرلىق ئالاھىدىلىگى بولۇپ هېساپلىنىدۇ. پائالىيەتنىڭ بارلىق ساهالىرىدا قېلىپلاشقان ئالاقىلارنى كېڭەيتىش ۋە مۇستەهكەملەش تېندېنسىيەسى بايقالدى. بىرلەشكەن كارخانىلارنى قۇرۇش، تېلېفون ئالاقىسىنى كېڭەيتىش ۋە ئۇنى خىلە سۈپەتلىك دەرىجىگە ئېلىپ چىقىش، تاشقى ئىختىسادىي پائالىيەتنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن ترانسپورت كوممۇنىكاتسىيەلىرىنى پايدىلىنىش ساهالىرىدا ياخشى ئىستىقبال ئېچىلىۋاتىدۇ. كاسپىي كېمىچىلىگى ۋە ئەزەربەيجان تۆمۈر يولى قازاقستان كارخانىلىرىنىڭ مەھسۇلاتىنى ئىرانغا، تۈركىيەگە، غەربىي يېۋروپىغا يەتكۈزىدۇ. ئۆز نۆۋىتىدە ئەزەربەيجان ئۆز شېرىكلىرىدىن شەرقىي ـ جەنۇبىي ئازىيە بازارلىرىغا چىقىش ئىمكانىيىتىنى ئالىدۇ.

پەن ـ تېخنىكا، مەدەنىيەت ساهالىرىدىمۇ هەمكارلىق ئۈچۈن ئورغۇن رېزېرۋلار ئېچىلىۋاتىدۇ. قازاقستاندا ياشاۋاتقان 30 مىڭ ئەزەربەيجانغا كۆپ دىققەت بولۇش كۆزدە تۇتۇلدى. ئۇلارنى ئەزەربەيجان ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىغا كونكۇرسسىز قوبۇل قىلىشنى ئويۇشتۇرۇش، ئەدەبىيات ۋە سەنئەت كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈش، تۈرلۈك دەرىجىلەردىكى دېلېگاتسىيەلەرنى ئالماشتۇرۇش بەلگۈلەندى. ئىككى جۇمھۇرىيەتنىڭ سەيياسىي، مىللەتلەر ئارا ئالاقىلىرى تېخىمۇ تەرەققىي ئېتىدۇ.

كېلىشىمنى ئىمزالاشقا ئەزەربەيجان س س ج پرېزىدېنتى ئا. ن. مۇتالىبوۋ قاتناشتى.

(ئەزەربەيجان ئەخبارات ئاگېنتلىقى ـ قاز تاگ).

دۆلەت ۋە شەخسىي ساگلارغا

ئاقتوبە. قار ۋە يامغۇر پات ـ پات يېغىشقا باشلىدى. لېكىن «پىسكوۋ» سوۋخوزىنىڭ ئېلېۋاتورىغا ئىلگەركى پېتىچە ئاشلىق توشۇلۇۋاتىدۇ. پىلاندىكى 15 مىڭ توننىنىڭ ئورنىغا هازىرنىڭ ئۆزىدە 25 مىڭ توننىدىن ئوشۇق ئاشلىق سېتىلدى. ئاشلىق شەخسىي ساگلارغىمۇ توشۇلۇۋاتىدۇ. يەم زاپىسىنىڭ كۆپ توپلىنىشى ئۆيپەيلى هەر بىر مېخانىزاتور ئائىلىسى سىيىر ۋە موزاي باقالايدۇ، سۈتىنىڭ ئارتۇق قىسمىنى دۆلەتكە ساتىدۇ. كومباينىيورلار س. سېردىيۇك، يې. مولداخمېتوۋ، ئو. تاسولوۋ، شوفيورلار ئا. ئابىلقاسوۋ ۋە ئې. ئۇسپېنوۋ ئىشلەپ تاپقان ئاقچىسىغا ماللارنى سېتىۋالالايدۇ.

سوۋخوز بىلەن تۈزۈلگەن كوللېكتىۋلىق شەرتنامە هەر بىر ئىشچىغا يەم ۋە يەم ئارىلاشمىلىرىنى ئېلىشقا كاپالەت بېرىدۇ. لېكىن ئەپسۇسكى، شەرتنامە ئاساسىغا هەر بىر قورانىڭ ئىمكانىيەتلىرىنى تەڭشەيدىغان پرىنسىپ قويۇلغان. گۆش ۋە سۈت بىلەن ئۆزىنىڭ ئائىلىسىنى ئارىلا تەمىنلەيدىغانلارغا ۋە ئارتۇق مەھسۇلاتنى ئۆتكۈزىدىغان ئائىلىلەرگە يەمنى تەڭ بۆلۈش كۆزدە تۇتۇلدى. ياخشى ئېلىنغان هوسۇل مۇنداق تەڭشەشنى تۈزەشكە ئىمكانىيەت ياراتتى.

(قاز تاگ).

پايتەخت كارخانىلىرىدا

سوز بىلەن ئىش بىرلىگى

ئالمۇتا شەھىرىدىكى «مېرىي» نوي جەھازلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسى ئاساسەن جۇمھۇرىيەت ئاھالىسىنى زامان تەلىۋىگە لايىقلاشتۇرۇلغان جەھازلار بىلەن تەمىنلەشكە ئىختىساسلاشتۇرۇلغان.

يېقىندا، بىز بىرلەشمە باش دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى ئاناتولىي كۇزمىچ خوخلوۋ بىلەن ئۇچرىشىپ، كوللېكتىۋنىڭ بۈگۈنكى ئىشى ھەققىدە توختىلىپ ئوتۇشىنى ئىلتىماس قىلدۇق.

— ئىككى مىڭغا يېقىن ئىشچى - خىزمەتچىدىن تەركىپ تاپقان بىرلەشمە كوللېكتىۋى جۇمھۇرىيەت ئاھالىسىغا نوي جەھازلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىشتا مەھسۇلاتنىڭ سۈپەتلىك بولۇشىغا ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىپ، ئاھالى ئېھتىياجىنى قانائەتلەندۈرۈش يولىدا بارلىق چارە-تەدبىرلەرنى ئىشقا قوشماقتا.

ھەممىگە مەلۇمكى، ھازىر ئېلىمىز بويىچە بارلىق كارخانىلار ئىگىلىك ھېساپ ئۇسۇلىدا ئىشلەۋاتىدۇ. بىزمۇ شۇ كارخانىلار قاتارىدا 1988-ژىلى يانۋار ئېيىدىن باشلاپ موشۇ ئۇسۇلدا ئىشلەپ كېلىۋاتىمىز. ھازىر بىرلەشمە قارىمىغىدىكى 14 سېخ تولۇق ئىگىلىك ھېساپ ئۇسۇلىدا ئىشلەۋاتىدۇ. مەزكۇر سېخلار بۇ ئۇسۇلغا كوچۈپ، ئىش باشلىغاندىن بېرى مانا ئۇچ ژىل ۋاقىت بولدى، ئىشچىلارنىڭ ئوز ئىشىغا بولغان جاۋاپكەرلىگى ئاشتى، ئەمگەك ئىنتىزامى مۇستەھكەملەندى، شۇنداقلا ياغاچ ماتېرىياللىرىنى تېجەملىك بىلەن ئىشلىتىدىغان بولدى. بۇ ئىشىمىزنىڭ ئالغا سىلجىشىغا ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ ۋە ئىشچىلارنىڭ ئايلىق ئىش ھەققىمۇ ئاشتى.

بىرلەشمە ئىشچىلىرى، ئىنژېنېر-تېخنىك خادىملىرى ئاھالىنىڭ نوي جەھازلىرىغا بولغان ئېھتىياجىنى قانائەتلەندۈرۈشتە تىرىشىپ ئىشلەپ، ھازىرقى زامان تەلىۋىگە لايىقلاشتۇرۇلغان جەھازلارنىڭ يېڭى تۈرلىرىنى كەشىپ قىلماقتا. يېقىن ئارىدا «شالقار» دەپ ئاتىلىدىغان جەھاز كومپلېكتى ئىشلەپ چىقىرىلىشقا باشلايدۇ. بەلكىم بۇ يېڭى جەھاز تۈرى خېرىدارلىرىمىز تەلىۋىنى قانائەتلەندۈرىدۇ، دەپ ئويلايمىز.

بىز بىيىلقى ژىلنىڭ توققۇز ئېيىدا پىلان بويىچە 33 مىللىون 924 مىڭ سوملۇق نوي جەھازلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىشىمىز كېرەك ئىدى. ئەمەلىياتتا 34 مىللىون 482 مىڭ سوملۇق مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىلىپ، پىلان 101،6 پروتسېنت ئورۇنلاندى. بىز ئۇچۇن بۇ كورسەتكۈچ خېلە ياخشى بولسىمۇ، ژۇقۇرىدىكى كورسەتكۈچتىن ئوشۇق مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىشىمىز مۇمكىن ئىدى. بىراق كېرەكلىك ماتېرىياللارنىڭ ئوز ۋاقتىدا يەتكۈزۈلمەسلىگى سەۋەپ بولدى. ئاتاپ ئېيتقاندا، بىزگە ياغاچ ماتېرىياللىرىنى، بولۇپمۇ ياغاچتىن ئىشلەنگەن پلىتىلارنى «بۇختارما» كوئوپېراتىۋ مەھكىمىسى، «كازلېس» ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. مەزكۇر مەھكىمىلەر بىيىل 1584 كۇبومېتر پلىتىنى كام ئەۋەتتى. ئەگەر خام ئەشيا ماتېرىياللىرىنى تولۇق ئالىدىغان بولساق، تېخىمۇ كوپ مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىلىشى مۇمكىن.

ھەممىمىزگە مەلۇمكى، 1991 - ژىلى ئېلىمىزدىكى بارلىق ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرى بازار ئىختىسادىغا كوچۈپ ئىشلەشكە باشلايدۇ. بىزنىڭ بىرلەشمە كوللېكتىۋىمۇ بازار ئىختىسادىي شارائىتىدا ئىشلىگەندە، كوپ نەرسىلەرنى ئوزلەشتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ، يەنى خام ئەشيانى تېجەملىك ئىشلىتىشكە، ئىشلەپ چىقىرىلغان مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى، تۈرى خېرىدارغا ماقۇل بولۇشى، شۇنداقلا چەتئەل فىرمىلىرى بىلەن ئوز ئارا شەرتنامە تۈزۈش ئارقىلىق يېڭى تېخنولوگىيەنى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت.

بازار ئىختىسادى مۇناسىۋەتلىرى بىزنىڭ بۇيۇملىرىمىزنىڭ رىقابەتچىلىك قابىلىيىتىنى كوتىرىشكە، چەتئەل بازىرىغا چىقىشقا دەۋەت قىلماقتا. مەسىلەن، قازاقستان س س ج ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىنى ھوكۇمەتلىرى ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن كېلىشىم بويىچە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىغا «ئارمان» جەھازلىرىنى يەتكۈزۈپ بېرىش ھەققىدە شەرتنامە ئىمزالاندى. بۇنىڭ بەدىلىگە بىز 250 مىڭ شۋېيتسارىيە فرانكىلىق خەلق ئېھتىياجىغا كېرەكلىك ھەر خىل تاۋارلارنى ئالىمىز.

يالقۇن سەمەدىي.

ئالمۇتا شەھىرى.

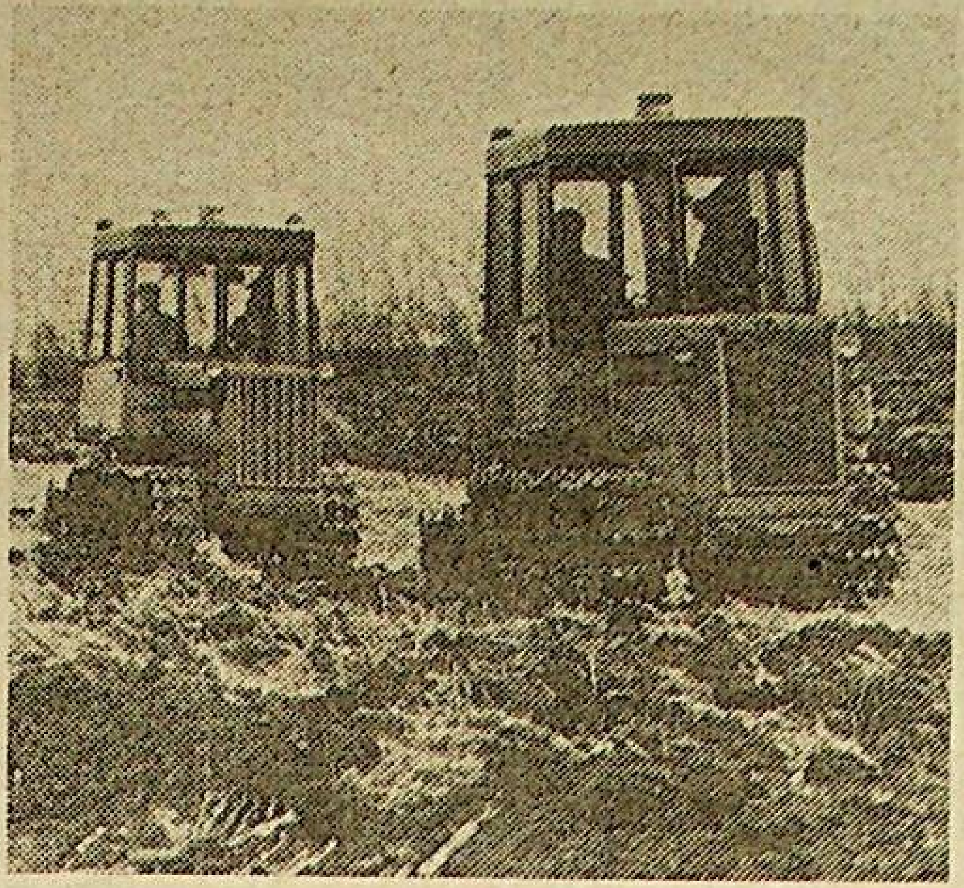

سېلىنوگراد ۋىلايىتى. ئاشلىق يىغىشتۇرۇشنىڭ ئۈزۈنغا سوزۇلۇشى يەر ھايداشنى كېچىكتۈرۈپ قويىدى. شۇنداق بولسىمۇ دېخانلار ئاشلىق يېلىنىپ بولۇشى بىلەنلا يەرنى كۈزگە ھايداشنى قولغا ئالماقتا. سېلىنوگراد ناھىيەسىدە پىلانلانغان يەرنىڭ كوپ قىسمى كۈزگە ھايدالدى.

سۈرەتلەردە: 1. «زارېچنىي» سوۋخوزىدىكى بەشىنچى برىگادىنىڭ مېخانىزاتورلىرى ۋىكتور رومانوۋ بىلەن يېۋگېنىي بارون كۈزگە ھايدىماقتا. 2. «زارېچنىي» سوۋخوزىدا ھايدالغان يەر.

ۋ. كورچىنىنىڭ سۈرەتلىرى.

(قاز تاگ).

پارتىيە ھاياتى: قايتا قۇرۇش ئەمەلىياتى

ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىق ئوكتەبر ئىنقىلاۋىنىڭ 60 ژىللىغى نامىدىكى «ئالمۇتا نوي قۇرۇلۇشى كومبىناتى» لايىھە تۈزۈش- قۇرۇلۇش بىرلەشمىسىنىڭ پارتكومى ھوزۇرىدا مۇنازىرە كلۇبى ئوز ئىشىنى باشلىدى. بىيىل بىرلەشمىنىڭ كوپلىگەن پارتىيە تەرغىباتچىلىرىنىڭ ئىشىدا «تەتىل»، يەنى ئۈزۈلۈش بولغىنى يوق ۋە بۇ چۈشىنىشلىكتۇر. ئەمگەك كوللېكتىۋلىرىنىڭ جەمىيەت ھاياتىدا ھىسسىياتلار جۇش ئۇرۇپ، سەياسىي ھاياتنىڭ پروبلېمىلىرى ھېچ كىمنى پەرۋاسىز قالدۇرغىنى يوق.

گېزىتلار بىلەن ژۇرناللاردا، سوھبەتلەردە ۋە بەزى «ئەرباپلارنىڭ» سوزلىرىدە كوممۇنىستىك مەپكۇرە خالىغانچە بۇرمىلانماقتا، كوممۇنىستىك پارتىيەگە، لېنىنغا، ماركسىزمغا بولغان شىددەتلىك ھۇجۇملار كوپەيمەكتە. مۇنداق شارائىتتا ھەر بىر ھەقىقىي كوممۇنىست، تەرغىباتچى ئوز ئېتىقادىنى، پارتىيەنىڭ قەدىر-قىممىتىنى ھىمايە قىلىش ئۇچۇن ئاماقلىق ۋە ئىشەنەرلىك دەلىللەرنى تېپىپ، مۇنازىرە قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك. «ئالمۇتا نوي قۇرۇلۇشى كومبىناتى» لايىھە تۈزۈش-قۇرۇلۇش بىرلەشمىسىنىڭ پارتكومى ھوزۇرىدا قۇرۇلغان «دىالوگ» مۇنازىرە قىلىش سەياسىي كلۇبىدا مەشغۇلاتلار مۇنتەزىم رەۋىشتە ئوتكۈزۈلمەكتە. ئىلگىرى بۇ يەردە ئادەتتىكى ئېقىمدىكى ژىغىنلار ئوتكۈزۈلەتتى، ئەندى ھازىر بولسا ئايدا بىر قېتىم مەلۇم ماۋزۇ بويىچە مۇنازىرە ئۇيۇشتۇرۇلىدۇ، سەياسىي ھاياتنىڭ مۇھىم پروبلېمىلىرى مۇھاكىمە قىلىنىدۇ.

ئادەتتە، مۇنازىرىلەرگە باشلانغۇچ پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ كاتىپلىرى، تەرغىباتچىلار ئىشتىراك قىلىدۇ. بۇ يەردە شۇنداقلا ئاشكارىلىق ۋە دېموكراتىيە شارائىتىدا كېيىنكى ۋاقىتلاردا پەيدا بولۇۋاتقان ھەر خىل بىرلەشمىلەر، غەيرى- رەسمىي تەشكىلاتلار ۋە پارتىيەلەرنىڭ لىدېرلىرى بىلەنمۇ ئۇچرىشىشلار ئوتكۈزۈلۈپ تۇرىدۇ.

كلۇبنىڭ ئىشتىراكچىلىرى سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى (س ئى ك پ) 28- سيېزىنىڭ ۋە قازاقستان كومپارتىيەسى 17- سيېزىنىڭ دېلېگاتلىرى، قازاقستان س س ج پەنلەر ئاكادېمىيەسى ۋە جۇمھۇرىيەتلىك «بىلىم» جەمىيىتىنىڭ لېكتورلىرى بىلەن ئوتكۈزۈلگەن ئۇچرىشىشلار ئالاھىدە ئەستە قالارلىق ئوتتى.

«ئالمۇتا نوي قۇرۇلۇشى كومبىناتى» لايىھە تۈزۈش- قۇرۇلۇش بىرلەشمىسىنىڭ پارتكوم كاتىبى ۋ. د. دمىترىيېۋنىڭ رەھبەرلىگى ئاستىدا كلۇب پارتىيە تەشكىلاتلىرى كاتىپلىرىنىڭ مەپكۇرەۋىي مۇئامىلە قىلىش ۋاستىسىغا ئايلاندى. ۋ. ز. درېسلېر، ۋ. ئا. ۋورونوۋ، س. ئا. دوۋگان، ت. ۋ. مەھەممەتوۋا ئوخشاش باشلانغۇچ پارتىيە تەشكىلاتلىرى كاتىپلىرىنىڭ سوھبەتلىرى بىلەن مۇنازىلىرى ئۇلارنىڭ پارتىيەنىڭ تەغدىرى ئۇچۇن جىددىي تەشۋىشلىنىۋاتقانلىغى ۋە شۇنىڭ بىلەن بىللە كېلەچەككە چوڭ

مۇنازىرە كلۇبى

ئۈمۈت قىلىدىغانلىغىنى بىلدۈرىدۇ. پارتكوم ھوزۇرىدىكى مۇنازىرە كلۇبى مەشغۇلاتلىرى ئىشتىن بوش ۋاقىتتا ژۈرگۈزۈلىدۇ.

ئوز بىلىمىنى مۇستەقىل ئاشۇرۇشقا، مەلۇم دەرىجىدە ئوز ئەھمىيىتىنى يوقاتقان تىلگەركى سەياسىي ئوقۇشنىڭ قېلىپۋازلىق دائىرىلىرىدىن چەتلىشىش ئەينە شۇ باشلانغۇچ پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ كاتىپلىرىغا، يەنى مەشغۇلاتلارنى ئۇيۇشتۇرغۇچىلارغا قۇرۇق رىسالىلارنى ياتلاشتىن ۋە ئابستراكت بىلىم بېرىشتىن قۇتۇلۇشقا ئىمكانىيەت بەردى. ئەندى كوممۇنىستلار پارتىيە نەزەرىيەسىنىڭ مۇھىم مەسىلىلىرىنى مۇستەقىل ئۆگىنىدۇ. ئەندى ئۇلار ئېيىغا بىر- ئىككى قېتىم مۇنازىرىگە ژىغىلىپ، ئوز مەۋقەلىرىنى ئېنىق بەلگۈلەپ، ئۇلارنى قىزغىن مۇھاكىمە قىلىدۇ.

ئوقۇش- مېتودىكىلىق كېڭىشى كوللېكتىۋىدا پارتبيۇرو كاتىبى ب. م. كالىنىن مەشغۇلاتنى يېڭىچە ئۇيۇشتۇردى. ئوقۇشتا كونسپېكت يېزىش، ھەممىنىڭ تۈگەل ۋە قەتئىي ئىشتىراك قىلىشى ئوخشاش رەسمىي قائىدىلەر بولمىدى. كوللېكتىۋنىڭ كوممۇنىستلىرى ۋە پارتىيەدە يوق ئەزالىرى دىسپېتچېرلار بولۇمىگە ژىغىلدى.

بىر ساناتتىن ئوشۇق بولغان جوشقۇن مۇنازىرىدە ئۇلار پارتىيەدىكى قايتا قۇرۇش ۋە جەمىيەتنى يېڭىلاش يوللىرىنى ئىزدەشتۈرۈش مەسىلىلىرىنى مۇھاكىمە قىلدى. مۇنازىرە ئىشتىراكچىلىرى قازاقستان س س ج ئالىي سوۋېتى پرېزىدىۇمىنىڭ «جۇمھۇرىيەت» كۈنىنى جاكالاش توغرىلىق» توختامىنى ماقۇللايدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

مۇنازىرىدە ئېكسكاۋاتور ئۇچاستكىسىنىڭ باشلىغى ۋ. س. كوماروۋ، مېخانىزاتورلار برىگادىرى گ. ئى. دېرگاچ، ئېكسكاۋاتورچى ۋ. ئا. لېبېدېۋ ۋە باشقىلار ئاكتىۋ مەۋقەدە بولدى.

مۇنازىرىگە ئىشتىراك قىلغانلار پارتىيەنىڭ ئابرويى رەھبىرىي ئورگانلارغىلا ئەمەس، بەلكى ھەر بىر كوممۇنىستقا، ئۇنىڭ ئىشىغا باغلىق ئىكەنلىگىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى. ئەينە شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ پارتىيەنى يېڭىلاش ۋە بازار ئىختىسادىغا كوچۈش پروبلېمىلىرى بىلەن ھەممە بىرلىشىپ شۇغۇللىنىشى لازىم.

ئالاتاۋ ناھىيەلىك پارتىيە كومىتېتىنىڭ، ناھىيە پارتىيە كومىتېتلىرىنىڭ سترۇكتۇرىلىرىنى قاراپ چىقىش بويىچە ناھىيەلىك پارتكومنىڭ تەشەببۇسى بويىچىمۇ مۇنازىرە ئىشتىراكچىلىرى ئوز پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. كوممۇنىستلار يەكدىللىق بىلەن: پارتىيە كومىتېتلىرىنىڭ شتاتلىرىنى قىسقارتىش لازىم دەپ قارار قىلدى. لېكىن باشلانغۇچ پارتىيە تەشكىلاتلىرى پارتىيەنىڭ ئاساسى بولغانلىقتىن- ئۇلارنىڭ سترۇكتۇرىلىرىنى بەلگۈلەش- ئوزلىرىنىڭ، يەنى پارتىيە ئاكتىۋىنىڭ سالاھىيىتىدىكى مەسىلە.

ھازىرمۇ لېنىننىڭ: ئەگەر مەن ئاز بىلىدىغانلىغىمنى ھىس قىلسام، مەن كوپ نەرسىلەرنى بىلىشنى قولغا كەلتۈرىمەن، ئەگەر بىر ئادەم مەن كوممۇنىست ۋە ماڭا ھېچ نەرسىنى پۇختا بىلىشنىڭ كېرىگى يوق دەيدىغان بولسا، ئۇنىڭدىن كوممۇنىستقا ئوخشىغىدەك ھېچ نەرسە چىقمايدۇ،- دېگەن ۋەسىيىتى ھەممىمىز ئۇچۇن نىشانغا ئايلىنىشى كېرەك.

ل. بۇيالسكايا،

ئىجتىمائىي- سەياسىي مەركەزنىڭ باشلىغى.

ئالمۇتا.

«تېندىك» سوۋخوزىنىڭ سېغىنچىلىرى گۇرىيېۋ شەھىرى تەۋەسىدىكى تىببىي ئورۇنلار بىلەن باللار مەھكىمىلىرىگە ھەر ھەپتىدە بىر تونىدىن كوپىرەك توگە سۈتى- شۇبات ئەۋەتىپ تۇرماقتا. سېغىنچىلارنىڭ ئىشى ئىجارىگە ئېلىش ئۇسۇلى ئەمەلگە ئاشقاندىن كېيىن ياخشىلىنىشقا باشلىدى.

سۈرەتتە: تۈگە ساققۇچىلار (سولدىن) گ. ئاياكېنوۋا، ژ. ئىسانوۋا، ر. ئومىرزاقوۋا، ۋە ر. ۋالموخلېدوۋالار ئەتىگەنلىك ئىشتا.

ئو. سۋېدىننىڭ سۈرىتى.

(قاز تاگ).

ئانا ژۇتنىڭ نامى بار

ھازىرقى كۈندە سوۋېت ئىتتىپاقىدىلا ئەمەس، پۈتكۈل دۇنيا تارىخىدا مىسلى كورۈلمىگەن چوڭ ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىۋاتىدۇ. ئىنسانىيەت بىر-بىرىنى چۈشىنىشنىڭ، ئىتتىپاقلىشىشنىڭ، دوستلىشىشنىڭ داغدام يولىغا قاراپ قەدەم تاشلىماقتا. دۇنيا خەرىتىسىدە مۇستەملىكە مەملىكەتلەرنىڭ سانى پۈتۈنلەي دېگىدەك كېمەيدى. ئۆزىنىڭ ئېتىنى يوقاتقان، ئۆز ئېلىنىڭ نامىدىن مەھرۇم بولغان خەلقلەر ئازاتلىق-مۇستەقىللىقىنى قولغا ئېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ شانلىق تارىخىنى ئەكسىگە كەلتۈرمەكتە. ئامما موشۇ كەمگىچە ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىقىگە ئېرىشەلمىگەن، مۇستەملىكچىلىك ئاسارىتىدىن قۇتۇلالمىغان، ئىنسان ھوقۇقىدىن مەھرۇم بولغان، ئۇرغۇن قېتىم ئازاتلىق ئۈچۈن كورەش قىلغان ۋە ئۇرغۇنلىغان قۇربانلارنى بەرگەن بولسىمۇ، نىجاتلىققا چىقالمىغان خەلقلەرمۇ بار. ھاكىمىيەت ئۈستىگە قورال كۈچى بىلەن چىققان باسقۇنچىلار، ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكى ئاز سانلىق خەلقلەرگە مۇستەملىكچىلىكنىڭ يېڭى-يېڭى تۈرلىرىنى قوللانماقتا. پۈتۈن بىر ئەلنىڭ، بىر پۈتۈن خەلقنىڭ ناملىرىنى تارىخ سەھىپىسىدىن ئوچۇرۇپ تاشلاشقا ئۇرۇنماقتا. مانا شۇنداق چوڭ ئاپەتكە دۇچار بولۇۋاتقان خەلقلەرنىڭ بىرى ئۇيغۇر خەلقىدۇر. مەلۇمكى، مېنىڭ خەلقىمنىڭ تارىخى ئۇزۇن، يېرى كەڭ، بايلىقى مولدۇر. يەرنىڭ كەڭلىگى، بايلىقنىڭ كوپلىگى ئۇنىڭ بېشىغا بالا بولماقتا. بۇنىڭدىن 106 ژىل مۇقەددەم مانجۇ خېنى چىڭ گاۋزىڭ بىزنىڭ مۇقەددەس ئانا ژۇتۇمىزنىڭ «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نامىنى «شىنجاڭ» نامىغا ئۆزگەرتىشكە بۇيرۇق بەردى. مۇنداق بولۇشىغا 1878-ژىلى ئۇرغۇن كۈچ بىلەن بېسىپ كىرگەن قانخور زو زۇڭتاڭ يول ئاچتى. شۇ قارا كۈندىن باشلاپ، بىزنىڭ ئاتا ماكانىمىزنىڭ ھەقىقىي ئۆز نامى ئۇيغۇرستان خىتاي مەنبەلىرىدە ئاتالمايدىغان بولدى. بۇ نەرسە باسقۇنچىلارنىڭ ئىچكى غەرىزىنى، يەنى بىزنىڭ ۋەتىنىمىزنى مەڭگۈلۈك ئۆزىنىڭ يېرى قىلىۋېلىشقا ھەرىكەت قىلغانلىقىدىن بولدى. بىراق، ھېچ قاچان ئاينى ئېتەك بىلەن يېپىپ بولمايدۇ. مۇستەملىكچىلەر قانچىلىك ھەرىكەت قىلمىسۇن، زادىلا تارىخنى توھمەت بىلەن ساختىلاشتۇرالمايدۇ. ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىقى يولىدا كېيىنكى يۈز ژىلدا 400 قېتىمدىن ئوشۇق مىللىي-ئازاتلىق كۈرىشىنى ئېلىپ بارغان خەلق كەلگۈسىدە ئازاتلىق بايرىقىنى، ئەلۋەتتە، يەنە ئۆز ۋەتىنىدە تىكلەشكە قابىلدۇر. ھازىر بەزى تارىخچىلار شىنجاڭ خىتاينىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلغان دېگەن سېزىنى ئىسپاتلىمىغانلىقى بولۇپ قالىدى. ئۇيغۇرلار ئىرادىسى ئېيتىش كېرەككى، ئۇيغۇرستان خەلقى ھېچ قاچان خىتايغا ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلغان ئەمەس. ئۇنى مانجۇ-خىتاي ئىستىلاچىلىرى مىسلى كورۈلمىگەن قىرغىنچىلىق جەھىۋالى ئىشغال قىلغان. بۇ قارا سىياسەت ماۋ بىلەن ستالىننىڭ ھاكىمىيەتتە تۇرغان مەزگىلىدە ئىجىمۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتتى.

ھازىرمۇ ئېنىق ئېسىمدە؛ 1953-ژىلى كۈز ئايلىرىنىڭ بىرىدە ئۈرۈمچىدىكى شىنجاڭ ھەربىي رايونى سىياسىي باشقارمىسىنىڭ كلۇبىدا شىنجاڭ ئۆلكىمىزنىڭ نامىنى قويۇش ھەققىدە يەرلىك رەھبىرىي كادىرلارنىڭ رازمىجىلىكىنى ئېلىش يىغىنى بولدى. سەۋەبى، ئۈچ ۋىلايەت مىللىي-ئازاتلىق ئىنقىلاۋى ئۈچ ۋىلايەتتە غەلىبە قازانغاندا بۇ ئۆلكىنىڭ تارىختىكى «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نامى قايتا تىكلەنگەن ئىدى. يىغىننى ۋاڭ ئېنماۋ باشقۇردى. ئالدىن-ئالا بيۇرونىڭ مەجلىسىدە ۋاڭ ئېنماۋ، تەشۋىقات بۆلۈم باشلىقى جاۋزىنتى، شىلىق ئىلەتىك، گاۋ ۋۇ جۇشى ئوخشاش خىتاي مىللىتىدىن بولغان باشلىقلار ئۆلكىنىڭ نامىنى ئۆزگەرتىشكە كېلىشىۋالغان ئىكەن. ئىككىنچى قېتىم بيۇرو يىغىنىغا مىللىي كادىرلاردىن بۇرھان، سەيپىدىن، دۆلەت ئەسىخەن، مەتنىياز، ئابدۇللا ۋە مەن قاتناشقانىدۇق. ئۇرغۇن تالاشلاردىن كېيىن ئۈرۈمچىدىكى ئۇمۇمىي رەھبىرىي كادىرلارنىڭ پىكىرىنى ئالاي، ئۇنىڭسىز ئۆلكە نامىنى ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ دېگەن گەپ بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن سىياسىي باشقارما كلۇبىدا كەڭەيتىلگەن يىغىن بولدى. يىغىلغىچە مىللىي رەھبەرلەر (ئاساسەن ئۈرۈمچىدىكى رەھبەرلەر) قاتناشقان موشۇ يىغىندا ئۆلكىنىڭ نامى «ئۇيغۇرستان» بولسۇن، دېگەن تەكلىپ، بېسىم كۆپچىلىك ئاۋازىغا ئېگە بولدى. بۇنى كورگەن ۋاڭ ئېنماۋ، كۆتۈرۈلمىگەندە يىغىننى توختىتىپ، دەم ئېلىش ئېلان قىلدى ۋە تاتار، ئۆزبېك، قازاق، موڭغۇل كادىرلارنىڭ ئارىسىدىكى «ئۇيغۇرستان» دېيىشكە مايىل ئەمەس كادىرلار بىلەن بىر-بىرلەپ كېلىشىپ، شۇ يەردىلا مىللەتلەر ئارىسىدا ئىزا سېلىشقا ئۇرۇندى. بىراق ئۇ بۇنىڭ بىلەنمۇ ئۆز مەخسىتىگە يېتەلمىدى. شۇڭلاشقا ئۇ بىلەن ئۇ سەيپىدىننى ياختى بىلەپ، رەئىس ماۋ بىلەن مەسلىھەتلىشىشنى باھانە قىلىپ، يىغىننى ئىككى كۈن ئارقىغا سۈردى. ئۈچىنچى كۈنى ماۋنىڭ كورسەتمىسى كەلدى. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن ئىدى: **«شىنجاڭدىكى يەرلىك كوممۇنىستلارنىڭ ئۆلكىنىڭ نامىنى «ئۇيغۇرستان» دەپ ئاتاشنى تەلەپ قىلىشلىرى ھەقلىق. بىراق ئۆلكىدىكى يەرلىك كوممۇنىستلاردىن مەن ئۆتۈنىمەن، بۇ نامنى كېيىنرەك قويايلى. چۈنكى ئۆلكىنىڭ نامىنى ھازىر «ئۇيغۇرستان» دەپ ئاتىساق، تىبەتلىكلەرنىڭ ئايرىلىپ كېتىمىز دەۋاتقان ئەكسىيەتچىلىرى پىكرىگە ياردەم قىلغان بولۇپ قالىمىز. ئۇلار بۇ نامنى مۇستەقىللىك دەپ چۈشىنىپ، بىزمۇ بولۇنىمىز دەپ چاتاق قىلىدۇ. نەتىجىدە تىبەتنى قولدىن چىقىرىپ قويىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە چەت ئەل جاھانگىرلىرى تىبەتنى بولۇۋېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقان بىر چاغدا «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى» دېسەك تىبەتلىكلەرمۇ بېسىلاتتى. ئۆلكىنىڭ ئېگىسى ئۇيغۇرلار ئىكەنلىگىنى بۇ نام كورسىتىپ تۇرىدۇ. يەرلىك كوممۇنىستلارنىڭ جاھانگىرلارنىڭ سۈيىقەستىگە زەربە بېرىدۇ دەپ ئىشىنىمەن ۋە ئۈتۈنىمەن».**

پۈتكۈل ھاكىمىيەتنى ئۆز قولىغا ئېلىۋالغان بۇ قانخورنىڭ پىكرىگە قارشى چىقىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ماۋنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان مىللىي كادىرلارنىڭ ئاغزى يار يېلىم بىلەن چاپلانغاندەك بولدى. چۈنكى بۇنىڭدىن ئۈچ ژىل ئىلگىرى ئوتكەندە بولغان خەنسۇ كادىرلارنىڭ خاتالىقلىرىنى تەكشۈرگەن بولۇپ، ۋاڭجېڭ بىلەن دېڭلى چۈنلەرنى ئىچكىرىگە ئېلىپ كېتىشكەن بولسىمۇ، ئاز ئۆتمەيلا ۋاڭ ئېنماۋ: **«ۋاڭ جېڭ بولمىغان بولسا، بۇ خاتالىقلار بولمىغان بولاتتى. ۋاڭ جېڭ بولمىغان بولسا، بۈگۈنكى تۆتۈقلارمۇ بولمىغان بولاتتى»**- دەپ خۇلاسە چىقىرىپ، خىتاي رەھبەرلىرى ژۈرگۈزگەن چوڭ مىللەتچىلىك سىياسىتىنىڭ زادىلا خاتالىققا ياتمايدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاشقا ئۇرۇندى. شۇنداق قىلىپ، 1953-ژىلغا كەلگەندە، يەنى ئارىدىن ئىككى ژىل ئۆتكەندىن كېيىن مۇستەملىكچىلەر شۇمۇتۇن (شىۋە)، داشىشاپ (موڭغۇل) ۋە ئەنۋەر جاكۇلىن (قازاق)لارغا ئوخشاش ئايرىم كىشىلەرنى «تەربىيىلەپ»، ئۇلارنىڭ قوللىشىغا ئېگە بولۇپ، ئۆلكە خەلقىنىڭ ئىزگۈ ئارمىنى بولغان «ئۇيغۇرستان» دېگەن نامىنى «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى» دېگەن بىمەنا نامغا ئۆزگەرتىشكە سازاۋەر بولدى. مۇنداق بولۇشىغا يەنە دىكتاتور ماۋنىڭ شىنجاڭ بيۇروسىغا ئەۋەتكەن مونۇ مەخپىي تېلېگراممىسىمۇ چوڭ رول ئوينىدى. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن ئىدى: **«خەنسۇ مىللىتى بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا قارىمۇ-قارشىلىقلار بار. چۈنكى خەنسۇلار ئۇمۇم نوپۇسنىڭ 94 پروتسېنتىنى ئىگىلىگىنىگە قارىماي، يەرنىڭ 40 پروتسېنتىغا ئېگە. ئاز سانلىق مىللەتلەر نوپۇسنىڭ 6 پروتسېنتىنى تەشكىل قىلسىمۇ يەرنىڭ 60 پروتسېنتىغا ئېگە. ئۇنىڭ ئۈستىگە بايلىقنىڭ كوپ قىسمى يەنە شۇ ئاز سانلىقلارنىڭ يېرىدە، بىزنىڭ ئۇ بايلىقنى ئېچىشىمىز كېرەك. ئۇلار بولسا بۇنىڭغا، ئەلۋەتتە، قارشى چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدى بىلەن، ئاز سانلىقلار ئارىسىدىكى ئار مىللەتچىلىككە زەربە بېرىپ، غەلبىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك».**

ماركسىزم-لېنىنىزم پەردىسىگە يۆگىنىۋالغان ماۋنىڭ ئەسلى مۇددىئاسى مانا شۇنىڭدىن ئىبارەت ئىدى. ئۇ ئار مىللەتچىلىك باھانىسى بىلەن يەرلىك خەلقنىڭ ئىچىدىن چىققان ۋەتەنپەرۋەرلەرنى بىر چەتتىن يوقىتىشنى كوزلىگەن بولۇپ، ئاخىرى مەخسىتىگە يەتتى. ئۆلكىنىڭ قېدىمىي نامى «ئۇيغۇرستان» دېگەنلەر ھەر خىل يوللار بىلەن جازالاندى، ھەتتا جىسمانىي يوقىتىلدى ۋە يوقىتىلماقتا.

سوز موشۇ جايغا كەلگەندە كوپتىن بېرى يېشىلمەي كېلىۋاتقان بىر سوئالغا يەنى ئانا ژۇتنىڭ نامى بارمىدى، يوقمىدى؟ دېگەن سوئالغا جاۋاپ بېرىشىمىز كېرەك.

بىزنىڭ ژۇتقا ئىككىنچى بولۇپ بېسىپ كىرىپ، قىرغىنچىلىق ژۈرگۈزگەن زو زۇڭتاڭ (زو زۇڭتاڭ ئەسلىدە خەن مىللىتىدىن بولسىمۇ، ئامما مانجۇ خاندانلىقىغا قاراشلىق گەنسۇ، نىڭشا ئۆلكىلىرىنىڭ ھەربىي ۋالىسى بولغان، كېيىن ئۇ بىزنىڭ ئۆلكىنى قانلىق بېسىۋېلىش ئارقىلىق خەنسۇ مىللىتى ئالدىدىكى خائىنلىقىنى ژۇماقچى بولدى ۋە بۇنىڭ ھوددىسىدىن چىقتى) ئۆلكىگە شىنجاڭ دېگەن نامنى زورلۇق بىلەن تاڭدى. ئەندى شىڭشىسەي ھاكىمىيەت ئۈستىگە كەلگەن 1933-1943-ژىللىرى ئۆلكىنى «شىڭ شىنجاڭ»-دەپ ئاتاشقا باشلىدى. شۇنداق قىلىپ، شىڭمۇ باسقۇنچىلار پايدىسىغا خىزمەت قىلدى. مۇستەملىكچىلەرنىڭ بۇ ساختىلىقىنى «شىنجاڭدا-10 ژىل» دېگەن كىتاپنى يازغان خىتاي تارىخچىسى، ئۆلكە ھۆكۈمىتىنىڭ مەسئۇل كاتىبى جۇجەنفىڭ مۇنداق يازىدۇ (بۇ كىتاپ 1954-ژىلى ئۈرۈمچىدە نەشر قىلىنغان): «بۇ ئۆلكىنى پەقەت خەنسۇلارلا «شىنجاڭ» دېسە، يەرلىك خەلقلەر «شەرقىي تۈركىستان» دېيدىكەن. قايسى دۇرۇس دەپ سۈرۈشتۈرسەم، «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن دۇرۇس ئىكەن...

بۇنىڭدىن شۇنى بىلىۋېلىش تەس ئەمەسكى، ھەتتا خىتاي تارىخچىلىرىمۇ ئۆلكىنىڭ نامىنى «شىنجاڭ» دېگەنگە قوشۇلمايدۇ. شۇنىڭغا قارىماي ئۆلكە خەلقىنىڭ «شەرقىي تۈركىستان» نامىدىن ئايرىلغىنىغا 106 ژىل بولۇۋاتىدۇ. يەنى شۇ جۇ جەنفىڭ ئۆز پىكرىنى داۋاملاشتۇرۇپ: «خىتاينىڭ كونا تارىخىدا بۇ ئۆلكىنى غەربىيكە بوۋدا دىمىنى تاراتقۇچىلار دەپ ئاتىشاتتى. يەرلىك خەلق تيانشاننىڭ غەربىي-شىمالىنى «تۈركىستان» دەپ ئاتاتتى. بەزىلىرى تيانشاننىڭ شىمالىنى «جۇڭغارىيە»، جەنۇبىنى «قەشقەرىيە»- دېيىشەتتى. ئامما ئۇيغۇر ئالىملىرى، ئۆز ۋاقتىدا مانجۇ ھۆكۈمىتىنىڭ مەركىزىگە ئۇيغۇرلارنىڭ ۋەتىنىنى ئەسلىي ئۆز نامى بىلەن «تۈركىستان ھۆكۈمىتى»- دەپ ئاتاشنى ئىلتىماس قىلىپ ئەرزە بەرگەن» - دەپ يازىدۇ.

مانا بۇ ھوججەت ئۇيغۇرلار تۈرك خەلقلىرىنىڭ بىر قىسمى، يېرى بولسا مانجۇرلار ئىستىلا قىلغانغا قەدەر «تۈركىستان»- دەپ ئاتىلىپ كەلگەن دېگەن خۇلاسىگە، سوزسىز، ئېلىپ كېلىدۇ.

قەيت قىلىدىغان نەرسە شۇكى پەقەت خىتاي تارىخچىلىرىلا ئەمەس، بەلكى باشقا شەرقشۇناس ئالىملارمۇ ئۆزلىرىنىڭ بىزنىڭ ئۆلكە توغرىلىق يازغان ئەمگەكلىرىدە ئۆلكىنىڭ ئېتىنى «شەرقىي تۈركىستان»- دەپ ئاتاشقان. شۇنداق بولسا بۇ ئۆلكىگە نېمە ئۈچۈن شەرقىي تۈركىستان دېگەن نام بېرىلدى؟

بىر ئېغىز سوز بىلەن ئېيتقاندا، بۇ نام يېۋروپا ئالىملىرىنىڭ، بولۇپمۇ رۇس ئالىملىرىنىڭ ئەمگەكلىرىدە 1869-ژىلدىن كېيىن ئىشلىتىلىشكە باشلىدى.

ئۇلارنىڭ ئەمگەكلىرىدە ھازىرقى تۈركىيەنى-غەربىي تۈركىستان، ھازىرقى قازاقستاننىڭ جەنۇبىنى، ئۆزبېكستاننى ۋە قىرغىزستاننى- تۈركىستان، ئۇيغۇر يېرىنى بولسا شەرقىي تۈركىستان دەپ ئاتىغانلىقىنى كورىمىز. چۈنكى «شەرق» سوزى ئەرەپچە سوز بولغىنى ئۈچۈن بۇ نامنى ئەرەپ تارىخچىلىرى قويغان دېگەن پىكىر پەيدا بولىدۇ. شۇنى تەكرارلاش كېرەككى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۇنىڭدىن كوپ ئەسىرلەر ئاۋالقى نامى «ماڭلاي سوي» (پېشانە تەرەپ)، يەنى كۈن چىقىش تەرەپ ئاتىلىپ كەلگەنلىگى تارىختىن مەلۇم. مەلۇمكى، پارس ئالىملىرى ماڭلاي سوي دېگەننى ئۆزلىرىنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىپ «ئاپتاپرو» دەپ ئالغان، باشقىچە ئېيتقاندا، پارس ئالىملىرى ئۆلكە نامىنى «تۈركىستاننىڭ شەرقىي تەرىپى»- دەپ ئۇزارتىپ ئولتارماي، قىسقا سوز بىلەن «شەرقىي تۈركىستان»-دەپ ئاتاشقان.

ئەندى قاراخانىيلار مەملىكىتىنىڭ ھەققەتەن ئۇيغۇرلارنىڭ ئېلى ئىكەنلىگىنى ئىسپاتلايدىغان ئايرىم ھوججەتلەرگە كەلسەك، مۇنداق ماتېرىياللار ناھايىتى ئۇرغۇن. 11-ئەسىردە ياشاپ ئىجات قىلغان مەشھۇر ئالىم مەھمۇت قەشقەرىي ئۆزىنىڭ «دىۋان لۇغەتىت تۈرك» كىتاۋىدا **«تۈركىستان ئۆلكىسىنى سامانىيلاردىن تارتىۋالغان قاراخانىيلار دولىتىنىڭ خانى مېنىڭ بابامدۇر»**- دەپ يازغان. (بۇ كىتاپ 1981-ژىلى ئۈرۈمچىدە «شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىن» چىققان). ئەندى ئەرەپ تارىخچىسى ئىبنەل ئەسىر «جامىدۇل» كىتاۋىنىڭ «ئۇيغۇر خانلىرى تۈركىستاندا» دېگەن بابىدا: **«909-ژىلى سامانىيلار مەملىكىتى ۋەيران قىلىنىپ، بۇخارانى ئىشغال قىلغان قاراخانىيلار ئۇيغۇر شاھلىرىدۇر... قاراخانىيلار دولىتىنى «مۇلكۇل ئۇيغۇرىيە»** (ئۇيغۇر دولىتى) **دەپ ئاتايدۇ»** دېيىلگەن. ئەندى يېۋروپىلىق شەرقشۇناس ئالىم فران قاراخانىيلار توغرىلىق يېزىپ: **«تۈركىستاندا پەقەت ئۇيغۇر خانلىرى»**- دېسە، ئاۋستراليەلىك ئالىم ئېدۇئارد زاخارمۇ قاراخانىيلارنى ئۇيغۇرلار دەيدۇ. رۇس تۈركشۇناسلىرىدىن گرىگورىيېۋ، ئاكادېمىك رادلوۋ ۋە مىللېرمۇ: **«قاراخانىيلار سۇلالىسىنىڭ ۋەكىللىرى ساپ ئۇيغۇرلار»**- دېگەن.

بۇ ھوججەتلەردىن شۇنى بىلگىلى بولىدۇكى، قاراخانىيلار دولىتى ئەسلىدە ئۇيغۇر دولىتى بولغان ۋە ئۇنى «شەرقىي تۈركىستان»، «مۇلكۇل ئۇيغۇرىيە» دەپ تارىخچىلار تەكرار-تەكرار قەيت قىلغان.

«ئۇيغۇرىيە» -دېگەن نامغا كېلىدىغان بولساق، ھازىرقى كۈندىكى كوپلىگەن مەملىكەتلەرنىڭ ناملىرىغا ئوخشاش، (مەسىلەن: تۈركىيە، ئالبانىيە، موڭغۇلىيە، ۋېنگرىيە ۋە باشقىلارغا ئوخشاش) يەر بىلەن ئېگىسىنىڭ بىرلەشكەن، ئاجرالماس ئاتالمىسىدۇر.

ئاخىرىدا شۇنى تەكىتلەشكە توغرا كېلىدۇكى، مۇھەممەت بىن ۋەلىنىڭ 1630-1636-ژىللىرى نەشر قىلغان: «بەخرار ئەسرار مۇناقىب ئەلئەھيار» دېگەن ئالتە توملۇق كىتاۋىنىڭ 6-توم 227-بېتىدە قىرغىزلار بىلەن ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇشقا ئائىت قىسمىدا: «ئۇيغۇرلارنىڭ ۋەتىنى ئۇيغۇرستان» -دەپ تەكىتلەيدۇ. ئۇيغۇرنىڭ ئاخىرىغا «ستان» قوشۇلمىسىنىڭ قوشۇلىشىمۇ بۇ خەلقنىڭ ياشىغان يېرىگە باغلىقتۇر. مەسىلەن، ھازىرقى كۈندە قازاقستان، قىرغىزستان، ئۆزبەكستان تاجىكستان، تۈركمەنستان، پاكىستان... دېگەنگە ئوخشاشتۇر.

شۇنداق قىلىپ، خۇلاسلاپ ئېيتقاندا، بىزنىڭ قېدىمىي ئۆلكىمىزنىڭ نامى ئاتام زاماندىن بۇيان «ئۇيغۇرستان» ياكى «شەرقىي تۈركىستان» دەپ ئاتىلىپ كەلگەندۇر. بۇنىڭغا ھېچ كىم چىش پاتۇرالمايدۇ.

ئامما، شۇنىسى ئېچىنارلىقكى، تارىخىي ھوججەتلەرنىڭ گۇۋالىق قىلىشىغا قارىماي، خىتاي ئىستىلاچىلىرى ئۆلكىنىڭ ئەسلىي نامىنى يوقىتىشقا ئۇرۇنماقتا ۋە شۇنداق قىلىشقا كۈچ-قۇۋۋىتىنى سەرىپ قىلماقتا. چۈنكى ئۇلار موشۇ يول بىلەن ئۆلكىنى خىتاينىڭ «ئاجرالماس بىر قىسمى» قىلىۋېلىشقا جان تالاشماقتا. بۇ نەرسە، ئۆز نۆۋىتىدە ئۆلكە نەۋرىلىرىنى نامسىز ئەلنىڭ يوخراسى قىلىشتىن، باشقىچە ئېيتقاندا جۇڭخۇا يېرىنىڭ بىر پارچىسى قىلىۋېلىش نىيىتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئامما تارىخ ھېچ قاچان يالغانچىلىققا-ياسالمىچىلىققا يول قويمايدۇ. ئەزەلدىن ئۆز نامى بىلەن ياشىغان ئۆلكە يەنە ئۆز نامى بىلەن ئاتىلىدۇ.

ھاشىر ۋاھىدى.

لىرنى شەكىللەندۈرۈشكە خىزمەت قىلىدۇ، دەپ ھېساپلايدۇ ئۇ.

بالىلارغا... قۇرئان

تاجىكستاندا ئىككى تىلدا- تاجىك ۋە رۇس تىللىرىدا «چەشمە» («بۇلاق») بالىلار ژۇرنالى ئۆزىنىڭ نۆۋەتتىكى سانىدا ئوقۇغۇچىلارلى كېلەر ژىلدىن تارتىپ مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس كىتاۋى قۇرئاننى ئەشىر قىلىشنى باشلايدىغانلىقى توغرىلىق خەۋەردار قىلدى.

رەڭلىك سۈرەتلەر ۋە ئىزاھلار بىلەن يېزىلغان بۇ ناھايىتى مۇرەككەپ تېكست،- دەيدۇ ژۇرنالنىڭ باش مۇھەررىرى ك. ئەسرۇللا، -بالىلارنىڭ قوبۇل قىلىشىغا ماسلاشتۇرۇپ بېسىلىدۇ. قۇرئاننى كىچىك چېغىدىن تارتىپلا ئوقۇش ياخشىلىق، مېھرىۋانلىق، پاكلىق، ئادالەتلىك ھىس- تۇيغۇ

ئادەملەر ئۇزاق ۋاقىت دىنى ئەدەبىيات بىلەن تونۇشۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالماي كەلگەن، شۇڭلاشقىمۇ ژۇرنال تەھرىراتى قۇرئاننى بېسىش جۇمھۇرىيەت ئاھالىسىنىڭ كەڭ قاتلاملىرىنىڭ قىزىقىشىنى ھاسىل قىلىدۇ،- دەپ ھېساپلايدۇ.

ئىنستىتۇت ئېچىلدى

قازاقستان س.س.ج مىنىستىرلار سوۋېتى ئالمۇتا دۆلەت تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ چىمكەنتتىكى شوبىسىنى **چىمكەنت دۆلەت فارماتسېۋتىكىلىق** ئىنستىتۇتىغا ئۆزگەرتىش توغرىلىق توختام قوبۇل قىلدى.

جۇمھۇرىيەتنىڭ سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرلىكىدە 1991- ژىلغا

بۇ ئىنستىتۇتنى تەمىنلەش مەخسىتىدە قوشۇمچە ھەق بولۇنىدۇ. قازاقستان س.س.ج دۆلەت پىلانلاش كومىتېتىغا جۇمھۇرىيەت سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىستىرلىكى ۋە چىمكەنت ۋىلايەتلىك ئىجرائىي كومىتېتى بىلەن بىرلىكتە ئىختىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتنىڭ ژىللىق پىلانلىرىنى شە

كىللەندۈرۈشتە چىمكەنت دۆلەت فارماتسېۋتىكىلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ماددىي- تېخنىكىلىق بازىسىنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەش بويىچە چارىلەرنى كۆزدە تۇتۇش ۋە ئۇنىڭغا ستۇدېنتلارنى قوبۇل قىلىشنىڭ پىلانىنى ئېنىقلاش تەكلىپ قىلىندى.

(قاز تاگ).

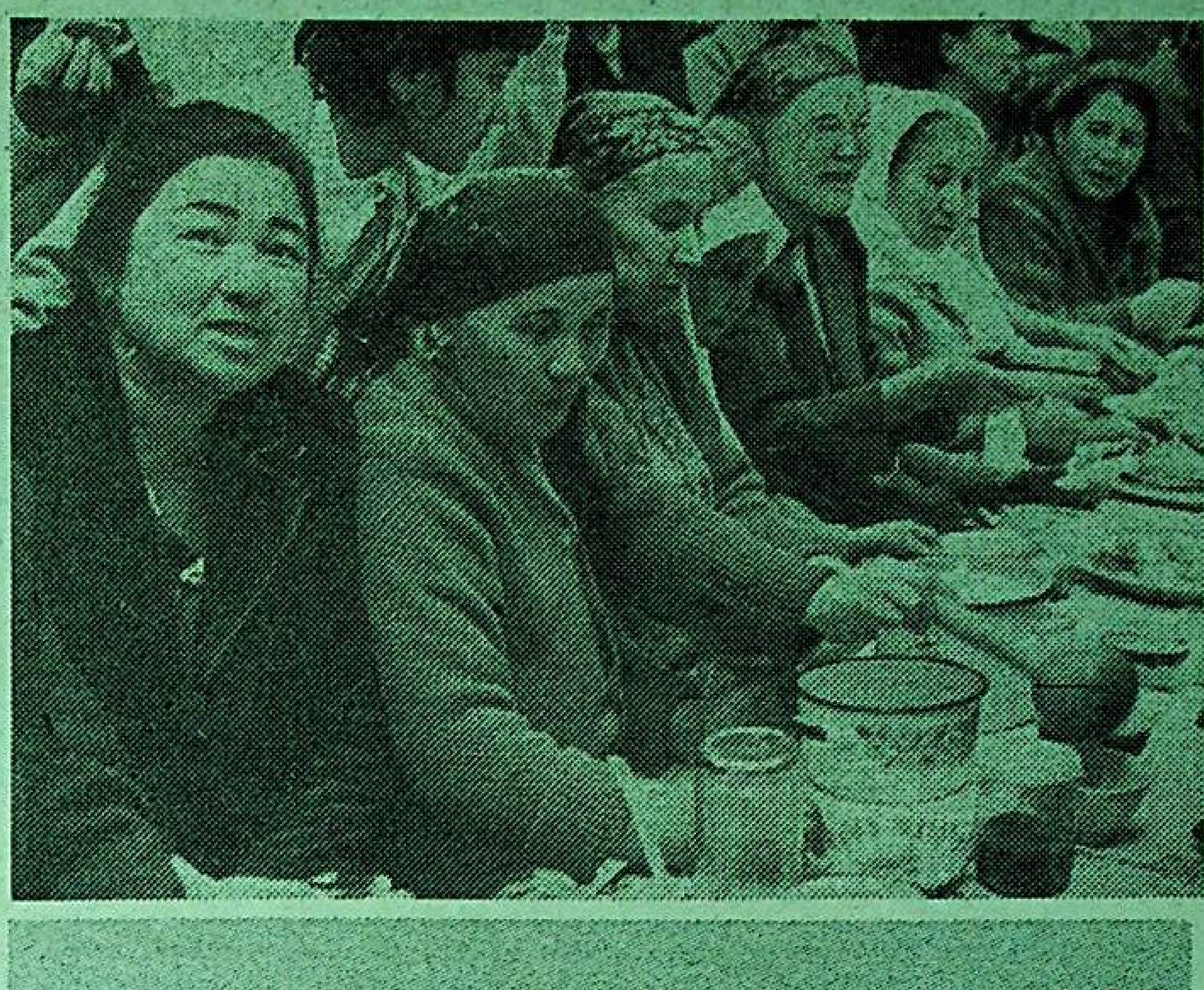

ژۇت ھىممىتى

جۇمھۇرىيەت پايتەختىدىكى ئەۋېزوۋ ناھىيەسىگە قاراشلىق ئايرودرومنايا مەھەللىسىدە ئۇيغۇر ئاھالىسى زىچ جايلاشقان ئۇ يەردىكى جامائەتچىلىك ئاكتىۋىستلىرى، ژۇت موتىۋەرلىرى، مەدەنىيەت مەركىزى شوبىسىنىڭ ئەزالىرى، دىنى زاتلارنىڭ كۈچ چىقىرىشى بىلەن مىللىي ئەنئەنىلىرىمىزنى ساقلاپ قېلىش، دەۋىر روھىغا ماس ئامىمىنىڭ ئاكتىۋچانلىقىنى ئاشۇرۇش، شۇنداقلا ياشلار تەربىيەسى يونىلىشىدە ھەر خىل ئەمەلىي چارىلەر ژۇرگۈزۈلۈپ كېلىۋاتىدۇ.

مەھەللە جامائەتچىلىكىنىڭ بىرلىكى، ئۇيۇشچانلىقى ئەينە شۇ ئىشلارنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئېلىپ بېرىشقا مۇمكىنچىلىكلەر ھاسىل قىلماقتا. ئەينە شۇنداق مىللىي مەنپىيەتىمىزگە ئالاقىدار ئىشلار قاتارىدا ئانا تىلىمىزدا چىقىدىغان گېزىتلىرىمىزگە بىسىلقى مۇشتىرى توپلاش مەۋسۇمنى تەشكىللىك بىلەن ئېلىپ بارغانلىقىنى ئاتاپ ئۆتۈشكە بولىدۇ. ئانا تىلىمىزدا چىقىدىغان گېزىتلىرىمىزنى ئالمايدىغان بىرمۇ ئۇيغۇر ئائىلىسى بولماسلىقى كېرەك دېگەن چاقىرىق ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغان ئۇ يەردىكى مۇشتىرى توپلاش ئىشى ئەتراپتىكى باشقا مەھەللىلەرگە نىسبەتەن قەرەلدىن ئىلگىرى ۋە ئاھالىنىڭ تولۇق يېزىلىشى بىلەن ئاياقلاشتى.

ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، يېقىندا شەھەرنىڭ م. گوركىي نامىدىكى ئىستراھەت بېغىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئۇيغۇر مەدەنىيىتى كۈنلىرىدىمۇ مەزكۇر مەھەللە جامائەتچىلىكى ئۇنىڭ قاتناشچىلىرىغا ئۆزلىرىنىڭ تەشكىلچانلىقىنى يەنە بىر قېتىم نامايىش قىلدى. ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ شوبىلىرى جايلاشقان ئايرودرومنايا، ئىشچىلار مەھەللىرىدىكى ئاھالى ۋەكىللىرى بۇ ئىشقا ئالدىن- ئالا قىزغىن تەييارلانغان ئىدى. ئۇلاردىكى ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرى شوبىلىرىنىڭ رەئىسلىرى: ئەخمەتجان ئەمەر باقىيېۋ، ئازات توختاخۇنوۋ، روزاخۇن سەيدىنوۋلار ئاھالى ئارىسىدا ئالدىن- ئالا تەييارلىق ئىشلىرىنى ئېلىپ باردى. پلاكاتلار ھازىرلاندى. مىللىي كىيىم - كېچەكلىرىمىز، خىلمۇ-خىل تائاملىرىمىز، خەلق تالانتلىرىنىڭ كونسېرتى تەييارلاندى.

قولىدىن لەززەت تېمىپ تۇرىدىغان ماھىر ئاشپەز ئانىلار: خاسيەت ماشايېۋانىڭ قويغان ئۆپكە ھېسىپى، رۇقىيەم بولۇشوۋانىڭ پەرمودىسى، ئومىيەم شەمشىدىنوۋانىڭ مېيىزلىك ھولۇق نېنى، نىياز بۇۋى ئەيسايېۋا، راھەتبۇۋى سونۇروۋا، راھىلەم ئاسىروۋا، خەلچەم ياقۇبوۋا، ئايىمقىز ئەخمەتوۋا، ئايگۈل ئىزباقىيېۋا ۋە باشقىلار تەرىپىدىن تەييارلىنىپ كېلىپ، ئۈستەللەرگە تىزىلغان خىلمۇ-خىل مىللىي تائاملىرىمىز كورۇنۇشى ۋە يېقىملىق پۇرىقى بىلەن بايرام قاتناشچىلىرىنىڭ دىققىتىنى ئۆزلىرىگە جەلىپ قىلدى.

ئوز ناھىيەسىدىكى ئۇيغۇر خەلق ۋەكىللىرىنىڭ بۇ تاماق تەييارلاش چېۋەرلىكىنى كوزدىن كەچۈرۈپ، ئۇلارغا ئېغىز تېگىت كورگەن ئەۋېزوۋ رايونلۇق پارتىيە كومىتېتىنىڭ كاتىبى سوفىيە سېيزقالىيېۋا، ناھىيەلىك سوۋېتنىڭ دېپۇتاتى رېشىت ئىسلاموۋ ۋە فرۇنزې، جامبۇللۇق مېھمانلار مىللىي بايرام تەنتەنىسىدە ئۇيغۇر مىللىي تائاملىرىنى نامايىش قىلغان ئانىلارغا مىننەتدارلىقلىرىنى ئىزھار قىلىشتى. ئايرودروملىقلار بۇ مەدەنىيەت كۈنى بايرىمىغا ئەڭ ياخشى تەييارلىقلار بىلەن كەلگەن مەھەللە ۋەكىللىرى دەپ باھالىنىپ، مېھمانلار بىلەن بىرلىكتە «ئالتاغ» كورسىتىش پروگراممىسىغا چۈشىرىلدى.

ت. بېيشانوۋ.

ئالمۇتا شەھىرى.

سۈرەتتە: ئايرودروملۇق ئانىلار نىڭ كورگەزمىگە قويۇلغان تائاملىرى.

پ. ئەخمەتوۋنىڭ سۈرىتى.

چەتئەللەردىن خەۋەرلەر

تاس-س ئاپ-ن

پارىس قولتۇغى: ئۇرۇش بىر نەچچە كۈندىن كېيىن بولامدۇ؟

ئىراق پرېزىدېنتى سەددام ھۈسەيىن ئوز گېنېراللىرىغا پارس قولتۇغىدا ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى «بىر نەچچە كۈندىن كېيىن، باشلىنىشى مۇمكىن ئېكەنلىكىنى جاكالىغان.

ئى.ن.ئا ئاگېنتلىغىنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا ئىراق رەھبىرى بۇ توغرىلىق مەملىكەتنىڭ ئالىي ھەربىي قوماندانلىغىنىڭ پەۋقۇلاددە كېڭەشمەسىدە بىلدۈرگەن.

ئوز نوۋىتىدە ئاق-ش پرېزىدېنتى دژ. بۇش كونگرېسس لىدېرلىرى بىلەن ئۇچراشقان ۋە ئۇلار بىلەن يەنە شۇ ماۋزۇنى- پارس قولتۇغىدا چوڭ مىقياسلىق ئۇرۇش ھەرىكەتلىرىنىڭ بولۇش ئېھتىمالىنى مۇھاكىمە قىلغان. تاس-س مۇخبىرىنىڭ ۋاشىنگتوندىن خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، ئامېرىكىنىڭ كونگرېسس ئەزالىرى مە زكۇر ئۇچرىشىشتىن «پرېزىدېنتنىڭ تاقىتى توگەۋاتقانلىقى» تەسراتىنى ئالغان.

چىنىي ئاق-ش ئارمىيەسىنىڭ ئېھتىمال بولغان قىسقارتىشى توغرىلىق

ئاق-ش مۇداپىئە مىنىستىرى چېينى پېتتسبۇرگدا سوزگە چىقىپ، ئاخىرقى ژىللاردا دۇنيادا يۈز بەرگەن «غايەت زور ئوزگىرىشلەر» نەتىجىسىدە «تۇيۇقسىز ئۇرۇش خوۋۇپى غايىپ بولغان چاغدىكى شارائىتتا، قوشما شتاتلارغا» ئۇزلىرىنىڭ ھەربىي قۇدرىتى تۈزۈلگەن ئاساسىي ھۆلنى يېقىنقى 2-3 ژىل ئىچىدە ياگلىۋاتقان قاراپ چىقىش مەخسەتكە مۇۋاپىق» دەپ بىلدۈردى «ئاق-ش كېيىنكى بەش ژىل ئىچىدە قۇراللىق كۈچلەر سانىنى 25 پروتسېنتقا قىسقارتىشى مۇمكىن».

پرېزىدېنت كېڭىشىنىڭ مەجلىسى

31- ئوكتەبىردە س.س.ج.ئى پرېزىدېنتى م. س. گورباچېۋ رەئىسلىكىدە پرېزىدېنت كېڭىشىنىڭ مەجلىسى ئوتكۇزۇلدى.

پرېزىدېنت كېڭىشىدە مەملىكەت ئاھالىسىنى ئوزۇق- تۈلۈك توۋارلىرى بىلەن تەمىنلەشكە باغلىق مەسىلىلەر قارالدى، خەلق ئېگىلىكىنىڭ قىش شارائىتىدا ئىشلىشى ئۈچۈن تەييارلىقنىڭ كېتىپ بېرىشى تەپسىلىي تەھلىل قىلىندى. ئۇنىڭ ئىشىغا س.س.ج.ئى مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەھبەرلىرى قاتناشتى.

مەجلىستە س.س.ج.ئى ئىختىسادىنى بازارغا كوچىرىشنىڭ ئەمەلىي ۋەزىپىلىرى مۇھاكىمە قىلىندى.

س.س.ج.ئى پرېزىدېنتى م. س. گورباچېۋ مۇھاكىمە قىلىنغان مەسىلىلەر بويىچە ئېنىق تاپشۇرۇقلارنى بەردى.

(تاس-س).

شەرقىي يېۋروپىغا -غەرىپنىڭ ياردىمى

ئۇلۇق برىتانىيەنىڭ باش مىنىستىرى ئېتچېر مەملىكەت پارلامېنتىدا يېۋروپا بىرلەشمىسى تەرىپىدىن س.س.ج.ئى‌غا ياردەم بېرىش توغرىلىق مەسىلە خەلق ئارا ۋالېيوتا فوندى تەرىپىدىن تېگىشلىك دوكلاد تەييارلانغاندىن كېيىن ھەل قىلىنىدىغانلىقىنى، مەزكۇر دوكلاد شۇنىڭدىن كېيىن يېۋروپا كېڭىشىنىڭ نۆۋەتتىكى سېسسىيەسىدە قارىلىشقا تەكلىپ قىلىنىشى لازىم ئېكەنلىكىنى بىلدۈردى.

غەرىپنىڭ 24 چوڭ دولىتىنىڭ ۋەكىللىرى برىيۇسسېلدا بولغان ئۇچرىشىشتا غەربىي يېۋروپا مەملىكەتلىرىگە ئېنېرگېتىكىدا ياردەم بېرىشتە كۈچ -قۇۋۋەتنى ئۇيغۇنلاشتۇرۇشقا كېلىشتى.

سپۇتنىك -شپىون ئوربىتىغا چىقىرىلدى.

ئاق-ش‌نىڭ ئايرونافتىكا ۋە كائىنات بوشلىغىنى تەتقىق قىلىش بويىچە دولەت باشقارمىسى رەسمىي ۋەكىللىرىنىڭ سوزلىرىگە قارىغاندا، ئۇچۇرۇلۇشى كېيىنكى ھەپتىگە بەلگۈلەنگەن، كوپ قېتىم پايدىلىنىلىدىغان «ئاتلانتىس» كائىنات كېمىسى ئوربىتىغا مەخسۇس سپۇتنىك شپىونىنى چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي مەخسىتى- ئىراق ئەسكەرلىرىنىڭ سىلجىشىنى كۈزىتىشتىن ئىبارەت.

مۇناسىۋەتلەرنىڭ ياخشىلانغانلىقىمۇ؟

ئاق-ش ئەگەر شىمالىي كورىيە يادرو سانائىتى ساھاسىدىكى خەلق ئارا بىخەتەرلىك قائىدىلىرىنى ئېتىراپ قىلىدىغان تەغدىردە، ئۇ چاغدا بۇ ۋاشىنگتون بىلەن پخىنيان ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ياخشىلاش ئۈچۈن يول ئېچىپ بېرىدىغانلىقى توغرىلىق بىلدۈردى. ئاق-ش دولەت كاتىبىنىڭ ياردەمچىسى ر. سولومونىنىڭ سوزلىرىگە قارىغاندا، كورېيە يېرىم ئارالىدا يادرو قۇرالىنى تارقىتىش -شەرقىي ئازىيەدە تۇراقلىققا بولغان ئاساسىي خوۋۇپ بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

دژ. بېيكېر بىلەن ئې. ئا. شېۋاردنادزېنىڭ يېقىندا بولىدىغان ئۇچرىشىشى توغرىلىق

ئاق-ش دولەت كاتىبى دژ. بېيكېر ئوزىنىڭ پارىس قولتۇغى رايونىغا ۋە بىر قاتار يېۋروپا دولەتلىرىگە قىلىدىغان سەپىرى ۋاقتىدا س.س.ج.ئى تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئې. ئا. شېۋاردنادزې بىلەن ئۇچرىشىش ئوتكۇزىدۇ. ئىككى مەملىكەت تاشقى سەياسەت ئىدارىلىرىنىڭ باشلىقلىرى، دەپ جاكالىدى سېيشەنبە كۈنى ئاق-ش دولەت دېپارتامېنتىنىڭ ۋەكىلى م. تاتۇئايلېر، ئىراق، قۇۋەيت بوھرانى نەتىجىسىدە قېلىپلاشقان ۋېگوندىكى ۋەزىيەتنى، شۇنداقلا قۇراللار ئۇستىدىن ئازارەت قىلىش مەسىلىلىرىنى مۇھاكىمە قىلىدۇ.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

گېزىتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى سانى 7- نويابىرغا چىقىدۇ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044، م.گوركىي كوچىسى، 50-ئۆي 8- قەۋەت

قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى نەشرىياتىنىڭ ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىق باسمىخانىسى. ئىندېكس 653593

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: موھەررىر- 33-86-69، مەسئۇل كاتىپ - 33-86-50، پارتىيە بولۇمى - 33-86-81، ئىختىسات بولۇمى- 33-86-06، ئەدەبىيات بولۇمى- 33-86-27، مەدەنىيەت بولۇمى -33-92-01.

زاكاز (2660) تىراژ 11270

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 653593 приложение межреспубликанской газеты «Коммунизм туғи» на уйгурском языке, выходит — по вторникам, четвергам и субботам.

Ордена Трудового Красного Знамени типография Издательства ЦК Компартии Казахстана, Алма-Ата, 480044, Проспект Ленина, 24.

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى-روييۇڭ سامان بولماس.

1991
يىل
5
نويابىر
سېيشەنبە
№133
(4364)

باھاسى
4 تىيىن

يېڭى ھايات

گېزىت 1970-يىلى 1-يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي-سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى.

م. س. گورباچيوۋ ۋە ج. بۇشنىڭ ئۇچرىشىشى

مادرىد. (تاس-س). ئىسپانىيەنىڭ پايتەختى مادرىد شەھىرى 29-ئوكتەبىردىن تارتىپ ئالىي دەرىجىدىكى كېڭەش-ئامېرىكا ئۇچرىشىشلىرىنىڭ ئۇنىڭسىزمۇ خىلمۇ-خىل جۇغراپىيەسىنى تولۇقتۇردى. بۇ قېتىم ئۇچرىشىش كېڭەش پرېزىدېنتىنىڭ بۇ كۈنلەردە رېزىدېنسىيەسىگە ئايلانغان كېڭەش ئەلچىخانىسىنىڭ تېررىتورىيەسىدە ئۆتتى.

ك س ج ئى پرېزىدېنتى مىخائىل گورباچيوۋنىڭ ئاق ئۆي پرېزىدېنتى ج. بۇش بىلەن بۇ ئۇچرىشىشى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە. بۇ يەتتىنچى ئۇچرىشىش، بىراق ئۇنى خاراكتېرلاشتا «دەسلەپكى» دېگەن سۆزسىز ھېچ مۇمكىن ئەمەس. مىخائىل گورباچيوۋ ئاۋغۇست ئېيىدا يۈز بەرگەن ئىسياندىن كېيىن دەسلەپكى قېتىم چەت ئەلگە سەپەرگە چىقتى، ئۇچرىشىش شۇنداقلا ئىككى پرېزىدېنتنىڭ يادرو قوراللىرى بويىچە كېلىشىمدىن كېيىنكى دەسلەپكى ئۇچرىشىشتۇر.

ئەق موشۇنىڭ ئۆزى ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرىنىڭ ئۇچرىشىشقا بولغان چوڭ قىزىقىشىنى ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن، ئىسپانىيە تېلېۋىدېنىيەسىنىڭ بارلىق پروگراممىلىرى ئۇچرىشىش توغرىلىق ئۆتتۈر كورسىتىشلەرنى بېرىۋاتىدۇ. ئىسپانىيەنىڭ بارلىق گېزىتلىرىنىڭ بىرىنچى بەتلىرىدە م. گورباچيوۋنىڭ ۋە ج. بۇشنىڭ سۈرەتلىرى بېرىلگەن. بىراق بىر نەچچە يىل ئىلگىرى بۇ ئىككى دولەت رەھبەرلىرىنىڭ دۇنيادىكى «يەككە-يەك» سەياسەتكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلگەن بولسا، ئەندى گېزىتلار ھازىرقى ئۇچرىشىشنى كونسترۇكتىۋ مۇنازىرىلەر داۋامى ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلەۋاتىدۇ. ھازىر مادرىدتا ئەللىك مەملىكەتتىن كەلگەن تۆرت مىڭدىن ئوشۇق ژۇرنالىست ئىشلەۋاتىدۇ، ھەممە نەرسە ئۇلارنىڭ دىققەت مەركىزىدە. مەسىلەن، كېڭەش پرېزىدېنتىغا ھەمرا بولۇۋاتقان رەسمىي دېلېگاتسىيەنىڭ تەركىۋى ئاھايىتى تەپسىلىي تەھلىل قىلىنىۋاتىدۇ. مەسىلەن، ياپونىيەنىڭ «ئوموۇرى» گېزىتىنىڭ مۇخبىرلىرىنىڭ پىكرىچە، رەسمىي دېلېگاتسىيە تەركىۋىدە رىسفسج ئالىي كېڭىشىنىڭ خەلق ئارا ئىشلار ۋە تاشقى ئىقتىسادىي ئالاقىلار بويىچە كومىتېتىنىڭ رەئىسى ۋلادىمىر لۇكىننىڭ، شۇنداقلا تاجىكىستان تاشقى ئىشلار مىنىستىرى لاكىم قايۇموۋنىڭ بولۇشى كېڭەشنىڭ تاشقى سەياسىتىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

ئۇچرىشىش م. گورباچيوۋ بىلەن ج. بۇشنىڭ ئەنئەنىۋىي قول قىسىپ كورىشىشىدىن باشلاندى. رېزىدېنسىيەدە بولغان فوتو مۇخبىرلار ۋە ئوپېراتورلار «خاتىرىگە» چۈشىرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. پروتوكول بويىچە ئىش ئەتىگەنلىك تاماقلىنىشتىن باشلاندى، ئاندىن كېيىن سوھبەت تار دائىرىدە داۋاملاشتۇرۇلدى.

م. س. گورباچيوۋنىڭ ژۇرنالىستلار بىلەن ئۇچرىشىشتا ئېيتىشىچە، بولۇپ ئوتكەن مۇزاكىرىلەر ياخشى نەتىجىلەرنى بەردى ۋە ھەر ئىككى مەملىكەت ئۈچۈن ئۆز ئارا قىزىقىش پەيدا قىلىدىغان نەرسە توغرىلىق سوھبەتلىشىشكە ئىمكانىيەت ياراتتى. ئۇزۇن يىللار داۋامىدىكى كۈچ چىقىرىش، شۇ جۈملىدىن، قوشما شتاتلار ۋە كېڭەش ئىتتىپاقى بىرلىكتە كورۇۋاتقان چارىلەر مادرىدتا ئېچىلغان يېڭى شەرىق بويىچە تېچلىق كونفېرېنسىيەسى ئىجابىي نەتىجىلەرنى بېرىدىغانلىقىغا ئۈمۈت ئىزھار قىلدى.

كېڭەش پرېزىدېنتىنىڭ ئىسرائىل باش مىنىستىرى ئىسخاق شامىر بىلەن ئۇچرىشىشى بۇ كۈننىڭ يەنە بىر ۋاقەسى بولدى. ھەممىنىڭ ئېتراپ قىلىشىچە بۇ ئۇچرىشىش خەلق ئارا دىپلوماتىيە تارىخىغا كىرىدۇ، چۈنكى خەلق ئارا مەيداندا ئاھايىتى مۇھىم رول ئاتقۇرۇۋاتقان ئىككى دولەت ئوتتۇرىسىدا ياخشى مۇناسىۋەتلەرنىڭ تىكلىنىشىگە ئىمكانىيەت ياراتقان يېڭى تەپەككۇرنىڭ شوھرەت قازىنىشىنىڭ ئۈلگىسى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

* * *

مادرىد. (تاس-س). ك س ج ئى پرېزىدېنتى مىخائىل گورباچيوۋ 30-ئوكتەبىر كۈنى مادرىدتىن فرانسىيەگە ژۈرۈپ كەتتى. باراخاس ئاېروپورتىدا ئۇنى ئىسپانىيە ھوكۈمىتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى نارسىس لسېررا، ك س ج ئى تاشقى ئىشلار مىنىستىرى بورىس پانكىن، يېقىن شەرىق بويىچە تېچلىق كونفېرېنسىيەسى كېڭەش دېلېگاتسىيەسىنىڭ ئەزالىرى، ك س ج ئى نىڭ ئىسپانىيەدىكى ئەلچىسى سېرگېي رومانوۋسكىي ئۇزىتىپ قويدى.

م. گورباچيوۋ فرانسىيەدە پرېزىدېنت فرانسۇئا مىتتېران بىلەن ئۇچرىشىدۇ.

ئۆز ئارا ھەمكارلىشىشقا كېلىشتى

لوندون 30-ئوكتەبىر. ئۇلۇق بىرىتانىيەدە رەسمىي سەپەردە بولۇۋاتقان قازاقىستان پرېزىدېنتى ن. ئە. نازارباييۇ باش مىنىستىرى ج. مېيدژور بىلەن ئۇچراشتى.

بولۇپ ئوتكەن سوھبەت داۋامىدا خەلق ئارا ۋەزىيەت، كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ كېلەچىكى ۋە ك س ج ئى دىكى ئىسلاھاتلارنى ژۈرگۈزۈش ئىشىغا غەرىپنىڭ ياردىمى، شۇنداقلا ئۇلۇق بىرىتانىيە بىلەن قازاقىستان ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر مۇھاكىمە قىلىندى. باش مىنىستىر ۋە پرېزىدېنت غەرىپ ۋە كېڭەش ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەردە يۈز بېرىۋاتقان ئۆزگىرىشلەرنى ئالقىشلىدى. بۇ مۇناسىۋەتلەر ھازىرقى ۋاقىتتا قارىمۇ-قارشى تۇرۇشقا ئەمەس، بەلكى ھەمكارلىشىشقا ئاساسلىنىۋاتىدۇ. ئۇلار تېچلىق، دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھوقۇقلىرىنى ھورمەتلەش ئوخشاش ئومۇم ئىنسانىي بايلىقلارغا ئاساسلانغان يېڭى شېرىكلىكنى قۇرۇش زورۇر دەپ تەكىتلەشتى. ج. مېيدژور ن. ئە. نازاربايېۋنى ئۇلۇق بىرىتانىيە، يېۋروپا بىرلەشمىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئالىي دەرىجىدىكى ئىقتىسادىي ئۇچرىشىش بويىچە شېرىكلىرى كېڭەش ئىتتىپاقىدىكى ئىسلاھاتلار جەريانىغا ياردەملىشىش مەخسىتى بىلەن بېرىۋاتقان ياردىمى توغرىلىق خەۋەردار قىلدى. ن. ئە. نازاربايېۋ باش مىنىستىرنى ئوزىنىڭ ھوكۈمىتى قازاقىستاندا ئىقتىسادىي لىبېراللاشتۇرۇشنى قولغا كەلتۈرۈش مەخسىتى بىلەن كورۇۋاتقان چارىلەر بىلەن تونۇشتۇردى. ھەر ئىككى تەرەپ غەرىپنىڭ ياردىمى بۇنىڭدا مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى، لېكىن ئۇ پەقەت كېڭەش ئىتتىپاقىدا چوڭقۇر ئىسلاھاتلار ژۈرگۈزۈلگەن، شۇ جۈملىدىن مۇداپىئە خىراجىتى قىسقارتىلغان تەغدىردىلا ئۇزاق مۇددەتلىك پايدا ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى تەكىتلىدى.

ج. مېيدژور ۋە ن. ئە. نازارباييۇ ئىنسان ھوقۇقلىرىنىڭ ئاھايىتى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى، شۇ جۈملىدىن ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھوقۇقلىرىنى ھورمەت قىلىشى كېرەك ئىكەنلىكىنى ئېتراپ قىلدى. ئۇلار شۇنداقلا ئۇلۇق بىرىتانىيە ۋە قازاقىستان پۇخرالىرىغا ئەركىن بېرىپ-كېلىش ھوقۇقىنى بېرىپ، شەخسىي ئالاقە ئورنىتىشقا ياردەملىشىشكە كېلىشتى. مەدەنىيەت، سەنئەت، پەن، بىلىم بېرىش ساھاسىدا، ئەتراپ مۇھىتنى قوغداش چارىلىرى، سپورت، ئەخبارات ۋە تۇرىزم ساھاسىدا مۇناسىۋەتلەر كېلەچەكتە تەرەققىي ئېتىدىغانلىقىغا ئۈمۈت بىلدۈرۈلدى.

قازاقىستان ۋە ئۇلۇق بىرىتانىيە ئوتتۇرىسىدا سودىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىگى تەكىتلەندى. بىرلەشكەن كارخانىلار ۋە تاشقىرىدىن ئىنۋېستىتسىيەلەش قازاقىستاننىڭ ئاھايىتى چوڭ تەبىئەت بايلىقلىرىنى ئۆزلەشتۈرۈشتە ئالاھىدە مۇھىم رول ئوينايدۇ. ھەر ئىككى تەرەپ شۇنداق كارخانىلارنىڭ پائالىيىتىنى رەغبەتلەندۈرۈشكە كېلىشتى. ج. مېيدژور قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىگە «نوئۇ خائۇ» تېخنىكىلىق ياردەملىشىش فوندىدىن رېسۇرسلار بېرىشنى ۋەدە قىلدى.

(تاس-س-قاز تاگ).

قىسقا خەۋەرلەر

4-نويابىر كۈنى ك س ج ئى دولەت كېڭىشىنىڭ نۆۋەتتىكى مەجلىسى ئوتكۈزۈلىدۇ.

كۈن تەرتىۋىدە - ئۇمۇمىي ئىتتىپاق مىنىستىرلىكلىرىنىڭ تەغدىرى، جۇمھۇرىيەتلەر ئارا ئىقتىسادىي كومىتېتنىڭ ستاتۇسى ۋە ئۇنىڭ رەھبىرىنى تايىنلاش توغرىلىق مەسىلە، شۇنداقلا باشقا كېچىكتۈرۈپ بولمايدىغان مەسىلىلەر تۇرىدۇ.

* * *

جەنۇبىي ئوسېتىيەنىڭ بوھرانغا ئۇچرىغان جايلىرىدىكى ۋەزىيەت ئىنتايىن ئېغىر پەللىگە بېرىپ يەتتى: قاراڭغۇ چۈشىشى بىلەن پىدائىلار سىخىنۋالىغا، ناھىيە مەركىزى زناۋۇرىغا، ئەتراپتىكى يېزىلارغا توپ-زەمبىرەكلەردىن ئوق ياغدۇرماقتا، ھەرىكەت دائىرىسى چوڭ بولغان يېڭى راكېتلارنى قوللانماقتا.

جەنۇبىي ئوسېتىيە ئەخبارات كومىتېتى مەتبۇئات مەركىزىنىڭ مەلۇماتلىرىغا قارىغاندا، ئوسېتىن ئاھالىسى سىخىنۋالىنى ۋە زناۋۇر ناھىيەلىرىنىڭ بارلىق يېزىلىرىنى دېگىدەك تاشلاپ كەتكەن. بۇ يەردە پىدائىلارنىڭ جازالاش ھەرىكەتلىرى داۋام قىلماقتا.

تەشەككۇرنامە

«يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ تەھرىراتى ئالمۇتا شەھىرىنىڭ درۇژبا مەھەللىسىدە ئىستىقامەت قىلغۇچى ئاكتىۋىستلىرىمىز **مەھەممەتجان قادىروۋقا، ھېبىبۇللام ئىبراھىموۋقا، سەيدۇللام رەخىموۋقا، ياقۇپ مەھەممەتسۇپىيېۋقا، غوجاخىمەت كالاشىيېۋقا، تۇرسۇن تۇردىيېۋقا، ھاكىم سادىقوۋقا، ئىسمايىلجان ئىسايېۋقا، ھاسانغوجا ئەخمەدۇللايېۋقا، تالىپ مەخسۇتوۋقا «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات»** گېزىتلىرىغا مۇشتىرى توپلاشقا پائال ئىشتىراك قىلغانلىقى ئۈچۈن «يېڭى ھايات» تەھرىر ھەيئىتى تەشەككۇر ئىزھار قىلىدۇ.

* * *

«يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ تەھرىراتى ئالمۇتا ۋىلايىتى، تالغىر ناھىيەسىنىڭ تۇرار رىسقۇلوۋ نامىدىكى كولخوزىدا ياشايدىغان ئاكتىۋىستلىرىمىز **ئابدۇرېشىت قاسىموۋقا، ئابدېرىم خۇماجانوۋقا، نۇرەخمەت ئابدۇلەزىزوۋقا، ئابدۇرازاق تۇردىيېۋقا، مەسىجان يۇسۇپوۋقا، ئايۇپ ئابدۇللايېۋقا، ئابدۇراخمان ساقىيېۋقا «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات»** گېزىتلىرىغا مۇشتىرى توپلاشقا پائال ئىشتىراك قىلغانلىقى ئۈچۈن «يېڭى ھايات» تەھرىر ھەيئىتى تەشەككۇر ئىزھار قىلىدۇ.

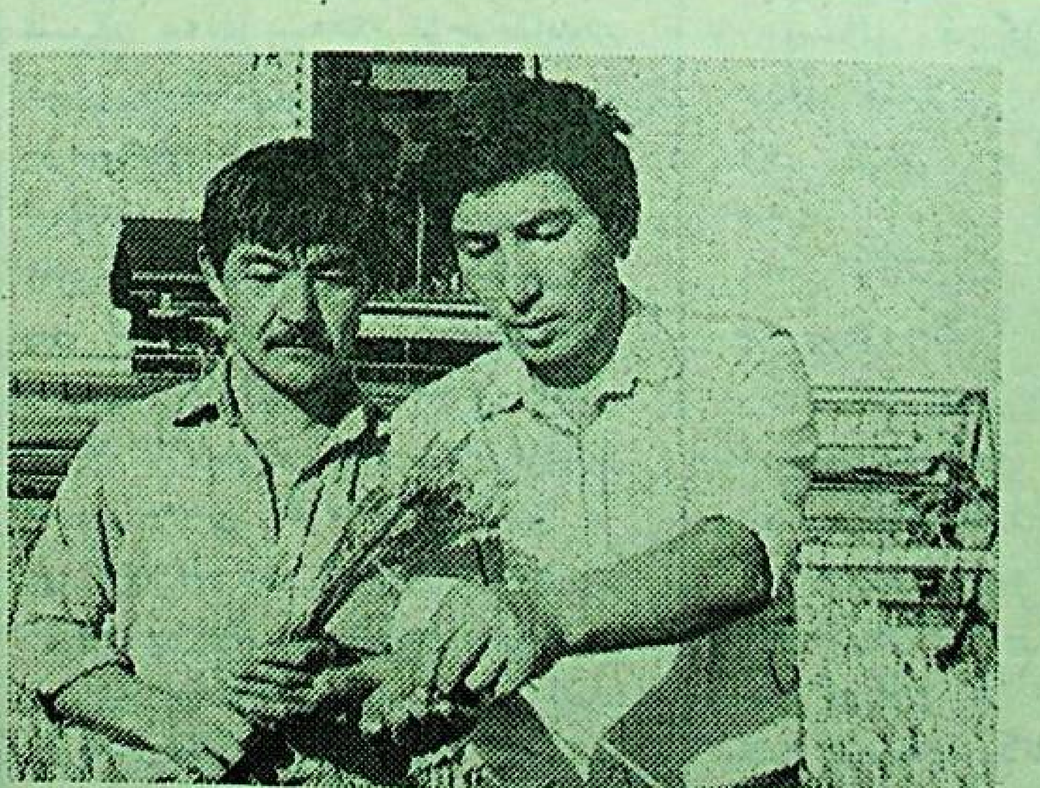

كوكچېتاۋ ۋىلايىتى. تىڭ ئۆزلەشتۈرۈشنىڭ 25 يىللىغى نامىدىكى سوۋخوزنىڭ دېخانلىرى قۇرغاقچىلىق بولۇشىغا قارىماي ھەر گېكتار مەيداندىن 16,5 سېنتنېردىن تازا دان ئالدى.

سۈرەتلەردە: 1. ئېتىزلىقتا ئاشلىق ئورۇش، 2. ئىلغار كومبايىنىيور س. كاپېزوۋ بىرىگادىرنىڭ ئورۇنباسارى ج. بايتاسوۋ بىلەن.

(قاز تاگ).

ھوسۇلدارلىقنى ئاشۇرۇپ

يېزا ئېگىلىگى ئۈچۈن ھاۋا رايى ئانچە قولايلىق بولمىغان بىيىلقى ژىلنىڭ كۆز پەسلىمۇ كالىنىن نامىدىكى كولخوزنىڭ دېخانلىرىغا مول ھوسۇل ھەدىيە قىلدى. بەش مىڭ گېكتاردىن ئوشۇق مەيدانىدا ئۆستۈرۈلگەن قىممەت باھالىق كومۇقوناقنىڭ ھەر گېكتارىدىن 32 سېنتنېردىن ھوسۇل ئېلىندى. بۇ پىلانىدىكىگە نىسبەتەن ئىككى سېنتنېر ئوشۇق. نەتىجىدە ئېگىلىك دولەتكە 14 مىڭ توننىدىن ئارتۇق سۈپەتلىك كومۇقوناق دېنىنى تاپشۇردى ۋە بۇنىڭدىن تاشقىرى ۋالىيۇتا ئۈچۈن ئىككى مىڭ توننا ژۇقۇرى سۈپەتلىك ئۇرۇق ساتتى.

— كولخوزىمىزدا يېتەكچى ساھا— دېخانچىلىقنى رىۋاجلاندۇرۇشقا چوڭ ئەھمىيەت بېرىلىۋاتىدۇ. ئاخىرقى ژىللىرى ئۇنىڭ مەدەنىيىتىنى كوتىرىش بويىچە بىرمۇنچە چارىلەر كورۇلدى. ئېرىلغۇ تەركىۋى بىر ئاز ئوزگەرتىلدى. ئاساسىي زىرائەت كومۇقوناقنىڭ قىممەت باھالىق سورتلىرى بەلەن گېبرىتلىرى مەيدانى كەڭەيتىلدى، ئاھالىنى ئوزۇق—تۈلۈك بىلەن تەمىنلەشنى ياخشىلاش مەخسىتىدە بۇغداي، قىچا، ئاپتاپپەلەز ۋە باشقىمۇ يېزا ئېگىلىگى زىرائەتلىرىنى ئوستۈرۈش قولغا ئېلىندى. ھازىر ئېتىزلىقلارنىڭ ئاساسىي قىسمىدا كومۇقوناقنىڭ «دنېپروۋسكايا— 247»، «دنېپروۋسكايا— 141»، «ئودېسسكايا— 80»، «قازاقستان— 58» سورتلىرى بىلەن گېبرىتلىرى ئوستۈرۈلۈۋاتىدۇ. ئۇلاردىن تەييارلانغان ئۇرۇقلارنى دولەت قىممەت باھادا سېتىۋالماقتا. ئوتكەن ژىلى ئېگىلىك بويىچە ئېلىنغان ئون مىللىون سوم تازا پايدا پەقەت دولەتكە ئاشلىق سېتىشتىن چۈشتى. بىيىلمۇ دېخانچىلىق ساھاسىدىن چۈشىدىغان پايدا ئىككى ھەسسىگە يېقىن كوپەيتىلىشى كۈتۈلمەكتە.

بىيىلقى مول ھوسۇل ئۈچۈن كۈرەش خېلە ئېغىر شارائىتتا ئوتتى. ئەتىيازنىڭ كېچىكىپ كېلىشى كومۇقوناق تېرىشنى ئون بەش كۈن كەيىنگە سوزدى. كېيىن سۇ قىسچىلىغى يۈز بېرىپ، زىرائەتنى ئوستۈرۈشنى قىيىنلاشتۇردى. يېزا ئېگىلىگىدە يۈز بەرگەن ئېغىر شارائىتقا باغلىق تالدىقورغان ۋىلايىتى ۋە جۇمھۇرىيىتىمىزدە پەۋقۇلاددە ئەھۋال ئېلان قىلىندى. مەزكۇر ئېگىلىكتىمۇ شۇنىڭغا باغلىق قوشۇمچە چارىلار بەلگۈلىنىپ، ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. ئاساسىي كۈچ— قۇۋۋەت يېزا ئېگىلىگى مەھسۇلاتلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى كوپەيتىشكە سەپەرۋەر قىلىندى. جۈملىدىن دولەتكە ئاشلىق تاپشۇرۇش پىلانىنى تولۇق ئورۇنلاپ چىقىش ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىلەردىن بولۇپ ئالغا سۈرۈلدى. شۇنداق قىلىپ كەڭ —تاشا ئېتىزلاردا كومۇقوناق تەلەپكە لايىق ئوستۈرۈلدى.

كالىنىنلىقلار ئىككى — ئۈچ ژىلدىن بۇيان ئوستۈرۈلگەن ھوسۇلنى سىرتنىڭ ياردىمىسىز ژىغىشتۇرۇش تەشەببۇسكارى بولۇپ، بۇنىڭ ھوددىسىدىن چىقىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئوزىمۇ ئېگىلىككە خېلە پايدا كەلتۈردى.

بىيىلقى ھوسۇل ژىغىشتۇرۇش ئىشىمۇ بارلىق ئېرىلغۇ بىرگادىلىرىدا ياخشى تەييارلىق بىلەن باشلانغان ئېدى. ئومىغا 33 كومباين ۋە باشقا تېخنىكىلار بىلەن ئىككى مىڭغا يېقىن ئادەم جەلىپ قىلىندى. ياخشى ئىشلىگەنلەر ماددىي ۋە مەنىۋىي جەھەتتىن رەغبەتلەندۈرۈلدى. ئەمگەكچىلەرنىڭ ئورۇنلىغان ھەر بىر نورمىسى ئۈچۈن ئىككى ھەسسە ھەق تولەندى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ۋاقىت بىلەن ھېساپلاشماي ئىشلىدى. كولخوز يېزىلىرىدىكى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ يېقىندىن ياردەمدە بولدى. ئۇلارنىڭ كۈچى بىلەن خامانلاردا 13 مىڭ توننا غوزاق قۇرۇتۇلدى.

ئادەتتىكىدەك بىيىلمۇ بۇ ئىشقا ئويدىكى ئاياللار، ۋېتېرانلار ئاكتىپ قاتناشتى. بولۇپمۇ ش. ئىسمايىلوۋا، خ. ياقۇپوۋا، ت. ئىسمايىلوۋا، گ. ژۇماگۇلوۋا، ب. ئەلقەموۋا، ق. ئەخمەتقالىيېۋا ۋە باشقىلارنىڭ ئائىلە ئەزالىرى 150— 200 توننىغا يەتكۈزۈپ غوزاق خىلىندى. شۇنىمۇ ئېيتىپ ئوتۇش كېرەككى، ئومىنىڭ ئاخىرقى 10 كۈنلىگىدە خامانلارغا تاغ كەبى دوگىلانغان غوزاقلارنى خىللاش، قۇرۇتۇش ئىشلىرىغا كولخوز دائىرىسىدىكى كارخانا، مەھكىمە، تەشكىلاتلارنىڭ ئىشچى خىزمەتچىلىرىمۇ تولۇق سەپەرۋەر قىلىندى. چۈنكى پەنجىملىك چوڭ— كىچىكلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ئىشلارنى ئوزلىرىنىڭ شەرەپلىك بورچى، دەپ سانايدۇ.

ئومىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئوتكۈزۈشكە مېخانىزاتورلارمۇ چوڭ ھەسسە قوشتى. جۈملىدىن ئوتكەن ژىلقى ئوما يەكۈنى بويىچە كولخوز چېمپىونى ئاتالغان ھېسامىدىن ئىبراھىموۋ بىيىلقى مەۋسۇمدا 160 گېكتار ئورنىغا 268 گېكتار يەردىكى كومۇقوناقنى ئورۇپ، خامانلارغا 17 مىڭ توننا غوزاق ئەۋەتتى. ئۇنىڭ ئىشداشلىرى ن. توختىيېۋ، س. تۇرگېنباييېۋ، ئا. سماغۇلوۋ، ق. سېيىتباييېۋ، ر. قالىيېۋلار يېتەكچىلىك قىلغان كوللېكتىۋلارمۇ پىداكارانە ئەمگەك قىلدى. ھەممىسى ئاشلىق يېتىشتۈرۈش پىلانلىرىنى بىر يېرىم —ئىككى ھەسسىگە يەتكۈزۈپ ئورۇنلاپ چىقتى.

— ئېرىلغۇ بىرگادىلىرىمىزدا ھەر قانداق شارائىتتا تۇراقلىق ھوسۇل ئېلىۋاتقان دېخانلار قاتارى بىيىلمۇ كوپەيتىلدى. مەسىلەن، ھاشىم شاكىروۋ باشقۇرغان زۋېنو «ئودېسسكايا—80» كومۇقونىقنىڭ ھەر گېكتارىدىن 39 ئورنىغا 72 سېنتنېردىن دان ئالدى. شۇنداقلا ئى. ھاشىموۋ، ق. ۋاگاپوۋ، ر. پازىلوۋ، ئە. قالىيېۋ، ك. خېلىلوۋ، ئە. ھوسمانوۋ، د. ژۇلداسباييېۋ، يا. ھەمرايېۋ ۋە باشقىلارمۇ ئالغان مەجبۇرىيەتلىرى ھوددىسىدىن چىقىپ، ئاشلىق يېتىشتۈرۈش يولىدىكى كۈرەشكە سالماقلىق ھەسسىلىرىنى قوشتى.

ھازىر ئېتىزلاردا ئاشلىق ژىغىشتۇرۇش ئاياقلاشتى، لېكىن دېخانلار ئالدىدا كېلەر ژىلنىڭ ھوسۇلى ئۈچۈن تەييارلىق قىلىش ۋەزىپىسى تۇرماقتا. ئېگىلىك ئەمگەكچىلىرى ئەينە موشۇ ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كىرىشتى.

م. يولداشېۋ.

كالىنىن نامىدىكى كولخوزنىڭ باش ئاگرونومى.

پانفىلوۋ ناھىيەسى.

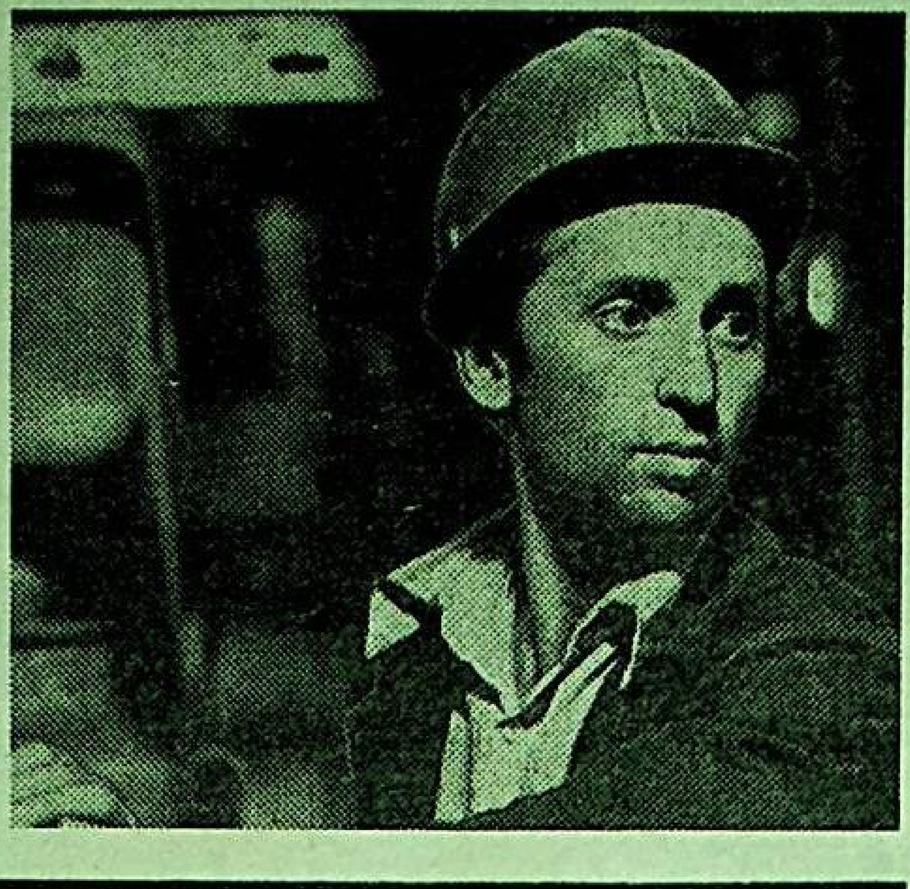

تېمىرتاۋ. قاراغاندا مېتاللۇرگ كومبىناتىنىڭ 3— پروكاتنى سېخى ئوت كېتىش ئاپىتى بىلەن كويۇپ كەتكەلدىن كېيىن ئاھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئەكسىگە كەلتۈرۈلدى. ھازىر سۇتكىسىغا 850 مىڭ توننا ئاق قاڭالتىر مەھسۇلاتىنى بەرمەكتە.

سۇرەتتە: ئوپېراتور ل. ئېۋستافىادى.

(قاز تاگ).

پائالىيىتىنى باشلىدى

1985— ژىلى ئېلىمىزدا باشلانغان قايتا قۇرۇش ھەرىكىتى— بۇ كېڭەش جەمىيىتى تەرەققىياتىنىڭ چوڭقۇر جەريانىدىن پەيدا بولغان پىشىپ يېتىلگەن زورۇرىيەت بولغان ئېدى. بۇ زورۇرىيەت تۈپ— ئاساسىي ئوزگىرىشلەر ئۈچۈن پەشىپ يېتىلگەن ئېدى. م. س. گورباچېۋ شەخسەن تەشەببۇسكارى بولغان ئەينە شۇ قايتا قۇرۇش ۋە يېڭىچە تەپەككۇر قىلىش پەقەت كېڭەش دولىتى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل دۇنيا ئۈچۈنمۇ ئىنتايىن چوڭ بۇرۇلۇش بولغانلىقى ھازىر ھېچ كىمگە سىر ئەمەس.

شەرقىي يېۋروپىدا كېڭەش دولىتى ئۈلگىسى بويىچە ۋە ئۇنىڭ بىۋاستە ياردىمى بىلەن قۇرۇلغان توتالىتار كوممۇنىستىك رېژىملار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى غۇلاپ، بۇ دولەتلەردە دېموكراتىك تەنتەنە قىلدى. ئەندى كېڭەش دولىتىدە بولسا كوممۇنىستىك پارتىيەگە جەمىيەتنىڭ رەھبىرىي ۋە يول كورسەتكۈچى كۈچى ھوقۇق دائىرىسىنى كاپالەتلەندۈرىدىغان كونستىتۇتسىيەدىكى (ئاساسىي قانۇندىكى) 6— ماددا بىكار قىلىنغاندىن كېيىن مەملىكەتتىكى ئەھۋال كەسكىن ئوزگەردى. ئەندى بولسا باشقا مەسىلەكتىكى ھەر خىل پارتىيەلەرنىڭ ۋە جەمىيەت تەشكىلاتلىرىنىڭ موجۇت ئېكەنلىگى ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ھوقۇق دائىرىسى ئوخشاش بولۇشى ئېتىراپ قىلىندى. 70 ژىلدىن ئوشۇق ۋاقىتتىن بۇيان يەككە ھوكۇمرانلىق قىلىپ كەلگەن كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ ئىمتىيازلىرىغا خاتىمە بېرىلدى. لېكىن ئوزلىرىنىڭ ئالاھىدە ئەھۋالدىن، ئىمتىيازلىرىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن چوچىگەن كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ بەزى بىر رەھبەرلىرى بىيىل 19—21— ئاۋغۇست كۈنلىرى دولەت ئاغدۇرۇشى ئورۇنىشىنى قىلدى. بۇ ئىسيان مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندىن كېيىن مەملىكەت پرېزىدېنتى كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ پائالىيىتىنى توختىتىپ قويۇش توغرىلىق پەرمان چىقاردى. ئەينە شۇنىڭدىن كېيىن كېڭەش دولىتى دېموكراتىيە تەرەپكە قاراپ چوڭ قەدەم تاشلاشقا باشلىدى. كېڭەش توتالىتار ئىمپېرىيەسى غۇلىدى. بالتىق بويى دولەتلىرى— لاتۋىيە، لىتۋا ۋە ئېستونىيەنىڭ ئىستىقلالىيىتى ئېتىراپ قىلىندى. بۇ— دېموكراتىك كۈچلەرنىڭ غايەت چوڭ غالىبىيىتى بولدى.

مەملىكەتتىكى ۋە خەلق ئارا مەيدانىدىكى ئەينە شۇنداق ئوزگىرىشلەر بولۇۋاتقان، دېموكراتىيە تەنتەنە قىلىپ، مۇستەملىكىچىلىك، ئىرقچىلىق سىستېمىلىرىنىڭ ئاخىرقى زەنجىرلىرى سۇندۇرۇلۇۋاتقان بىر پەيتتە ئوز مىللىتىنىڭ، خەلقىنىڭ تەغدىرى، ئىستىقبالى توغرىلىق ئويلىماسلىق، غەم يېمەسلىك— بۇ كەچۈرۈپ بولمايدىغان خائىنلىق بىلەن باراۋەر. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۈچ ۋىلايەت مىللىي —ئازاتلىق ئىنقىلاۋىنىڭ پائال ئىشتىراكچىلىرى لىگىسىنىڭ ئەزالىرى ھ. ۋاھىدىي، ئا. ئىبراھىموۋ، س. ئابدۇراخمان ۋە باشقىلار ئاشكارىلىق ۋە دېموكراتىيەلەشتۈرۈش ئاساسىدا 1990— ژىلى 24 —دېكابىر كۈنى بمتغا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى، ئۇنىڭ دولەتچىلىگىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ھەققىدە مۇراجىئەت ئەۋەتكەن ئېدى. بمت ئۇنىڭغا بىيىل 25— مارت كۈنى جاۋاپ خەت ۋە بمت قۇرۇلغاندىن تارتىپ تا ھازىرقى ۋاقىتلارغىچە ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىنسانىي ھوقۇقلىرىنى دەپسەندە قىلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ھەققىدە چىقارغان بارلىق قارار ھوججەتلىرىنى ئەۋەتىپ بەردى.

ئەندى موشۇ مۇراجىئەتلىگا نامىدىن دۇنيادىكى 22 دولەت رەھبەرلىرىنىڭ نامىغا، شۇ جۈملىدىن كسجئى، ئاقش، ئانگلىيە، فرانسىيە، ياپونىيە تۈركىيە، ھىندىستان، پاكىستان، ئىران، ئىراق، سەئۇدىيە ئەرەبستانى، مىسىر، موڭغۇلىستان ۋە باشقا مەملىكەتلەر رەھبەرلىرىنىڭ، قازاقستان، ئوزبەكىستان، قىرغىزستان جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ پرېزىدېنتلىرى نامىغا ئەۋەتىلگەن ئېدى. كسجئى پرېزىدېنتى م. س. گورباچېۋ، قازاقستان پرېزىدېنتى ن. ئە. نازارباييېۋ، ئوزبەكىستان پرېزىدېنتى ئى. كەرىموۋ ئىدارىلىرى ئاپپاراتىدىن قانائەتلىنەرلىك جاۋاپلار ئېلىندى. سەئۇدىيە ئەرەبستانى مەزكۇر مۇراجىئەتنى «ئەل ئىسلامى» گېزىتىگە باستى ۋە ئۇنى قوللاپ— قۇۋۋەتلەپ خەت ئەۋەتتى. ئاقش بۇ مۇراجىئەتنى «ئامېرىكا ئاۋازى» رادىوسىدا بىيىل 23—24—فېۋرال كۈنلىرى تەكرار— تەكرار «ئۇيغۇرلار مۇستەقىللىق تەلەپ قىلىۋاتىدۇ» دېگەن ماۋزۇدا ئاڭلاتتى.

ئۈچ ۋىلايەت مىللىي —ئازاتلىق ئىنقىلاۋى ئىشتىراكچىلىرىنىڭ لىگىسى مۇقۇم بىر سەياسىي تەشكىلات قۇرماي پىلانلىق ئىش ئېلىپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئېكەنلىگىنى كوزدە تۇتۇپ، بىيىل 3— ئاپرېلدىن ئېتىۋارەن، يەنى قازاقستان كسج ئەدلىيە مىنىستىرلىگى تەرىپىدىن ئۇيغۇرلار زىچ ياشايدىغان 4 جۇمھۇرىيەت— قازاقستان، ئوزبەكىستان، قىرغىزستان ۋە تۈركمەنىستان بويىچە تەشكىلات قۇرۇشقا رۇخسەت ئېلىپ، ئوزىنى تىزىمغا ئالدۇردى. تەشكىلات— **ئۇيغۇرستان ئازاتلىق تەشكىلاتى،** يەنى **ئۇئات** دەپ ئاتالدى. مانا ئەندى شۇ كۈندىن باشلاپ تەييارلىق تەشكىلىي ھەيئەت قۇرۇلۇپ، دەسلەپ 15 ئادەم، كېيىن 23 ئادەم، ئەندى ھازىر بولسا 34 ئادەمدىن ئىبارەت تەشكىلىي تەييارلىق ھەيئەت ئىشلەۋاتىدۇ. موشۇ تەشكىلىي تەييارلىق ھەيئەت بىيىل 29— مايغىچە تەشكىلاتنىڭ نىزامنامىسىنى، پروگراممىسىنى (ھەرىكەت دەستۇرىنى) ۋە خەلققە مۇراجىئىتىنى تەييارلاپ چىقتى.

ئەندى شۇنىڭدىن باشلاپ قىرغىزستان، قازاقستان، ئوزبەكىستان جۇمھۇرىيەتلىرىدە **ئۇئات**نىڭ يەرلىك تەشكىلاتلىرى قۇرۇلۇشقا باشلىدى. ھازىرنىڭ ئوزىدىلا بۇجايلاردا 50 كە يېقىن يەرلىك تەشكىلات قۇرۇلدى. ھازىرقى ۋاقىتتا **ئۇئات** ئەزالىرى مىڭدىن ئېشىپ كەتتى.

ئەزا قوبۇل قىلىش دېموكراتىك ئاساستا، ئاز بولسىمۇ ساز بولسۇن دېگەن پرىنسىپ بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا. تەشكىلاتنىڭ ئىقتىسادىي ھۆلى كىرىش بەدىلى ۋە ئەزالىق بەدىلىگە ھەم ۋەتەنداشلارنىڭ ئىختىيارىي ئىئانىسىغا تايىنىش بىلەن قۇرۇلماقتا. موشۇ مۇناسىۋەت بىلەن چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز ياردەم قولىنى سۇندى.

تەشكىلات قۇرۇشنىڭ ئاساسىي سەۋەپلىرىنىڭ بىرى— خىتاي رەھبەرلىگىنىڭ —يەنى خكپ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش كاتىبى جياڭ زېمىن، خخج باش مىنىستىرى لى پېڭ، شئۇئار پارتكومىنىڭ بىرىنچى كاتىبى سۇ خەنلەن ۋە شئۇئار مەسلىھەتچىلەر كومىتېتىنىڭ رەئىسى ۋاڭ ئېنماۋلارنىڭ 1990— ژىلى 15—فېۋرال كۈنى بېيجىڭدا مىللىي ئىشلار مۇدىرلىرىنىڭ ژىغىنىدا قىلغان مەخپىي دوكلادلىرىدىكى (ئوچۇق مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنمىغان) مەخپىي يول— يورۇقلار بولدى. چۈنكى بۇ يول— يورۇقلار 35—40 ژىل ئىچىدە خىتايدا مىللىي مەسىلىنى ئۇزۇل —كېسىل تۈگىتىش، بولۇپمۇ ئۇنى ئۇيغۇرستاندا ئاھايىتى جىددىي ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئوخشاش مەسىلىلەرنى كوزدە تۇتقان ئېدى. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭغا قاراشى تۇرماسلىق خائىنلىق بىلەن باراۋەر دېگەن ئاساستا **ئۇئات** قۇرۇلدى.

(ۋوستوك—پرېسس).

داغ-دۇغلۇق نىشانلاندى

ئالمۇتا نان مەھسۇلاتلىرى بىرلەشمىسىنىڭ 2-نان زاۋودى پايتەخت ئاھالىسىنى نان ۋە نان مەھسۇلاتلىرى بىلەن تەمىنلەپ كېلىۋاتقان ئىلغار ئىشلەپ چىقىرىش كارخانىلىرىنىڭ بىرى. زاۋودنىڭ ئۈزلۈكسىز ئىشلەپ كېلىۋاتقىنىغا بىيىل يېرىم ئەسىر بولدى.

زاۋود كوللېكتىۋى ۋە ئۇنىڭ دىرېكتورى باقىت ئۆتەنىيازوۋانىڭ پائال ھەرىكەت قىلىشى بىلەن شەھەرنىڭ «ئەسەم» مەئىشى خىزمەت ئۆيىنىڭ «سەلتەنەت» زالىدا يېرىم ئەسىرلىك مەرىكە داغ-دۇغلۇق نىشانلاندى.

زاۋود ۋېتېرانلىرى ۋە ئىشچى كوللېكتىۋى بىلەن لىق تولغان 200 كىشىلىك چوڭ زالدا ئۆتكەن بۇ مەراسىمغا جۇمھۇرىيەت نان مەھسۇلاتلىرى مىنىستىرىنىڭ ئورۇنباسارى ئالېكسېي ماتۋېيېۋ ۋە ئالمۇتا نان مەھسۇلاتلىرى بىرلەشمىسىنىڭ باش دىرېكتورى نىكولاي مېلنىكوۋلارمۇ مەزكۇر مەرىكىگە پەخرىي مېھمانلار سۈپىتىدە قاتناشتى.

ھەممە ئۇستىلەر ئەتراپىدىن جاي ئېلىشقاندىن كېيىن قوللىرىدا نان كۆتەرگەن سەپداشلىرى بىلەن ئوتتۇرىغا چىققان 2-نان زاۋودىنىڭ دىرېكتورى باقىت ئۆتەنىيازوۋا تەنتەنە ئىشتىراكچىلىرىنى قۇتلۇق 50 يىل بىلەن سەمىمىي تەبرىكلىدى. ھاياتىمىز مەنبەئى، تۇرمۇشىمىز بەرىكىتى نان ھەققىدە ئىللىق سۆزلەرنى ئېيتىپ، بارچە ۋېتېرانلارغا شەرەپلىك ئەمگەكلىرى ئۈچۈن مىننەتدارچىلىق بىلدۈردى. ب. ئۆتەنىيازوۋانىڭ تەكلىۋى ۋە ھەممىنىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشى بىلەن بۈگۈنكى شادىيانىغا ساھىپخانلىق قىلىش بىرلەشمە باش دىرېكتورى نىكولاي مېلنىكوۋقا تاپشۇرۇلدى.

- ھەممىڭلارغا مەلۇمكى،- دېدى ئۇ زاۋودنىڭ يېرىم ئەسىرلىك پائالىيىتى ھەققىدە تەپسىلىي توختىلىپ،- زاۋود ۋەتىنىمىز بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشكەن، نېمىس باسقۇنچىلىرى ياۋۇزلارچە ئېلىمىزگە بېسىپ كىرگەن 1941-يىلى بەرپا قىلىنغان. دەسلەپكى مەھسۇلاتنى شۇ يىلى ئاۋغۇست ئېيىدىن بېرىشكە باشلىغان. تەييارلانغان نان مەھسۇلاتلىرىنى بىرىنچى بولۇپ پايتەختىمىز ئاھالىسى تېتىشقا مۇيەسسەر بولغان. شۇنى ئالاھىدە پەخىرلىنىش بىلەن تەكىتلەش مۈمكىنكى، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى يىللىرى سوۋېت خەلقىنىڭ فاشىزم ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىشىدا زاۋودىمىز كوللېكتىۋىنىڭمۇ، جۈملىدىن ھازىر موشۇ ئۈستەللەر ئەتراپىدا ئولتارغان پېشقەدەملىرىمىزنىڭ ئەمگەكلىرى كۆپ بولدى.

نىكولاي مېلنىكوۋ ئۇرۇش يىللىرى ۋاقىت بىلەن ھېساپلاشماي، كېچە-كۈندۈز پىداكارانە ئەمگەك قىلغان ئا. نوۋىكوۋا، ن. پېرېپادىنو، م. فىلچېنكوۋا، م. تكاچېنكو، يې. چېكانوۋا ۋە باشقىمۇ كۆپلىگەن ۋېتېرانلارنىڭ نامىنى ئاتاپ ئۇلارغا ئالاھىدە تەشەككۈر ئىزھار قىلدى.

باش دىرېكتور ئۆز سۆزىدە يەنە ئۇ يىللاردا زاۋود تا ھازىرقىدەك زامانىۋى ئەسۋاپ-ئۈسكۈنىلەر بولمىغانلىقىنى، ئىشلارنىڭ پۈتكۈل جەريانىنى پەقەت ماھىر قوللار ئارقىلىقلا ئورۇنلانغانلىقىنى ھېكايە قىلدى. ئۇ سۆزىنىڭ يەكۇنىدە 2-نان زاۋودى بۈگۈنكى كۈندە نان مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپ چىقىرىش بويىچە زۇقۇرى كۆرسەتكۈچلەرگە يېتىشۋاتقانلىقىنى، بۇ ئەلۋەتتە، زاۋود كوللېكتىۋىنىڭ هالال ئەمگىكى ۋە دىرېكتور باقىت ئۆتەنىيازوۋانىڭ باشقۇرۇش قابىلىيىتىنىڭ ئۈستۈنلىكى تۈپەيلى بولۇۋاتقانلىقىنى ئالاھىدە پەخىرلىنىش بىلەن تەكىتلىدى.

زىيابەت ۋە كۈلكۈلۈك ئولتىرىشتىن كېيىن باقىت ئۆتەنىيازوۋا بارلىق ۋېتېرانلارغا زاۋود كوللېكتىۋى تەييارلىغان سوغىلارنى تارقىتىپ ۋە ھەممىگە تېچ هايات، بەختلىك ئۆمۈر تىلىدى.

- ئادەم ئەمگىكى بىلەن ھۆرمەتلىك، دەپ دانالىرىمىز توغرا ئېيتقان ئىكەن،- دەيدۇ بىز بىلەن سۆھبەتتە ۋېتېرانلاردىن بىرى ئۆرىبۇۋى ھەدە ئىسلاموۋا.- بۈگۈنكى يېرىم ئەسىرلىك مەرىكىدە ئىشتىراك قىلىشقا مۇيەسسەر بولۇشۇمنىڭ ئۆزى قىلغان ئەمگەكلىرىمنىڭ بىر باھاسى، ماڭا كۆرسىتىلگەن ھۆرمەت ئەمەسمۇ. ياشلىرىمىزغا ئېيتارىمىز شۇ، ئەمگەك ئادەمگە بەخت كەلتۈرىدۇ، خەلق ئۈچۈن هالال خىزمەت قىلساڭ، يامان كۈنگە قالمايسەن، ھۆرمەت-ئىززەت تاپىسەن، دېمەكچىمەن.

ھە، بۈگۈنكى مەرىكىگە كېچىگە ئىشتىراك قىلىۋاتقان ھەممە ۋېتېرانلارنىڭ يۈزىدىكى تەبەسسۇمى، يايراپ-ياشنىشى، هالال ئەمگىكىنىڭ ئۇلارغا بېغىشلىغان شاتلىقىدەك تۇيۇلدى بىزگە.

ھاكىم مۇھەممەت.

سۈرەتلەردە: 1. زاۋود دىرېكتورى باقىت ئۆتەنىيازوۋا تەبرىك سۆزى سۆزلىمەكتە. 2. زاۋود ۋېتېرانى ئۆرىبۇۋى ئىسلاموۋا ۋە قەندەلەت سېيىتنىڭ باشلىغى شەمشىيار غۇلاموۋالار ئۆز ئارا سۆھبەتلىشىۋاتىدۇ.

يا. ئارزىيېۋنىڭ سۈرەتلىرى.

ئېقىندە

مۇئەللىملىكتەك قىيىن، ئاما شەرەپلىك كەسىپ بولمىسا كېرەك. بولۇپمۇ ھەر خىل ئائىلە شارائىتىدا ئۆسۈپ، ئۆيلىرىدە ھەر خىل تەربىيە كۆرگەن، مىجەز-خۇلقى ھەر خىل بولغان باللارغا باشلانغۇچ تەلىم-تەربىيە بېرىش ژىڭنە بىلەن قۇدۇق قازغاندەك ئىش. ئەگەر شۇنداق ئېكەن، 30 يىلدىن كۆپرەك ئەينە شۇنداق ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن شەرەپلىك چىقىپ كېلىۋاتقان ئايشىگۈل سېيىتوۋانىڭ نامىغا ھەر قانچە مىننەتدارلىق ئېيتسا ئەرزىيدۇ، ئەلۋەتتە.

-مېنىڭ مەزكۇر كەسىپنى تاللىۋېلىشىم تەسادىپىي بولمىغان،- دەيدۇ ئۇ بىز بىلەن سۆھبەتتە،- دەسلەپ مەكتەپكە بېرىپ، پارتىغا ئولتۇرغاندا، مۇئەللىمىمىزنىڭ سولەت توكۇپ سىنىپقا كىرىپ كېلىشى مېنىڭ بەكمۇ زوقۇمنى كەلتۈرگەن ئىدى. بارا-بارا مۇئەللىم بولۇش ئىشتىياقى ۋۇجۇدۇمنى ئىگەللەپ ئالدى.

ھە، بۇ ئىشتىياق ئايشىگۈلنى ئاخىرى ياركەنت شەھىرىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپلەر ئۈچۈن مۇئەللىملەرنى تەييارلايدىغان پېداگوگىكا بىلىم يۇرتىغا ئېلىپ كەلدى. مۇئەللىم بولۇشتەك يۈكسەك ئارزۇ ئۇنى بىلىم يۇرتىدا ياخشى ئوقۇشقا ئۈندىدى. ئوقۇش جەريانىدا تەجرىبىلىك ئۇستازلارنىڭ ئوقۇتۇش ئۇسۇللىرىنى تىرىشىپ ئۆزلەشتۈردى. 1960-يىلى مۇئەللىملىك شاھادەتنامىسىنى ئالغان ياش ئۇستاز باشلانغۇچ سىنىپلارغا بىلىم ۋە تەلىم-تەربىيە بېرىش بىلەن دەسلەپكى ئىش پائالىيىتىنى باشلىدى.

ئا. سېيىتوۋا پۈتكۈل ئىش پائالىيىتى دەۋرىدە «يامان ئوقۇغۇچى يوق، يامان ئۇستاز بار» دېگەن گەپكە قاتتىق ئەمەل قىلىپ، ئىش ئېلىپ باردى. 1968-يىلدىن 1984-يىلغىچە ياركەنت شەھىرىدىكى ۋ. لېنىننىڭ 50 يىللىغى نامىدىكى مەكتەپتە ئىشلىگەن يىللىرى تەجرىبىلىك، كۆپكە تونۇلغان مۇئەللىم سىدىقجان زۇلياروۋدىن بۇ كەسىپنىڭ سىرىنى تىنماي ئۆگەندى. خۇددىي شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭ قولىدا باشلانغۇچ تەلىم ئالغان باللار ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغانىدىمۇ، ھەتتا ئالىي بىلىم دەرگاھلىرىدىمۇ ئۆزلىرىنىڭ بىلىم ئاساسلىرىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى. ئۇلار ھازىر خەلق ئىگىلىكىنىڭ ھەر خىل تارماقلىرىدا يېتىلگەن مۇتەخەسسىسلەردىن بولۇپ ئەل خىزمىتىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئورۇنلىماقتا. شۇنىسى كىشىنى خۇش قىلىدۇكى، ئۇنىڭ بارچە شاگىرتلىرى ھازىرمۇ «بىرىنچى ئۇستازىمىز» دەپ، ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

شۇ كۈنلەردە 50 باھارىنى قارشى ئېلىش ئالدىدا تۇرغان ئايشىگۈل سېيىتوۋا ياركەنتتىكى جامبۇل نامىدىكى مەكتەپتە باشلانغۇچ سىنىپلارغا تەلىم-تەربىيە بېرىشنى داۋام قىلماقتا. ھاياتىنىڭ 30 يىلدىن ئوشۇق ۋاقتىنى ياش ئەۋلادقا تەلىم-تەربىيە بېرىشكە بېغىشلىغان ۋە ئالىي دەرىجىلىك مۇئەللىم بولۇپ تونۇلغان بۇ كەسىپدىشىمىزنى يېرىم ئەسىرلىك مەرىكىسى بىلەن تەبرىكلەپ، تېنىغا سالامەتلىك، كەلگۈسى ئىشلىرىغا يەنىمۇ چوڭ ئۇتۇقلار تىلەيمىز.

نۇربانۇم كۈلنوۋا.

ياركەنت شەھىرى.

ماقالىغا مايىل مىسرالار

قەنتىڭنى تىلىڭدا بىل،
خەلقىڭنى دىلىڭدا.

* * *

تاپقان يولىغا قارىما،
ماڭغان يولىغا قارا.

* * *

بىلىمى بار- ژۇتقا ياقا،
قارا قوساق- پۈتقا تاقا.

* * *

ئەقىل بېشىڭدا بولسا،
بەخت قېشىڭدا.

* * *

دان يېگەندىن قەپەزدە سايراپ،
ئاچ ئۆلگەن ياخشى ئېتىزدا ياپراپ.

* * *

تىزگىن تارتىپ ئات چاپقاندىن،
ئېشەك بېقىپ جىم ياتقان ياخشى.

* * *

ئۇنجا جۈپتىنىڭ قۇلاقتا- قۇلاق،
كەنجىسىدۇر ئۇلانغان -ئۇلاق.

* * *

كورگەن كۆنىڭ كوپ،
گۈلگەن كۈنىڭ ئاز.

* * *

تاي يوغارسا ئات بولار،
باي يوغارسا يات بولار.

ئابلىز روزىيېۋ.

سەلەي چاقان سەيلىدە

ئاغامچا يوقمۇ؟

سەلەي چاقان ئىشتىن كېلىشكە ئايالى كوك چوشۇرە پىشىرىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. بۇنىڭدىن خۇرسەن بولغان سەلەي چاقان:

- تەن ساق بولمىسا ئادەم كۈلمەيدۇ، كوك چىقىسلا ئۇيغۇر ئولمەيدۇ،- دەپ ئىشتەي بىلەن چوشۇرىنى تويغىچە يەپ، ئايالىغا رازى بوپتۇ. ئېرىنىڭ رازى بولغىنىدىن خوشال بولغان ئايالى ھەر كۈنى سەلەي چاقان ئىشتىن كېلىشكە كوك چوشۇرە ئېتىپ قويىدىغان بوپتۇ. بەشىنچى كۈنى ئۇ ئىشتىن كەلسە، يەنە كوك چوشۇرە، بۇنى كورگەن سەلەي:

- خوتۇن، ئىككى مېتر ئاغامچا يوقمۇ؟- دەپتۇ.

- ئاغامچىنى نېمە قىلىسىز؟- دەپتۇ ئايالى ئېرەڭسىزلا چوشۇرىنى تەخسىگە سېلىۋېتىپ.

- چوشۇرە ئېتىپ ئاۋارە بولغىچە مېنى بېدىلىككە ئاچىقىپ باغلاپلا قويساڭ دەيمەن، -دەپتۇ سەلەي چاقان.

كەچۈرسەن، كورمەپتىمەن

سەلەي چاقان ئادىتى بويىچە ئەتىگەن تۇرۇپ تەن- ھەرىكەت مەشغۇلاتىدىن كېيىن ژۇيۇنۇپ ئۆيگە كىرسە، ئايالى تېخىچە ئۇخلاۋاتقان ئىكەن. «بۈگۈن يەكشەنبىغۇ، مەيلى، بىر ئاز ئۇخلىسۇن» دەپ، تالا- تۈزنى ئايلىنىپ، بىرەر سائەتتىن كېيىن كىرسە، ئايالى تېخىچە يېتىپتۇ.

- ھوي، خوتۇن، تۇرمامسەن، ناشتا قىلمايمىزمۇ؟- دەپتۇ سەلەي ئايالىنى ئويغىتىپ.

- كىتاپلارنىڭ ئۈستىگە قاراڭ،- دەپتۇ ئايالى يوتقاندىن بېشىنى چىقارمايلا. سەلەي كىتاپلارنىڭ ئۈستىدىكى ئۈچ دانە باغاقنى ئېلىپ ئوقۇغاندىن كېيىن:

- كەچۈرسەن، كورمەپتىمەن،- دەپتۇدە باغاقلارنى يالچۇغىغا سېلىپ، ئۆيدىن چىقىپتۇ. باغاقلارنىڭ بىرىسىدە «سائات توققۇزغا خەتمە قۇرئانغا»، ئىككىنچىسىدە «سائات ئون ئىككىگە تويغا...»، ئەندى ئۈچىنچىسىدە بولسا «كەچكى سائات ئالتىگە مەسلىھەت چايغا...» دەپ يېزىلغان ئىكەن.

خوتۇنۇمنىڭ تۇققانلىرىنى

- سەلەيكا، سىز تائاملاردىن قايسىنى ياخشى كورىسىز؟-دەپتۇ تونۇشلىرىدىن بىرىسى.

- خوتۇنۇمنىڭ تۇققانلىرىنى،- دەپتۇ سەلەي چاقان.

- سىز ئېسەرەپ قالمىغانسىز، كاللا دېسەم، پاقالچەك دەيسىزغۇ، - دەپتۇ تونۇشى.

- راست دەيسەن. سىنىڭ سوئالىڭغا مېنىڭ بەرگەن جاۋابىم كاللا بىلەن پاقالچەكتەكلا مۇناسىۋەتلىك. قالداق دېسەك، خوتۇنۇمنىڭ تۇققانلىرى بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەندە مەن ياخشى كورىدىغان تائاملارنى تەييارلايدۇ،- دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ سەلەي چاقان.

توخۇ نېمە دەپ قاقاخلايدۇ

سەلەينى گەپتىن چۈشەرمەك بولغان بىر تونۇشى:

- سەلەيكا، توخۇ تۇخۇم تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن نېمىشكە قاقاخلايدۇ؟ توخۇغا قوشۇلۇپ غوراز نېمىشكە قوقلايدۇ؟- دەپ سوراپتۇ.

- ھەي، ئاخماق، شۇنىمۇ چۈشەنمەمسەن. توخۇنىڭ قاقاخلىغىنىنى «بىر بالا تۇغدۇم يە بېشى يوق، يە پۇتى يوق» دەپ ھازا قىلغىنى. غورازنىڭ قوقۇلىغىنى «سەۋرى قىلىڭ، خانىم، ئۈچ ھەپتە باغرىڭىزغا بېسىپ ياتسىڭىز بېشىمۇ بولىدۇ، پۇتىمۇ بولىدۇ» دەپ تەسەللى بەرگىنى،- دەپتۇ سەلەي چاقان.

يارمەھەممەت ئۇرمەھەممەت،

ئالمۇتا شەھىرى.

نەسردىن داۋۇتوۋ

قاراڭغۇ كوچىدا

(ھېكايە)

يېرىم كېچە مەزگىلى. يېزىمىزنىڭ قاتار سۇۋادان دەرەقلىرىنى بويلاپ كەتكەن سوقماق يولدا شېرىن خىياللار ئىلكىدە كېلىۋاتاتتىم. تۇيۇقسىزلا «قولغا چۈشتۈڭمۇ!» دېگەن قوپال ئاۋاز بىلەن تەڭ كىمنىڭدۇ يا قامغا ئېسىلىشى ئېسەڭگىرىتىۋەتتى.

— ھوي، كىم سەن؟ نېمە بولدى؟

— بۇ سىزمىدىڭىز؟

دىمىقىمغا ئۇرۇلغان سېسىق پۇراقتىن سەسكىنىپ، ھوشۇمنى يىغىدىمدە، ئۇنىڭغا باقتىم.

— يولىڭىزغا كېتىۋېرىڭ. مەن سىزنى كورمىدىم، سىز مېنى!— دېدى ئۇ بۇيرۇق ئاھاڭدا ئۆزىنى قاچۇرۇپ.

— بۇپتۇ، بوپتۇ،— نېمە دېيىشىمنى بىلمەي مەڭدەرەپ، ئىزىمغا چۈشتۈم. قۇلۇغۇم تۇۋىدە «قولغا چۈشتۈڭمۇ!.. مەن سىزنى كورمىدىم،سىز مېنى» دېگەن ئاۋازلار تەكرارلىنىپ، ئۇ تونۇشتەك بىلىنىپ، باياقى قورقۇشلىرىم تاراپ، توختاپ قالدىم. «بۇ راستىنلا شۇمىكىنە؟ بالامدەك تۇرۇپ، ئەيمەنمەي ياقامغا ئېسىلغىنىنى قارا» دەيمەن ئۆزەمگە ئۆزەم، خاپىلىقىمنى بېسىش ئۈچۈن تاماكىغا قول ئۇزاتتىمۇ، يالتايدىم. «توختا، بۈگۈن بۇنىڭدىن بىر بالا كېلىشى مۇمكىن. ئالقاندەك يېزىمىزدا كىمنىڭ پېيىگە چۈشكەندۇ بۇ؟ دېگەن ئوي مەشرەپتىن ئويگە ئالدىراپ ماڭغىنىمنى ئۇنتۇلدۇردى. سۇۋادان دەرەقلىرىنى قالقا قىلىپ كەينىمگە ياندىم. خېلىدىن كېيىن ئۇچ ئادەمنىڭ قارىسى كورۇندى. «ھە، مەشرەپ تارقاپتۇدە» دەپ ئويلىشىمغا ئۇلار چاپراس يولدىن ئوتۇپ خوشلاشتى. مومۇن بىلەن قاھار ئويى تەرەپكە بۇرۇلدى، ئابدىراخمان يالغۇز كېلىۋاتىدۇ. ئۇ ماڭا يېقىنلاپ كېلىشىگە باياقى «قولغا چۈشتۈڭمۇ!» دېگەن ئاۋاز تەكرارلاندى. مەن ئۆزەمنى ئۇنىڭغا ئوقتەك ئاتتىم.

—ساراڭ بولدۇڭمۇ، ئەكبەر. كىمگە ئېسىلىۋاتىسەن؟!

كۈچلۈك ژىگىت مېنى چالمىدەك تاشلاۋەتتىدە، ئابدىراخمانغا يەنە ئېسىلدى. ئەينە شۇ چاغدىلا مېنىڭ ئاۋازىمنى ئاڭلاپ ژۈگرىشىپ كەلگەن ئاغىنىلەر ئەكبەرنى تۇتۇۋالدى.

—چوڭ بولۇپ قالدىڭمۇ، ھە، بۇ نېمە دېگەن سەتچىلىك؟

— قويۇپ بېرىڭلار، مەن ئۇنىڭغا سەتچىلىكنى كورسىتىمەن!— ئەكبەر بۇقىدەك ھوكىرەپ، تېپىرلاتتى. ئاغىنىلىرىمىنىڭ ئۇنى قولغىمغا كىرگەندە، كوڭلۇمنى بالىلارچە مىسكىنلىك قاپلىدى، ژىقىلغان يېرىمدىن پۇتۇمنى سورەپ تۇرۇپ بارغىنىمچە ئەكبەرنىڭ كاچىتىغا بىرنى سالدىم: «ھوي، ئادەم ئەمەس ھايۋان!».

— بۇنىڭ تۇرقىنى كورۇپ تەڭ بولۇمىزمۇ، ئاغىنىلەر. جۇرۇڭلار ئويگە كىرەيلى، مەسىلىنىڭ تېگىگە چىرايلىقچە يېتىپ باقايلى،— دېدى قاھار. ئۇنىڭ بۇ سوزى ھەممىمىزگە ماقۇل بىلىندى. سەل كەينىمىزدە قالغان قاھارنىڭ ئويىگە ئەكبەرنى ئېلىپ كىردۇق.

خېلىگىچە ئارىغا جىملىق چۈمدى. باياقى قالايمىقانچىلىقلار ئەكبەرنى خېلىلا سەگىتىپ قويغان بولسا كېرەك، ئۇ بېشىنى تۆۋەن ساڭگىلاتقان پېتى شاپىلاق تەككەن مەڭزىنى ئاز چەمۇنچە سىلاپ قوياتتى.

— قېنى، ئاتا— بالىدەك ئولتۇرۇپ سوزلىشەيلىچۇ،— دەپ گەپنى تەشتى قاھار.— ئابدىراخمان ئاكاڭدىن نېمە سەۋەبلىك ئوتتى، ھە، ئەكبەر؟

ئەكبەردە ئۈن يوق. ئابدىراخماننىڭ ھاسىرىشى جىملىقنى بۇزاتتى.

— بولغۇلۇق بولدى، ئەكبەر، ھەممىمىز داداڭنىڭ ئاغىنىلىرى، شۇنداق بولغاندىن كېيىن، ئەندى تارتىنماي، رەنجىشىڭنى يوشۇرماي ئېيتقىن؟— دېدى قاھار. مەن بايا كوچىغا پاتماي قالغان ئەكبەرنىڭ شۇمشۇيۇپ قالغانلىقىغا قاراپ ئولتاردىم.

— چۈشلۈك دەم ئېلىشتا ماگازىنغا كىرىپ، ھەدەمگە ۋاقىراپ كېتىپتۇ،— دېدى ئۇ تورۇلگىنىدە. بىز دەررۇ ئابدىراخمانغا قارىدۇق. ئۇ گەپنىڭ مەزمۇنىنى بىردىن چۈشەنگەن بولسا كېرەك، سوزىنى شۇنداق باشلىدى:

— بۇگۈن ئۈن، ماي ئوخشاش نەرسىلەرنى ئالاي دەپ، كىچىك ئوغۇلىمنى ئەگەشتۈرۈپ ماگازىنغا كىرگەن ئىدىم. قارىسام ماگازىنچىلار ئالغان نەرسىلىرىمنىڭ نەرقىدىن خېلىلا جىق پۇل ئالدى. «ھوي، ھېساپتىن يېڭىلمىغانسىلەر؟» دەپ سورىسام، ئەكبەرنىڭ ھەدىسى خام چوتنى كوزا—كوزاڭ قىلىپ سوزۇمنى كەستى. «ۋايىيەي، بۇ خەخنىڭ ھېساپچى بولۇپ كەتكىنىنى،— دەپ ئۇ قىز كالا پۇگىنى ئورىدىدە،— مەن سىزگە دادىمنىڭ ئاغىنىسى دەپ، بۇ يېتىشمەيدىغان تۇۋارلارنى بېرىۋاتىمەن. چۈشۈنۈش كېرەكتە. بولمىسا قايتۇرۇڭ» دەپ ماڭا خاپا بولغاندەك قىلدى. ياپ—ياش تۇرۇپلا ساختىپەزلىك كوچىسىغا كىرگەن ئۇ قىزنىڭ ئىشىدىن رەنجىپ، ئويگە قايتتىم. بۇ زۇلغان كەيپىياتىم چىرايىمغا تەپكەن بولسا كېرەك، بو سۇغىدىن ئاتلىشىمغىلا ئايالىم: «ھوي، چىرايىڭىز بىر قىسمىلىغۇ، نېمە بولدىڭىز؟» دەپ سوراپ قالدى. ئەندى ماڭا بولغان ۋاقەنى ئېيتماي بولمىدى.

ئايالىم ئېككىمىز ئالغان نەرسىلىرىمىزنى ھېساپلاپ كورسەك، يۇز سومغا يەتمىگەن سودىدىن ژىگىرمە سومنى ئارتۇق تولەپتىمىز. ئايالىم تېرىكىپ كەتتى. ماڭا خاپا بولدى. ئۇ يىلاپ قارىسام، ئايالىمنىڭ توغرا. بىز ئەتىدىن كەچ كىرگىچە ئېتىزدا بەش سومغا ئاران ئىشلەيمىز. ئەندى ئەۋە ماگازىنچىلارنىڭ بولسىچۇ؟ شۇنچىمۇ ئىنساپسىزلىق بولامدۇ! ئىچىم ھەرە چاقىقاندەك ئېچىشىپ، يەنە ماگازىنغا باردىم...

ماڭا شۇندا ئابدىراخماننىڭ ئېيتقانلىرى ھەق بىلىندى. سەۋەۋى بىز ھەق گېپىمىزنى ئېيتىشتىن كورە، تىلىمىزنى چىشلەپ كوندۇرۇۋالغان سېتىقچىلار يېمىگەن مالىتىغا پۇل تولىتىشنى كوچەيتىۋەتكەن ئىدىدە!

— تۇۋۋا،— دەپ ياقىسىنى تۇتتى مومۇن مېنىڭ ئويلىرىمنىڭ ئۇستىدىن چۈشۈپ.— سېتىقچىلار كوينەك ئالماشتۇرغاندەك ئالمىشىۋاتقان بۇ ماگازىندا بۇرۇنقىلىرى كېيىنكىلىرىگە ئۇگىتىپ كېتەمدىكېنتاڭ، ئەيتەۋۇر ئىشتىھارى ئېچىلىپ كېتىۋاتىدۇ.

— راست دەيسەن،— دېدى ئۇنى قۇۋۋەتلىگەن قاھار، — ھازىرقى قىيىنچىلىق پەيتتىن پايدىلىنىپ، قالايمىقاندا توغاچ ئوغرىلايدىغانلارغا ئوزىمىز يۇمشاق كېلىۋاتىمىز. ئۇنداقلار ئار—نومۇس دېگەننى بىلمەيدىكەندە...

— ئەكبەر،— دېدىم مەن ئۇنىڭغا ئاتىلارچە قەدىردانە ئۈن بىلەن.— سەنمۇ بىر قۇرۇلۇش مەھكىمىسىنىڭ ئىشچىسىغۇ، ئايلىق ئىش ھەققىڭنى ئاسان تاپامسەن؟..

ئەكبەر ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. «كەچۈرۈڭلار مېنى...» ئۇنىڭ ئاخىرقى سوزلىرى قۇلاققا ئاڭلانماي قالدى. بىز بىر—بىرىمىزگە قاراپلا قالدۇق.

—ھەي، ياشلىقنىڭ تەلۋىلىكى دېگەن شۇدە. قاراپ تۇرۇپ بىر بالا چىققىنى تاسلا قالدى،— دېدى مومۇن.

— ھە، ھەدىسى ماگازىندىكى ۋاقەنى ئوز پايدىسىغا كوپتۇرۇپ ئويگە ئېلىپ كەلگەن. بۇنى ئاڭلىغان ئەكبەرگە ھاراق راسا تۇتىرۇق بولغان،— دېدى قاھار.

— ئەپسى ئاۋارىچىلىققا بېرىلىپ، باللارنى توسىمساق كاردىن چىقىرىۋالىمىز، جۇمۇڭلار ئاغىنىلەر. بۇداقى مەشرەپتە ئۇلارغا ئاتا بولغان ئاغىنىمىزگە چىرايلىق ئىككى ئېغىز گېپىمىزنى ئېيتماي بولمايدۇ. باللىرىغا ئاتىلىق تەسىرىتنى قىلىپ، يامان يولدىن قايتۇرسۇن،— دېيىشىپ ئويلىرىمىزگە تارقىدۇق.

تورغاي ۋىلايىتى. ئارقالىق شەھىرىدىكى «ئىسپت» ئېلېكترو تېخنىكىلىق زاۋودى خەلىق ئېھتىياجىغا كېرەكلىك تۇۋارلار— كىتاپ تەكچىلىرىنى، ئېلېكتر ئەسۋاپلىرىنى ۋە باشقىمۇ تۇۋارلارنى ئىشلەپ چىقىرىشقا باشلىدى. زاۋود ژىلىغا 200 مىڭ دانە ھەرخىل تۇۋارلارنى ئىشلەشكە ئىختىساسلاشتۇرۇلغان.

سۈرەتتە: ئېلېكتر مېخانىكىلىق بۆلۈمىنىڭ ئىنژېنېرى ن. گونچاروۋا. (قاز تاگ).

شىمالىي كورېيەدىكى سىرلىق پارتلاش

جەنۇبىي كورېيە مۇداپىئەمىنىسترلىگىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا پىخېنگان شەھەرچىسىنىڭ تومۇر يول ستانسىيەسىدە يۈز بەرگەن قۇدرەتلىك پارتلاش نەتىجىسىدە كام دېگەندە 80 ئادەم ھالاك بولغان، كوپلىگەن ئادەملەر يارىدار بولغان، 4 كىلومېتر ئەتراپىدىكى 400گە يېقىن بىنا ۋەيران قىلىنغان ياكى زەخىملەنگەن.

پىخېنگان كخدج بىلەن كورېيە جۇمھۇرىيىتى ئوتتۇرىسىدىكى ھەربىي — دېماركاتسىيون لىنىيەسىنىڭ مەركىزىي ئۇچاستكىسىدىن 7 كىلومېتر ژىراقلىقتا جايلاشقان.

مۇداپىئە مىنىسترلىگىنىڭ ۋەكىلى ئوزىنىڭ پارتلاش سەۋەۋىنى بىلمەيدىغانلىقىنى ۋە چېگارا رايونىدا قانداق تۆرغەلتە قاتناشلارنىڭ بايقالمىغانلىقىنى بىلدۈرگەن. شۇ نەرسە قىزىقارلىقكى، شىمالىي كورېيە رادىئوسىمۇ يۈز بەرگەن ۋاقە توغرىلىق خەۋەر قىلغان، لېكىن ھالاكەت مىقياسى توغرىلىق ئېغىز ئاچمىغان.

جەنۇبىي كورېيەنىڭ مۇداپىئە مىنىسترلىگىدە بۇ پارتلاش يادرو قورالىنى ۋۇجۇتقا كەلتۇرۇش بويىچە ئىشلارغا ھېچ قانداق مۇناسىۋەتلىك ئەمەس دەپ ھېساپلىماقتا ۋە نوقدورا ئامبىرى ياكى نېفت ساقلايدىغان جاي پارتلاپ كەتكەن دەپ پەرەز قىلماقتا.

كسجئىغا بىۋاستە ئوزۇق— تۈلۈك بىلەن ياردەم بېرىش لايىھەلىرى توغرىلىق يازدى. مەسىلەن، سېناتنىڭ ۋە ۋەكىللەر پالاتىسىنىڭ قوراللىق كۈچلەر ئىشلىرى بويىچە كومىتېتلىرىغا يولباشچىلىق قىلىدىغان دېموكراتىك پارتىيەنىڭ كونگرېستىكى ۋەكىللىرى— سېناتور سېم ئانى بىلەن كونگرېسمەن لېس ئېسپىن بۇ مەخسەتلەر ئۈچۈن دەسلەپ ھەربىي مەخسەتلەر ئۈچۈن ئاجرىتىلغان مەبلەغدىن پايدىلىنىش توغرىلىق قانۇن لايىھەسىنى تەييارلىدى.

س.ئانى بىلەن ل. ئېسپىن پېنتاگوننىڭ بيۇدژېتىدىن 1 مىللىارد دوللار ئېلىشنى ۋە بۇ مەبلەغنى كسجئىغا ئوزۇق— تۈلۈك بىلەن ياردەم بېرىش ئۈچۈن پايدىلىنىشنى تەكلىپ قىلدى. كېڭەش تەۋەسىگە ئوزۇق— تۈلۈك ۋۆكلىرىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن ھەربىي ترانسپورت سامولىيوتلىرىدىن پايدىلىنىش پەرەز قىلىنماقتا.

> ئالمۇتا شەھىرى «قازاقفىلم» مىكرورايونىنىڭ يۇرت جامائەتچىلىگى ۋە ئاغىنە— ئۇلگىلىرى زۇنۇن ئارزىيېۋقا ئايالى
>
> **خالىچەمنىڭ**
>
> بېمەزگىل ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن قايغۇسىغا ئورتاق بولۇپ، چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

چەت ئەللەردىن خەۋەرلەر

كۆن تەرتىۋىدە—ئىتتىپاققا ياردەم

كېڭەش ئىتتىپاقى ئۇزاق مۇددەتلىك پىلاندا ناھايىتى چوڭ بولىدۇ، لېكىن ھازىر ئۇ ئىختىسادىي ياردەمگە مۇھتاج. كسجئىغا قىلغان سەپىرىدىن قايتقان ئاقش مەمۇرىيىتىنىڭ ژۇقۇرى دەرىجىلىك ۋەكىللىرى ئامېرىكا كونگرېسىدا ئەينە شۇنداق پىكىرلەرنى ئېيتقان.

ئاقش سودا مىنىسترىنىڭ ئورۇنباسارى مايكل فاررېن كسجئىغا قىلغان سەپىرى توغرىلىق ئوز تەسىراتلىرى بىلەن تاشقى ئىشلار بويىچە سېنات كومىتېتىدا قىلغان پىكىرىچە، «ئىختىساتنىڭ ئىلگىرىكى قوماندانلىق سىستېمىسى چاپسان بۇزۇلماقتا». بولۇپمۇ ئوزۇق— تۈلۈك يەتكۈزۈپ بېرىشكە تەئەللۇق بولغان دولەت بۇيرۇتمىلىرى ئورۇنلانمايۋاتىدۇ. لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا م. فاررېنغا كېڭەش ئادەملىرىنىڭ ئوزگىرىشلەرگە نىسبەتەن بولغان ئىنتىلىشى چوڭقۇر تەسىرات قالدۇرغان.

م. فاررېننىڭ تەكىتلىشىگە قارىغاندا، كسجئى بىلەن سودا قىلىش ئىمكانىيىتىنىڭ چەكلىك بولۇشىغا قارىماي، ئامېرىكا تىجارەتچىلىرى كېڭەش ئىتتىپاقىدا ئوز پائالىيىتىنى كېڭەيتمەكتە. 1991— ژىلنىڭ بىرىنچى يېرىمىدا كسجئىغا ئامېرىكا ماشىنىلىرى بىلەن جابدۇقلىرىنى ئېكسپورت قىلىش 50 پروتسېنت ئوستى. كومپيۇتېر جابدۇقلىرىنى سېتىش ژىلىغا 100 مىللىون دوللارلىق دەرىجىگە يەتتى— ئۇ بۇنىڭدىن ئىككى ژىل ئىلگىرىكىگە قارىغاندا ئالتە ھەسسە ژۇقۇرىدۇر. لېكىن ئوزۇق— تۈلۈك، ئاساسىي جەھەتتىن ئاشلىق تېخىچىلا ئامېرىكا ئېكسپورتىنىڭ كسجئىغا بولغان پۇتكۇل كولەمىنىڭ 70 پروتسېنتقا يېقىنىنى ئىگىلىمەكتە.

ھازىر ئامېرىكىنىڭ 90گە يېقىن فىرمىسى موسكۋادا ئوز ۋاكالەتخانىلىرىغا ئىگە.

«ۋاشىنگتون پوست» گېزىتى

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства, г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

تېلېفونلار: مۇھەررىر—69—86—33، مەسئۇل كاتىپ—50—86—33، سەياسىي—ئىجتىمائىي بولۇم 81—86—33، ئىختىسات بولۇمى—06—86—33، ئەدەبىيات بولۇمى— 27—86—33، مەدەنىيەت بولۇمى— 01—92—33.

زاكاز (3463) تىراژ 8250

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى: قازاقىستان سسج مىنىسترلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى،
50—ئوي 8—قەۋەت

ПОГ-60

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى -رويۇڭ سامان بولماس.

1991 ژىل 7 نويابر پەيشەنبە №134 (3466)

باھاسى 4 تىيىن

يېڭى ھايات

گېزىت 1970- ژىلى 1- يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي- سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى.

قىسقا خەۋەرلەر

* تەيۋەن لىس ج ئى غا ئالدىمىزدىكى قىشتا بولىدىغان قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشكە ياردەم بېرىش نىيىتىدە بولماقتا، دەپ خەۋەر قىلدى، فرانس-پرېسس ئاگېنتلىقى تايبېيدىن.

* كېڭەش كارخانىلىرى تەرىپىدىن ئىشلەپ چىقىرىلىدىغان مىنېرال ئوغۇتلار بەدىلىگە، تەيۋەننىڭ ئۇزۇق-تۈلۈك بيۇروسى كېڭەش ئىتتىپاقىغا گۈرۈچ ئەۋەتىشكە تەييار.

* * *

* 7- نويابر كۈنى شەھەر باشلىقى ئاناتولىي سوبچاكنىڭ بۇيرۇغى بويىچە پېتربۇرگتا لېنىنگراد نامىنىڭ ئۆزگەرتىلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن بايرام ئۆتكۈزىدۇ.

ئويۇن-تاماشە «ۋىۋات، سانكت-پېتېربۇرگ» دەپ ئاتىلىدۇ. بايرام تەنتەنىلىرىگە ئۇلۇق كىنەز ۋلادىمىر كىريلوۋىچ تەكلىپ قىلىندى.

* * *

12- قېتىم سايلانغان جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشىنىڭ 2- سېسسىيەسىدە ئەزەربەيجان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەمگەك توغرىلىق قانۇنلار كودېكسىغا ئۆزگىرىشلەرنى ۋە قوشۇمچىلارنى كىرگۈزۈش ھەققىدە قانۇن قوبۇل قىلىندى.

مەزكۇر قانۇن ئاساسىدا پارلامېنت ئەمگەك توغرىلىق قانۇنلار كودېكسىدىن «7- ۋە 8- نويابر- ئۇلۇق ئوكتەبر سوتسىالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ سەنە كۈنلىرى» دېگەن سۆزلەرنى ئېلىپ تاشلاشنى قارار قىلدى. شۇنداق قىلىپ، ئەزەربەيجاندا بۇ كۈنلەر ئىش كۈنى دەپ ھېساپلىنىدۇ.

* * *

ئېستونىيە باش مىنىستىرى ياردەمچىسىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، ئاقش مەمۇرىيىتى جۇمھۇرىيەتكە 100 مىڭ تونىنا يەمنى ھەقسىز ئاجرىتىشنى قارار قىلدى.

ئۇنىڭ نەرقى 15 مىللىون دوللار ئەتراپىدا تۇرىدۇ. لاتۋىيە بىلەن لىتۋاغىمۇ خۇددى شۇنداق ياردەم بېرىلىدۇ. بۇ مال ئۇزۇغى قىشتا ئۇنىڭ يېتىشمەسلىگىدىن مالنى ئاممۋىي تۈردە سويۇشقا توغرا كەلمەسلىگى ئۈچۈن زۆرۈردۇر.

* * *

كېڭەش ئىتتىپاقىدىكى ۋە شەرقىي يېۋروپىدىكى ۋەزىيەتنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن 40 ژىلدىن ئوشۇق ۋاقىتتىن بۇيان قوشما شتاتلارنىڭ مۇداپىە ستراتېگىيەسى ئۈچۈن ئاساس بولۇپ خىزمەت قىلىپ كەلگەن سەۋەپلەر يوقالدى، دەپ بىلدۈردى ۋاشىنگتوندا غەربىي يېرىم شار ئەللىرىنىڭ قۇراللىق كۈچلىرى قوماندانلىغى ۋەكىللىرىنىڭ كونفېرېنسىيەسىدە سۆزگە چىقىپ ئاقشنىڭ مۇداپىە مىنىستىرى چېينىي. بۇنىڭ ئاقىۋىتى سۈپىتىدە، ئاقش ئۆزىنىڭ بىخەتەرلىگى ئۈچۈن ھېچ قانچىلىك زىيانسىز ئۆز مۇداپىە ئىقتىدارىنىڭ قۇدرىتىنى ئازايتىش بويىچە چارىلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا. قولدا بار پىلانلارغا مۇۋاپىق، ئاقش قۇراللىق كۈچلىرىنىڭ سانى تەخمىنەن 25 پروتسېنت قىسقارتىلىدۇ. ھازىرقى ۋاقىتتا شۇنداقلا پۈتكۈل دۇنيادا ئاقشنىڭ 300دىن ئوشۇق ھەربىي ئوبيېكتى يوقىتىلىدۇ. 1985-ژىلدىن 1996-ژىلغىچە پېنتاگوننىڭ بيۇدژېتى ئۈچتىن بىر ھەسسىدىن ئوشۇق ئازايتىلىدۇ.

* * *

ئانقارىدا سەپەر بىلەن بولۇۋاتقان ئەزەربەيجاننىڭ باش مىنىستىرى گاسانوۋ ئۆزىنىڭ تۈركىيەدىن ۋەتىنىگە بۇ مەملىكەتنىڭ ئەزەربەيجاننىڭ مۇستەقىللىغىنى شەكلەن ئېتىراپ قىلىش ۋەدىسى بىلەن قايتىدىغانلىغىنى بىلدۈرگەن.

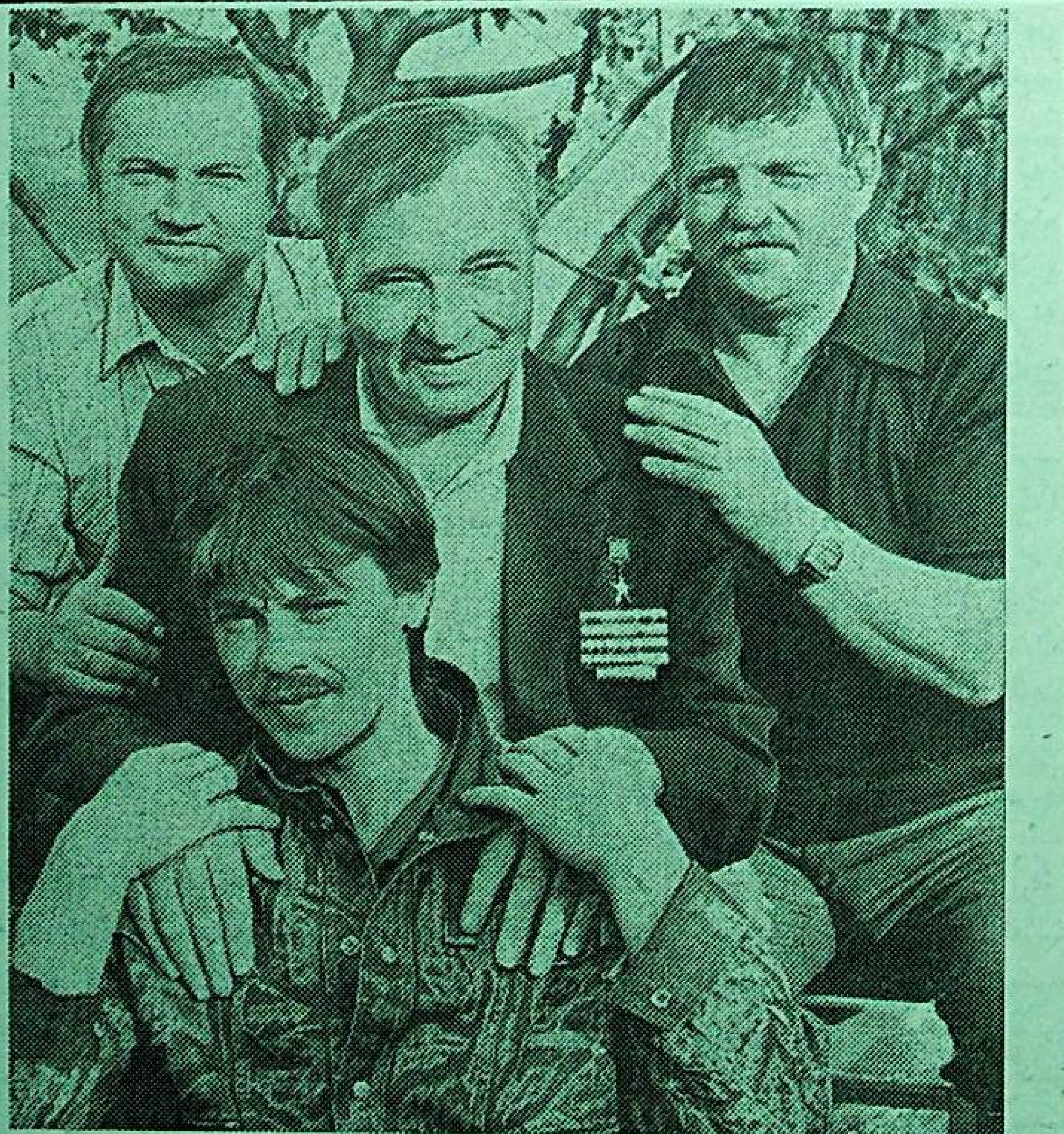

پاۋلودار ۋىلايىتى. «ئېكى باستۇز ئۇگول» ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسىنىڭ كومۇر خاڭلىرىدا كۆپلىگەن ئەمگەك سۇلالىرى ئىشلەيدۇ. سۈرەتتە: ئاتا، بالا ۋە نەۋرە ۋوز نىيلار-ئەۋلات خاڭچىلىرىدۇر.

(قاز تاگ).

ن. ئە. نازاربايېۋ ئالمۇتىغا يېنىپ كەلدى

قازاقستان ل س ج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ ئۇلۇق برىتانىيەگە قىلغان رەسمىي سەپىرىنى ئاياقلاشتۇرۇپ ۋە ل س ج ئى دولەت كېڭىشىنىڭ نۆۋەتتىكى مەجلىسىگە ئىشتىراك قىلىپ، 5-نويابر كۈنى ئالمۇتىغا يېنىپ كەلدى.

ئۇ كېلىشى بىلەنلا ئۆتكۈزۈلگەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە، ئۇلۇق برىتانىيە ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن بۇ مەملىكەتكە قىلغان سەپەرنىڭ مۇۋاپىقىيەتلىك بولغانلىغىنى، جۇمھۇرىيىتىمىز سۈۋېرېنىتېتىنى تىكلەشتە تاشلانغان مۇھىم قەدەم بولغانلىغىنى تەكىتلىدى. باش مىنىستر ج. مېيجور، باشقا دولەت ئەرباپلىرى، سودا-سانائەت دائىرىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن بولغان ئۇچرىشىشلار ۋە مۇزاكىرىلەر ئۆز ئارا پايدىلىق شارائىتتا تەجرىبىسى مول برىتانىيە تىجارەتچىلىرىنى قازاقستاننى تەرەققىي ئەتكۈزۈش ئىشىغا جەلىپ قىلىش يوللىرىنى بەلگۈلەشكە ئىمكانىيەت بەردى. بىز تەرەپتىن قازاقستاندا ئىش ئېلىپ بېرىشنى خالايدىغان ئۇلۇق برىتانىيەنىڭ كوممېرسىيەلىك بانكىلىرىغا ھەر تەرەپلىمە ياردەم بېرىلىدۇ. قولغا كەلتۈرۈلگەن كېلىشىملەرنى كونكرېت ئىشلارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن بارلىق شەرت- شارائىت بار. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ئۈچۈن كوپ ۋە ئىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەشكە توغرا كېلىدۇ.

ئائېروپورتتا ن. ئە. نازاربايېۋنى ۋىتسې- پرېزىدېنت ئې. م. ئاسانباېۋ، باش مىنىستر س. ئا. تېرېشچېنكو، ئالىي كېڭەش رەئىسىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغۇچى س. ئە. ئەبدىلدىن، پرېزىدېنت ۋە مىنىسترلار كابىنېتى ئاپپاراتىنىڭ رەھبىرى ن. ئا. ئابىكايېۋ، باشقا رەسمىي شەخسلەر قارشى ئالدى.

(قاز تاگ).

لس ج ئى دولەت كېڭىشىنىڭ مەجلىسى

موسكۋا. (تاس س). مەملىكەت پرېزىدېنتى مىخائىل گورباچېۋ 4- نويابر كۈنى كرېملدا ئېچىلغان لس ج ئى دولەت كېڭىشى مەجلىسىنىڭ ئەڭ ئاساسىي مەسىلىسى دەپ «ھازىرقى پەيت توغرىلىق» مەسىلىنى ئاتىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ كىرىشمە سۆزىدە ھازىرقى پەيتكە باھا بېرىپ «بىز ئەڭ ئېغىر ۋەزىيەتتە بولۇۋاتقانلىغىمىزنى» بىلدۈردى.

مىخائىل گورباچېۋنىڭ تەكىتلىشىچە، «بىز دولەت ئاغدۇرۇشىدىن كېيىن ئېگە بولغان كاپىتالدىن جاۋاپكەرسىزلىك بىلەن پايدىلىنىۋاتقاندەك» تەسىرات قېلىپلىشىدۇ. شۇ چاغدا دەپ داۋاملاشتۇردى ئۇ، ۋەزىيەتنى قولغا ئېلىش مۇمكىن بولىدىغانلىغىغا ئىسلاھاتلار يولى بويىچە مېڭىشقا ۋە ئىتتىپاقنىڭ پارچىلىنىشىغا يول قويماسلىققا ئۈمۈت پەيدا بولغان ئېدى. «لېكىن بۇ يۈز بەرمىدى، بىز ئېغىر ئەھۋالدا قالدۇق»- دەپ بىلدۈردى مىخائىل گورباچېۋ.

لس ج ئى پرېزىدېنتىنىڭ سۆزىچە، ئىختىسادىي بىرلەشمە توغرىلىق شەرتنامە ۋە ئىتتىپاقلىق شەرتنامە جۇمھۇرىيەتلەر مەۋقەلىرىنىڭ خىلمۇ-خىل بولۇشىدىن ناھايىتى قىيىنچىلىقتا ئىمزالىنىۋاتىدۇ.

مىخائىل گورباچېۋ روسسىيە پرېزىدېنتى بورىس يېلتسىننىڭ ئۆتكەن ھەپتىدە ئېلان قىلغان جۇمھۇرىيەتتە ئىسلاھاتنى ژۈرگۈزۈش پروگراممىسىنى قوللاپ- قۇۋەتلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە مۇستەقىل روسسىيە ۋە باشقا جۇمھۇرىيەتلەر «بۇ ئېغىر ۋەزىيەت بىلەن كۈچ ئېلىشالمايدۇ»، دەپ تەكىتلىدى ئاتىق. ئۇ مەملىكەتتە موجۇت بولۇۋاتقان بازارنىڭ پارچىلىنىشىغا يول قويماسلىقنى ۋە قوشۇمچە توسالغۇلۇقلارنى پەيدا قىلماسلىقنى تەكىتلىدى.

لس ج ئى پرېزىدېنتى يېقىنقى ۋاقىتتا باھالار ئەركىنلىگىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىغىنى تەكىتلىدى. بىراق موشۇ كەمگىچە ئىشلەپ چىقارغۇچىلارنىڭ ئەمگىگىنى رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن، ھال-ئوقىتى ناچار ئادەملەرنى ئىجتىمائىي جەھەتتىن ھىمايە قىلىش ئۈچۈن مۇۋاپىق چارىلەر كورۈلمىدى.

مىخائىل گورباچېۋ غەرىپنىڭ بۇ ئېغىر پەيتتە لس ج ئى غا ياردەم بېرىشكە قارىتىلغان مەۋقەسىگە ژۇقۇرى باھا بەردى. ئۇ لس ج ئى غا ئۇزۇق-تۈلۈك مەھسۇلاتلىرىنى يەتكۈزۈش مۇئەممالىرىغا توختىلىپ، ئەگەر پات يېقىنقى ۋاقىتتا مەملىكەتكە ئۇزۇق-تۈلۈك مەھسۇلاتلىرىنى كەلتۈرۈش ۋە تەخسىم قىلىش سىستېمىسى ئۇيۇشتۇرۇلىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا يېقىنقى سەككىز ئاي ئىچىدە «ئۇزۇق-تۈلۈك مەھسۇلاتلىرى مەسىلىسىنى ھەل قىلىشقا بولىدۇ»-دەپ تەكىتلىدى.

پرېزىدېنتىنىڭ بىلدۈرۈشىچە، ئۇنىڭ غەرىپ رەھبەرلىرى بىلەن يېقىندا بولغان ئۇچرىشىشىغا قارىغاندا، ئۇلار ئىشەشلىك شېرىكنىڭ ساقلىنىشىغا مەنپىيەتدار».

سېلىق ئېلىنمايدۇ

لس ج ئى خەلىق ئېگىلىگىنى ئوپېراتىۋ باشقۇرۇش بويىچە كومىتېت باجخانا سەياسىتىنى تولۇق ئۆزگەرتىدىغان چارىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ.

لس ج ئى باجخانا كومىتېتىدا خەۋەر قىلىنىشىغا قارىغاندا، ئەندى چەت ئەلدە بولۇش بەختىگە سازاۋەر بولغانلار، ئۆز مەملىكىتىگە ھەممە نەرسىنى- سېتىۋالغان بۇيۇملىرىنىمۇ ۋە سوغىلارىنىمۇ- ھەقسىز ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن. توغرا، ئۇلار پەقەت «شەخسىي پايدىلىنىش ئۈچۈن» بەلگۈسى بىلەن ئۆتكۈزىلىدۇ. بۇلاڭ چىلىق باجخانا سېلىقلىرى مەنئىي قىلىندى. بۇ، ئەھتىمالىم، پەقەت يېڭى ئاۋتوموبىللىرى ئۈچۈنلا ئىستىسنا بولۇشى مۇمكىن.

بۇنىڭ ئورنىغا ئىچكى بازارلىنى ھىمايە قىلىش ئۈچۈن تاشقىرىغا ئېلىپ كېتىشكە بۇيۇمنىڭ نەرقىدىن 300 پروتسېنتتىن 600 پروتسېنتقىچە سېلىق سېلىش جارىي قىلىنىدۇ.

ئارتۇقچە باش ئاغرىقسىز مەملىكەتتىن ئاقشنىڭ 1000 دوللارغىچە (ياكى موشۇنىڭغا باراۋەر ھەر قانداق باشقا ئاخچا) چەت ئەل ۋالىيۇتىسىنى ئېلىپ كېتىش مۇمكىن. پەقەت ئۇنى دېكلاراتسىيەگە يېزىپ قويۇش كېرەك. ھېچ كىم بۇ ئاخچىنىڭ قەيەردىن پەيدا بولغانلىغىنى سۈرۈشتە قىلىش ھەققى يوق. ئەندى تاشقىرىدىن ۋالىيۇتىنى ھېچ قورقماي قانچىلىك بولسىمۇ ئېلىپ كېلىشكە رۇخسەت.

ئەندى ژىراق سەپەرگە چىققاندا شۇنداقلا 1000 سوم ئېلىۋېلىشقا بولىدۇ، توغرا، ئۇنى چەت ئەلدە خەشلەش ھوقۇقىغا ئېگە بولمايدۇ.

مەملىكەتكە كىرگۈزۈلىدىغان ئۇزۇق-تۈلۈك، دورا-دەرمەك، جابدۇقلار، ئۇزۇق-تۈلۈك ۋە يېنىك سانائەت ئۈچۈن خام-ئەشيا ۋە ماتېرىياللار، يېزا ئېگىلىگى جابدۇقلىرى تۇركۈملىرىمۇ باج سېلىقىدىن ئازات قىلىندى.

ئادەملەر ھەممىدىن ئەلا

ئاخىرقى ژىللاردا «ئوكتەبر» سوۋخوزى دارامىتىنىڭ كۆتىرىلىشى ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا، يېزىلارنى ئاۋاتلاشتۇرۇشقا ئىمكانىيەتلەرنى يارىتىۋاتىدۇ. ئېگىلىك رەھبەرلىرى ماددىي بايلىقلارنى ھاسىل قىلىۋاتقان ئەمگەكچىلەرگە غەمخورلۇقنى ياخشىلاشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ مەخسەتتە «شەپقەت»، «سالامەتلىك» پروگراممىلىرى ئالغا سۈرۈلگەن. سوۋخوزدا دېپۇتاتلار بىلەن ئاكتىۋىستلاردىن تەركىپ تاپقان مەخسۇس كومىسسىيە ئەزالىرى پات-پاتلا ئەمگەك كوللېكتىۋلىرىدا، بىلىم بېرىش، سالامەتلىكنى ساقلاش، مەدەنىيەت ئورۇنلىرىدا ۋە ئۇرۇش، ئەمگەك ۋېتېرانلىرى، كۆپ بالىلىق ئائىلىلەردە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەمەلىي ئەھۋاللىرى بىلەن تونۇشىدۇ. تەلەپ-ئىستەكلىرىنى ئېگىلىك رەھبەرلىرىگە يەتكۈزىدۇ. ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئۇلارنىڭ ئورۇنلىنىشىغا كۈچ چىقىرىدۇ.

ئېگىلىكتە 600دىن ئوشۇق ئەمگەك ۋە ئۇرۇش ۋېتېرانلىرى 23 يالغۇز ئانا ئائىلىلىرى بولۇپ، ئۇلار بەلگۈلەنگەن ئىمتىيازلاردىن تولۇق پايدىلانماقتا. ئۆتكەنكى ۋاقىت ئىچىدە ۋېتېرانلار ئۈچۈن ژىگىرمىگە يېقىن ئۆي ھەقسىز بېرىلدى. 15 ئائىلىنىڭ ئۆيى مۆرەككەپ جوندەشتىن ئۆتكۈزۈلدى. شۇنداقلا ئېگىدارچىسى يوق كۆپلىگەن قېرى، يالغۇز تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىمۇ جوندەشتىن ئۆتكۈزۈلدى. مۇھتاجلار ئۈچۈن ئوتۇن-ياغاچ ۋە مال ئوزۇغى ئەرزەن باھادا بېرىلىۋاتىدۇ. ئەينە شۇنداق كىشىلەر قاتارىدىكى ق. قاسىمقۇلوۋا، ن. قالدىبايېۋ، ئا. شەيقىيېۋلار ئېگىلىك رەھبەرلىرىدىن، دېپۇتاتلاردىن چەكسىز مىننەتدار. ناھىيە تەۋەسىدىكى «كېرىمغاچ» ساناتورىيەسىگە ئۇرۇش ۋە ئەمگەك ۋېتېرانلىرى ھەقسىز يوللانما بىلەن ئەۋەتىلىدۇ.

سوۋخوز ئەمگەكچىلىرىنى ھەر ژىلى يېزىلاردا قەد كۆتىرىۋاتقان زامانىۋىي تۇرۇشلۇق ئۆيلەر، مەمۇرىي مەھكىمىلەر خۇشال قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئانا ژۇتىغا بولغان مېھرى-مۇھەببىتىنى كۈچەيتمەكتە. بولۇپمۇ ئېگىلىك مەركىزى قوشىرلاڭ يېزىسىدا سېلىنغان كۆپ قەۋەتلىك مەكتەپ، شىپاخانا، مەدەنىيەت ئۆيى، بالىلار باغچىسى، سودا مەركىزى بىنالىرى ۋە ئورنىتىلغان تۇرۇشلۇق ئۆيلەر يېزىغا شەھەر قىياپىتىنى بەرمەكتە. بىيىلمۇ بارلىق قۇرۇلۇشلار ئۈچۈن ئۈچ مىليون سومدىن ئوشۇق مەبلەغ ئاجرىتىلغان. ھازىر ئورغۇنلىغان ئوبيېكتلاردا ئىش سۈرئەتلىك ژۈرگۈزۈلۈۋاتىدۇ. جۈملىدىن ئۆتكەن ۋاقىت ئىچىدە ئوندىن ئوشۇق ئۆي سېلىنىپ، پايدىلىنىشقا بېرىلدى. ژىل ئاخىرىغىچە ماھىر قوللار 25 ئۆي سېلىنىشىنى مەخسەت قىلماقتا. بۇ كۈنلەردە تۇرۇشلۇق ئۆيلەرگە سۇ تۇرۇبىلىرىنى ژۈرگۈزۈش قىزغىن داۋاملىشىۋاتىدۇ.

شۇنىمۇ ئاتاپ ئۆتۈش كېرەككى، ئېگىلىكتە تۇرغۇنلارنى ئىش بىلەن تەمىنلەش مەسىلىسىمۇ مۇناسىپ يولغا قويۇلغان. كولخوز مەركىزىدە ئىشلەۋاتقان كىگىز ۋە ئېكمەت بېسىش، ئىسسىق كىيىملەرنى تىكىش، تېرىنى قايتىدىن ئىشلەش ۋە باشقىمۇ سېخلار سۆزىمىزنىڭ روشەن ئىسپاتى بولالايدۇ. بۇيەرلەردە يېتىشتۈرۈلۈۋاتقان مەھسۇلاتلار ئالدى بىلەن ئېگىلىك ئاھالىسى ئېھتىياجلىرىنى قانائەتلەندۈرمەكتە.

— بىز يېزا ئاھالىسىنىڭ تۇرمۇش شارائىتىنى شەھەرلىكلەرگە يېقىنلاشتۇرۇشنىڭ بارلىق چارىلىرىنى كۆرۈۋاتىمىز، — دەيدۇ سوۋخوز دىرېكتورى س. كەشكېنوۋ، — شۇ ئارقىلىق ياشلارنى يېزىدا ئوراقلاشتۇرۇشنىڭ مۇمكىنچىلىكلىرى يارىتىلىۋاتىدۇ. ئۇلار ھازىر ئاتىلارنىڭ شانلىق ئەمگەك يوللىرىنى ئىشەشلىك داۋاملاشتۇرماقتا.

ئا. تۇدىياروۋ.
پانفىلوۋ ناھىيەسى.

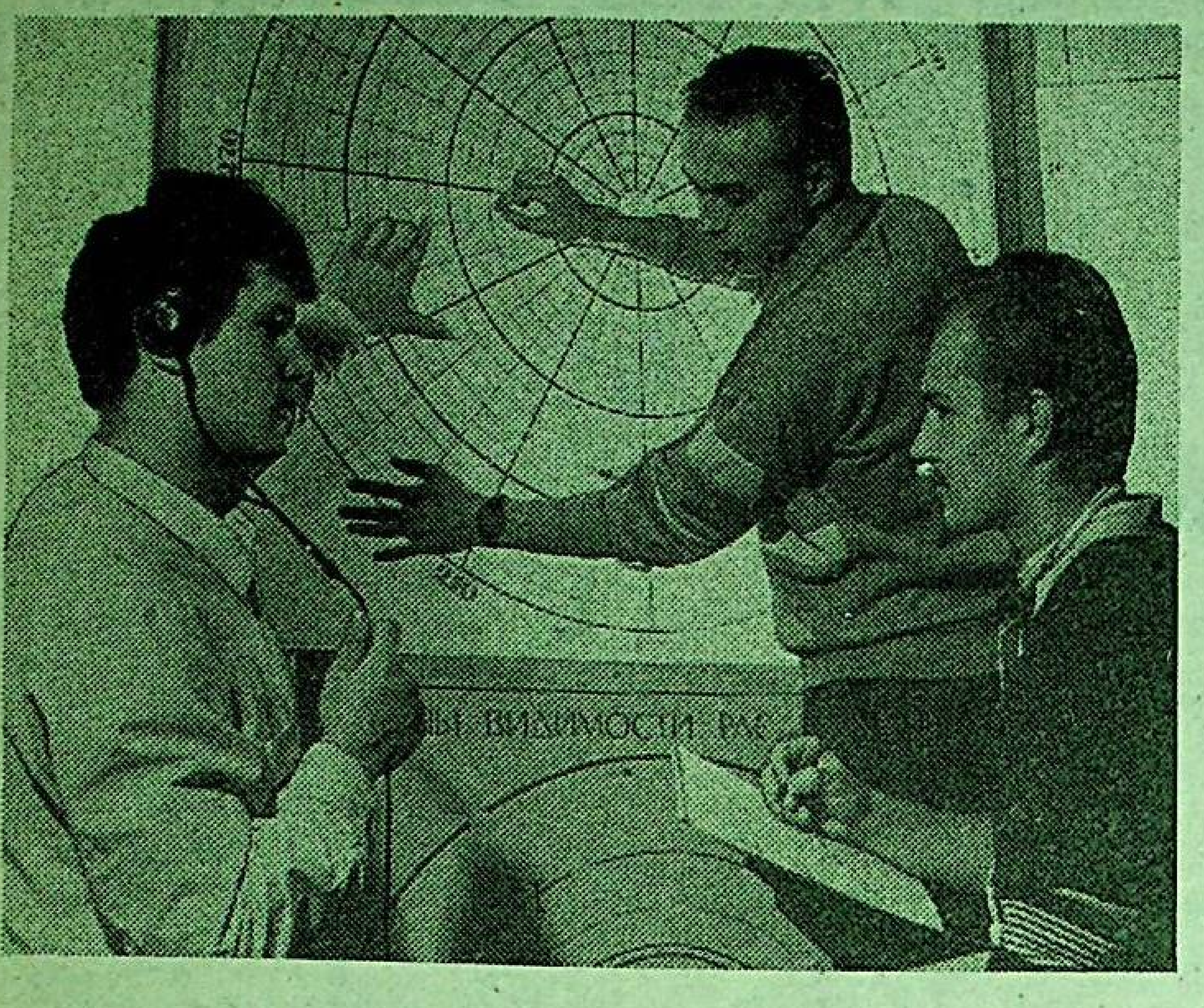

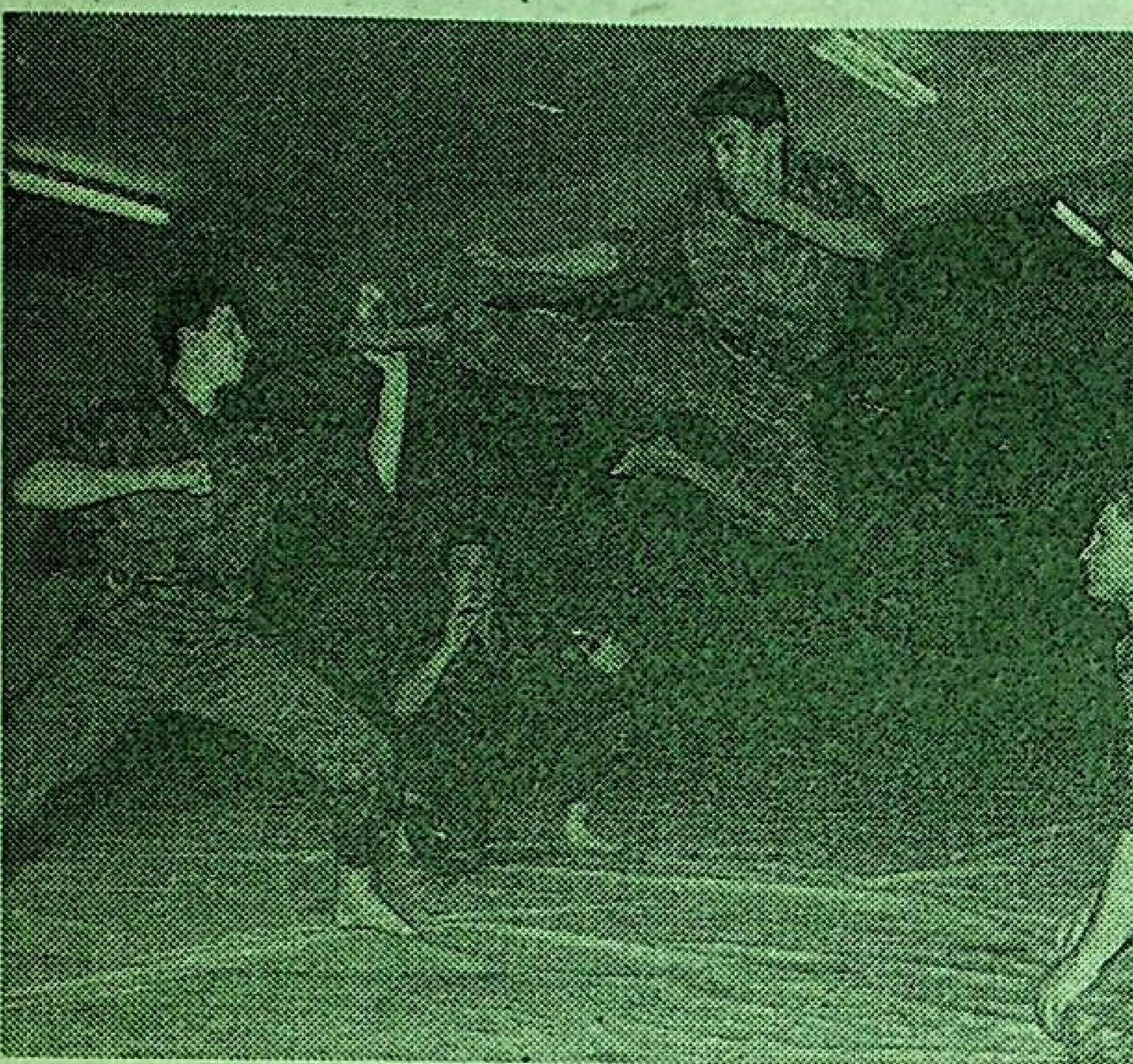

جۇمھۇرىيەت پايتەختىدە قۇرۇلۇۋاتقان «لولس» سىستېمىسى شەخسىي ئاۋتوماشىنىلارنى ئوغرىلاپ كېتىش جىنائى ئىشلىرىغا قارشى كۈرەش ژۈرگۈزىدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. «لولس» سىستېمىسىنىڭ رەھبىرى ئو. م. چېبوتارېۋ بىر گرۇپپا كۇرسانتلار بىلەن ئالمۇتىدا پاترۇللۇق قىلىش مارشرۇتلىرىنى تۈزمەكتە.

2. رادىو ماياك بىلەن قوراللانغان قاتناۋاتقان ئاۋتوموبىل زونىسىنى بەلگۈلەش ئىشلىرى كېتىپ بارىدۇ.

3. قولغا ئېلىش تۇپىلىرىنى جىسمانىي تەييارلاشقىمۇ چوڭ كۆڭۈل بۆلۈنىدۇ.

(قاز تاگ).

دوستلۇق مەركىزىگە ئايلاندى

ھەر خەلقنىڭ ژۈرىكىدە نامى مەڭگۈ ئۆچمەيدىغان پەرزەنتلىرى بولغىنىدەك، ئۇيغۇر خەلقىنىڭمۇ ئەجايىپ سۆيۈملۈك، نامىنى تۇغ قىلىپ ئۆتىدىغان يالقۇنلۇق نامايەندىلىرى بار. ئەينە شۇنداق ئىنسانلارنىڭ بىرى يېڭى زامان ئۇيغۇر دېموكراتىك ئەدەبىياتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىلى ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئابدۇراخمان ئوغلىدۇر.

25-ئوكتەبر كۈنى قىرغىزستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى بىشكېك شەھىرىدە ئىنقىلاپچى شائىرنىڭ تۇغۇلغانلىقىغا 90 ژىل تولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭ مەرىكە ئۆتكۈزۈلدى.

بۇ خەيرلىك ئىش قىرغىزستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى بىلەن ئۇنىڭ يېنىدا قۇرۇلغان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى كېڭىشى ۋە بىشكېك شەھىرى ئۇيغۇر جامائەتچىلىگى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلدى.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى بۈيۈك ۋەتەنپەرۋەر شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئۇيغۇرستاندىلا ئەمەس، بەلكى سوۋېت دىيارىدىمۇ مەشھۇر ۋە ئۇيغۇر ئاھالىسىنىڭ سۆيۈملۈك شائىرى.

بۇ كۈنى ئەتىگەن سائات 11 مەزگىلدە قىرغىزستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى بىناسى ئالدىغا جامائەتچىلىك كېلىشكە باشلىدى. تەنتەنىنى ئۆتكۈزۈش كومىسسىيەسى تەرىپىدىن تەييارلانغان كىتاپ ۋە رەسىملەر كۆرگەزمىسى، شۇنداقلا ئۇيغۇر ئاتاملىرىنىڭ كورگەزمىسىنى ئالمۇتىدىن، تاشكەنتتىن كەلگەن مېھمانلارمۇ قوشۇلۇپ زىيارەت قىلدى. كورگەزمىدە شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ياشىغان دىياردا نەشر قىلىنغان ئەدەبىياتلار ۋە قىرغىزستان گېزىت-ژۇرناللىرىدا ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا بېرىلگەن بەتلەر شائىرغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللار قويۇلغان.

سائات 12دە ژىراق-يېقىندىن كەلگەن ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ۋەكىللىرى، شائىر-يازغۇچىلار، ئالىملار، كومپوزىتورلار، رادىو-تېلېۋىدېنىيە خادىملىرى بىلەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسى بولۇپ، ئۇنى قىرغىزستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ كاتىبى ئوسمان ئىبرايىموۋ باشقۇردى. ئۇنىڭدا قىرغىزستاندا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى كۈنلىرى ئۆتۈۋاتقانلىقى، شۇنداقلا ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ پائالىيەتلىرى ۋە جامائەت ئەرباپلىرىنىڭ ئۆز خەلقى تەغدىرىگە مۇناسىۋەتلىك قىلىۋاتقان ئىشلىرى يورۇتۇلدى. جۈملىدىن، قىرغىزستاندا ياشاپ ئىجات قىلىۋاتقان ئۇيغۇر يازغۇچىسى، بىر قانچە رومانلارنىڭ ئاۋتورى ئىسمايىل ئىبراھىموۋ، پروفېسسور ئەزىز نارىنبايېۋ، شائىر جامالدىن قاسىموۋ، ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ئۇرمەھەممەت كەنجىيېۋ ۋە باشقىمۇ ئىجاتكارلارنىڭ بىر پۈتۈن قىرغىز مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىياتىغا قوشۇۋاتقان ھەسسىسىنى باھالىدى. بۇ سورۇندا ئاتاقلىق ئۇسسۇلچى ۋە لەپەرچى جامالدىن رەخمەتجان ئاكىلار بولدى.

شۇنىڭدىن كېيىن سائات 5تە جۇمھۇرىيەت يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ چوڭ زالىغا ژىغىلغان جامائەتچىلىك ئالدىدا ياڭقۇنلۇق شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ توقسەن ياشلىقىنى نىشانلاش تەنتەنىسى باشلاندى. زالنىڭ تۆرىدىكى تامدا شائىرنىڭ يوغان چوشۇرۇلگەن سۈرىتى ئېسىلغان. مۇنبەرگە كېڭەشنىڭ رەئىسى ج. قاسىموۋ مېھمانلارنى تەكلىپ قىلدى. قىرغىزستان خەلق يازغۇچىسى ساتقىن ساسقىبايېۋ، خەلق شائىرى گۈلسارە مومىنوۋا، «ئالاتوو» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى كېڭەش جۇسۇپوۋ، ئۇيغۇر ئالىمى، پروفېسسور ئەزىز نارىنبايېۋ، ئالىم ۋە شائىر روزى قادىرىي، مۇھەممەت زەيدى، ساۋۇت مولاۋۇدوۋ، شائىر دولقۇن ياسىنوۋ، ئالىم رابىك ئىسمايىلوۋ، ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى، قىرغىزستان خەلق دېپۇتاتى ئۇرمۇھەممەت كەنجىيېۋ پرېزىدىئۇمدىن ئورۇن ئالدى. تەنتەنىنى ئوسمان ئىبرايىموۋ قىسقىچە كىرىش سۆز بىلەن ئاچقاندىن كېيىن، شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي ھەققىدە فىلوسوفىيە پەنلىرىنىڭ ئامزادى ئەكبەرجان باۋدىنوۋ، ئا. ئۇيغۇرنىڭ زامانىغا كۆز قارىشى ھەققىدە ئە. نارىنبايېۋلار ئۇتۇق سۆزلىدى. قىرغىزستان خەلق يازغۇچىسى س. ساسقىبايېۋنىڭ سۆزى قاتناشقۇچىلاردا چوڭ تەسىرات قوزغىدى. ئۇ ئۆز سۆزىدە: بىز قىرغىزلار بىلەن ئۇيغۇرلار بىر دەرەخنىڭ ئىككى شېخىدەك تارىخىمىز قېدىمى، دىلداش، تەغدىرداش خەلقلەرمىز. قېدىمىدىن تىلىمىزمۇ، يېرىمىزمۇ، ئېلىمىزمۇ بىر بولۇپ ياشىغان. شۇڭلاشقا شائىر پەرزەنتلىرىمىز بىزنىڭ قاسىم شائىر بىلەن ئابدۇخالىق ئۇيغۇر دېگەن ئۇلۇق شائىرنىڭ تەغدىرلىرىمۇ، چەككەن قىسمەتلىرىمۇ، ۋەتەنپەرۋەرلىگىمۇ ئوخشاپ كېتىدۇ. شەخسەن مەن 30-ژىللاردىكى ئېغىرچىلىق ژىللىرىدا ئائىلەم بىلەن ئۇيغۇرستاننىڭ ئاقسۇ ۋىلايىتى كەلپىن ناھىيەسىگە بېرىپ ئورۇنلىشىپ جان ساقلاپ قالغانمەن. ئۇيغۇر قېرىنداشلار ئۆزلىرىنىڭ يەپ-ئىچىۋاتقان تاماقلىرىنى بىزگە بولۇپ بېرىپ، ھاياتىمىزنى ساقلاپ قالغانلىغىنى ئەسلا ئۇنتۇمايمەن. بۇ ھەقتە تارىخىي خاتىرىلەر يېزىۋاتىمەن. ئۇيغۇر قېرىنداشلارنىڭ ياخشىلىغىغا بېغىشلانغان بىر نەچچە باپلىرىنى سەلەرنىڭ گېزىت-ژۇرناللىرىڭلاردا ئېلان قىلدۇرۇشقا تەييارمەن»، دېدى.

قىرغىزستان خەلق شائىرى گۈلسارە مومىنوۋامۇ ئىللىق سۆزلەرنى بېغىشلاپ، «سىلەرنىڭ ئۇلۇق شائىرىڭلارنىڭ بۈگۈنكى توقسەن ياشلىق تويى بىزنىڭ قىرغىزستاندا ئۆتۈپ، قازاقستاندىن، ئۆزبەكستاندىن مېھمانلار قاتنىشىپ، كەڭ كۆلەملىك دوستلۇق بەينەلمىنەللىك تويىغا ئايلانماقتا»، دېدى. ئۇ ئۆزىنىڭ لىرىك شېئىرلىرىدىن ئوقۇپ بەردى. ئاندىن قىرغىزنىڭ ياش شائىرى، لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى مەرھاباي ئامەتوۋ ئا. ئۇيغۇرنىڭ شېئىرلىرىنى قىرغىز تىلىدا ياڭراتتى. شائىرلاردىن دولقۇن ياسىنوۋ، رەخمىجان روزىيېۋ، مەمنۇن، پاتىگۈل سابىتوۋا، روزى قادىرىي، تاشپولات ئىكرامىيلار ئۆز شېئىرلىرى بىلەن ئابدۇخالىق ئۇيغۇرغا بېغىشلىغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ زالدىكىلەرنىڭ ئالقىشلىرىغا سازاۋەر بولدى.

تەنتەنىنىڭ ئىككىنچى بۆلۈمىدە بىشكېك شەھىرىدىكى پەرھات ھاشىروۋ ۋە ئەركىن ھېزىموۋلار باشچىلىق قىلىدىغان ئاخشا-ئۇسسۇل ئانسامبىللىرى ئۆز ھۈنەرلىرىنى نامايىش قىلدى. ناخشىچىلار سىدىقجان تۇردىيېۋ، مېھرىگۈل ئەزىموۋا، رەشىدەملەر ئۆزلىرىنىڭ خۇش ئاۋازى بىلەن خەلقنى ھەيران قالدۇرغان بولسا، ئۇسسۇلچى قىزلارمۇ ھەممىنى ھەيران قالدۇردى.

تەنتەنە ئاخىرىدا كەلگەن مېھمانلار شەرىپىگە قىرغىزستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى «نەۋرۇز» رېستورانىدا زىياپەت بەردى.

مۇمىنجان ھەمرايېۋ،
(مەخسۇس مۇخبىرىمىز).

دۆلەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرىياتلىرى

تالانت پەرۋازى

يېقىندا ئۆزبېكىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەتبۇئاتىدا ھەمزە ھەكىمزادە نىيازىي نامىدىكى تىياتىرنىڭ دۆلەت مۇكاپاتىغا مۇيەسسەر بولغان بىر گۇرۇپپا ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ تىزىمىنى ئوقۇش جەريانىدا شۇنداق ئىللىق تەسىراتلار ئىلكىدە قالدۇق. بولۇپمۇ بىز تىياتىر نامايەندىلىرىنىڭ بىرى سۈپىتىدە شۇ ئالىي مۇكاپاتقا سازاۋەر بولغانلار تىزىمىدا پەرغانە مۇزىكىلىق دراما ۋە كومېدىيە تىياتىرىنىڭ ئارتىسكىسى، ئۇيغۇر قىزى ئايكېرىم ئەركىن قىزى خالىموۋانىڭ (شاۋايېۋا) ئىسمىنى ئوقۇپ، بەكمۇ ھاياجانلاندۇق. ھەقىقەتەنمۇ پۈتۈن بىر جۇمھۇرىيەت دائىرىسىدە ئەمگىكى مۇناسىپ باھالىنىپ، مۇكاپاتقا ئىگە بولۇشى ياش ئارتىسكىنىڭ سەنئەت مەيدانىدىكى چوڭ ئۇتۇغىلا ئەمەس، بەلكى بىز ئۇخشاش ژۇتداش- زامانداشلىرى ئۈچۈنمۇ زور خوشاللىق يېڭىلىق ئىدى.

ئايكېرىمنىڭ ئاكتىيور سۈپىتىدە تىياتىر سەھنىسىدە ئۆز پائالىيىتىنى باشلىغىنىغا ئانچىلا كۆپ ۋاقىت بولمىدى. سەنئەتكار بولۇش ئارزۇسى بىلەن ئۇ تاشكەنت تىياتىر ۋە رەسساملىق ئىنستىتۇتىنىڭ تىياتىر ۋە كىنو ئاكتىيورى مۇتەخەسسىسلىگى بويىچە فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشۈپ، ئۇنى 1985-ژىلى تۈگەتتى ۋە باشتا بىز تەكىتلىگەن پەرغانە تىياتىرىغا يوللانما بىلەن ئەۋەتىلدى.

ئايكېرىم كۆپ ژىللىق ئىجادىي پائالىيەتكە ئىگە كوللېكتىۋقا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئەمگەك پائالىيىتىنى قىزغىن باشلاۋەتتى. كۆرمىگەن يەرنىڭ ئويمان-چوڭقۇرى كۆپ دەپ دەسلەپ خېلە ھودۇققان بولسىمۇ، كېيىن-كېيىن كۆپنى كۆرگەن، ھايات تەجرىبىسى مول سەھنە ماھىرلىرىنىڭ، جۇرئەتلىك ھەرىكەتلىرىدىن، سەنئەت يولىغا يېڭى قەدەم تاشلىغان ياشلارغا نىسبەتەن غەمخورلۇق- مېھرىۋانلىقىدىن ئەڭ ئاساسىي، خالىس ئۇستازلىق ياردەملىرىدىن ئىلھاملىنىپ، ئايكېرىم چاپسانلا كوللېكتىۋقا ئىچەكىشىپ كەتتى.

ياش ئاكتىرىسىنىڭ نىمگە قابىلىيەتلىك ئىكەنلىگىنى ياخشى بىلىدىغان ئايكېرىمنىڭ ئىنستىتۇتتىكى كۇرس رەھبىرى، دوتسېنت ئارسېن فايزۇللا ئوغلى ئىسمايلوۋ پەرغانە تىياتىرىنىڭ باش رېژىسسيورى ئالىمجان سالموۋقا يازغان دوستانە خېتىدە تەكىتلەنگەن.

— مەن سىزنىڭ قولۇڭىزغا ئالاھىدە ئىستېداتلىق بىر ئاكتىيورىڭىزنى ئەۋەتىپ ئولتۇرىمەن. ئۆزىڭىزمۇ كۆرۈپ قالارسىز، ئۇ ناھايىتى تىرىشچان قىز. بولۇپمۇ كلاسسىك ئەسەرلەرنى سەھنىلەشتۈرۈشىڭىزدە تېپىلمايدىغان ئاكتىيور. قىزنىڭ ئىچكى سېزىم چوڭقۇرلىغى ۋە قىزغىنلىغى دىققەتكە سازاۋەر. بىر سۆز بىلەن ئېيتقاندا ئىجادىي ھەمكارلىق بىلەن ئىشلەش جەريانىدا ئۇنىڭغا تولۇق كۆزىڭىز يېتىدۇ،— دېگەن سۆزلەر ئاستا-ئاستا ئەمەلىي ئىشلار بىلەن دەلىللەندى.

ئا. سالموۋ دەسلەپ ئايكېرىمگە 1985-ژىلى سەھنىلەشتۈرۈلگەن ئەۋەر ئوسقاننىڭ «يالغانچى قوڭغۇراق» سپېكتاكلىدىكى تۈلكە ئوبرازىنى ئىجرا قىلىشنى تاپشۇردى. تۈلكە ئوبرازىنى يارىتىش ئاسان ئەمەس ئىدى. سەۋەۋى ئۇ ئاكتىرىسىدىن پلاستىكىلىق يوسۇندا ھەرىكەت قىلىشنى، شۇنچىلىك بىر يېنىكلىك، سەرەمجانلىق بىلەن ئويناشنى تەلەپ قىلاتتى. بۇ يەردە ئايكېرىمنىڭ ستۇدېنت پەيتىدە قىلىچۋازلىق بىلەن مەشقلەنگەنلىگىنىڭمۇ پايدىسى تەگدى. نەتىجىدە ياش ئاكتىرىسا سەنئەت سىنىغىدىن شەرەپلىك ئۆتۈپ، تىياتىردىكىلەرنىڭ دىققىتىنى بىردىن ئۆزىگە جەلىپ قىلدى. ھەممىدىن ئۇ ئۆز ماھارىتى بىلەن تاماشىبىنلارنى قايىل قىلدى.

ئاكتىرىسا ئايكېرىم خالىموۋا ژىلدىن-ژىلغا ماھارىتىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان قەھرىمانلار ئوبرىزىنى ناھايىتى، جانلىق قىلىپ گەۋدىلەندۈرۈشتە ئىجابىي تەرەپتىن كۆزگە كۆرۈندى. ئۇنىڭغا تونۇلغان يازغۇچى ئۆلمەس ئومەربېكوۋنىڭ «بىر مىللىون ماجراسى» دراممىسىدا ئافىرىست ئايال دىلبەرنىڭ ئوبرىزىنى يارىتىش ئۈچۈن كۆپ ئەمگەك قىلىشقا توغرا كەلدى. چۈنكى درامىدىكى ئاساسىي قەھرىمانلارنىڭ بىرى-دىلبەر قۇۋلۇق-شۇملۇغى كۆپ، شۇنچىلىك بىر رەزىل، ھىلىگەر ئايال ئىدى. بۇ ئوبرازنى ئەينى ئەكسىدە سەھنىگە چىقىرىش جەريانىدا ئايكېرىمگە كۆپ ئىزدىنىپ، نۇرغۇن ئوقۇپ، تەجرىبىلىك ئاكتىيورلارنىڭ ئىش-تەجرىبىسىدىن ئېرىنمەي ئۆگەندى. شۇنداقلا ئۆز ئىشىغا زور تەلەپچانلىق بىلەن قاراش نەتىجىسىدە ھىلىگەر ئايال-دىلبەر ئوبرىزى تاماشىبىنلارنى قايىل قىلىپ، ئايكېرىمنىڭ يەنىمۇ مۇرەككەپ ئوبرازلارنى يارىتىشقا قابىللىغىغا ئىشەندۈردى.

تىياتىرنىڭ باش رېژىسسيورى ئا. سالموۋ سەھنىگە بۈگۈنكى زامانداشلىرىمىزنىڭ ئۇنتۇلماس يارقىن ئوبرىزىنى كۆرۈشنى مەخسەت قىلاتتى. ش. باشبېكوۋنىڭ «تۆمۈر خوتۇن» دراممىسىنى ئوقۇش مابايىندا ئۇنىڭغا ئالامەت ئوبرىزى بەك تەسىر قىلدى. بۇ ئوبراز خۇددى ئۇنىڭغا ئايكېرىم ئۈچۈن يېزىلغاندەك تۇيۇلدى. شۇڭلاشقىمۇ بۇ سپېكتاكىلدە رولۇ سەھنىلەشتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ باش قەھرىمانى ئالامەتنىڭ ئوبرىزىنى يارىتىش ئايكېرىمگە تاپشۇرۇلدى.

ئەندى م. مىرزايېۋانىڭ «ئاق بۇلاق پەرىزاتى» مۇزىكىلىق دراممىسىدىكى قىزلارخان رولىمۇ ئايكېرىمنىڭ ئۇنتۇلماس، مۇرەككەپ ئوبراز يارىتىش يولىدىكى يەنە بىر مەشقلەنىش مەيدانى بولغانلىغى ھەق.

تالانتلىق ئاكتىرىسا ئايكېرىم خالىموۋانىڭ كەلگۈسىدە يارىتىدىغان ئوبرازلىرى، ئىجادىي پىلانلىرى نۇرغۇن. ئۆزبېكىستانغا خىزمەت كۆرسەتكەن سەنئەت ئەربابى، دۆلەت مۇكاپىتىنىڭ لائۇرىياتى، تىياتىرنىڭ بەدىئىي رەھبىرى ئالىمجان سالىموۋ ياش ئاكتىرىسىدىن كەلگۈسىدە تېخىمۇ يارقىن، ھەر تەرەپلىمە مۇكەممەل، تاماشىبىن قەلبىگە يېقىن ئوبرازلارنى يەنىمۇ ئىجادىي ئۇسۇش، يۈكسىلىشنى كۈتىدىغانلىغى بىكار ئەمەس. ئايكېرىمدەك ياش ئىستېداتلىق ئاكتىرىسالارنىڭ ئاكتىۋ قاتنىشىشى ۋە ھەمكارلىغىدا باش رېژىسسيور مەشھۇر يازغۇچى شېكسپىرنىڭ «ماكبېت» قەدىمىي گرېك ئەدەبىياتىدا دراما ئەسەرلىرىنىڭ ئاساسچىلىرىنىڭ بىرى يېۋرىپىدىنىڭ «مېدېيە» ئەسەرلىرىنى سەھنىلەشتۈرۈشنى نىشانلىماقتا.

— مەن سەنئەتكار سۈپىتىدە، — دەيدۇ ئايكېرىم خالىموۋا، — قەلبىمنى چۈشىنىدىغان ئىناق كوللېكتىۋتا ئىشلەۋاتقىنىمدىن مەغرۇرلىنىمەن. ئىشداشلىرىمنىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشى ياردىمى تۈپەيلى سەھنىدە ئۆزەمنى جۈرئەتلىك ھېس قىلىمەن. شۇڭلاشقىمۇ 1989-ژىلى جۇمھۇرىيەت دائىرىسىدە، 1990- ژىلى ئۇكرائىنىنىڭ گومېل شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن پۈتۈن كۈل ئىتتىپاقلىق فېستىۋاللارغا قاتنىشىپ، كونكۇرس لائۇرىياتى بولۇش بەختىگە مۇيەسسەر بولدۇم. بۇ ئىجادىي مۇسابىقىلاردا نۇرغۇن سەنئەتكارلار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئىجادىي ئۇگىنىپ، ئىلھاملىنىپ قايتتىم. سەنئەتكار ئېرىقسىدا تاماشىبىنلار كۆڭلى سۇ ئىچكىدەك قەھرىمانلار ئوبرىزىنى يارىتىش مېنىڭ كەلگۈسى ئارزۇ-ئۈمۈتىم.

بىزمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئايكېرىمنى سەنئەتتىكى شۇ چوڭ ئۇتۇغى بىلەن تەبرىكلەپ، ئۇنىڭغا پەرۋازىنىڭ تېخىمۇ يۈكسەك بولسۇن دېمەكچىمىز.

ئى. ھوشۇروۋ.

«يېڭى ھايات» پوچتىسىدىن

جەمئىيەت ھەرىكەتكە كەلدى

(خەتلەرگە ئوبزور)

(داۋامى، بېشى ئۆتكەن ساندا)

ئالمۇتا شەھىرىدە ئىستىقامەت قىلىدىغان ش. شەمشىدىنوۋ ئۆز خېتىدە بەزى شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى توغرىلىق پىكىر قىلىپ، ھەممە نەرسە پۇل بىلەن ئۆلچىنىدىغان بولۇپ كەتكەن ھازىرقى زاماندا شېئىرىيەتنىڭ ئادەملەر ئاڭ سېزىمىنى تەربىيەلەشتە ئوينايدىغان رولى توغرىلىق تەكىتلەيدۇ. ئەندى «مەسئۇت ئەپەندى توغرىلىق ھەقىقەت» دېگەن ماقالە توغرىلىق مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مەسئۇت ئەپەندىنى بۇرۇن باشقىچە چۈشەنسەكمۇ، ئەندى ئۇنىڭ ھەقىقىي ۋەتەنپەرۋەر، مىللەتپەرۋەر ئادەم ئىكەنلىگىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلدۇق. مۇنداق ئادەملەر توغرىلىق كەلگۈسى ئەۋلات بىلىشى كېرەك، ئۇنىڭ ئىشلىرى ياش ئەۋلاتنى تەربىيەلەشتە ئەھمىيەتلىك...».

تەھرىراتىمىزغا ئىتتىپاقنىڭ جاي-جايلىرىدىن خەتلەر كېلىپ تۇرىدۇ. ئەينە شۇنداق خەتلەرنىڭ بىرى باشقىرتستاننىڭ پايتەختى ئۇفادا ئىستىقامەت قىلغۇچى مارات مەنسۇر ئوغلى ھەيدەروۋتىن كەلدى. ئۇنىڭ خېتىدە جۈملىدىن مۇنداق دېيىلگەن: «قىممەتلىك «يېڭى ھايات» تەھرىراتى! مەن مانا ئۈچ ژىلدىن بۇيان گېزىتىڭلارغا مۇشتىرى بولۇپ بىلمۇۋاتىمەن. تاتار، باشقىرت، قىرىم-تاتار تىللىرىنى، ئەرەپ يېزىغىنى، كونا تاتار يېزىغىنى بىلىشىم ماڭا سىلەرنىڭ تىلىڭلارنى- ئۇلۇق ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تىلىنى چۈشىنىشكە ئىمكانىيەت بېرىدۇ. ئەگەر سىلەر قازان ۋە ئۇفا شەھەرلىرى بىلەن ئالاقە ئورناتساڭلار ئۇيغۇر تىلىغا مۇھەببەت باغلاپ ئۆگىنىدىغانلار تېخىمۇ كۆپىيىدۇ. ئەپسۇسكى، سىلەر توغرىلىق بۇ يەردە ھېچ نەرسە بىلمەيدۇ، لېكىن سىلەر بىلەن بىز قېرىنداشقۇ. تاتار تىلىنى بىلىدىغان ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئۇيغۇر بىلەن ئەركىن پاراڭلىشىشى مۇمكىن ئىكەنلىگىنى، ھەتتا يۈز مىڭلىغان تاتارلار بىلەن باشقىرتلارنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى ئۇيغۇرلارغا ئوخشاپ كېتىدىغانلىغىنى بىلەمسىلەر؟

سىلەر تۈركىي تىللىق خەلقلەر بىلەن كەڭ دائىرىدە ئالاقە ئورنىتىشىڭلار كېرەك، چۈنكى بىزنىڭ ھەممىمىزنىڭ تارىخى بىرىغۇ. تا ھازىرغىچە تۈركىيە گېزىتلىرى بىلەن ژۇرناللىرىغا مۇشتىرى قوبۇل قىلىنمايدۇ، بىز ش.ئۇ.ئاردىن ئۇيغۇرچە كىتاپلارنى يازدۇرۇپ ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە ئەمەس.

بىز تىلىمىز، مەدەنىيىتىمىز ئۈچۈن كۆرەشۋاتقاندەك قىلىۋاتىمىز، لېكىن بۇ كۆرەش بىلەن قولغا كەلمەيدىغۇ، مەدەنىيەتنى ۋە تىلنى ئۆگىنىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن تۈركىي تىللىق مەكتەپلەر، بىلىم يۇرتلىرى، تېخنىكۇملار، ئىنستىتۇتلار، ئونىۋېرسىتېتلار، قىسقىسى، پەن ۋە تېخنىكىنىڭ بارلىق ساھالىرى بويىچە كەسپىي ئوقۇش ئورۇنلىرى كېرەك.

ئۇنداق بولمىغان تەغدىردە بىز ئۆزىمىزنىڭ كام پايدىلىنىدىغان تىلىمىز بىلەن مەڭگۈ ئوگەيي بالا ھالىتىدە رۇس تىلىنىڭ، پەن ۋە تېخنىكىنىڭ قوشۇمچىسى، تولۇقتۇرغۇچىسى بولۇپ قالىۋېرىمىز.

ئۇيغۇرلار ئۆز مۇتەخەسسىسلىرىنى ئانا تىلىدا ئوقۇتۇش ھوقۇقىغا ئىگە، ئەينە شۇ چاغدىلا تىل ئۆزلىگىدىن ئۆگىنىلىدۇ، ئادەم، تەبىيىكى بۇ مەدەنىيەتنىڭ بىر زەررىسىگە ئايلىنىدۇ.

قەدىرلىك ئۇيغۇرلار، بىزنىڭ سوغلىرىمىزدىن قورقماڭلار، بىز تەرەپكە كېلىڭلار، بىزنىڭ ئىچكى دۇنيامىز بىلەن ئالاقە قىلىڭلار-ئەينە شۇ چاغدىلا سىلەر بىزنىڭ ئانا تىللىرىمىزنىڭ بىزنىڭ ھەر بىرىمىز ئۈچۈن قانچىلىك ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىگىنى ھېس قىلىسىلەر، ئۇرال، تۈمەن ۋە ۋولگا (ئېدىل) بويىدا ئۇيغۇر روھىنىڭ بارلىغىنى چۈشىنىسىلەر.

ھۆرمەت بىلەن: مارات مەنسۇر ئوغلى ھەيدەروۋ، ئۇفا شەھىرى».

ھەقىقەتەنمۇ قېرىندىشىمىز مارات ھەيدەروۋ ئۆز خېتىدە تەكىتلىگىنىدەك، تۈركىي تىللىق خەلقلەر ئۆز ئارا ئالاقىنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەيدىغان، قايتا قۇرۇش ۋە دېموكراتىيەلەشتۈرۈش، ئاشكارىلىق مېۋىسىدىن پايدىلانغان ھالدا تىلىمىزنى، مەدەنىيىتىمىزنى تېخىمۇ رىۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ھەمكارلىقنى كېڭەيتىدىغان ۋە ئەڭ مۇھىمى-تۈركىي تىللىق قېرىنداش خەلقلەرنىڭ مۇئەممالىرىنى بىرلىشىپ ھەل قىلىدىغان ۋاقىت كەلدى.

كېڭەش دۆلىتىدە دېموكراتىيە بېخ ئورۇپ، ئىلگىرى زىيانلىق دەپ ھېساپلىنىپ كەلگەن كۆپلىگەن نەرسىلەرگە باشقىدىن باھا بېرىلمەكتە. توتالىتار تۈزۈم بارلىق دىنىي مەھكىمىلەر، ئۇلۇمالار پائالىيىتىنى قاتتىق نازارەت ئاستىغا ئېلىپ، گۇمانلىق دەپ قارىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى كوممۇنىستىك مەپكۇرىغا يات دەپ بىلىپ، تېگىشلىك مۇئامىلە قىلىپ، ئادەملەرنى ھېچ نەرسىگە ئىشەنمەيدىغان، ئېتىقاتسىز قىلىپ، پەقەتلا كوممۇنىستىك ئىدىياللار روھىدا تەربىيەلەشكە نىشان قىلىپ، ئاخىرى بۇنىڭدىن قانداق نەتىجە چىققانلىغى ھەممىگە ياخشى مەلۇم-ئادەملەر رەھىمسىز، شەپقەتسىز بولۇپ تەربىيەلەنسە، مەملىكەت ئىختىسادى خالتا كوچىدىن چىقالماي قالدى. يەتمىش ژىلدىن ئوشۇق ھۆكۈم سۈرگەن توتالىتار تۈزۈمنىڭ بەربات بولۇشى مەملىكىتىمىزدە چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى قىلماقتا. يېڭى دېموكراتىك تەشكىلاتلار، پارتىيەلەر، بىرلەشمىلەر، دىنىي تەشكىلاتلار قۇرۇلۇپ بەلگۈلەنگەن قائىدە-قانۇنلار دائىرىسىدە پائالىيەت ئېلىپ بارماقتا. ئەينە شۇنداق تەشكىلاتلارنىڭ بىرى-قازان شەھىرىدە قۇرۇلغان «ئىمان» مەركىزىدىن تەھرىراتىمىزغا خەت كەلدى. ئۇنىڭدا «ئىمان» مەركىزى مەملىكەتنىڭ مۇسۇلمان ياشلىرىغا مۇنداق دەپ مۇراجىئەت قىلىدۇ:

«ئاخىرقى ۋاقىتلاردا مەتبۇئاتتا، كۈندىلىك ھاياتىمىزدا پات-پاتلا ئىسلام دېگەن سۆزنى ئۇچرىتىش مۇمكىن. ئۇنىڭغا بولغان قىزىقىش تەسادىپىي ئەمەس. چۈنكى خۇداسىزلىق خالتا كوچىسىغا كىرىپ قالغان، ھالا

(ئاخىرى 4-بەتتە)

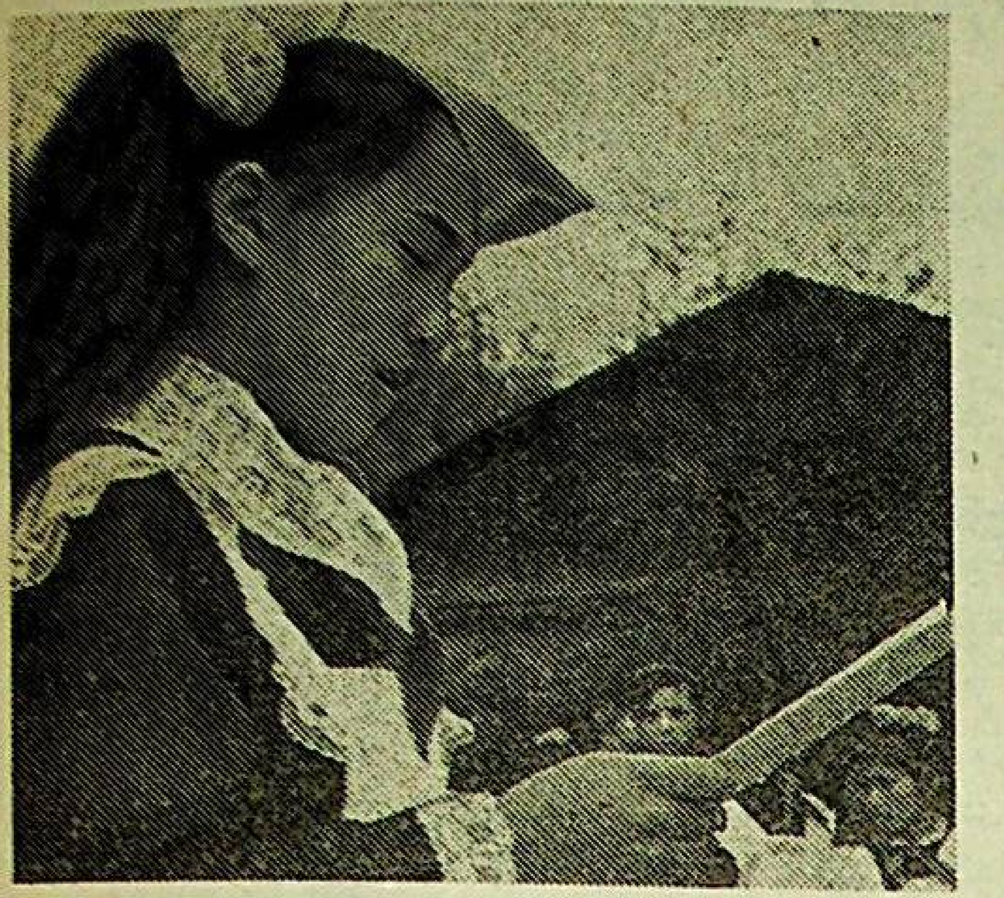

جەمىيەت ھەرىكەتكە كەلدى

كەتلىك گىرۇپپىدە تۇرغان بىزنىڭ جەمىيىتىمىز، ئىسلام دۇنياسى بىلەن ئىنسانىنىڭ قەدىر-قىممىتى دىنى، ئۇيغۇنلۇق دىنى بىلەن تونۇشۇشقا ئالاھىدە مۇھتاجدۇر. ئەندى ئىسلام بولسا ئۆزى توغرىلىق قېلىپلىشىپ كەتكەن ناتوغرا پەرەزلەرگە زەربە بېرىپ، ھەر خىل خام خىيال ۋە ئويدۇرمىلارنى يوقىتىپ، ھاياتىمىزغا ئەشەشلىك قەدەم تاشلىماقتا. ئالىي ھەقىقەت كۆرەشلەردە ۋە جاپا-مەشەققەتتە، ھەر خىل زىددىيەتلەر ئارقىلىق تەنتەنە قىلماقتا ۋە بىزنى ئۆزىگە چاقىرماقتا. بۇ چاقىرىق خىرىستىيان يېۋروسېنتىرىزمى ئىدىياللىرىدا تەربىيەلەنگەن بىزنىڭ كۆپچىلىگىمىزگە، ئۆز يېنىدا موجۇت بولۇپ كەلگەن قېدىمى روھىي ئەنئەنىنى بايقىماسلىقتا تىرىشىپ كەلگەنلەرگە قارىتىلغان. مەملىكىتىمىزدە تا ھازىرقى كۈنلەرگىچە شەخسىنىڭ روھىي ئىختىدارى چۈشەنچىسىنى پەقەتلا ئەدەبىياتقا، سەنئەتكە تەئەللۇق دەپ چۈشەندۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ، ئۇنىڭ ئاساسىي ھۇلى-ئىمان، ئاللاغا بولغان ئىشەنچ ھەققىدە ئېغىز ئاچماي كەلدى. روھىي مەدەنىيەتنىڭ ئايرىم تەرەپلىرىنىلا ئۆزلەشتۈرۈۋالغان ۋە ئاڭلىق رەۋىشتە ئۇنىڭ ئاساسىدىن چەتلەشكەن ئادەمنى مەنىۋىي جەھەتتىن مۇكەممەل دەپ ھېساپلاش مۇمكىن ئەمەسقۇ.

بۇنى روشەن چۈشىنىش بىزدىن، مۇسۇلمان ياشلىرىدىن، ئىسلامنى تىكلەش ئىشىغا پائال ئىشتىراك قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ، بىز- ئۆز خەلقلىرىمىزنىڭ كېلەچىگى ئۈچۈن، كىسىجئىدا ئىسلام تەغدىرى ئۈچۈن جاۋاپكەر. بىزنىڭ مۇئەممالىرىمىز ئوخشاپ كېتىدۇ، مەخسەتلىرىمىز ئومۇمىيدۇر. بىز ئۆز ھوقۇقلىرىمىز ئۈچۈن بىرلىشىپ كۆرىشىشىمىز مۇمكىن ۋە لازىم. بىزنىڭ مۇئەممالىرىمىزنى بىزدىن باشقا ھېچ كىم بىز ئۈچۈن ھەل قىلىپ بەرمەيدىغانلىغىنى بىلىۋېلىشىمىز كېرەك. مەملىكىتىمىزنىڭ مۇسۇلمان ياشلىرى ئارىسىدا ئاتىلىرىمىزنىڭ مۇقەددەس ئېتىقاتلىرىغا خاتىنلىق قىلمىغان، ئىسلامنىڭ كېلەچىگى توغرىلىق تەشۋىشلىنىۋاتقان ئىلغار، جۈرئەتلىك ئادەملەرنىڭ بار ئېكەنلىگى تالاشسىزدۇر. بارلىق مۇسۇلمانلار، مەيلى ئۇلار قەيەردە ياشىمىسۇن، — قېرىنداشلاردۇر، بىزنىڭ ئاللايىمىز بىر، دىنىمىز بىر، بىز ئايرىم ھالدا مۇناسىپ ئىنسان ھاياتىغا يېتەلمەيمىز. ئەينە شۇ ۋەزىيەتنى چۈشەنگەن ھالدا، ياشلارنى ئىسلامنىڭ تىكلىنىشىگە تېخىمۇ ئۇيۇملۇك جەلىپ قىلىش ئۈچۈن تارقاق تەشەببۇسكارلارنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتىنى بىرلەشتۈرۈش لازىم دەپ ھېساپلايمىز. بىيىل نويابىردا تەشكىلىي ئۇچرىشىشنى ئۆتكۈزۈشنى تەكلىپ قىلىمىز. بىزنىڭ تەكلىپلىرىمىزگە مەنپىيەتدار بولغانلارنىڭ ھەممىسىنى تۆۋەندىكى ئادرېسقا خەت يېزىشنى ئىلتىماس قىلىمىز: تاتارىستان جۇمھۇرىيىتى، قازان شەھىرى، 420029 ئا/يا №63، «ئىمان» مەركىزى»

تەھرىراتىمىزغا كېلىۋاتقان خەتلەر مەزمۇنى، خاراكتېرى ئەينە شۇنداق. ئەندى گېزىتىمىزنى تېخىمۇ مەزمۇنلۇق ۋە قىزىقارلىق قىلىش ئۈچۈن، ھۆرمەتلىك گېزىتخان، بىز سىلەرنىڭ خەتلىرىڭلارغا، پىكىر-تەكلىپلىرىڭلارغا مۇھتاج.

قەھرىمان نامى بېرىلدى

يېقىندا شەھەرنىڭ ئەۋېزوۋ ناھىيەسى زارە ۋوستوكا مەھەللىسى م. ھەمرايېۋ نامىدىكى 150- ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋى 5-«ئا» سىنىپ پىونېرلىرىنىڭ ھاياتىدا ئەجايىپ ئۇنتۇلماس ۋاقىئە بولۇپ ئۆتتى. مەزكۇر سىنىپ پىونېرلار ئوترەدى ئۆزلىرىنىڭ خاھىشى بويىچە 1989-ژىلى 20-مايدا 2-ئالمۇتا تۆمۈر يول ستانسىيەسىنىڭ تارماق يوللىرىدا قويۇتۇلغان گاز تسىستېرنىسىنىڭ پارتلىنىش ئەتىجىسىدە يۈز بەرگەن دەھشەتلىك ئوت كېتىش ئاپىتىنى يوقىتىشتا قەھرىمانلارچە ھالاك بولغان **راسۇل قاسىموۋنىڭ** نامىنى ئېلىش تەشەببۇسىنى كوتەرگەن ئېدى. ئەينە شۇ تەشەببۇسى بىلەن مەكتەپ مەيدانىغا ژىغىلغان 5، 6، 7-سىنىپ پىونېرلىرى 5-«ئا» سىنىپ پىونېرلار ئوترەدىگە قەھرىماننىڭ نامىنى بېرىش سىبورىنى ئۆتكەزدى.

ئالدى بىلەن سىبوردا راسۇل قاسىموۋنىڭ تەرجىمە ھالى، ئۇنىڭ قەھرىمانلىق پائالىيىتى ئېيتىلىپ، ئاندىن قەھرىمان توغرىلىق شېئىرلار ئوقۇلدى. 5-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى تايىر كەرىموۋ قەھرىماننىڭ سىنىپ يېتەكچىسى ل. گونچاروۋانىڭ يازغان ئەسلەتمىسىنى ئوقۇپ بەردى. قەھرىماننىڭ نامى بېرىلىشى بىلەن مەزكۇر ئوترەدنى مەكتەپنىڭ پىونېر يېتەكچىسى ئى. قەمىردىنوۋا، ئىلمىي مۇدىر ر. ئەخمەتوۋا، سىنىپ يېتەكچىسى ر. ئابدىرىموۋا قىزغىن تەبرىكلىدى ۋە ئوترەدگە قەھرىمانغا بېغىشلانغان فوتو ئالبوم تەغدىم قىلدى.

— مەكتىۋىمىزدە 150دىن ئارتۇق پىونېر بولۇپ ئۇلار 6 ئوترەدگە بۆلۈنگەن. ھەر بىر ئوترەدنىڭ ئۆزىنىڭ نامى بار، — دەيدۇ 5-«ئا» سىنىپ يېتەكچىسى رابىيەم ياقۇپ قىزى ئابدىرىموۋا سۇئاللىرىمىزغا جاۋابەن.— بىزنىڭ سىنىپ پىونېرلىرىنىڭ نامىمۇ بۈگۈندىن باشلاپ راسۇل قاسىموۋنىڭ نامىدا ئاتىلىدىغان بولىدۇ. بۇ نامنى باللار ئۆزلىرى تاللاۋالدى. چۈنكى مەن موشۇ ۋاقىئە يۈز بەرگەندىن باشلاپ مەتبۇئاتتا راسۇل توغرىلىق يېزىلغان بارلىق ماتېرىياللارنى باللارغا ئوقۇپ بېرەتتىم. ئۇلارمۇ بۇنىڭدىن تەسىرلىنىپ راسۇلغا ئوخشاش ئادەم بولۇشنى ئارمان قىلىشاتتى. ھەقىقەتەنمۇ راسۇلنىڭ قەھرىمانلىغىنى ژۇقۇرى باھالاشقا بولىدۇ. ئاڭلىق ھالدا تۇغۇلغان شەھىرى، جەمىيەت مۈلكى ۋە شەھەر خەلقى ئۈچۈن ئۆز جېنىنى قۇربان قىلغان قەھرىمانىمىزدۇر. ئۇنىڭ نامىنى ئەبەدىيلەشتۈرۈش ھەر بىرىمىزنىڭ مۇقەددەس بورچىدۇر.

سىبورنىڭ ئاخىرىدا راسۇل قاسىموۋ نامىدىكى مىللىي چالغۇ- ئەسۋاپلار ئانسامبلىنىڭ بىر تۈركۈم ئىشتىراكچىلىرى كونسېرت قويۇپ بەردى.

پ. ئەخمەتوۋ.

سۈرەتلەردە: سىبوردىن كۆرۈنۈشلەر.

ئاۋتورنىڭ سۈرەتلىرى.

قىسقا خەۋەرلەر

ياپونىيەنىڭ ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرى ھۆكۈمران لىبېرال- دېموكراتىك پارتىيە رەئىسىنىڭ نۆۋەتتىكى سايلىمىدىن خېلە ئىلگىرى ئالدىنئالا ئېيتىپ بەرگىنىدەك، ئۇنىڭدا ياپونىيەنىڭ ئاتاقلىق سەياسىي ئەربابى، 72 ياشلىق باش مىنىستىرىنىڭ سابىق ئورۇنباسارى كەيئىتى مىيادزاۋا ئىشەنەرلىك غالىبىيەت قازاندى.

* * *

مېكسىكىنىڭ كوسۇمېل ئارالىدا ئۈچ لاتىن ئامېرىكىسى مەملىكىتىنىڭ پرېزىدېنتلىرى بىلەن بولغان ئۇچرىشىش ۋاقتىدا كۇبا لىدېرى فىدېل كاسترو خەلق ھاكىمىيىتىنىڭ مىللىي ئاسسامبلېيىسىگە — جۇمھۇرىيەت دۆلەت ھاكىمىيىتىنىڭ ئالىي ئورگىنىغا بولىدىغان سايلامدا كومپارتىيە مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان تەغدىردە ئىستېپاغا كېتىشكە تەييار ئېكەنلىگىنى ئىزھار قىلغان.

(گېزىتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى سانى 12- نويابىردا چىقىدۇ).

يېڭىلىقلار، ۋاقىئەلەر

موسكۋا. چەت ئەلگە بارىدىغان كېمىش تۇرىستلىرى ئۈچۈن سومنىڭ يېڭى كۇرسى بەلگۈلەندى. ئەندى بىر دوللارغا 32 سوم ئەمەس، 47 سوم تۆلىنىدۇ.

* * *

موسكۋا. بۇ ژىلى 7—8 نويابىر كۈنلىرى ئىلگەركى ژىللىرىدىكىدەك دەم ئېلىش كۈنلىرى بولىدۇ. رسفسج ئالىي كېڭىشى رىياسىتى كاتىباتىنىڭ ئەزالىرى يۇرىستلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ موجۇت ھوقۇق نورمىلىرىغا مۇۋاپىق بايرەملەر ئىشانلىنىدىغان سەنەدىن بىر ژىل ئىلگىرى رەت قىلىنىشى ياكى ئالماشتۇرۇلۇشى مۇمكىن دېگەن پىكىردە ئورتاقلاشتى. ئەكسىچە بولغان ئەھۋالدا تازا ئىختىسادىي مۇئەممالارغا باغلىق چوڭ قالايمىقانچىلىقلار يۈز بېرىشى مۇمكىن.

* * *

كېمېروۋو. «7-نويابىر كۈنى كۆز ياشى مەمۇرىيىتى ئۈچۈن ئىش كۈنى بولىدۇ»،— دەپ بىلدۈردى ئۆزىنىڭ كەسىپداشلىرى بىلەن ئىندۇستىريال ئۆلكىنىڭ بازار سترۇكتۇرىسىنى ئىنتېنسىۋ ئىشلەپ چىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان مەمۇرىيەت رەھبىرى مىخائىل كىسلىيۇك. شۇنداقلا كانچىلار رېگونى ئىجتىمائىي — سەياسىي تەشكىلاتىنىڭ ۋەكىللىرىنىڭمۇ بايرەم ئۆتكۈزۈش ئىمكانىيىتى يوق. كېمىش ئورگانلىرىغا ئۆكتەبىرنىڭ 74 ژىللىغى كۈنىدە مىتىنگ ئۆتكۈزۈش توغرىلىق پەقەت بىرلا بىلدۈرۈش كېلىپ چۈشتى. ئۇ ئېھتىمال، ۋىلايەت مەركىزىدە ئۆتكۈزۈلىدۇ ۋە ئۇ ھەتتاكى يەرلىك رادىو بويىچىمۇ بېرىلمەيدۇ.

* * *

تاشكەنت. ھىند كىنوسىنىڭ ئىشقىۋازلىرى بولغان تاشكەنتلىكلەر ئۈچۈن ئۆزبەكستان پايتەختىدە بۇ مەملىكەت فىلملىرىنىڭ تېئاتىرى ئېچىلدى. ئۇ «سوۋىنېرېد» كېڭەش ھىندستان كارخانىسىنىڭ تەشەببۇسى بويىچە سەنئەت سارىيىدا ئېچىلدى. تېئاترنى ئېچىشنى ئۇيۇشتۇرغۇچىلارنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ پەقەت كىنو تېئاترلا بولۇپ قالماي، بەلكى ئۆزىگە خاس ئالاھىدە كلۇب بولىدۇ. ھىندستان كىنوئاكتيورلىرى بىلەن ئىجادىي ئۇچرىشىشلارنى، كىنوفېستىۋاللارنى ئۆتكۈزۈش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. شۇنداقلا ھىندستان خەلق ھۈنەرۋەنچىلىگىنىڭ بۇيۇملىرىنى ساتىدىغان ماگازىن ئېچىلىدۇ.

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства, г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

تېلېفونلار: مۇھەررىر-69-86-33، مەسئۇل كاتىپ-50-86-33، سەياسىي-ئىجتىمائىي بۆلۈم 81-86-33، ئىختىسات بۆلۈمى-06-86-33، ئەدەبىيات بۆلۈمى-27-86-33، مەدەنىيەت بۆلۈمى-01-92-33.

زاكاز (3465) تىراژ 8250

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى: قازاقىستان سسج مىنىستىرلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى،
50-ئۆي 8-قەۋەت

ПОГ-60

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى-رويۇڭ سامان بولماس.

يېڭى ھايات

1991 ژىل 14 نويابىر پەيشەنبە №136 (3478)

باھاسى 4 تىيىن

گېزىت 1970- ژىلى 1- يانىۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي- سىياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى.

قازاقستان ك س ج ئالىي كېڭىشى رەئىسىنىڭ

توختامى

قازاقستان ك س ج ئالىي كېڭىشىنى چاقىرىش توغرىلىق

قازاقستان كېڭەش سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيىتى ئالىي كېڭىشىنىڭ يەتتىنچى سېسسىيەسى 1991- ژىلى 10- دېكابىر كۈنى ئالمۇتا شەھىرىدە چاقىرىلسۇن.

قازاقستان ك س ج ئالىي كېڭىشىنىڭ رەئىسى ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغۇچى

س. ئەبدىلدىن.

ئالمۇتا، 1991- ژىل، 6- نويابىر

قازاقستان ك س ج ئالىي كېڭىشى رىياستىنىڭ

مەجلىسى

6-نويابىر كۈنى س. ئە. ئەبدىلدىننىڭ رەئىسلىگى ئاستىدا قازاقستان ك س ج ئالىي كېڭىشى رىياستىنىڭ نۆۋەتتىكى مەجلىسى بولۇپ ئۆتتى.

جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشىنىڭ 7- سېسسىيەسىنىڭ كۈن تەرتىۋى بويىچە تەكلىپلەرنىڭ بىرلىشى توغرىلىق مەسىلە مۇھاكىمە قىلىندى. بۇنىڭدا ھازىر قېلىپلاشقان ۋەزىيەت ئىختىساتتا بازار مۇناسىۋەتلىرىنى جارىي قىلىش ئۈچۈن ھوقۇق ئاساسىنى تەمىنلەشكە قارىتىلغان قانۇن ھوججەتلىرىنى بىرىنچى نۆۋەتتە قوبۇل قىلىش كېرەك ئىكەنلىگىنى تەكىتلىدى. پىكىر ئېلىشىش نەتىجىسىدە ئالىي كېڭەشنىڭ نۆۋەتتىكى 7- سېسسىيەسىدە قاراپ چىقىشقا تەكلىپ قىلىنىۋاتقان قانۇن لايىھىلىرىنىڭ تىزىمى بەلگۈلەندى. مەجلىستە شۇنداقلا «قازاقستان ك س ج دىكى دۆلەت ستاتىستىكىسى توغرىلىق»، «كاساتلىق توغرىلىق»، «قازاقستان ك س ج دىكى كونسېپسىيەلەر توغرىلىق»، «قازاقستان ك س ج پروكۇراتۇرىسى توغرىلىق»، «قازاقستان ك س ج ئاربىتراژ سوتى توغرىلىق» ۋە قازاقستان ك س ج ئاربىتراژ سوتىنىڭ ئېگىلىك داۋالىرىنى ھەل قىلىش تەرتىۋى توغرىلىق» قانۇنلارنىڭ لايىھىلىرى قارالدى. پىكىرلەرنى ۋە تەكلىپلەرنى ھېساپقا ئېلىپ، ئۇلار ئومۇمەن ماقۇللاندى. «قازاقستان ك س ج ئالدىدىكى ئالاھىدە خىزمەتلىرى ئۈچۈن پېنسىيەلەر توغرىلىق» قانۇن لايىھىسى قوشۇمچە ئىشلەشكە ئەۋەتىلدى.

جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشى رىياستىنىڭ ئىشىغا قازاقستان ك س ج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ قاتناشتى.

(قاز تاگ).

قازاقستان ك س ج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ ئۇرال ۋىلايىتىنى زىيارەت قىلدى.

سۈرەتلەردە: 1. «ئاگرورېماش» ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسى يېنىدا تەشكىل قىلىنغان «موتور» ناملىق كىچىك كارخانىنىڭ ئۆيۈشتۇرغان يەن- تېخنىكىلىق كورگەزمىسىنى زىيارەت قىلىۋاتقان ۋاقتى. 2. ئۇرال ۋىلايىتىنىڭ رەسسامى سەكېن گۇماروۋنىڭ ئىجادىيىتى بىلەن تونۇشتى.

(قاز تاگ).

پرېزىدېنت بىلەن ئۇچراشتى

6-نويابىر كۈنى قازاقستان ك س ج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ جۇمھۇرىيەت ئىجادىي ئىتتىپاقلىرىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن ئۇچراشتى.

بازار مۇناسىۋەتلىرى شارائىتىدا سۇۋېرېن قازاقستاننىڭ بارلىق خەلقلىرىنىڭ مەدەنىيىتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە دۆلەت تەرىپىدىن غەمخورلۇق قىلىش زورۇرلىگى توغرىلىق تەپسىلىي سوھبەت بولۇپ ئۆتتى. جۈملىدىن، گەپ ئىشلەۋاتقان مەدەنىيەت مەنبەلىرىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ۋە يېڭىلىرىنى ئېچىش، ئاكتىيور كادىرلارنى تەييارلاش بويىچە مەكتەپ- ستۇدىيە قۇرۇش توغرىلىق بولدى. يېڭى ئىجتىمائىي- ئىختىسادىي ۋەزىيەتتە مۇستەقىل مەدەنىيەت بانكىسىنى تەسىس قىلىش مۇمكىن بولار ئىدى. ئۇ موشۇ ۋە باشقا مەسىلەلەرنى ھەل قىلىشقا غەمخورلۇقنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان بولار ئىدى. مەدەنىيەت، ئەدەبىيات ۋە سەنئەت ئەربابلىرىنى چوڭ دەرىجىدە ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش، ئۇلارغا ياخشى تۇرمۇش ۋە ئىجادىيەت شارائىتىنى يارىتىش توغرىلىق مەسىلەلەر قويۇلدى.

پرېزىدېنت كۆتىرىلگەن مەسىلەرگە چۈشەنچە بىلەن مۇناسىۋەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىگىنى ھۆكۈمەتتە ۋە باشقا دۆلەت باشقۇرۇش ئورگانلىرىدا قاراش تەلەپ قىلىنىدىغانلىغىنى بىلدۈردى، ئۇلارنى ئىجابىي ھەل قىلىشقا ياردەملىشىش ۋەدىسىنى بەردى. ئۇ ئىتتىپاقلارنىڭ خادىملىرىغا ئۆز ئىجادىيىتى بىلەن خەلققە موشۇ مۇرەككەپ، ئېغىر ۋاقىتتا بەرداشلىق بېرىشكە ياردەم قىلىش تىلىگىنى بىلدۈردى.

شۇ كۈنى ن. ئە. نازاربايېۋ ئىجادىي ياشلار ۋەكىللىرى بىلەن ئۇچراشتى.

ئۇچرىشىشلارغا ۋىتسې-پرېزىدېنت يې. م. ئاسانباييېۋ، باش مىنىستىر س. ئا. تېرېششېنكو، باش مىنىستىرنىڭ ئورۇنباسارى م. ژ. ژولداسبېكوۋ، بىر قاتار جۇمھۇرىيەتلىك مىنىستىرلىكلەر بىلەن ئىدارىلارنىڭ رەھبەرلىرى قاتناشتى.

(قاز تاگ).

سەممىي قارشى ئالدى

يەتتىنچى نويابىر كۈنى ئالمۇتىغا ئايال ۋە باللىرى بىلەن بىللە كەلگەن دەسلەپكى قازاق كوسموناۋتى كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ قەھرىمانى توختار ئەئۇبەكىروۋنىڭ ۋە ئۇنىڭ دۇبلېرى تالغات مۇسابايېۋنىڭ زېمىنىگە ھەقىقەتەن كوسمىسلۇق ژۇك چۈشتى. ئائېروپورتتا ئۇلارنى قەدىمىي قازاق ئۆرپى- ئادىتى شاشۇ- چاشقا چېچىش مەراسىمى بىلەن قارشى ئالدى. يۈزلىگەن شەھەرلىكلەر ۋە ئەتراپتىكى يېزىلارنىڭ تۇرغۇنلىرى ئائېروپورتنىڭ ئالدىغا لىق تولدى. گۈللەر، تەبەسسۇم، قول ئېلىشلار. قىممەتلىك مېھمانلارنى ۋىتسې- پرېزىدېنت يې. م. ئاسانباييېۋ، باش مىنىستىرنىڭ بىرىنچى ئورۇنباسارى يې. گ. يېژىكوۋ- باباخانوۋ، باش مىنىستىرنىڭ ئورۇنباسارى م. ژ. ژولداسبېكوۋ، شەھەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانلىرىنىڭ ۋەكىللىرى تەبرىكلىدى. ئاقىن س. خوسانباييېۋ دومبىرا چېلىپ مەدھىيە ناخشىسىنى ئىجرا قىلدى.

كوسموناۋتلارنى مەدھىيەلەش ۋ. ئى. لېنىن نامىدىكى مەيداندا بولۇپ ئۆتكەن كوپ ئادەم قاتناشقان مىتىڭدا داۋاملاشتى.

شۇ كۈنى ت. ئەئۇبەكىروۋنى ۋە ت. مۇسابايېۋنى قازاقستان ك س ج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ قوبۇل قىلدى. ئۇ ئەئۇبەكىروۋ كوسموستىكى قېرىنداشلىرى بىلەن بىللە يېرىم ئوتتۇزكۈچ ماتېرىياللارنى شولى بىلەن ئېرىتىش بويىچە چوڭ ئىش ژۈرگۈزگەنلىگىنى، گېوفىزىكىلىق تەتقىقاتلارنى ژۈرگۈزگەنلىگىنى، چوڭ سانائەت مەركەزلىرىنىڭ ھاۋا باسسېينلىرىنىڭ پاسكىنىلىشى ئۆگىنىلگەنلىگىنى تەكىتلىدى. لېكىن موشۇ ئۇچۇشنىڭ تارىخىي ئەھمىيىتى ئەڭ ئاۋال شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، دېدى پرېزىدېنت، ئوتتۇز ژىل داۋامىدا ئۆز يېرىدىن كوسموسقا كېڭەش ۋە چەت ئەل پۇخرالىرى ئۇچقان قازاق خەلقى ئۆز كوسموناۋتىغا ئېگە بولدى. ئۇنىڭ ئىسمى كوسموناۋتىكا ژىلنامىسىغا ئېنىق يېزىلدى. ن. ئە. نازاربايېۋ سۇۋېرېن قازاقستاننىڭ يەنىمۇ باشقا ۋەكىللىرى كوسموسنى ئېيقىندۇرغانلىغىغا ئىشەنچە بىلدۈردى. پرېزىدېنت دەسلەپكى قازاق كوسموناۋتىغا ئۇ ئۇچۇش تاماملانغاندىن كېيىن دەررۇ مۇيەسسەر بولغان جۇمھۇرىيەتنىڭ پەخرىي يارلىغىنى تاپشۇردى.

پرېزىدېنت ھوزۇرىدا كوسموناۋتلارنى تەنتەنىلىك قارشى ئېلىشقا يې. م. ئاسانباييېۋ، س. ئا. تېرېششېنكو، يې. گ. يېژىكوۋ -باباخانوۋ، م. ژ. ژولداسبېكوۋ، باشقا رەسمىي شەخسلەر قاتناشتى.

ئاندىن كېيىن كوسموناۋتلار ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ جامبۇل ناھىيەسىگە باردى.

ئەئۇبەكىروۋ بىلەن مۇسابايېۋ جۇمھۇرىيەتنىڭ بىر قاتار ۋىلايەتلىرىنى زىيارەت قىلىدۇ. ئۇلار 8- نويابىر كۈنى توقتارنىڭ يۇرتى- قاراغاندىغا ژۈرۈپ كەتتى.

ۋ. دانىشىن،
ئۇ. سېرىكباييېۋ.
قازتاگنىڭ مۇخبىرلىرى.

پرېزىدېنتنىڭ پەرمانى يېقىنقى ئايلار ئىچىدە دېخانلار ئېگىلىكلىرىنى قۇرۇش ئۈچۈن كام دېگەندە بىر يېرىم مىللىون گېكتار مىقداردا يەر فوندىنى ھاسىل قىلىشقا ئوخشاش چارىلەرنى كوزدە تۇتىدۇ. ئىشلەپ چىقىرىش رېنتابېللىغى 15 پروتسېنتتىن كام بولغان كولخوز بىلەن سوۋخوزلارنىڭ يەرلىرى ئېلىنىدۇ. يەر كولكۇرس ئاساسىدا مۇددەتسىز مىراسقا ئېلىشقا بېرىلىدۇ.

(تاس-س، رېيتېر، ئىنتېرفاكس ئاگېنتلىقلىرى).

قىسقا خەۋەرلەر

12- نويابىر كۈنى ك س ج ئى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگىنىڭ مەتبۇئات مەركىزىدە ك س ج ئى پرېزىدېنتى مىخائىل گورباچېۋ تەرىپىدىن يېزىلغان كىتاپنى تونۇشتۇرۇش مەراسىمى بولۇپ ئۆتتى. كىتاپنىڭ نامى- «ئاۋغۇست ئىسيانى. سەۋەپلەر ۋە ئاقىۋەتلەر». كىتاپنى «نوۋوستى» نەشرىياتى بېسىپ چىقاردى. مەخسۇس يېزىلغان ماتېرىيالدىن تاشقىرى، كىتاپقا شۇنداقلا مۇئەللىپنىڭ فوروستىن قايتىپ كېلىپ، ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئورۇنلاشقا باشلىغان دەسلەپكى كۈنلىرى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنغان سۆزلىرىمۇ كىرگۈزۈلگەن. ژۇرناليستلار ئىلگىرى چەت ئەللەردە تەرجىمە قىلىنىپ چىقىرىلغان كىتاپنىڭ مۇئەللىپىگە سوئاللارنى بېرىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولدى. يۇمشاق مۇقاۋىلىق كىتاپنىڭ باھاسى- 3 سوم 90 تىيىن.

* * *

قىرغىزستان پرېزىدېنتى ئاسقار ئاقايېۋ جۇمھۇرىيەت يېزا ئېگىلىگىدىكى ئىشلارنىڭ بوھرانلىق ئەھۋالىنى تۈپ ئاساسىدىن ئۆزگەرتىشنىڭ يەنە بىر ئورۇنۇشىنى قىلدى.

ئۈيقۇسىز تۈنلەر

يېرىم كېچىدىن ئاشقان ۋاقىت. شەھەرنىڭ موسكۋا ناھىيەسى تەۋەسىنىڭ تېچلىقىنى قوغداپ، كوچىلارنى ئارىلاپ ژۈرگەن مىلىتسىيە خادىمى پىدامۇھەممەت يۈسۈپوۋ يېنىدىكى مىلىتسونېر بىلەن ماشىنىدا كېتىۋاتاتتى. گروموۋا ۋە كازاكبايېۋ كوچىلىرىنىڭ دوغمۇشىغا يېقىنلاشقاندا غىل- پال بىر كولەڭگىنىڭ ئوتۈپ كەتكىنىنى سېزىپ قالىدۇ. كوپ تەجرىبىگە ئىگە پىدامۇھەممەت بۇ كولەڭگىنىڭ ئاددىي ئادەم ئەمەس ئىكەنلىگىنى سېزىپ، دەررۇ ماشىنىنى توختىتىپ، پىيادە ئۇنىڭ كەينىگە چۈشىدۇ. بىراق، ئۇ گۇمانلىق ئادەم بۇلارنى كورۇشى بىلەن قەدىمىنى تېزلىتىپ، ژۈگرەشكە باشلايدۇ، ئۇلارمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قالماي، خېلىگىچە ژۈگرەپ بارىدۇ. بىر ۋاقىتتا گۇمانلىق كىشى بىر كوچىغا بۇرۇلىدۇ دە، كوزدىن غايىپ بولىدۇ. ئۇلار خېلىغىچە ئۇ كىشىنى ئىزدەپ تاپالمىغاندىن كېيىن، قايتىشقا مەجبۇر بولىدۇ. قايتىپ كېلىۋېتىپ، يول بويىغا توختىتىپ قويۇلغان ژۇك ماشىنىسىنى كورىدۇ، دەسلەپتە ئۇلار ئۇنىڭغا ئانچە ئېتىۋارمۇ قىلماي ئوتۈپ كەتكەن ئىدى. تەجرىبىلىك پىدامۇھەممەت قول فونارى بىلەن ماشىنىنىڭ ئەتراپىنى ۋە كابىنىسىنى يورۇتۇپ، كۇزوۋ ئۈستىگە چىقىدۇ. بايىقى گۇمانلىق كىشى كۇزوۋ ئوتتۇرىسىدا دۇم يېتىۋالغان ئىكەن. ئۇنى تۇرغۇزۇپ، سوراشتۇرگەندە ۋە ئۇ 20 ياشلار ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇنىڭ ئارمىيەدىن يېڭى كەلگەنلىگىنى ئېيتىدۇ.

— نېمە ئۈچۈن قېچىپ ژۈرىسەن؟ —دەيدۇ پىدامۇھەممەت.

— مىلىتسىيە بولغاندىن كېيىن قاچتىم.

— كېچىدە نېمە ئىش قىلىپ ژۈرىسەن؟

— بىر ئاغىنەمنىڭ ئويىگە كەلگەن، هازىر ئويىگە كېتىپ باراتتىم...

شۇ ئارىلىقتا پىدامۇھەممەت ماشىنىنىڭ بورتىغا سانچىپ قويغان خەنجەرنى كورۇپ قالىدۇ. بۇنىڭدىن تېخىمۇ گۇمانلانغان مىلىتسونېرلار ئۇنى مىلىتسىيە بولۇمىگە ئېلىپ كېلىدۇ. تەكشۇرۇشلەر نەتىجىسىدە ئۇ توغرىلىق پوتكۇل ئىتتىپاقتا ئىزدەش ئېلان قىلىنغان، ئوز ئاغىنىسىنى ئولتۇرۇپ، تۇرمىدىن قاچقىنىغا بىر ئاي بولغان خەتەرلىك جىنايەتچى پولەتسكىي بولۇپ چىقىدۇ. ئۇنى تۇتۇش ئۈچۈن جۇمھۇرىيەتتىكى بارلىق جىنائىي ئىشلار خادىملىرى سەپەرۋەر قىلىنغان ئىكەن. پىدامۇھەممەت يۈسۈپوۋ بۇ سەزگۈرلىگى ۋە ئاھايىتى خەتەرلىك جىنايەتچىنى قولغا چۈشەرگەنلىگى ئۈچۈن قازاقستان س س ج ئىچكى ئىشلار مىنىسترلىگى پەخرىي يارلىق بىلەن مۇكاپاتلىندى ۋە تەشەككۇر ئېلان قىلىندى.

بۇ 1986- ژىلىنىڭ سېنتەبر ئايلىرى بولۇپ، پ. يۈسۈپوۋنىڭ موسكۋا ناھىيەسىدە كۆزەت بولۇمىنىڭ روتا كوماندىرى بولۇپ ئىشلەۋاتقان مەزگىلى ئىدى. ئۇ ئەسلى 1954- ژىلى ئاتا- ئانىسى بىلەن بەش ياش ۋاقتىدا غۇلجا شەھرىدىن كېچىش ئىتتىپاقىغا كېلىپ، تالغىر ناھىيەسىنىڭ «كازىستروي» مەلىسىگە ئورۇنلىشىدۇ. ئۇ تالغىر شەھرىدىكى س. سېيفۇللىن نامىدىكى مەكتەپ ئىنتېرناتىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، كروپسكايا نامىدىكى مەكتەپكە فىزكۇلتۇرا مۇئەللىملىرىنى تەييارلايدىغان قىسقا مۇددەتلىك كۇرسىغا ئوقۇشقا چۈشۈپ، ئاز ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن ئارمىيە سېپىگە چاقىرتىلىدۇ، ھەربىي خىزمەتنى پۈتتۈرۈپ كەلگەندىن كېيىن، يەنە ئوزىنىڭ ئىلگەرىكى پۈتمەي قالغان ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرۇپ، فىزكۇلتۇرا مۇئەللىملىرىنى تەييارلايدىغان كۇرسىنى تاماملايدۇ. كېيىن يوللانما بىلەن مەكتەپتە مۇئەللىم بولۇپ ئىشلەيدۇ. شۇ ژىلى قازاقستان دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدلىيە فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشىدۇ. شۇ ژىلدىن مىلىتسىيەنىڭ كۆزەت بولۇمىگە ئىشقا ئورۇنلىشىپ، ئىشلەپ ژۈرۈپ ئوقۇشىنى پۈتتۈرىدۇ. ئۇ ئوقۇشىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك تۈگىتىشى بىلەن ئۇنى مىلىتسىيە مەكتىۋىگە ئىشقا تەكلىپ قىلىدۇ. ئۇ بۇ يەردە 1984- ژىلغىچە ئىشلەپ، تالاي ياش مىلىتسىيە خادىملىرىنىڭ ئوز كەسپىنىڭ ماھىرلىرى بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا ئوزىنىڭ بىر كىشىلىك ھەسسىسىنى قوشىدۇ. ئاندىن ئۇ موسكۋا ناھىيەسى كۆزەت بولۇمىنىڭ روتا كوماندىرلىق لاۋازىمىغا تەكلىپ قىلىنىدۇ. ئۇ قەيەردە ئىشلىمىسۇن ئوز ئىشىغا سادىق، توغرا مەۋقەدە، پرىنسىپال مىلىتسىيە خادىمى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ، ھەر دايىم كوللېكتىۋنىڭ ۋە مەمۇرىيەتنىڭ ھورمىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. 1988- ژىلى سوۋېت ناھىيەلىك كۆزەت بولۇمىنىڭ باتالىون كوماندىرلىغا تەكلىپ قىلىنىپ، ئۇ يەردىمۇ ئوزىنىڭ بىلىملىك، تەشكىلاتچى مىلىتسىيە خادىمى ئىكەنلىگىنى كورسىتىدۇ. 1990- ژىلى ئۇنى سوۋېت ناھىيەلىك كۆزەت بولۇمى باشلىغىنىڭ ئورۇنباسارى قىلىپ تايىنلايدۇ. ئۇ بۇ يەردىمۇ رەھبەرلىكنىڭ ئىشەنچىسىنى ئاقلاپ، ئۇرغۇلىغان جىنائىي ئىشلارنى ئېچىشتا، جەمىيىتىمىزدە ئوۋچ ئېلىۋاتقان جىنائىي ئىشلار بىلەن كۆرىشىشتە ئالاھىدە كوزگە كورۇنىدۇ. 1991- ژىلى مارت ئېيىدىن باشلاپ لېنىن ناھىيەلىك كۆزەت بولۇمىنىڭ باشلىغى بولۇپ تايىنلىنىدۇ.

مىلىتسىيە پودپولكوۋنىگى پ. يۈسۈپوۋنىڭ قىسقىچە تەرجىمە ھالى ئەينە شۇنداق. ئاددىي مىلىتسونېردىن- پودپولكوۋنىكقىچە بولغان 21 ژىل ھاياتى، كىشىلەر خاتىرجەملىگىنى جەمىيەت مۈلكىنى قوغداشتەك شەرەپلىك ئىشقا بېغىشلانغان ئۇ ئوزىنىڭ بۇ ئىشى بىلەن پەخىرلىنىپ كەلمەكتە.

— مەن ھاياتىمنى ئوز ئىشىمسىز تەسەۋۋۇر قىلالمايمەن،— دەيدۇ پىدامۇھەممەت سوھبەت ئارا،— هازىر ئىلگەركى ژىللارغا قارىغاندا جىنائىي قىلمىشلار كوپىيىپ كەتتى. بولۇپمۇ ئوغرىلىق كۈندىن- كۈنگە كوپەيمەكتە. بىزنىڭ ئىشىمىز ئاساسەن كۆزەتچىلىك بولغىنى ئۈچۈن جىنائىي قىلمىشنىڭ بۇ تۈرى بىلەن داۋاملىق ئۇچرىشىپ تۇرىمىز. كوپلىگەن كۋارتىرا ئوغرىلىرىنىڭ قولغا چۈشۈشىگە بىزنىڭ كۆزەت بولۇمىنىڭ خادىملىرى چوڭ كۈچ چىقارماقتا.

— جىنائىي قىلمىشلارنىڭ ئىلگەرىكى ژىللارغا نىسبەتەن كوپىيىپ كېتىشىنى قانداق چۈشەندۈرگەن بولاتتىڭىز؟— دەپ سورىدۇق.

— جىنائىي ئىشلارنىڭ يەنى ئوي ئوغرىلىرىنىڭ كوپىيىپ كېتىشى، ئېلىمىزنىڭ بازار ئىختىسادىغا كوچۈپ، باھالارنىڭ ئورلەپ كېتىشكە باغلىق دەپ ئويلايمەن. چۈنكى ئاسان يول بىلەن كوپ پۇل تاپىدىغانلار كوپەيمەكتە. ئەينە شۇ يول بىلەن جىنائىي ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتقانلار پۈتۈنلەي ھېچ يەردە ئىشلىمەيدىغان ياشلار بولۇۋاتىدۇ. ھەقىقەتەنمۇ بۇنداق قىممەتچىلىكتە، ئىشلىمەي كەيپە- ساپا سۈرىدىغانلارنىڭ كۈنى تەس بولۇۋاتىدۇ. ئۇلار ئەينە شۇنداق، ئوغرىلىق بىلەن پۇل تېپىشنى ئارمان قىلماقتا. هازىر ئۇلارغا قارشى كۆرەشنى كۈچەيتىش توغرىلىق ھەر بىر ناھىيەلىك ئىچكى ئىشلار بولۇملىرىدە مەخسۇس چارە- تەدبىرلەر قوللانماقتا.

ئائىلىڭىز توغرىلىق ئېيتىپ ئوتۈپ كەتسىڭىز؟

— مېنىڭ ئۈچ قىزىم بار. چوڭ قىزىم شىرىنگۇل مېنىڭ ئىزىمنى بېسىپ، مىلىتسىيە ساھاسىدا ئىشلەۋاتىدۇ. قالغانلىرى مەكتەپتە ئوقۇماقتا. ئائىلەم شەمشىنۇرنىڭ ماڭا قىلىۋاتقان ياردىمىنى ئالاھىدە تىلغا ئالغۇم كېلىدۇ. ئۇ مېنىڭ موشۇ دەرىجىگە يېتىشىمگە بارلىق كۈچىنى سالدى.

ھەقىقەتەنمۇ، پىدامۇھەممەت ئوز كەسپىگە سادىق، چىن ئىنسان ئىكەنلىگىگە ئۇنىڭ بىلەن بولغان بىر- ئىككى سائەتلىك سوھبەتتە ئىشەنچ ھاسىل قىلدۇق.

پ. ئەخمەتوۋ.
ئالمۇتا شەھرى.

سۈرەتتە: مىلىتسىيە پودپولكوۋنىگى پ. يۈسۈپوۋ.

كومىسسىيە ئۆز ئىشىنى تاماملىدى

جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتىنىڭ تەۋسىيەسى بىلەن قۇرۇلغان، ئۇرالسك شەھرىدىكى سېنتەبر ۋاقەلىرىنىڭ تەپسىلاتلىرىنى تەكشۇرۇش بويىچە مەخسۇس كومىسسىيە ئوز ئىشىنى تاماملىدى. مەلۇمكى، بۇ ۋاقەلەر يەرلىك جامائەتچىلىكنىڭ نارازىلىقلىرىغا قارىماي، ئۇرال كازاكلىرىنىڭ 400 ژىللىق بايرىمىنى ئوتكۈزۈشكە باغلىق بولغان ئىدى. كومىسسىيە ئەزاسى، قازاقستان كسج خەلىق دېپۇتاتى ئاكنەگىنىس كومىسسىيەنىڭ ئىش يەكۈنلىرىنى چۈشەندۈرۈپ، قازتاگ مۇخبىرى بىلەن بولغان سوھبەتتە مۇنداق دېدى:

— ۋىلايەت ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى ۋە ھوقۇق قوغداش ئورگانلىرى شۇ ۋەزىيەتتە ھەربىي- ئاتامان تەشكىلاتلىرىنىڭ ھەرىكىتىنى توختىتىپ، ياخشى ئىش قىلدى.

ئادەملەرنىڭ «كازاك» سىماسىنى ھەر خىل چۈشىنىدىغانلىقىغا دىققەتنى ئاغدۇرۇشنى مۇھىم دەپ ھېساپلايمەن، رۇسلار ئۇنى ۋەتەننىڭ ئەركىن، جاسۇر ھىمايىچىسى ۋە ئەمگەكچان دېخان دەپ بىلىدۇ، قازاقلار بولسا باسقۇنچى دەپ بىلىدۇ. ئەق شۇڭلاشقا كازاك كىيىمىنى كىيگەن ئادەمنىڭ پەيدا بولۇشى بىر مۇنچىلاردا ئىجابىي تەسىرات پەيدا قىلسا، باشقىلىرىدا سەلبىي تەسىرات پەيدا قىلىدۇ. شۇ كۈنلەردە موشۇنداق ھىس- تۇيغۇلار سەياسىي قارىمۇ- قارشى تۇرۇش ئاساسىي بولغان ئىدى.ھىس تۇيغۇلار بەزىدە شۇنداق ئۇۋچ ئالغانكى، ئۇلار ھەتتا ئېتىپ بېرىش تەس ئاقىۋەتلەرگە ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ئىدى. ھەممە ئەرسىنىڭ قان توكۇشسىز ئاياقلاشقانلىغى ياخشى بولدى.

بىز، كومىسسىيە ئەزالىرى، ئوز ئۈستىمىزگە قازى رولىنى ئالمىدۇق، بەلكى ۋىژدانىمىز ۋە پەم- پاراسىتىمىز ئەمرى بىلەن يۈز بەرگەن ۋاقەلەرنى چۈشىنىشكە تىرىشتۇق. بىز ئايرىم مەسىلىلەر بويىچە ئوخشاش پىكىردە ئەمەس. شەخسەن مەن «ئازات» ۋەكىللىرىنىڭ قەتئىي پىكىرلىرىگە قوشۇلمايمەن. ئۇرال كازاكلىرى ئوز تارىخىغا، مەدەنىيىتىگە، ئالاھىدىلىگىگە ۋە ئەسىرلەر داۋامىدا توپلانغان بارلىق ياخشى ئەرسىلەرنى ئەكسىگە كەلتۇرۇشتە ئاجرالماس ھوقۇققا ئىگە دەپ ھېساپلايمەن. شۇڭلاشقا كازاكلارنىڭ ئوز تەشكىلاتىغا، شۇنىڭدەك ئوز مەتبۇئاتىغا ۋە ئىگىلىك پائالىيىتى ۋاستىلىرىغا ئىگە بولۇش ئىنتىلىشى تولۇق قانۇنىيدۇر.

ئىككىنچى تەرەپتىن، مەن كازاك تەشكىلاتىنىڭ ھەربىي -ئاتامان تەشكىللەرگە ئېھتىمال ئوسۇپ يېتىلىشى توغرىلىق ئاگاھلاندۇرۇشلارغا قوشۇلىمەن. ئىتتىپاق ۋەيران بولۇۋاتقان چاغدا باشقا كازاك تەشكىللىرىنىڭ تەسىرى بىلەن ئۇلارغا ئاساسلىنىپ ئاۋتونومىزم ۋە بولگۇنچىلىك پەيدا بولۇشى مۇمكىن. كازاكلار ئەزەلدىن روسسىيە ۋەتىنىگە خىزمەت قىلغان.

ئەندى ئۇلار سوۋېرېن قازاقستانغا شۇنداق ئىتىقات ۋە ھەقىقەت بىلەن خىزمەت قىلالامدۇ؟ بۇ هازىر پەقەت كازاكلارغىلا ئەمەس، بەلكى ئاۋۇال كېڭەشتىن باشلاپ، جۇمھۇرىيەتنىڭ رەھبەرلىگىگىچە بارلىق ھاكىمىيەت ستروكتورىلىرىغا بىرىنچى نۆۋەتتە باغلىقتۇر!

كومىسسىيە بىر نەچچە كۈندە چوڭ ئىش ژۈرگۈزدى— ھەم كازاكلار تەرىپىدىن، ھەم «ئازات» تەرىپىدىن شۇ ۋاقەلەرنىڭ كوپلىگەن قاتناشقۇچىلىرى بىلەن، ستۇدېنتلار، كوپ مىللەتلىك ۋىلايەتنىڭ ئەمگەك كوللېكتىۋلىرى بىلەن ئۇچرىشىشلار بولۇپ ئوتتى. پىكىرلەرنىڭ ئوبيېكتىۋ بولۇشى ئۈچۈن بارلىق ۋىدېو ۋە فوتو ماتېرىياللىرى كوزدىن كەچۈرۈلدى. كومىسسىيە ئەزالىرى ۋىلايەتلىك كېڭەش بىناسىدا ئۇرال كازاكلىرى ئىتتىپاقىنىڭ ۋە «ئازات» پۇخرالىق ھەرىكىتىنىڭ باشلىقلىرى بىلەن «دۈگلەك ئۈستەل» ئەتراپىدا ئۇچراشتى. سالماقلىق ئوتكەن مۇنازىرە داۋامىدا ۋىلايەتتە تۇراقلىقنى ۋە ئەزەلدىن موشۇ رېگىوندا ياشاۋاتقان خەلىقلەرنىڭ بىر- بىرىنى ھورمەت قىلىشنى مۇستەھكەملەش مەسىلىلىرى بويىچە، مەتبۇئاتتا ئوز ئارا ھۇجۇملارنى توختىتىش توغرىلىق ھەر ئىككى تەرەپنىڭ بىر- بىرىنى چۈشىنىشى قولغا كەلتۇرۇلدى.

(قازتاگ).

ماڭغىستاۋ ۋىلايىتى. ئاقتاۋ شەھىرىدىكى ئازوت- توكوۋىي زاۋودى بىر مىللون 200 مىڭ توننا نىترو ئاموفوس ۋە ئاموفوس ئىشلەپ چىقىرىش بىلەن، شۇنداقلا مىنېرال ئوغۇتلارنى ئىشلەپ چىقىرىدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. مەركىزىي باشقۇرۇش پۇلتى. 2. ئىلغار ماشىنىست ئا. ئى. نوۋوسېلسكىي بىلەن تېخنولوگ ئا. ئى. كوشنارېۋ.

(قازتاگ).

بىلىم ـ پەن چېگرا بىلمەس

ئادالەتكە

ئاق يول!

1991 ـ ژىلى 19 ـ سېنتەبىر كۈنى كس ج ئى تىببىي پەنلىرى ئاكادېمىيەسى پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق ئونكولوگىيەلىك ئىلمىي مەركەزنىڭ مەخسۇس كېڭىشىنىڭ مەجلىسىدە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىنىڭ پۇخراسى ئادالەت قاسىموۋا تىببىيەت پەنلىرىنىڭ نامزاتى ئىلمىي دەرىجىسىنى ئېلىش ئۈچۈن **«باش ۋە بويۇندا پەيدا بولىدىغان ئىششىقلارنىڭ بەزى بىر تۈرلىرىنى داۋالاشتا رادىومودىفىكاتورلار تەتقىقاتى»** ماۋزۇسىدا دىسسېرتاتسىيە ياقلىدى. شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، ئالىمنىڭ تاللاۋالغان ماۋزۇسى ئاز ئۇچرايدىغان ۋە مۇرەككەپ ماۋزۇدۇر. چۈنكى ئېغىز ۋە تاماق راكلىرى بىلەن ئاغرىغان كىشىلەرنى داۋالاش ئىنتايىن قىيىن ۋە ئۈنۈمى ئاز. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىرغىچە قوللىنىپ كەلگەن ئۇسۇلدا داۋالاش بىمارنى قىيناپ، پىسخولوگىيەلىك جەھەتتىن زەرەر يەتكۈزەتتى.

مەن ئادالەت بىلەن دەسلەپكى قېتىم 1986 ـ ژىلى ئۇ خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدىن كس ج ئى غا، موسكۋا ئونكولوگىيەلىك ئىلمىي مەركەزگە تەجرىبە ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن چاغدا تونۇشقان ئىدىم. ئۇنىڭ بىلەن يېقىنلىشىش جەريانىدا ئادالەتنىڭ ئۆز كەسپىنى پۇختا بىلىدىغان، ژۇقۇرى دەرىجىلىك مۇتەخەسسىس ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا ئالدىغا قويغان مەخسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ھارماي ـ تالماي تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەيدىغانلىقىنى بايقىغانىدىم. ئادالەت ئانا تىلىدىن باشقا رۇس ۋە خەنزۇ تىللىرىنى مۇكەممەل بىلىدىكەن. شۇ چاغدىلا قاسىموۋانىڭ ئۆز بىلىمىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇش نىيىتىدە ئىكەنلىكىنى سەزگەنىدىم.

ئەمەلىيەت مېنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغىنىمدەك بولۇپ چىقتى. تەجرىبە ئالماشتۇرغان ئەينە شۇ بىر ژىل ئىچىدە بۇ ئۇيغۇر قىزىنىڭ ئىنتايىن تىرىشچانلىق پەزىلەتلىرىنى بايقىغان دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ ئونكولوگىيەلىك مەركەزنىڭ يېتەكچى ئالىملىرىمۇ ئادالەتكە ئىلمىي ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇشقا مەسلىھەت بېرىپتۇ.

بۇ مەسلىھەتنى قوبۇل قىلىپ، ئىلىمنىڭ مەشەققەتلىك يولىغا جۈرئەتلىك قەدەم تاشلاش ئاسان ئەمەس ئىدى. بىراق ئۆزىگە ئىشەنچ باغلىغان ئادالەت ئىلىمنىڭ جاپا ـ مەشەققەتلىك سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرىشكە بەل باغلىدى. ئۇزاق ۋاقىتلىق ئائىلىدىن ئايرىلىشمۇ ئۇنى ئۆز مەخسىتىدىن قايتۇرالمىدى.

ھەر قانداق دىسسېرتاتسىيە ئىشى ماۋزۇ تاللاشتىن باشلىنىدۇ. ئادالەتنىڭ ماۋزۇ تاللاۋېلىشىغا قازاقستانلىق ئالىملار، جۈملىدىن، ئىلمىي رەھبىرى قازاقستان كس ج پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىكى، پروفېسسور س. ب. بالمۇخانوۋ چوڭ ھەسسە قوشتى. ئالىمەگە تىببىيەت پەنلىرىنىڭ دوكتورى ئې. گ. ماتياكىن ئىككىنچى ئىلمىي رەھبەر بولدى. دىسسېرتاتسىيە ياقلىنىۋاتقان كۈنى ئۇ قاسىموۋا توغرىلىق توۋەندىكىلەرنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ئېيتتى. «ئۇ بىزدە تەجرىبە ئوتكۈزۈش مۇناسىۋىتى بىلەن بولغان چاغدا بىزنىڭ قانداق ئىشلەۋاتقانلىقىمىزنى كورۇپ، ئۆزى دىسسېرتاتسىيە ماۋزۇسىنى بەلگۈلىگەن ئىدى. شۇ چاغدا ئادالەتنىڭ تەتقىقات ئۈچۈن نەقەدەر ئېغىر ئاغرىقلار توپىنى تاللاۋالغانلىقىنى بايقىغان ئىدۇق. ئۇ ئاسپىرانتۇرىغا قوبۇل قىلىنغاندىن كېيىن ۋەتىنىگە قايتىپ بېرىپ، ئۈچ ژىل جەريانىدا ئاغرىقلارنى ئۆزى ئوپېراتسىيە قىلىپ، داۋالاپ، باي ماتېريال توپلىدى. بۇ جەريانىدا ھازىرقى زامان تىببىيەت پەنىنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىرىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلاندى.

1990 ـ ژىلى ئوكتەبىردە ئونكولوگىيەلىك ئىلمىي مەركەزگە ئىككىنچى قېتىم كەلگىنىدىن كېيىن ئا. قاسىموۋا يەتتە ئاي مابەينىدە بىزنىڭ بولۇمىمىزدە ماتېرىياللار ئۈستىدە ئىشلەپ، دىسسېرتاتسىيەسىنى يېزىپ تاماملىدى. مەن ھازىرغىچە مۇنداق ئاز ئۇچرايدىغان ئەھۋالنى كورۇپ باقمىغان ئىدىم. دىسسېرتاتسىيە ئىنتايىن ئېنىق تىل بىلەن يېزىلغان. ھەر بىر رۇس تىلىنى مۇكەممەل بىلىدىغانلارنى دىسسېرتاتسىيەنى ئادالەتكە ئوخشاش يېزىشقا دەۋەت قىلغان بولار ئىدىم!».

دېمىسىمۇ، ئالىم ناھايىتى ئاز ۋاقىت ئىچىدە ژۇقۇرى دەرىجىدىكى دىسسېرتاتسىيەنى يېزىپ چىقتى. بۇ كىمنى ھاياجانلاندۇرمىسۇن، كىمنى خوشال قىلمىسۇن!

ئىلمىي رەھبەرنىڭ سوزىدىن كېيىن ئالىملار ئا. قاسىموۋا ئەمگىكىنىڭ ھەقىقەتەن مۇۋاپپەقىيەتلىك چىققانلىقىغا يەنە بىر قېتىم كوز يەتكۈزدى.

دىسسېرتاتسىيەنى ھىمايە قىلىش مەجلىسىگە كېڭەش ئەزالىرىدىن باشقا ئخخجدىن كەلگەن ئاسپىرانتلارمۇ، خىتاينىڭ كېڭەش ئىتتىپاقىدىكى ئەلچىخانىسىنىڭ مائارىپ بويىچە ئاتتاشېسىمۇ، ئالمۇتا ۋە باشقا شەھەرلەردىن كەلگەن مېھمانلارمۇ قاتناشتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئالىمنىڭ ئەمگىكىدىن رازى بولۇشتى. دىسسېرتاتسىيەنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن سوز ئادالەت قاسىموۋاغا بېرىلگەندە، ئۇ يەنە بىر قېتىم ئۆز پىكرىنىڭ روشەن ئىكەنلىكىنى، دەلىللەر ئاساسىغا قۇرۇلغانلىقىنى، ئىلمىي جەھەتتىن ئىسپاتلانغانلىقىنى كورسەتتى. ئالىم ھەر بىر ئىلمىي يەكۈنىنى ئۆزى داۋالىغان ئاغرىقلارنىڭ داۋالاشتىن ئاۋۋالقى ۋە كېيىنكى ئەھۋالىنى كىچىك ئېكراندا كورسىتىش ئارقىلىق ئىسپاتلاپ ئۆتتى. دىسسېرتانت لەۋلىرى، ئاغزى راك كېسىلى بىلەن ئاغرىغان 154 بىمار ئۈستىدە ئېلىپ بارغان داۋالاش ئەھۋالىنى ۋە ئۇلاردىن چىقارغان خۇلاسىلىرىنى مىسال قىلىپ كەلتۈردى. تەتقىقات ئاغرىقلارنىڭ ئىككى توپى ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلغان. بىرىنچىسىدىن رادىومودىفىكاتورلارنى قوللىنىپ نۇر بىلەن داۋالاش ئىمكانىيەتلىرىنى ئۈگىنىش، ئىككىنچى توپ ئەنئەنىۋى نۇر بىلەن داۋالاش ئۇسۇلى. تەجرىبىلەردىن، سىناقلاردىن ئېلىنغان مەلۇماتلار ئالىمنىڭ شەخسىي كومپيۇتېردا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان بولۇپ، ئۇ ئىلمىي خادىمنى تەھلىل قىلىشنىڭ كەڭ ماتېرىياللىرى بىلەن تەمىنلىگەن. دىسسېرتانت ئاساسەن تىل، ئاستىنقى كالپۇك ۋە ئېغىز راكلىرىنىڭ ئېغىر شەكلىنى تەتقىق قىلىدۇ. مەلۇمكى، مۇنداق كېسەللەر تا ھازىرغىچە داۋالاپ بولمايدۇ دەپ قارىلىپ كەلگەن. شۇڭلاشقا ئۇلارغا ئانچە ئېتىۋارمۇ بېرىلمەتتى. مانا ئەندى بۇ يونىلىشتىمۇ دەسلەپكى مۇۋاپپەقىيەتلەر قولغا كەلدى.

رەسمىي ئوپپونېنتلار تىببىيەت پەنلىرىنىڭ دوكتورلىرى م. ئى. گاربۇزوۋ بىلەن ۋ. گ. شېنتال دىسسېرتاتسىيە ئىشىغا ژۇقۇرى باھا بەردى. ئۇلارنىڭ پىكرىگە قارىغاندا، ئا. قاسىموۋانىڭ ئەمگىكى نامزاتلىق دىسسېرتاتسىيە دەرىجىسىدىن ئېشىپ كەتكەن. دىسسېرتاتسىيەدە نۇر بىلەن داۋالاشنىڭ ئۆزىگە خاس ئۇسۇلى ئىشلەپ چىقىرىلغان. ئەمەلىيەتتىمۇ ئادالەت تەرىپىدىن كەشىپ قىلىنغان داۋالاشلار نەتىجىسى ئاغرىقلاردا پەيدا بولغان ئىششىقلار خېلە چاپسان كىچىكلىگەن.

ئوپپونېنتلار دىسسېرتانت ئەمگىكىنىڭ ئىلمىي ۋە ئەمەلىي مۇۋاپپەقىيەتلىرىنى خېلە كەڭ پىلاندا ئىزھار قىلىپ كورسىتىپ بەردى. ئۇلار پات ـ پاتلا «كىشىنىڭ زوقىنى قوزغايدۇ»، «ھەۋەس قىلسا ئەرزىيدۇ» دېگەن ئىبارىلەرنى تەكرارلاپ تۇردى.

دىسسېرتاتسىيەنى ياقلاش جەريانى بىرىم سائەتلا داۋام قىلدى، خالاس. بۇ يەرگە كەلگەن ئالىملار ئادالەتنىڭ پەن ساھاسىدا ياراتقان كەشپىياتىغا قىلچە گۇمانلانمىدى. بەش مىنۇتتىن كېيىن يوشۇرۇن ئاۋاز بېرىشنىڭ نەتىجىسى ئېلان قىلىندى. ھەممە بىر ئېغىزدىن ئا. قاسىموۋاغا تىببىيەت پەنلىرىنىڭ نامزاتى دېگەن ئىلمىي دەرىجىنى بېرىشنى لايىق تېپىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، شۇئار پۇخراسى موسكۋادا بىرىنچى قېتىم دىسسېرتاتسىيە ياقلىدى. موسكۋادا تۇنجى ئۇيغۇر قىزى راك كېسىلىنى داۋالاش بويىچە ئالىم نامىغا ئېگە بولدى.

ئادالەت ـ بەختلىك. يالغۇز ئۇلا ئەمەس، موسكۋادا ياشاۋاتقان ھەممە ئۇيغۇرلار ئوزىمىزنى بەختلىك ھېس قىلدۇق.

ئادالەت 1946 ـ ژىلى ئۈرۈمچىدە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ دادىسى مەشھۇر سەياسىي ئەرباپ ئەخمەتجان قاسىمىي ناھايىتى ياش، ئادالەت تېخى بوۋاق ۋاقتىدا قازا تاپتى. بۇ قىزنى مېھرىۋان، كويۇمچان ئانىسى ماھىنۇر خانىم تەربىيىلەپ قاتارغا قوشتى. ئادالەت ئۈرۈمچىدە ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ، بېيجىڭدىكى مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا چۈشتى. ئاتالمىش «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» ئۇنىڭ ئوقۇشىنى ئۈزۈپ قويدى. ئادالەت پەقەت 1973 ـ ژىلىلا شانخاي شەھىرىدىكى 2 ـ تىببىي ئىنستىتۇتنىڭ ستوموتولوگىيە فاكۇلتېتىغا چۈشۈپ، ئۇنى 1976 ـ ژىلى مۇۋاپپەقىيەتلىك تۈگەتتى ۋە ئۈرۈمچىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ ھازىرغىچە ئۈرۈمچىدە ئۆز مۇتەخەسسىسلىگى بويىچە ئىشلەۋاتىدۇ. ئادالەتنىڭ ئۈچ پەرزەندى بار. ئۇلارنىڭ ئىككىسى ئىنستىتۇتتا بىلىم ئېلىۋاتىدۇ.

مەن تالانتلىق ئالىم، ئەجايىپ ئىنسان ئادالەت قاسىموۋانى چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن ۋە ئۇنىڭ پەن ساھاسىدا تېخىمۇ ژۇقۇرى چوققىلارغا يېتىشىگە تىلەكداشلىق بىلدۈرىمەن.

پولات ئەخمەتوۋ،
فىزىكا ـ ماتېماتىكا پەنلىرىنىڭ نامزاتى.
موسكۋا شەھىرى.

ئابدۇرېشىت قاسىموۋ

ئالتۇن بوشۇككە سەپەر

گوزەل قەشقەر

كىرگىنىمدە سالام بېرىپ دەرۋازاڭدىن،
قۇچاق ئېچىپ قارشى ئالدىڭ مېنى، قەشقەر.
ھاياجاندا كوزدىن ئاقتى ئىسسىق يېشىم،
سېغىنغاچقا ژۈرىكىمدىن سېنى قەشقەر.
كورگىنىمدە شۇنچە ئىللىق جامالىڭنى،
خوشاللىقتا ژۈرەك ـ باغرىم يايراپ كەتتى.
ساپ ھاۋالىق بوستان، گۈلشەن باغلىرىڭدا
بۇلبۇللىرىڭ خەندان ئۇرۇپ سايراپ كەتتى.
داڭلىق ھېيتكا مۇنارىدا ئاغرا ـ سۇنەي
چېلىنغاندا غەزەللىرىڭ ياڭراپ كەتتى،
چۈشۈپ خۇشخۇي خەلقىڭ ئۇسسۇل
بەزمىسىگە،
خۇمارىدىن چىققىچە زەپ ئويناپ كەتتى.

دىلدا مېھىر ـ مۇھەببىتىم قايناق شۇنچە،
قامىتىڭگە تويماي ئۇزاق قاراپ كەتتىم.
تازىم قىلىپ تۇپرىقىڭغا قىلسام سەجدە،
دېگەن ئارزۇ ـ ئارمىنىمغا بۈگۈن يەتتىم.

مېۋىزارلىق باغلىرىڭدا سەيلە قىلىپ،
ئوز قولۇمدا ئۈزۈپ يېدىم ئانارىڭنى.
شېرىنىغا، غەزىلىمگە قېتىۋالدىم،
باغلىرىڭنى، باغۋىنىمنى، باھارىڭنى.

باتۇر ئوغلان، دانىشمەنلەر تۇققان دىيار،
سېنىڭ تارىخ ـ قىسمىتىڭنى بىلەر جاھان.
ھۈنەر ـ سەنئەت ئىلىم ـ ھېكمەت بوشۇگىسەن،
تەلىم ئېلىپ ئورلىمەكتە ياشلار ھامان.

كورە ـ كورە جامالىڭغا تويالمىدىم،
كوڭلى دەريا ئادەملىرى ئىناق قەشقەر.
ئەزەلدىنلا كورەشچان ھەم ئۇمۇتۋار سەن،
ئۆمەن دەريا كەبى دايىم ئويغاق قەشقەر.

تەلكىدىن ئۆتكەندە ...

چىققان چاغدا داۋىنىغا تەلكىنىڭ،
گوزەللىككە تويماي باقتى كوزلىرىم.
كۆيلىمەكچى بولغىنىمدا تاغلارنى،
دىلغا ناخشا بوپ يېزىلدى سوزلىرىم.
قەۋەت ـ قەۋەت بۈيۈك، مەغرۇر تاغلارنىڭ
چوققىلىرى كوككە بېرىپ تاقاشقان.
يامان كوزدىن ساقلىغاندەك قارىغاي،
ئۇنىڭ قۇدرەت ـ كۈچى كەبى ياراشقان.
مەن قارىسام ئىگىزلىكتىن زوق بىلەن،
ئانا يەرگە قىران مەغرۇر باقىدۇ.
تاغنىڭ ئويناق، كومۈچ سۈيى شاقىراپ،
جىلغىلاردا دولقۇنلىنىپ ئاقىدۇ.
باشلانغاندەك بولدى گويا تەنتەنە،
تۈشمۇ ـ تۈشتا بۇلبۇل ـ كاككۇك سايرىشىپ.
تاغ ئەركىسى بۇغا ـ مارال، جەرەنلەر
قالدى ئۇزاق كەينىمىزدىن قارىشىپ.

سايرام بويىدا

تازىم قىلىپ، سالام بەرسەم سايرام كول،
دولقۇنلىدى پاتمىغاندەك قىنىغا.
زەمزىمىنى ئىچتىم قېنىپ، ئۇچۇملاپ،
ھاياجاندا بېرىپ ئۇنىڭ بويىغا ...
ھەۋەس ـ زوقتا قاراپ كەڭرى ئەتراپقا،
ھاۋاسىدىن ژۇتۇپ نەپەس ئالدىمەن.
ناخشا ئېيتىپ، ئۈزۈپ ژۈرگەن ئاققۇشتەك،
كول قىزىغا ئاشىق بولۇپ قالدىمەن.
تاغ گۈلىدىن تىزىپ دەستە چىرايلىق،
دىلراباغا كويۇپ ـ يېنىپ تۇتتۇمەن.
كوزلىرىدىن ـ كوزلىرىمنى ئۈزەلمەي،
تەقەززا بوپ جاۋابىنى كۈتتۈمەن.
تۇپراق ـ سۇغا قىلىپ ماڭا تۇتتى ئۇ،
گۈل ئېچىلغان شۇ تۇپىنى پۇراڭ دەپ.
دولقۇنلاردا غۇلاچ تاشلاپ مەن كەبى،
ئاندىن، ژىگىت، جاۋابىنى سوراڭ، دەپ.

تەشەككۈرنامە

ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ئائېرودروم مەھەللىسىدە ئىستىقامەت قىلغۇچى ژىگىت بېشى توختاسۇن بېيشانوۋقا، ئاكتىۋىستلىرىمىز سېيتۋالدى يۇنۇسخوجايېۋقا، توختاخۇن ئىلاخۇنوۋقا، ھېبىبۇللا ئىزباقىيېۋقا، ئىبرايىمجان يولداشېۋقا، تۇيغۇن ئابدۇرۇسۇلوۋقا، ئەسەت ماشايېۋغا، تۇرسۇنبۇۋى سابىروۋاغا، خۇرشىدەم ئىمىنوۋاغا، ئايشەم باراتوۋاغا، ئانارخان باقىيېۋاغا، ئايىمقىز ئەخمەتوۋاغا، سەلىمەم مەمىروۋاغا،خاسىيەت ماشايېۋاغا «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا مۇشتىرى توپلاشقا پائال ئىشتىراك قىلغانلىقى ۋە ئۆتكەن ژىلقىغا قارىغاندا 50 نۇسخا ئارتۇق يازغانلىقى ئۈچۈن تەشەككۈر ئىزھار قىلىمىز.

«يېڭى ھايات» گېزىتى تەھرىراتى.

مىللەت تەغدىرىنى ئويلاپ

يېۋروپىدىكى بىخەتەرلىك ۋە ھەمكارلىق ئىنسان ئۆلچىمى بويىچە موسكۋا كونفېرېنسىيەسى ۋاقتىدا كس ج ئى دا ئۇزاق ژىللاردىن كېيىن دەسلەپكى قېتىم كۆچكەن ئۇيغۇرلارنىڭ تەغدىرى توغرىلىق ۋە شىنجاڭدىكى ئىنسان ھوقۇقىنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالى ھەققىدە سوز بولدى. ئەندى، ئالمۇتىدا يوشۇرۇن نەشىر قىلىنىدىغان «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى —71 ياشلىق **يۇسۇپبەك مۇخلىسى،** ئۆزىنىڭ پۈتكۈل ھاياتىنى ئوز خەلقىنىڭ ۋە ۋەتىنى— شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىنىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۈرەشكە بېغىشلىدى.

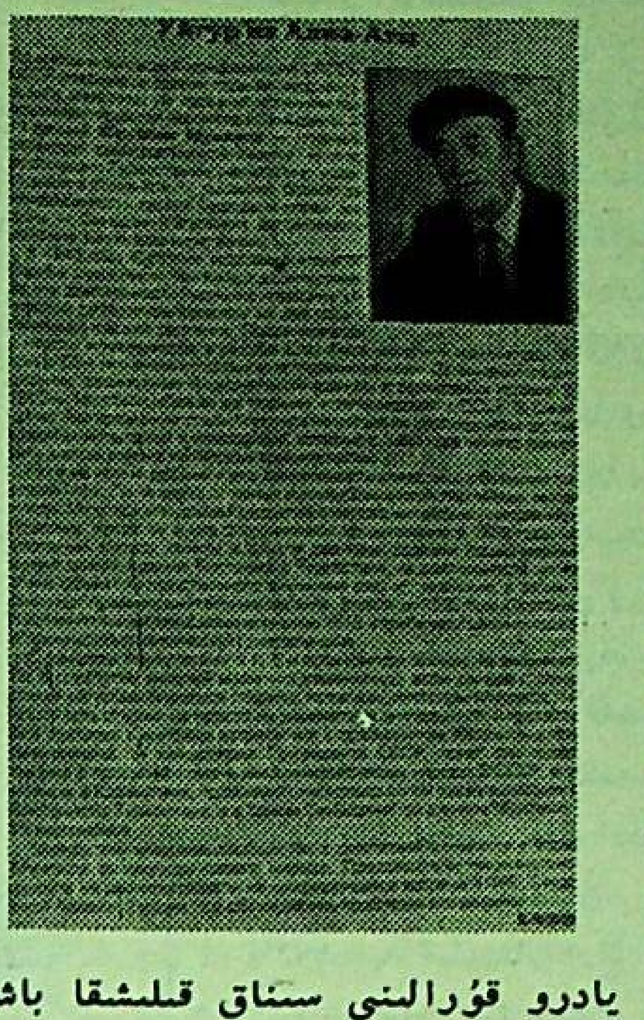

1943— ژىلى يۇسۇپبەك شىنجاڭدىكى جاڭ كەيشى ھوكۇمىتىگە قارشى كۈرىشىش كومىتېتىغا رەھبەرلىك قىلدى. ئەينە شۇ پائالىيىتى ئۈچۈن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ نامايەندىسى ئىككى ژىل گومىنداڭ زىندانلىرىدا ئازاپ چەكتى. كوممۇنىستلار ھاكىمىيەت ئۇستىگە كەلگەندىن كېيىنمۇ يۇسۇپبەكنىڭ تەغدىرىدە ھېچ نەرسە ئوزگەرمىدى. 50— ژىللارنىڭ ئاخىرىدا ئۇ يەنە تۈرمىگە تاشلاندى. ئۇنىڭغا مىللىي دۈشمەنلىكنى ئوۋج ئالدۇردى ۋە ئىسلامنى تەرغىپ قىلدى دېگەن ئەيىپ قويۇلدى. 1960— ژىلى يۇ. مۇخلىسى تۈرمىدىن بوشاپ، كس ج ئى غا مۇھاجىر بولۇپ چىقتى. ئەندى بۇ ۋاقىتتا شىنجاڭدا ئازاتلىق ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئاتمۇسفېرىدا يادرو سىناقلىرىنى ئوتكۈزۈشكىمۇ قارشى كۈرەش باشلاندى، خىتاي ھوكۇمىتى 1964— ژىلدىن باشلاپ بۇ رايوندا يادرو قورالىنى سىناق قىلىشقا باشلىغان ئىدى.

لېكىن يېڭى ۋەتىنىدىمۇ ئۇنىڭ پائالىيىتىگە چوڭ گۇماللىنىش بىلەن مۇناسىۋەت قىلىندى. ئىتتىپاقلىق ۋە جۇمھۇرىيەتلىك پارتىيە ئەمەلدارلىرىنىڭ پىكرىچە، يۇ. مۇخلىسى «كېڭەش— خىتاي مۇناسىۋەتلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى بۇزۇپ كەلگەن»، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ۋە ئۇنىڭ مەسلەكداشلىرى 1979— ژىلى مەخپىي گېزىت چىقىرىشنى ئۇيۇشتۇرۇپ ۋە ئىككى ژىلدىن كېيىن شەرقىي تۈركىستانى ئازات قىلىش مىللىي بىرلىك سېپىنى قۇرغان چاغدا ئۇلارنىڭ پائالىيىتى دەرھال جۇمھۇرىيەتلىك، شۇنىڭدىن كېيىن ئىتتىپاق ھوقۇق قوغداش ئورگانلىرىنىڭ جىددىي كوڭۇل بولۇش ئوبيېكتىغا ئايلاندى. تا 1985— ژىلغىچە يۇسۇپبەكنى دايىم ئالمۇتا دولەت بىخەتەرلىگى كومىتېتى باشقارمىسىغا چاقىرىپ تۇردى ۋە گېزىتنى يېپىشنى ھەم سەياسىي پائالىيىتنى توختىتىشنى تەلەپ قىلدى.

قايتا قۇرۇش ھەرىكىتى باشلىنىشى بىلەن ئۇنى ئەندى دولەت بىخەتەرلىگى كومىتېتىغا ۋە پروكۇراتۇرىغا چاقىرمايدىغان بولدى. لېكىن ھاكىمىيەت ئورۇنلىرىنىڭ ستراتېگىيەسىدە ئانچە ئوزگىرىش يۈز بەرمىدى: ئەگەر ئىلگىرى كېڭەش ئۇيغۇرلىرى بىلەن ئوچۇق كۈرىشىپ كەلگەن بولسا، ئەندى يۇ. مۇخلىسنىڭ سوزىگە قارىغاندا، يوشۇرۇن كۈرەشمەكتە. يەنى، ئۇلارنىڭ پائالىيىتىنى ۋە نارازىلىقلارلى زادى بايقىماسلىققا تىرىشماقتا. يۇسۇپبەكنىڭ قازاقىستان پرېزىدېنتى بىلەن ئۇچرىشىشقا بولغان بارلىق ئورۇنۇشلىرى ھازىرچە مۇۋاپپەقىيەتسىز بولۇپ كەلمەكتە. كس ج ئى پرېزىدېنتىنىڭ ئىدارىسىدا كوپ مىللونلۇق خەلققە ياردەم بېرىش ئىلتىماسى بىلەن يېزىلغان خەتلەر جاۋاپسىز ياتماقتا. كس ج ئى دا، ئاساسىي جەھەتتىن قازاقىستاندا بىر نەچچە يۈز مىڭلىغان شەرقىي تۈركىستانلىق— ئەندى شىنجاڭدا بولسا، 25 مىللون ئادەم ياشايدۇ.

ئەندى شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا دۇنيا جامائەتچىلىگى يۇ. مۇخلىسنىڭ ئوز خەلقىنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن بولغان كۈرىشىگە سەممىي مۇناسىۋەت قىلماقتا. مىللىي بىرلىك سەپ رەئىسىنى بىر نەچچە قېتىم گفج غا، سەئۇدىيە ئەرەبىستانىغا، تۈركىيەگە كونفېرېنسىيەلەر بىلەن ئۇچرىشىشلارغا تەكلىپ قىلدى، ئۇلاردا ئۇنىڭ ۋەتىنىنىڭ مۇئەممالىرى مۇھاكىمە قىلىندى.

ئا. چۇدودېيېۋ.

(«نوۋويې ۋرېمية» ھەپتىلىگى، 1991— ژىل، 42— سان).

* * *

قازاقستان ك س ج. «خىيان نابى» كورېي باللار ئانسامبلى ئوزىنىڭ تەشكىل قىلىنغان كۈنىدىن باشلاپ مۇتەخەسسىسلەر، تاماشىبىنلار تەرىپىدىن ياخشى ئىنكاسلارغا ئېگە بولغان ئىدى. مەزكۇر ئانسامبل «ھورمەت بەلگۈسى» ئوردېنلىق جۇمھۇرىيەتلىك كورېي تېاترى يېنىدا قۇرۇلغان.

سۈرەتتە: «خىيان نابى» كورېي باللار ئانسامبلىنىڭ سكرىپكىچىلىرى.

(قاز تاگ).

* * *

چەت ئەللەردىن خەۋەرلەر

نىكاراگۇئا ۋىتسې— پرېزىدېنتىنىڭ پىكرى

11— نويابىر كۈنى نىكاراگۇئانىڭ ۋىتسې— پرېزىدېنتى ۋىرخىلىئو گودوي ئوزىنىڭ پىكرىچە نىكاراگۇئا ئارمىيەسى ۋە پولىتسىيەسى رەھبەرلىرىنىڭ ئوتكەن ھەپتىنىڭ ئاخىرلىرىدا ساندىنوچىلار ئوپپوزىتسىيەسى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان تەرتىپسىزلىكلەرنى توختىتالمىغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوز لاۋازىملىرىدىن ئېلىپ تاشلىنىشى لازىم ئېكەنلىكىنى بىلدۈرگەن.

ۋ. گودوي رادىوغا بەرگەن ئىنتېرۋيۇسىدا مۇنداق دەپ بىلدۈرگەن. «نىكاراگۇئادا ئورۇن ئالغان ۋاقىئەلەرگە يان باسمىغان بولسىمۇ، لېكىن يول قويغان ھەربىي ۋە پولىتسىيە كۈچلىرىنىڭ ئالىي رەھبەرلىرى يوتكىلىشى لازىم».

نىكاراگۇئا پولىتسىيەسى رەھبىرىنىڭ بىلدۈرۈشىگە قارىغاندا، بىخەتەرلىك كۈچلىرى تېچ ئاھالە ئارىسىدا ئورغۇلغان ئادەملەرنىڭ قۇرۇۋان بولىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ، ساندىنوچىلارغا نىسبەتەن قاتتىق چارە كورمىگەن.

نېوناتسىستلارغا ھوكۇم چىقىرىلدى

دۈشەنبە كۈنى گېرمانىيەدە چېرنوبل ئاتوم ئېلېكتر ستانسىيەسىدە بولغان ھالاكەتتىن زىيان تارتقان كېڭەش باللىرى ۋاقىتلىق ياشىغان ستېتتاۋدىكى (شەرقىي گېرمانىيە) بىناغا ھوجۇم قىلىشقا قاتناشقان بەش نېوناتسىس 15 ئايغىچە بولغان مۇددەتكە تۈرمە جازاسىغا ھوكۇم قىلىندى.

ستېتتاۋدا بولۇپ ئوتكەن سوت مەجلىسى سابىق گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى تەۋەسىدە نېوناتسىسلارنىڭ چەت ئەل پۇخرالىرىغا ۋە قاچاقلىرىغا قارشى قىلغان جىنايەتلىرىنى دەسلەپكى قېتىم قاراپ چىقتى. چەت ئەل پۇخرالىرى بىلەن قاچاقلىرى بېسىل ھەر كۈنى دېگىدەك ياش نېوناتسىسلار تەرىپىدىن زورلۇق —زومبۇلۇققا دۇچار بولماقتا.

بۇنىڭدىن بىر نەچچە ئاي ئىلگىرى بېرلىننىڭ جەنۇبىدىن 250 كىلومېتر ژىراقلىقتا جايلاشقان ستېتتاۋدا كېڭەش باللىرى— چېرنوبلنىڭ قۇربانلىرى تۇرغان بىناغا ھەددىدىن ئاشقان لوكچەكلەر تاشلارنى ئاتقان. ئىككى نېوناتسىس بىناغا بېسىپ كىرگەن ۋە مەمۇرىي باشلىققا ھۇجۇم قىلغان. بەختكە يارىشا، باللاردىن ھېچ كىم زىيانغا ئۇچرىمىغان. مەزكۇر ئىش بويىچە سوت كومىسسىيەسىنىڭ رەئىسى رېيتېر ئاگېنتلىقىنىڭ مۇخبىرىغا خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، ھۇجۇم قىلغانلارنىڭ بىرى 15 ئايلىق تۈرمە جازاسىغا ھوكۇم قىلىنغان. تورتى 8 ئايدىن بىر ژىلغىچە تۈرمە جازاسىغا ھوكۇم قىلىنغان، ئىككىسى شەرتلىك جازالانغان ۋە يەنە بىرى جازا سۈپىتىدە ھەقسىز جەمىيەت ئىشلىرىدا ئىشلىتىلىدۇ.

شەرقىي تىموردىكى ۋاقىئەلەر

جاكارتىدىكى دېپلوماتىك مەنبەلەرنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، سېيشەنبە كۈنى خاتىرجەمسىز شەرقىي تىمور تەۋەسىدە يەنە پاجىە يۈز بەرگەن. دىلى مەمۇرىي مەركىزىدە بولۇپ ئوتكەن ماتەم مەراسىمىنىڭ ئىشتىراكچىلىرىغا ئەسكەرلەر ئوق ئاتقان. ئولگەنلەر بار. دىلىدىكى رەسمىي ۋەكىللەر ئوق ئېتىشىنىڭ ئورۇن ئالغانلىقى فاكتىنى تەستىقلىدى. لېكىن قۇرۇۋان بولغانلار سانىنى ئېنىقلاپ بېرەلمىدى. ئەندى دېپلوماتىك مەنبەلەر بولسا، قۇرۇۋانلار ناھايىتى ئورغۇن ئېكەنلىگىنى تەكىتلىمەكتە. چەت ئەللىك دېپلوماتىنىڭ سوزلىرىگە قارىغاندا، بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ھىندونېزىيە ھوكۇمرانلىقىنىڭ تەرەپدارلىرى ۋە دۈشمەنلىرى ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشتا شەرقىي تىمور تۇرغۇنىنىڭ ئولتۈرۈلگەنلىگى خاتىرىسىگە ئۇيۇشتۇرۇلغان ماتەم مەراسىمى ئىشتىراكچىلىرىغا قارىتىپ ئوق ئېتىلغان.

سەلەي چاققان سەيلىدە

سەلەي چاققان ئويىگە كەلگەن مېھماننى جوزىغا تەكلىپ قىلىپ:

— چاينىڭ قايىسى خىلىدىن كەلتۈرەي، ئاقچايمۇ، كوكچايمۇ ياكى سىنچايمۇ؟— دەپ سوراپتۇ.

ھاراقتىن ئۈمۈتۋار مېھمان جوزىدىكى ئاچچىق سەيگە نەزەر تاشلىغاندىن كېيىن:

— ئاقچايدىن ياخشىسى يوقتە، ئاغىنە،— دەپتۇ.

— شۇنداق، مەنمۇ يېقىندىن بېرى شۇنىڭغا ئادەتلىنىۋالدىم، ئوزەڭ نېمە ئىچسەڭ، مېھمىنىڭغا شۇنى بەر دېگەن ئېكەن،— دەپ مېھماننىڭ ئالدىغا بىر ئاپقۇر قايماقلىق ئەتكەن چاي قويۇپتۇ.

* * *

سەلەي چاققاننىڭ ئېلىپ-ساتارلىق يولىغا يېڭىدىن قەدەم قويغان تونۇشى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— سەمىرىپ كېتىۋاتىمەن، قانداق ئورۇقلىسام بولىدۇ، مەسلىھەت بەرسەڭ.

— يولى ئاسان،— دەپتۇ سەلەي چاققان ئۇنىڭغا جاۋابەن،— سەنمۇ ھېلىم «خام گۆشكە» ئوخشاش يايما بازىرىدا مېلىتسىيەگە تۇتۇلۇپ، ئىككىلا قېتىم 500 سومدىن جەرىمانە تولىسەڭ، ئورۇقلاپ، بورۇنقى ئەكسىڭگە كېلىسەن،— دەپتۇ.

ئىبراھىم سەيدۇللا.

تاشكەنت شەھىرى.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044 ئېپەك يولى كوچىسى، 50— ئوي 8— قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى: قازاقستان س س ج مىنىستىرلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر—69—86—33، مەسئۇل كاتىپ—50—86—33، سەياسىي-ئىجتىمائىي بولۇم 81— 86—33، ئىختىسات بولۇمى—06—86—33، ئەدەبىيات بولۇمى— 27—86—33، مەدەنىيەت بولۇمى— 01—92— 33.

زاكاز (3467) تىراژ 8250

«Йеңи хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйғур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства, г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

ПОГ-60

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى-روھىڭ سامان بولماس.

يېڭى ھايات

1991
يىل
16
نويابىر
شەنبە
№137
(3479)
باھاسى
4 تىيىن

گېزىت 1970-يىلى 1-يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېشەنبە، پەيشەنبە، شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي-سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى.

پرېزىدېنتلىققا بىردىن-بىر نامزات

قازاقىستان ئىسسج ئالىي كېڭىشىنىڭ 1991-يىلى 16-ئۆكتەبىردىكى «قازاقىستان ئىسسج پرېزىدېنتى سايلىمىنى بەلگۈلەش توغرىلىق» توختامىغا مۇۋاپىق 1991-يىلى 10-نويابىردا قازاقىستان ئىسسج پرېزىدېنتلىقىغا كۆرسىتىلگەن نامزاتلارنى رويخەتكە ئېلىش قەرەلى ئۆتكەندى.

قازاقىستان ئىسسج پرېزىدېنتىنى سايلاش بويىچە مەركىزىي سايلام كومىسسىيەسىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە بەلگۈلەنگەن تەرتىپتە رويخەتكە ئېلىنغان ۋە جۇمھۇرىيەتلىك ئورگانلارغا ئېگە سەياسىي پارتىيەلەردىن، كەسپىي ئىتتىپاقلاردىن ۋە باشقا جەمئىيەت بىرلەشمىلىرىدىن، شۇنداقلا ئەمگەك كوللېكتىۋلىرىدىن ۋە سايلىغۇچىلار يىغىنلىرىدىن قازاقىستان ئىسسج پرېزىدېنتلىقىغا نامزات قىلىپ كۆرسەتكەن ن. ئە. نازاربايېۋتىن باشقا نامزاتلارنى كۆرسىتىش توغرىلىق ھۆججەتلەر كېلىپ چۈشمىگەن.

ئوكرۇگلۇق سايلام كومىسسىيەلىرىدە سايلام بيۇللېتېنلىرىنى تەييارلاشقا كىرىشىش تەكلىپ قىلىنىدۇ.

(قاز تاگ).

چېچېن — ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدىكى ۋەزىيەت

موسكۋا، (تاس-س). ئەگەر روسسىيە چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدە قانۇنىيلىقنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن كۈچ قوللانمايدىغان بولسا، پۈتكۈل كاۋكاز كۆتۈرۈلىدۇ، — ئىسسج ئى خەلق دېپۇتاتى ۋىكتور ئالكسنىس تاس-س مۇخبىرىغا بەرگەن ئىنتېرۋيۇسىدا شۇنداق قەتئىي بىلدۈرۈش قىلدى. «ئىتتىپاق» دېپۇتاتلار توپى-يېتەكچىلىرىنىڭ بىرى روسسىيە پرېزىدېنتىنىڭ مەۋقەسىنى، دەل ئېيتقاندا — ئۇنىڭ چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدە پەۋقۇلاددە ھالەتنى جارىي قىلىش توغرىلىق پەرمانىنى ئوچۇقتىن-ئوچۇق قوللاپ-قۇۋۋەتلىگەن دەسلەپكى ئەھۋال مۇشۇ بولسا كېرەك.

ھەربىي ئادەم بولغانلىقتىن ۋىكتور ئالكسنىس قورال ياردىمى بىلەن توقۇنۇشنى ئاز قان تۆكۈپ توختىتىشقا بولىدۇ، دەپ ھېسابلايدۇ. بولمىسا بىر-ئىككى ئايدىن كېيىن، جۇمھۇرىيەتتىكى ۋەزىيەت نازارەت قىلغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەن چاغدا ۋە كۆپلىگەن باشقا مەسىلىلەرنى پەيدا قىلغان ۋاقىتتا تېخىمۇ كۆپ قان تۆكۈلىدۇ. «ئۇ چاغدا كاۋكازدا ئۇرۇش مۇقەررەر بولىدۇ، — دېدى ئىسسج ئى خەلق دېپۇتاتى، — كېيىن بۇ ۋاقىئەلەر تاتارىستان، باشقۇرتىستان ۋە ياقۇتىستاننىمۇ ئۆز دائىرىسىگە ئالىدۇ.

«ئىتتىپاق» توپى ئاكتىۋىستىدىن پەرىق قىلغان ھالدا، «دېموكراتىك روسسىيە» تەرەپدارى، رككفسج خەلق دېپۇتاتى ۋىكتور شېينىس بورىس يېلتسىن چىقارغان پەرماننى خاتالىق دەپ ھېسابلايدۇ.

— مېنى ئىتتىپاقنىڭ، ئەندى روسسىيەنىڭمۇ پارچىلىنىشى تەشۋىشلەندۈرىدۇ، — دېدى ئۇ تاس-س مۇخبىرىغا، — لېكىن ئىسسج ئى پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ دۇنياۋى ئىختىسات ۋە خەلقئارا مۇناسىۋەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي خادىمى سۈپىتىدە، ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى بىلەن ئۇزۇن يىل شۇغۇللىنىۋاتقان ئادەم سۈپىتىدە مەن مەركىزىي ھاكىمىيەت ئورۇنلىرىنىڭ مەيلى تەرەققىيپەرۋەر ياكى رېئاكسىيون بولسۇن، ھەر قانداق مىللىي ھەرىكەتلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىشى كۆپلىگەن ئەھۋاللاردا قويۇلغان مەخسەتكە ئېلىپ كەلمەستىن، ئادەملەرنىڭ قۇربان بولۇشىغا ئېلىپ كېلىدۇ، — دەپ تەكىتلەيمەن،

شۇكۈلاشقا ۋىكتور شېينىس روسسىيە ئالىي كېڭىشى مۇنبىرىدىن چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدە قىلىپلاشقان ۋەزىيەتتە پەۋقۇلاددە ئۇسۇللار بىلەن تەرتىپنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس دەپ دەلىللىدى ۋە پەقەت سەياسىي ئۇسۇللار بىلەن مەسىلىنى ھەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

ئەندى «تاغ قانۇنلىرىنى» دەرسلىكلەردىن ئەمەس، بەلكى ئەمەلىيەتتە ئۆگەنگەن ئادەمنىڭ پىكرى. ئۇ چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدە يەتتە يىل تەرگەۋچى بولۇپ ئىشلىگەن، ئۇ — روسسىيە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى ئاندرېي دونايېۋ، ئۇ رككفسج ئالىي كېڭىشى رىياسىتى، روسسىيە پارلامېنتى توقۇنۇشلۇق ۋەزىيەتنى توختىتىش ئۈچۈن كۆرگەن بارلىق چارىلەرنى قانۇنىي دەپ ھېسابلايدۇ. ئۇنىڭ تەكىتلىشىچە، ئەگەر گېنېرال دۇدايېۋنى ئىلگىرى چېچېنلەرنىڭ 30 پروتسېنتى قوللاپ-قۇۋۋەتلىسە، ھازىر ئۇنىڭ تەرەپدارلىرىنىڭ سانى كۆپەيدى. «شۇنداق بولسىمۇ دۇدايېۋنى چېچېن جۇمھۇرىيىتىنىڭ باشلىقى سۈپىتىدە ئېتىراپ قىلىش توغرىلىق گەپ بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس»، — دەپ بىلدۈردى مىنىستىر تاس-س مۇخبىرىغا.

ھازىر ھەممىگە مەلۇمكى، رككفسج ئالىي كېڭىشى چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتى تېررىتورىيەسىدە پەۋقۇلاددە ھالەتنى جارىي قىلىش توغرىلىق روسسىيە پرېزىدېنتىنىڭ پەرمانىنى تەستىقلىمىدى. ئۇ يەردە بولسا ۋەزىيەت ئېغىر پېتى قالماقتا.

قىسقا خەۋەرلەر

13-نويابىر كۈنى كرېملدا مەملىكەت پرېزىدېنتى مىخائىل گورباچېۋ ئىسسج ئى كەسپىي ئىتتىپاقلىرى ئومۇمىي كونفېدېراتسىيەسىنىڭ ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى.

ئىسسج ئى كەسپىي ئىتتىپاقلىرىنىڭ ئومۇمىي كونفېدېراتسىيەسىنىڭ رەھبىرى كەسپىي ئىتتىپاقلار ئەزالىرى نامىدىن، ئەگەر ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش توغرىلىق ھۆججەتلەر ئەڭ يېقىنقى ۋاقىتلار ئىچىدە قوبۇل قىلىنمىسا، ئۇ چاغدا كەسپىي ئىتتىپاقلار تەكلىپ قىلىنغان ئىسلاھاتلارنى قوللاپ-قۇۋۋەتلىمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى. مۇنداق تەغدىردە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ۋاقىئەلەرگە مۇناسىپ ئىنكاس قىلىش، قولدا بار بارلىق ۋاستىلەردىن پايدىلىنىش ھوقۇقىنى قالدۇرىدۇ.

* * *

جاخاردۇدايېۋ كېڭەش ۋە چەت ئەل ژۇرناللىستلىرى ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلگەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە سۇۋېرېن چېچېن جۇمھۇرىيىتىنى، ئۇنىڭ قانۇنىي سايلانغان پارلامېنتىنى ۋە پرېزىدېنتىنى ئېتىراپ قىلغاندىلا، روسسىيە ئۇلار بىلەن تەڭ ھوقۇقلۇق مۇزاكىرىلەرنى يۈرگۈزۈشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى.

* * *

ئۇكرائىنا باش مىنىستىرىنىڭ مەتبۇئات خىزمىتى گويا ئۇكرائىنا ئالىي كېڭىشىنىڭ رەئىسى لېئونىد كراۋچۇكنىڭ ئۇكرائىنا ئاخچىسىنى چىقىرىشقا كانادىنىڭ «كانادىيەن بانكنوت» شىركىتى بىلەن شەرتنامىنى ئىمزالىغانلىقى توغرىلىق خەۋەرنى رەت قىلدى.

ل. كراۋچۇك كانادىدا بولغان ۋاقتىدا «كانادىيەن بانكنوت» شىركىتى بىلەن ھېچ قانداق ھۆججەتنى ئىمزالىمىغان. ئۇنىڭ بىلەن ئۇكرائىنىنىڭ تاشقى ئىختىسادىي ئالاقىلار مىنىستىرى ۋالېرىي كراۋچېنكو پەقەت شۇنداق نىيەت توغرىلىق پروتوكولنى ئىمزالىغان، خالاس.

(تاس-س).

سېلىقلار مەئنىي قىلىندى

ئىسسج ئى باجخانا كومىتېتى چەت ئەللەردىن ئەڭ زۆرۈر تاۋارلارنى كىرگۈزۈشكە بولغان توسالغۇلۇقنى ئېلىپ تاشلىدى. ئوزۇق-تۈلۈك، دورا-دەرمەك، ئوزۇق-تۈلۈك سانائىتى جابدۇقلىرىنى، خام ئەشيا، يېنىك سانائەت ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن ماتېرىياللارنى، فېرمېرلار ئۈچۈن جابدۇقلارنى ئىمپورت قىلىشقا سېلىنىدىغان سېلىقلار بىلەن باجلار مەئنىي قىلىندى.

ۋاستىچىلىق پائالىيىتىدىمۇ چەكلىمىلەر ئېلىپ تاشلاندى: ھازىر ھەر قانداق كارخانىلار بىلەن تەشكىلاتلار ئۆز ئېھتىياجى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى شۇنداقلا ئىچكى بازاردا كېيىنكى پۇلغا سېتىشى ئۈچۈنمۇ تاۋارلارنى چەت ئەللەردىن كىرگۈزۈشى مۇمكىن. قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر چەت ئەلدىن ئېلىنغان سوغىلارغا، شەخسىي پايدىلىنىشى بۇيۇملىرىغا، شۇ جۈملىدىن، شۇنداقلا ئاۋتوموبىللارغا سېلىق سېلىنمايدۇ. خەلقئارا پوچتا پوسىلكىلىرىنى ئېلىش-ئەۋەتىش تەرتىۋى تولۇق ئۆزگەرتىلدى. بۇنىڭدىن كېيىن قائىدە بويىچە، «ئۇ ياققا ۋە ئۇ ياقتىن بۇ ياققا» سېلىنىدىغان پوسىلكىلار ئېچىلمايدۇ. ئاۋش پۇلغا 40 دوللارغىچە بولغان پوسىلكىلار سېلىقسىز ئۆتكۈزۈلىدۇ. بۇ چەت ئەللەردە قوبۇل قىلىنغان نورمىدىن ئىككى-ئۈچ ھەسسە ئېشىپ كېتىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا مەملىكەتتىن خەلق ئىستېمال تاۋارلىرىنىڭ ئايرىم تۈرلىرىنى ئېلىپ چىقىشقا ئۇنىڭ نەرقىدىن 300 پروتسېنتتىن 600 پروتسېنتقىچە باج سېلىقىنى سېلىش جارىي قىلىنىدۇ. ئىلگىرى ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئېلىپ چىقىشقا مەنئىي قىلىنغان ئېدى، مۇنداق تاۋارلاردىن پەقەت 300 سوملۇق ئېلىپ كېتىش مۇمكىن.

(تاس-س).

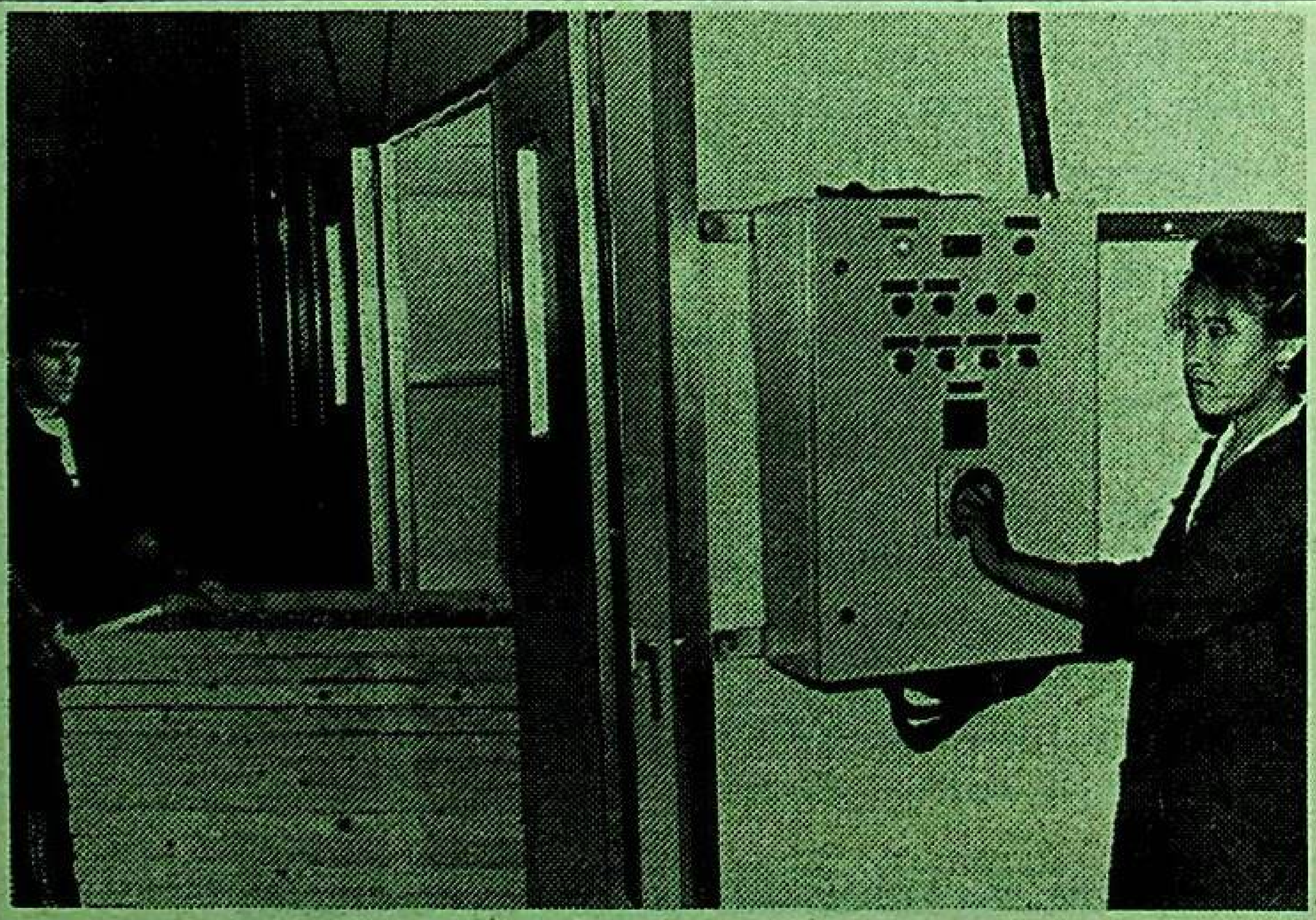

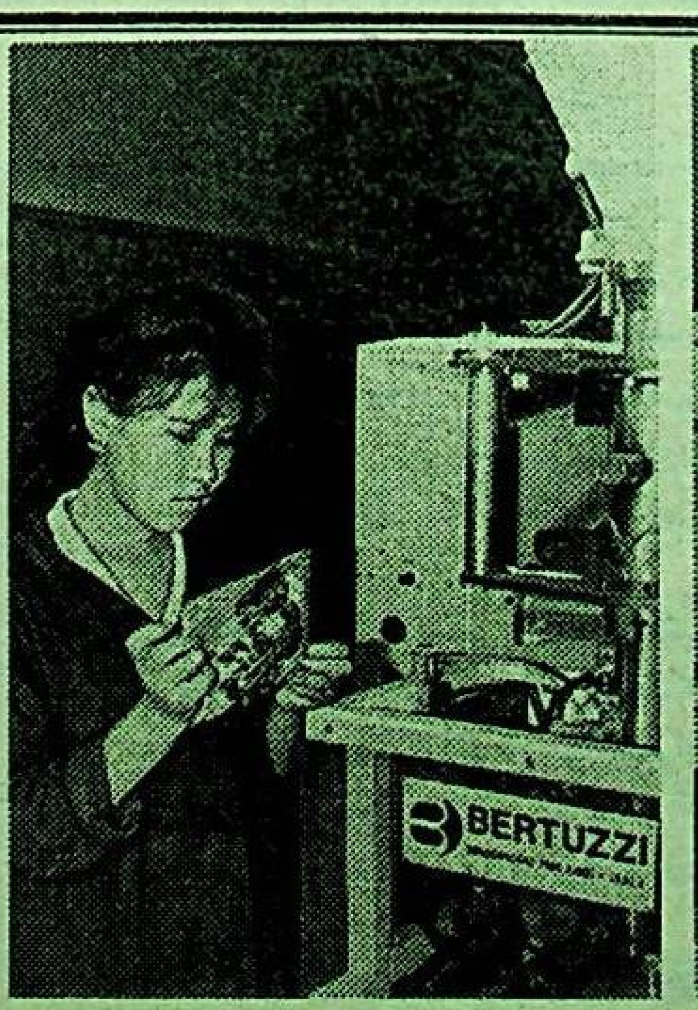

سېلىنوگراد ۋىلايىتى. «ۋارېچنىي» سوۋخوزىدا يېزا ئىگىلىكى مەھسۇلاتىنى ياغلىۋاشتىن ئىشلەيدىغان سېخ ئېچىلدى، ئۇنىڭغا ئىتالىيە فىرمىسىنىڭ جابدۇقلىرى ئورنىتىلغان.

سۈرەتلەردە: 1. ئوپېراتور ل. مېسسېر. 2. ئوپېراتور گ. ئوماروۋا مەھسۇلات قاچىلاش سۈپىتىنى تەكشۈرمەكتە. 3. ئوپېراتورلار خ. داۋلېتوقايېۋ بىلەن گ. ئوماروۋا قۇرۇتۇش شكاۋىنى ئىشقا تەييارلىماقتا.

(قاز تاگ).

پەقەتلا تاكتىكا ئۆزگەرمەكتە

خىتاي ئىنسان ھوقۇقلىرى توغرىلىق «ئاق كىتاپنى» ئەشىر قىلدى

مانا بىر نەچچە كۈندىن بۇيان خىتاينىڭ بارلىق مەركىزىي گېزىتلىرى ئىنسان ھوقۇقلىرى توغرىلىق كەڭ دائىرىلىك «ئاق كىتاپنىڭ» (45 مىڭ ھەرپلىك) تولۇق تېكىستىنى باسماقتا. ئۇ خ‌خ‌ج دولەت كېڭەشىنىڭ ئەخبارات بولۇمى تەرىپىدىن ئەشىر قىلىنغان.

خ‌خ‌ج دولەت كېڭەشىنىڭ بۇ بولۇمى تېخى يېقىندىلا ئىشلەشكە باشلىدى ۋە ئوز ۋەزىپىسىنى دۇنياۋى بىرلەشمىدە «خىتاينىڭ ئوبرازىنى ياخشىلاش»، ھەم مەملىكەتتە يۈز بېرىۋاتقان جەريانلارنى چۈشەندۈرۈشكە ياردەم بېرىشتىن ئىبارەت دەپ بىلمەكتە. بايقىغۇچىلارنىڭ پىكرىچە، كوپلىگەن مىنىستىرلىكلار بىلەن ئىدارىلەرنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى ئۇستىدە ئۇزاق ۋاقىت ئىشلىگەن مەزكۇر ھوججەتنىڭ پەيدا بولغانلىقى فاكتى: خىتاينىڭ ئوز تاكتىكىسىنى ئوزگەرتىۋاتقانلىقىدىن دالالەت بېرىدۇ.

تېخى يېقىندىلا ئىنسان ھوقۇقلىرى مۇئەممىاسى «بۇرژۇئازىيە كونسېپسىيەسى»، «گېگېمونلۇق قۇرالى» دەپ جاكالىنىپ كەلگەن ئېدى. لېكىن ئوتكەن ئىككى ژىلدىن باشلاپ، رەسمىي شەخسلەر ۋە ئۇزئۆزى دەرىجىلىك چەت ئەللىك مېھمانلار بىلەن بۇ ماۋزۇغا بولغان مۇنازىرىلەرگە نىسبەتەن خېلە مايىللىق بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشقا باشلىدى. بېيىل ئىيۇلدا بىر توپ ئىنسان ھوقۇقىنى ھىمايە قىلغۇچىلار رەسمىي دېلېگاتسىيە ھوقۇقىدا دەسلەپكى قېتىم كەلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن باشقىلار كېلىشكە باشلىدى. توغرا، خىتايدا ئىش ئۇچۇن ئىبەتتىكى جاۋالاش ھەرىكەتلىرى توغرىلىق) ئىنسان ھوقۇقلىرىغا خىلاپلىق قىلىش ھادىسىلىرى توغرىلىق ئېيتىلغان ئاۋسترالىيە گۇرۇپپىسىنىڭ دوكلادىنى خىتاي ھوكۇمىتى رەت قىلدى. لېكىن مۇزاكىرىلەر باشلاندى. ئوتكۇزۇلگەن رەسمىي بەھسلەر: ئىنسان ھوقۇقلىرى توغرىلىق قانۇنلار پۇخرالارغا ئاساسىي ئەركىنلىكلىرىنى كاپالەتلەندۈرۈشى لازىم دېگەن نوي-پىكىرنى تىنجىتتى.

مانا شۇنىڭدىن كېيىن خىتاينىڭ جاۋابى بېرىلدى. «ئاق كىتاپ» يەنە بىر قېتىم: خىتاي ئۇچۇن ئەڭ ئەھمىيەتلىك ۋال - تاماق، كىيىم - كېچەك، باشپانا ھەممىدىن ئەۋۋەل دېگەن كونا مەۋقەنى تەستىقلىدى. دولەت كېڭىشى ئەخبارات بولۇمىنىڭ باشلىقى جۇمۇچىي شىنخۇا ئاگېنتلىقىغا قىلغان بىلدۈرۈشىدە تەكىتلىشىچە قارىغاندا، خىتاي خەلقى يۈزلىگەن ژىللار مابەينىدە ئەينە شۇ ھوقۇق ئۈچۈن كۈرەشكەن. جاھانگىرلار تەجاۋۇزلۇغى، فېودالارنىڭ ۋە بيۇروكراتىك كاپىتالىنىڭ زۇلۇمى ئۇزاق دەۋر گىچە ئادەملەرنى ھاياتقا بولغان ھوقۇقتىن مەھرۇم قىلىپ كەلدى، ئەلدى ئىنسانىنىڭ باشقا ھوقۇقلىرىنى بولسا تامامەن قولغا كەلتۈرۈشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئېدى. سەياسىي خەرىتىدە خ‌خ‌ج پەيدا بولغاندىن كېيىنلا مىللەت مۇستەقىللىككە ئېگە بولدى، ئەر كۆچلۈك سىستېمىسى يوقىتىلدى ۋە ئۇ خەلققە پۇخرالىق ھوقۇقلىرىدىن رېئال پايدىلىنىش ئىمكانىيىتىنى بەردى.

لېكىن، دەپ داۋام قىلدۇ جۇمۇچى، ھەقىقەت شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، دۇنيا ئاھالىسىنىڭ 22 پروتسېنتىنى ئاماقلاندۇرۇش ۋە كىيىندۈرۈشى لازىم بولغان بۈگۈنكى خىتايدا سەييارىمىزنىڭ دېھقانچىلىق قىلىدىغان يېرىنىڭ ئاران 7 پروتسېنتىغا ئېگە بولغان ھالدا موجۇت بولۇشقا بولغان ھوقۇق ئىلگەركىدەكىلا بارلىق باشقا ھوقۇقلاردىن ئۇستۇن تۇرىدۇ. چۇلكى خىتاي- تەرەققىي ئېتىۋاتقان مەملىكەت، ئۇنىڭ دولەت قۇدرىتى چەكلىك، ئىنتىسات ۋە خەلقىنىڭ تۇرمۇش دەرىجىسى تېخى خېلە توۋەن دەرىجىدە تۇرىدۇ. يەنە كېلىپ ئوموميۈزلۈك تېچلىق- بۇ تېخىچىلا ژىراق ئىدېئال دۇر. مىللىي بېخەتەرلىككە ۋە موجۇت بولۇش ھوقۇقىغا تېخىچىلا تۇرۇشلار ۋە تەبىي ئاپەتلەر خوۋۇپ تۇغدۇرماقتا. شۇنىڭ ئۇچۇن خىتاي خەلقىنىڭ ئەڭ چوڭ خائىشى- بۇ مىللىي تۇراقلىقلىقنى ساقلاپ قېلىشتىن ۋە كۈچ- قۇۋۋەتنى سوتسىالىستىك زامانىۋىيلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا جەملەشتىن ئىبارەت. ھوججەتنىڭ ئاساسىي يونىلىشى ئەينە شۇنداق.

ئۇنىڭدا مۇنداق پىكرمۇ روشەن بايقىلىدۇ: ئىنسان ھوقۇقلىرى مۇئەممىاسى سەياسىي مەخسەتلەردە پايدىلىنىلماقتا، بىر مەملىكەتنىڭ ئىدېئولوگىيەسى يەنە بىر مەملىكەتكە تېڭىلماقتا. بۇ ھادىسىدە مۇئەممىا كۈچ قوللىنىش سەياسىتىنى نامايىش قىلىشقا، باشقا مەملىكەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا ئايلانماقتا. «ئاق كىتاپ» ئۇقتەئىي نەزىرىدىن، دۇنياۋى بىرلەشمىنىڭ ئارىلىشىشى ئۇچۇن پەقەت ئىنسان ھوقۇقلىرىغا ئىنتايىن قوپال خىلاپلىق قىلىش ھادىسىلىرىلا ئاساس بولىشى مۇمكىن، ئۇلارنى مۇستەملىكىچىلىك، ئىرقچىلىق، چەت ئەل تەجاۋۇزى ۋە باسقۇنچىلىق، ئاپارتېيد، ئىرقىي كامسىتىش، ئاممىۋىي قىرغىنچىلىق، قۇللار سودىسى، خەلق ئارا تېررورلۇق تەشكىلاتلار تەرىپىدىن ئىنسان ھوقۇقىغا جىددىي خىلاپلىق قىلىشلارنى ئېلىپ كېلىدۇ.

«ئاق كىتاپنىڭ» مونۇ يونىلىشمۇ قىزىقارلىقتۇر. دۇنياۋىي تۈزۈلۈشنىڭ يېڭى مودېلى پەيدا بولماقتا. لېكىن دۇنيادا ئىلگەركىگە قارىغاندا تېخىمۇ خاتىرجەمسىزلىك بولماقتا. گېگېمونىزم ۋە كۈچ قوللىنىش سەياسىتى تېخىچىلا تېچلىققا ۋە تەرەققىياتقا تەھدىت سالماقتا، ئەندى مۇنداق شارائىتتا خىتاي پۈتكۈل دۇنياۋىي بىرادەرلىك بىلەن بىرلىكتە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنسان ھوقۇقلىرىنى ۋە ئاساسىي ئەركىنلىكلىرىنى ھىمايە قىلىش بويىچە ئىدېيەسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۇستىدە ئىشلەشكە تەييار.

بېجىندىكى كوپلىگەن دىپلوماتلارنىڭ پىكرىچە، «ئاق كىتاپ»- ئىنسان ھوقۇقلىرىغا مۇناسىۋەت قىلىش بويىچە خىتاي مەۋقەسىدە ئالغا تاشلانغان يېڭى قەدەم بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، مەسىلەن ئاما مۇنداق دەلىل ئىنشەنسىز كورۇنىدۇ: خ‌خ‌ج‌نىڭ بېمەت دىكى ھوقۇقلىرى پەقەت 1971-ژىلىلا ئەكسىگە كەلتۈرۈلگەنلىكتىن، مەملىكەت 1966- ژىلى قوبۇل قىلىنغان ئىنسان ھوقۇقلىرى بويىچە خەلقئارا كونۋېنسىيەلەرگە ئەمەل قىلىشى مەجبۇر ئەمەس. ئىنسان ھوقۇقلىرىغا نىسبەتەن ياندىشىشتىكى قوش ستاندارت توغرىلىق تېزىسمۇ نارازىلىق پەيدا قىلىدۇ. جۇمۇچى شىنخۇا ئاگېنتلىقىغا قىلغان بىلدۈرۈشىدە: تارىخىي شەرت- شارائىت، مىللىي ۋە مەدەنىي ئەنئەنىلەر، مەنىۋىي قەدرىياتلار ھەر خىل بولغان مەملىكەتلەردە ئىنسان ھوقۇقلىرىغا ياندىشىشتا بىر پۈتۈن ئولچەم بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، دەپ چىڭ تۇرغان. بۇنىڭدىن ئىنسان ھوقۇقلىرىغا نىسبەتەن ھەر خىل چۈشەنچە ۋە ھەر خىل تەلەپ كېلىپ چىقىشى كېرەك.

«ئاق كىتاپنى» ئەشر قىلىش ۋاقتى، ئەتىمالىم، تەسەدىپى تاللاپ ئېلىنمىغان بولسا كېرەك. ھوججەت ئەتىيازدا ئامېرىكا كونگرېسسىدا بۇ ماۋزۇ مۇنازىرىلەر ئوبيېكتىغا ئايلانغان چاغدا پەيدا بولۇشى كېرەك ئېدى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ يەردە خىتايغا سودىدا ئەڭ ژۇقۇرى ئىمتىيازلارنى بېرىش مۇددىتىنى نوۋەتتە ئۇزارتىش توغرىلىق مەسىلە ھەل قىلىنىۋاتاتتى. لېكىن، پرېزىدېنت بۇش بەزى بىر كونگرېسس ئەزالىرىنىڭ قارشى بولۇشىغا قارىماي ئەڭ ئۇستۇن ئىمتىيازلار مۇددىتىنى يەنە بىر ژىلغا ئۇزارتىش قارارىنى قوبۇل قىلغاندا، «ئاق كىتاپنى» ئەشر قىلىشقا خىتايلار ئالدىرىماسلىقنى قارار قىلدى. ئۇنىڭ بېسىلىشىنى نويابىرنىڭ ئوتتۇرىدا ئاقش دولەت كاتىبى بېيكېرنىڭ خىتايغا قىلىدىغان سەپىرىگە توغرا كەلتۇرۇلدى، خىتايلار بۇ سەپەر بىلەن 1989- ژىلى تيەنئەنمىن مەيدانىدا پاجە بولۇشتىن ئىلگىرى بېجىن بىلەن ۋاشىنگتون ئوتتۇرىسىدا موجۇت بولغان مۇناسىۋەتلەر دەرىجىسىگە قايتىش ئۈمۈتىنى باغلاشتۇرماقتا.

«ئاق كىتاپتا» خىتاي بىلەن غەرب ئوتتۇرىسىدا تالاش- تارتىش ماۋزۇسى بولۇپ ھېساپلىنىدىغان بارلىق پۇنكتلار بويىچە ئەخبارات بېرىلگەن. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا دىنىي ئېتىقات ئەركىنلىكى، ئائىلىنى پىلانلاش سەياستى، سەياسىي ھوقۇقلار، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھوقۇقلىرى، شۇ جۇملىدىن تىبەت مۇئەممىاسى ئوخشاش مۇئەممالار بار. جۇملىدىن، خىتايدا سەياسىي مەھبۇسلار يوق، دېگەن مۇنداقمۇ تېزىس بار. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا كوپلىگەن شاھىتلار مۇئەممانى كۆن تەرتىۋىدە قالدۇرۇپ، ئۇنى رەت قىلماقتا.

مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، خىتاي تاكتىكىنى ئوزگەرتمەكتە، ھازىر ئىنسان ھوقۇقلىرى توغرىلىق ئوچۇق ئېيتماقتا. كامپانىيەنىڭ ئوزىمۇ دۇنياۋىي جامائەتچىلىك پىكرىگىلا ئەمەس، بەلكى ئوز ئاھالىسىغىمۇ قارىتىلغان، ئۇلارنى: پۇخرالار ھوقۇقى مۇئەممىاسىنى خىتاينىڭ ئوز ئالاھىدىلىگىگە ئېگە شارائىتىغا ئاساسلانغان ھالدا، تارىخىي ئىستىقبالدا قاراش كېرەك ئېكەنلىكىگە ئىشەندۈرمەكتە.

يۇ. ساۋېنكوۋ،

تاسس مۇخبىرى.

كەسپكە باغلانغان مېھىر

ئەرشىدىن نىزاموۋنىڭ ئىش پائالىيىتى ئۇنىڭ 1954- ژىلى ياركەنت پېداگوگىكىلىق بىلىم يۇرتىنى تاماملاپ، ئۇيغۇر ناھيەسىنىڭ چارىن ئوتتۇرا مەكتىۋىدە مۇئەللىم بولۇپ ئىشلىشىدىن باشلانغان ئېدى. لېكىن ئۇ شەرەپلىك كەسپىنىڭ سىرلىرىنى ئوزلەشتۈرۈپ، يېڭىدىن ئىشقا كىرىشكەن مەزگىلدە ئارمىيە سېپىگە چاقىرىلىپ، ئوزىنىڭ ۋەتەن ئالدىدىكى ئەزىمەتلىك بورچىنى ئادا قىلدى.

ئە. نىزاموۋ ھەربىي سەپتىن قايتىشى بىلەن كەسپىي ساھاسىدا ئالىي بىلىم ئېلىش مەخسىتىدە ئالمۇتىدىكى پېداگوگىكىلىق ئىنستىتۇتنىڭ تارىخ- فىلولوگىيە بولۇمىگە ئوقۇشقا چۈشىدۇ. مەزكۇر بىلىم جايىنى1963- ژىلى مۇۋاپىقىيەتلىك تاماملاپ چىققىنىدىن بۇيان 30 ژىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە چونجا يېزىسىدىكى 1- ئوتتۇرا مەكتەپتە تارىخ ۋە جەمىيەتشۇناسلىق پەنلىرىدىن دەرس بېرىپ كەلمەكتە. ئوز كەسپىگە چىن ئىخلاسى بىلەن بېرىلىپ ئىشلىشى، ئۇ پەيلى ئۇ ئوتكەن ژىللار ئىچىد باي مېتودىكىلىق ئىش تەجرىبىسىگە ئېگە ئۇستازلارنىڭ بىرىگە ئايلاندى. شۇ گلاشقا ئۇنىڭ ئۇلگىلىك ئەمگىكى مۇناسىپ باھالىنىپ، ۋىلايەتلىك ۋە ناھيەلىك مائارىپ بولۇملىرىنىڭ پەخرىي يارلىقلىرىنى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولدى. ئاتا-ئانىلار، جامائەتچىلىكنىڭ ھورمەت ئېتىۋارىغا ئېرىشكەن پېداگوگنىڭ يەرلىك كېڭەشلەرنىڭ ئوتكەنكى سايلىمدا چونجا يېزىلىق كېڭەشكە دېپۇتات بولۇپ سايلىنىشىمۇ ئۇنىڭ كوپچىلىك ئاھالى ئىشەنچىسىگە ئېگە بولغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر.

ئە. نىزاموۋ پېداگوگىكا ئىلمىنىڭ داڭلىق نامايەندىلىرىنىڭ ئوقۇتۇش، تەربىيە ئىشلىرىدىكى تەلىم- تەربىيەسىنى دايىملىق ئۇگىنىپ، شۇنداقلا كېيىنكى ۋاقىتلاردا چوڭ ئېتىۋار بېرىلىشكە ئوتۇۋاتقان خەلق پېداگوگىكىسىنىڭ ئىلغار ئۇسۇللىرىنى ئوز ئىشىغا تەدبىق قىلىش ئارقىلىق ئىش تەجرىبىسىنى تېخىمۇ بېيىتىپ كەلمەكتە.

-ئوچۇغىنى ئېيتساق، كېيىنكى ژىللاردا تارىخ ۋە جەمىيەتشۇناسلىق پەنلىرىدىن دەرس بېرىش ئاھايىتى چوڭ قىيىنچىلىقلارنى پەيدا قىلماقتا،- دەيدۇ پېشقەدەم ئۇستاز سوھبەت ئارا،- سەۋەۋى يېڭىچە تۇزۇلۇپ چىقىۋاتقان دەرس پروگراممىلىرىدىكى ماتېرىياللار بىلەن دەرسلىك قۇراللىرىدىكى ئېملار پۈتۈنلەي بىر-بىرىگە ئويغۇن ئەمەس. ھازىرقى دەۋرىمىزدە تۇغۇلۇۋاتقان كوز قاراشلار، ئوتمۈش تارىخىمىزغا باشقىچە باھا بېرىشكە باشلىدى. شۇڭلاشقا بۇ پەن مۇئەللىملىرى تولىراق يېڭى كورسەتمىلەرگە رىئايە قىلغان ھالدا كۆلدىلىك مەتبۇئاتنى ئىنچىللىق بىلەن ئوقۇپ، ئوز ئىشلىرىنى شۇ يونىلىشتە ئېلىپ بېرىشى لازىم. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ ئوزىمۇ كوپلىگەن قىيىنچىلىقلارنى تۇغدۇرىدۇ.

ئەينە شۇ ئوزگىرىشلەر مەكتەپلەردە ئىلگىرىدىن ئېرىلىپ قالغان مېتودىكىلىق قۇراللار، دىداكتىكىلىق، تېخنىكىلىق قۇراللار...مۇ بىر قىسمىنى يارامسىز قىلدى. شۇڭلاشقا دەرسنىڭ ئەمەلىي تەسىرىنى ئاشۇرۇش ئۇچۇن مۇئەللىملەرگە كوپلىگەن مېتودىكىلىق قۇراللارنى قولىدىن ياساشقا توغرا كېلىۋاتىدۇ.

ئوز پەنى بويىچە چوڭقۇر بىلىمگە ئېگە، ھاياتىنىڭ 40 ژىلغا يېقىن ۋاقتىنى ياش ئەۋلاتقا سۇپەتلىك بىلىم، ئاڭلىق تەربىيە بېرىشكە سەرىپ قىلىپ كېلىۋاتقان ئە. نىزاموۋ ئائىلىسىدىمۇ قەدىرلىك ئاتا. ئۇ ئومۇرلۇك يولدىشى، ھەمشىرە كەسپىدە كوپ ژىللار ئۇنۇملۇك ئەمگەك قىلىپ دەم ئېلىشقا چىققان رازىيەم بىلەن ئىناق ھايات كەچۈرۈپ، بالىلىرىنى ئەدەپ-ئەخلاقلىق، بىلىملىك قىلىپ تەربىيىلىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ئالىي بىلىملىك ياشلاردىن بولۇپ يېتىلدى.

شەرەپلىك ئەمگىكى، ھەقىقىي ئىنسانىي خىسلەتلىرى بىلەن يۇرتداشلىرىنىڭ ھورمىتىگە ئېرىشكەن پېشقەدەم ئۇستاز مۇستەقىل ھايات سېپىگە ئۇچۇم قىلغان مىڭلىغان شاگىرتلىرى بىلەن ئوزىنى بەختىيار ھىس قىلىدۇ.

س. مەسۇتوۋ،

ئۇيغۇر ناھيەلىك خەلققە بىلىم بېرىش بولۇمىنىڭ ئىنسپېكتورى.

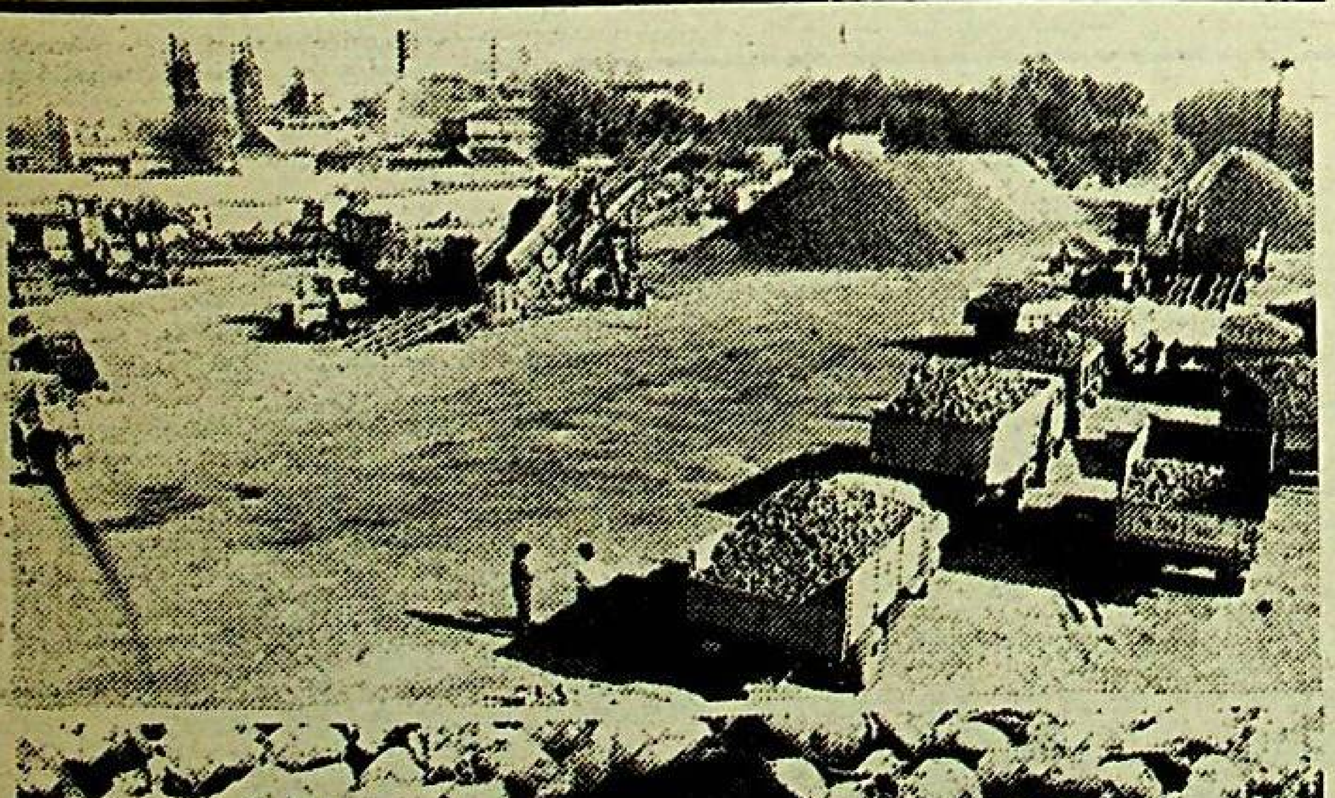

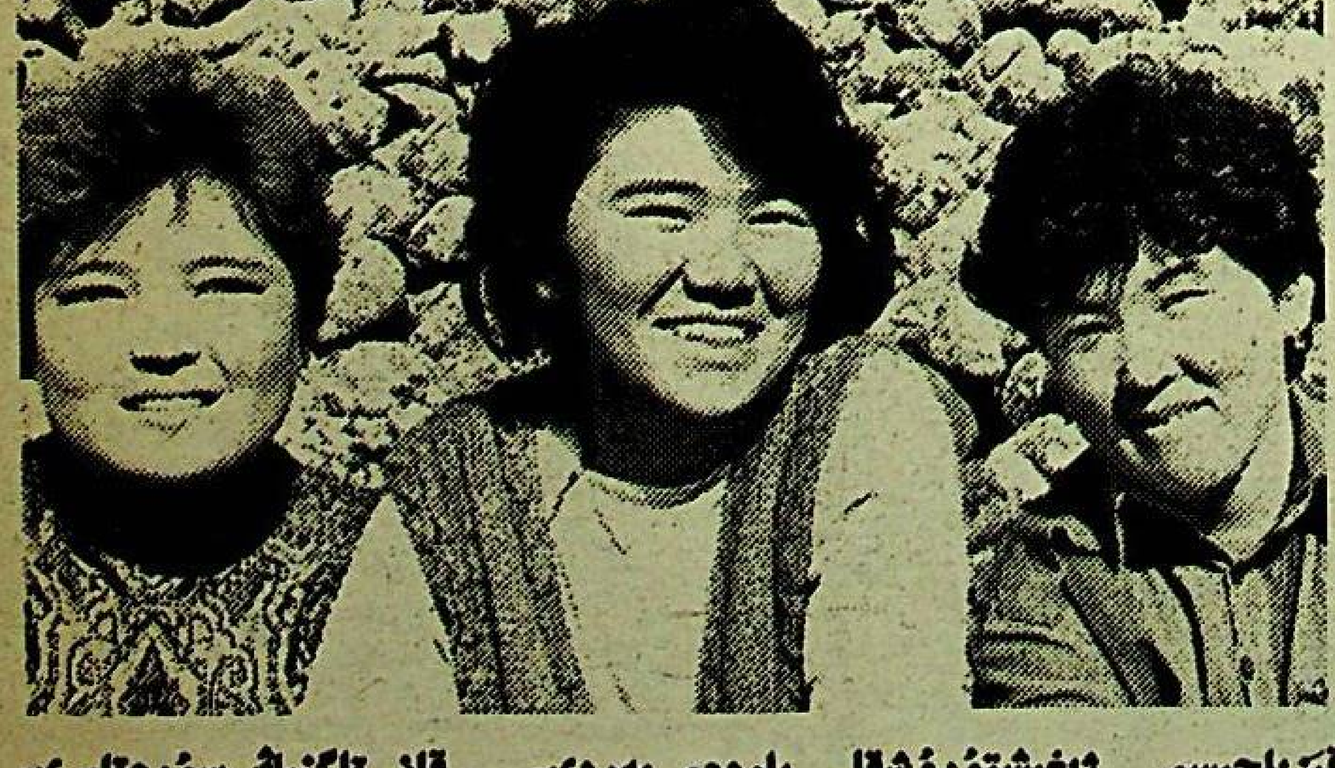

جەنۇبىي قازاقستان ۋىلايەتلىرىدە ئومۇميۈزلۈك قەنت قىزىلچىسىنى ژىغىشتۇرۇش كېتىپ بارىدۇ. جۇملىدىن، جامبۇل ناھيەسىكە قاراشلىق قەنت كومبىناتىغا يۈز تونىدىن ئوشۇق يېڭى ھوسۇل قەنت قىزىلچىسى كەلدى.

سۈرەتلەردە: 1. يېڭى ھوسۇلنى قوبۇل قىلىش. 2. 4-كەسپىي تېخنىكىلىق بىلىم يۇرتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ر. ۋالۇيېۋا، (سولدىن ئوڭغا) گ. توغۇزبايېۋا ۋە ب. ۋالىيېۋا قەنت قىزىلچىسى ژىغىشتۇرۇشقا ياردەم بەردى. قاز تاگنىڭ سۈرەتلىرى.

ئۈمۈتلەر دىلدا ئۈگدەپ قالمىسۇن

ئۈمۈتسىز ياشاش غايىچقا قاراپ قەدەم بې-
سىشتۇر. ئۇ قاراڭغۇلۇقتا ھايات كەچۈرۈش، ئىستىقبالدىن ۋاز كېچىش ھاياتلىق لەززىتىدىن، ھوزۇردىن مەھرۇم بولۇش بىلەن باراۋەر.

گەرچە، ئۈمۈت، ئارزۇ- ئارمان دىلدا ئۈگدەپ قالسا، ئۇ ئىنسان ئۈچۈن خەتەرلىك. ئادەمنىڭ پىكرى قاشاڭلىشىپ، ھايات بېسىلمىقا ئايلىنىدۇ. مىللىي غورۇر، ئىپتىخاردىن جۇدا بولۇپ، بېھەرۋالىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇشى، شۇڭا دىلدىكى ئۈگدەۋاتقان ئۈمۈت، ئارزۇ- ئارمانلارنى جاڭ ئۇرۇپ ئويغىتىش زۆرۈر. مىللىي غورۇر- بۇ مىللەتچىلىك ئەمەس. مىللىي غورۇر -ئوز خەلقىنىڭ تىلىغا، تارىخىغا، مەدەنىيىتىگە چوڭقۇر مۇھەببەت باغلاپ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئىنسانىي قەدىر- قىممىتىنى ئوز يولىغا سىڭدۈرۈش، تەربىيەلەش دېمەكلىكتۇر. ئوز تىلىنى، مەدەنىيىتىنى، ئەدەبىياتىنى، سەنئىتىنى، تارىخىنى بىلمىگەن، ئۇلى قەدىرلىمىگەن مىللەت ئىستىقبالسىزدۇر.

بۈگۈنكى زامان تەلىۋى، ھايات مۇئەممالىرى ھەر كىمنىڭ ئۈستىگە ئېغىر ژۈك ئارتىپ، ئىنتايىن مۇرەككەپ، تەمۇشىلىك، تەس سوئاللارنى پەيدا قىلماقتا. تەرەققىيات قانۇنى شۇندۇق ۋاقىتنىڭ ئوتۈشى بىلەن ھەر كۈنى يېڭى مۇئەممالارنى ئوتتۇرىغا كەلتۈرمەكتە. ھاياتنىڭ چېگىچ ئۈگۈللىرىنى ئالغا سۈرمەكتە. مانا، جەمىيىتىمىزدە ئالتە يىلدىن بۇيان يۈز بەرگەن ئالغان قايتا قۇرۇش جەرياننى ئاقىۋەتىدە يۈز بېرىۋاتقان سىياسىي، ئىختىسادىي ۋە ئىجتىمائىي ئوزگىرىشلەر خالتا كوچىغا كىرىپ قالدى. بۇ تەشۋىشلىك ئەھۋال ئارزۇ- ئارمانلارنىڭ بەرباد بولۇشىغا ۋە ئۈمۈتسىزلىككە باشلىماقتا. جەمىيىتىمىزدە ئوتتۇرىغا ئالغان دېموكراتىك كورۇلۇشلەر رېئاكسىيە تەرەپدارلىرىنى قاتتىق چوچۇتۇپ، ئۇلارنىڭ دېموكراتىيەنى بوغۇشقا ئۇرۇنۇشى، توتالىتار تۈزۈمنى قايتىدىن بەرپا قىلىش ئۈچۈن ئىنلىمىزدا كونستىتۇتسىيەگە ئاساسلانغان دولەتنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، قانۇنسىز ھاكىمىيەتنى تىكلىمەكچى بولغان ئۇرۇنۇشى ئەمەلگە ئاشمىدى. دېموكراتىيە رېئاكسىيە ئۈستىدىن غەلىبە قازاندى. ۋاھالەنكى، كېيىنكى ئادەملەرنىڭ كوپ قىسمى بازار ئەرقىنى جارىي قىلىش ئەتجىسىدە ھال- ئەھۋالى، ئىختىسادى ئاچارلىشىپ، كەمبەغەللىشىش دەرىجىسىگە يەتمەكتە.

ئادەملەر ئارىسىدا ئارازلىق كۈچىيىپ، غەزەپ- نەپرەتلەرنىڭ پارتلاش كورۇنۇشلىرى يۈز بەرمەكتە. بولۇپمۇ ۋەتىنىمىزنىڭ ھەر خىل رېگىئونلىرىدا مىللىي مەسىلىگە باغلىق نارازىلىقلار، قاتلىق ئاقىۋەتكە ئېلىپ كېلىۋاتقان توقۇنۇشلار كۈن ساناپ بېسىلىشىنىڭ ئورنىغا كۈچەيمەكتە. بالتىق بويىدىكى جۇمھۇرىيەتلەردە، زاكاۋكازىيەدە، ئوزبەكىستان، قىرغىزستان، تاجىكىستان ۋە باشقىمۇ يەرلەردىكى توقۇنۇشلار، قان توكۇشلەر، ئېمىنىڭ ئاقىۋىتى دېگەن تەبىي سوئاللار تۇغۇلىدۇ.

دېمەك، بۈكسجىدا مىللەتلەر مۇئەمماسى تېخى توغرا ھەل بولمىغانلىقىنىڭ ئىسپاتىدۇر.

دېموكراتىيە، ئاشكارلىق لەپەسىنى بوغۇپ، ئەركىنلىككە يول قويمىغان توتالىتار تۈزۈمنىڭ بەربات بولۇشىغا زەمىن ھازىرلىدى. سوزسىزكى، كېيىنكى ئىنتىپادا ياشاۋاتقان يۈزدىن ئوشۇق مىللەتنىڭ مىللەت سۈپىتىدە، مىللىي ئېڭى ۋە ئاڭ- سەۋىيەسىنىڭ ئوسۇشىگە تاسىل يارىتالمىغىنى ئېنىق. بۇ بولسا بۈكسجىدىكى ھەر بىر مىللەتنىڭ ئوز تەغدىرى ھەققىدە جىددىي ئويلىنىپ، ئوز تەغدىرىگە غەمخورلۇق قىلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىپ، ئۈگدەپ ياتقان ئۈمۈتلەرنى ئويغىتىش لازىملىقىنى كورسەتمەكتە. مىللىي غورۇر بىلەن مىللىي ئاڭ ئويغانماي تۇرۇپ، مەخسەتنى قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەسلىكى ھەممىگە چۈشىنىشلىك. مىللىي ئاڭ سەۋىيە تۆۋەن بولسا، خەلق پادىغا ئايلىنىپ، ئۈمۈمىي مۇداپىئى ئەمەس، شەخسىي ئوز بېشىنىڭ پايدىسىنى كوزلەپ، مىللىي ئۈمۈت، غورۇر دېگەن چۈشەنچىلەر قۇرۇقلا تىلدا قېلىپ، دىلدا بەربات بولۇپ، روھىي سودىگەرلەرنىڭ ئالدام خالتىسىنىڭ تاپاۋىتى بولۇپ قالىدۇ. شۇنداق كوز بويامچى كاززاپلارغا خىزمەت قىلىدۇ.

مىللىي سەۋىيە- ئۇ ئابستراكت خىيال ئەمەس، بەلكى ئەڭ ۋە ئوچۇق ھاياتنى چۈشەنچە. ئوز مىللىتىنىڭ قەدىر- قىممىتىنى، ئىسىل خىسلىتىنى، قۇدرەت- كۈچىنى، دىلدىن سېزىش ۋە ھىس قىلىش، ئۇنىڭ ئوتمۇشىنى، تارىخىنى ياخشى بىلىپ، ئۇنىڭ پايدىسىنى، ئەدەبىياتىنى، مەدەنىيىتىنى چوڭقۇر چۈشىنىش خەلقى ئۈچۈن كويۈنگەن پىدائىينىڭ ۋە رەھبەرنىڭ ئەقىل- ئىدرەك پاراستىگە باغلىق.

مىللىي سەۋىيە ئوسكەنسېرى، مىللەت تەغدىرى ئۈمۈمىي غەمخورلۇققا ئايلىنىدۇ، مىللەت سۈپىتىدە كامالەت تاپىدۇ. مىللىي سەۋىيە تۆۋەن بولسا، بۇلغۇنچىلىك، ھەسەتخورلۇق، خوشامەتچىلىك، ئوزىنى ئوستۇن قويۇش، ماختانچاقلىق، بىر- بىرىنى پاتقۇرماسلىق بىلەرمەنلىك ۋە ھاكازالار روياپقا چىقىدۇ ۋە مىللەت قايغۇسى شۇنداق. ژۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان تارىخنىڭ ساۋىغى شۇنداق. ژۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىللەتلەرنىڭ ھەممىسى ئەسىرلەر داۋامىدا مۇستەملىكىچىلەر ئاتىمىزلىق زەھەرلەپ ئەجدادلىرىمىزغا سىڭدۈرگەن ئاۋغۇم، ژۇقۇملۇق كېسەل. دېمەك ئەل بولىمىز، مىللەت بولىمىز دېسەك، موشۇ كېسەلدىن تېز ساقىيىشىمىز شەرت. ئۇنىڭ ئۈچۈن چوڭ- كىچىكىمىز بولۇپ، داشنىمەن ياكى ئاددىي ئۇخرا، مىللىي سەۋىيەنى ئويغىتىشقا، شەكىللەندۈرۈشكە ئامىل يارىتىشىمىز لازىم.

موشۇنداق ئالىي مەخسەتنى ئەزەلدە تۇتقان ۋە خەلقكە جېنى ئېچىغان ئەزىمەتلەر مىللىي سەۋىيەسىگە زور تەسىر بېرىدىغان ئەسەرلەر يارىتىپ، خەلقىمىزگە سۇنماقتا. مەن شۇلار جۈملىسىدىن تۇرغۇن ئالماسنىڭ «ئۇيغۇرلار» ناملىق ئەسەرىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن بولاتتىم. شۇنداقلا «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى سەھىپىلىرىدە يورۇق كورگەن ھاشىر ۋاھىدوۋنىڭ «ئوتمۇشتىن سادا ياكى بىز تارتقان ئوچ زىيان»، م. زۇلپىقاروۋنىڭ «19-ئەسىرنىڭ 2-يېرىمىدىكى ئۇيغۇر تارىخىغا بىر نەزەر»، ب. ئەرشىدىنوۋنىڭ «ھەققانىيلىقنى دەپ سەئلە قىلىپ» ئوخشاش تارىخىمىزدىكى بۇرۇق تۇم بولۇپ كېلىۋاتقان بەزى سوئاللار ھەققىدىكى كەڭ كولەمدىكى ماقالىلىرىنى قوشقان بولاتتىم.

مۇستەملىكىچى ئەجنابىيلەرنىڭ قېنىمىزغا سىڭدۈرگەن كېسىلىنىڭ بىرى- خائىنلىق، مۇرتەدلىك، ساتقۇنلۇق. بۇنىڭ ئوز ئوبېكتىۋ سەۋەپلىرى بار. چۈنكى بۇ كېسەل ئېگوئىزم، شەخسىيپەرەسلىك، «ئوزەملا بولاي، ئوزگىسى نېمە بولسا، شۇ بولسۇن» دېگەن تار چۈشەنچىنىڭ ئاقىۋىتىدە گۈللەپ، ئوسۇپ يېتىلگەن. ئانداق مىللىي مۇرتەدلەر مىللىتىنىڭ كوكىنى سېتىپ، ئوز راھىتى ئۈچۈن ھايات كەچۈرىدۇ.

يەنە بىر كامچىلىق ئۇ- مەنسەپپەرەسلىك. ئاز- تولا مەنسەپكە ئېگە بولغانلار شۇ مەنسىۋى ئۈچۈن ئوز مىللىتىنىڭ پايدىسىنى ئويلاشقا قادىر ئەمەس. ئوز شان- شەرىپى، شەخسىي كوڭۈل راھىتى ئۈچۈن ھايات كەچۈرىدۇ.

ئۈچىنچى بىر رەھشەتلىك ھەققەت، ئوتمۇشتىن كېلىۋاتقان قاراڭغۇچىلىق، ساۋاتسىزلىق، نادانلىق. بۇ مۇستەملىكىچىلەرنىڭ سىنالغان ئۇسۇلى- خەلق ئارىسىدىن چىققان پاراسەتلىك، دىيانەتلىك، ئەقىللىق ئەزىمەتلەرنى ۋاقتى- ۋاقتى بىلەن قىرقىپ، ئۇجۇقتۇرۇپ، ئاممىنى مىللىي ئاڭ- سەۋىيەدىن جۇدا، ئىتائەتچان، ھايدىغان ياققا قوي ئوخشاش ماڭىدىغان قىلىپ، ئوز ئىختىيارىچە ئېزىپ يەنچىش ئۇسۇلىدۇر. شۇ كامچىلىقلار سەۋەۋىنى ياخشى چۈشىنىپ، ھەر قايسىمىز ئۇنىڭدىن توغرا خۇلاسە چىقىرىش دەرىجىسىگە يەتمىسەك مىللىي ئاڭ- سەۋىيە تۆۋەن دەرىجىدە قالىۋېرىدۇ.

شۇڭلاشقىمۇ ھازىر بىرىنچى نوۋەتتە خەلقىمىزنىڭ مىللىي ئاڭىنى ئويغىتىش ۋەزىپىسى تۇرماقتا. بۇ جەھەتتىن، ئۈچۈغىنى ئېيتىش كېرەككى، بىز ئۇيغۇرلار، ھەممىدىن كەتچە قالدۇق. بولۇپمۇ بىز ئوخشاش چېچىلىپ، بولۇنۇپ، تارقاپ كەتكەن، تەغدىرىمىز كاچ، پېشانىمىز شور مىللەت ئوز ئىستىقبالىغا كويۈنسە، مىللىتىمىزنىڭ مىللەت سۈپىتىدە ساقلىنىپ قېلىشىنى تىلسە- كوزى ئوچۇق بارلىق زىيالىلىرىمىز ئەتىگە قويماي، تېزلىكتە ئەمەلىي ئىش بىلەن ھەرىكەتكە كېلىپ، كەلگۈسىمىز ئۈچۈن باش قاتۇرۇشى شەرت. ھە، بىرەر -ئىككى كوزى ئوچۇق زىيالىنىڭ مىللىي ئاڭنى قوزغاش، كوتىرىشكە ئىرىشقان ھەرىكىتى ئاجىزلىق قىلىدۇ. چۈنكى زىيالىلىرىمىزنىڭ بىسىم كوپچىلىگى ئوزلىرى چالا ئوخنىپ، ئۈگدەشنى داۋام قىلىۋاتماقتا. مىللىي غورۇردىن، ئاتاشىن قەلبىمىزدىن ئايرىلىپ قالغان خەلقىمىزنى ئويغىتىش ئۈچۈن قۇرۇق ۋەزە-ئەسىھەت، تەرغىپ-تەشۋىق ئازلىق قىلىدۇ. كونكرېت ھەرىكەت، كۈرەش لازىم. ئۇلى تەشكىللەشتۇرىدىغان بىرەر پارتىيە، مەركەز، ئاسوتساتسىيە ھاجەت. ئەگەر بىز بۇ مەسىلىدە خەلق بولۇپ ئويلانمىساق، كەلگۈسىدە مىللەت تەغدىرى ئىنتايىن ئېغىر كۈندە قالىدۇ. ھازىرقى دېموكراتىيە ئەمەلگە ئاشسا، ھەممىمىز بەختكە غەرىق بولۇمىز دېگەن ئىشەنچە بار. شەخسەن ئوزەم بۇنىڭ ئاقىۋىتىگە ئانچىلا ئىشىنىپ كەتمەيمەن. ھەر بىر خەلق ئوز بەختىنى كەسكىن كۈرەش ئەتىجىسىدە قولغا كەلتۈرىدۇ.

مىللەتنىڭ مىللەتلىگىنى تونۇتىدىغان، كاپالەتلەندۈرىدىغان- ئۇ ئانا تىلى. تىل يوقالسا، مىللەت يوقىلىدۇ. بۇ مەن ئاچقان يېڭىلىق ئەمەس، ھەممىگە مەلۇم ھەققەت. شۇڭا بىرىنچى نوۋەتتە ئانا تىلىغا بولغان غەمخورلۇق، ئېنىغراغى تىنىمسىز كۈرەش ھەر قايسىمىزنىڭ مۇقەددەس قەرزى ۋە پەرزى ھېساپلىنىشى شەرت. ئانا تىلىمىزنى ئوزىمىز ھورمەتلىمىسەك، كىمگە قەدرى بار؟ بۇ جەھەتتىن «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ سەھىپىلىرىدە تەشۋىش بىلەن يېزىلىۋاتقان ماقالىلار، گېزىتخانلارنىڭ ئىنكاسلىرى ناھايىتى مۇھىم، ئورۇنلۇق، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ساقلىنىپ قېلىشىدا ئۇيغۇر تىلىدىكى باللار باغچىلىرى، يېڭى مەكتەپلەرنىڭ ئېچىلىشى، مەتبۇئات ۋە ئەدەبىياتنىڭ رولى ئۇستۇن. مىللىتىمىزنى ساقلاپ قېلىشتا ۋە رىۋاجلاندۇرۇشتا ژۇقۇرىدا ئېيتىلغان ۋاستىلەر تولۇق كاپالەتلەندۈرەلمەيدۇ. بۇ سا-
ھادا شۇ كۈنگە قەدەر قىلىنىۋاتقان ئىشلار قانائەتلىنەرلىك ئەمەس.

جۇمھۇرىيىتىمىزدە تىل ستاتۇسى ھەققىدە قانۇن ئېلان قىلىنغىنىغىمۇ بىر ژىلدىن ئاشتى. قازاق تىلىنىڭ دولەت تىلى بولۇپ بەلگۈلىنىشىگە، ئەلۋەتتە، بىز خوشال. قانۇنغا، فاكتلارغا ئاساسلىنىپ، ئەقىل-پاراسەتكە سالساقمۇ ئۇيغۇر ناھىيەسىدە ئۇيغۇر تىلى داۋاسىز ئوز ستاتۇسىنى ئالغىنىغا بىز چەكسىز خۇرسەن. پۈتۈن قازاقستان زىمىنىدا قازاق تىلى ئوز ستاتۇسىنى ئالغىنىغا خوشال بولغان بىزلەرگە، قازاق قېرىنداشلىرىمىز ئۇيغۇر، پانفىلوۋ ۋە چېلەك ناھىيەلىرىدە، شۇنداقلا ئۇيغۇرلار زىچ ياشاۋاتقان ئاھالىلىق پۇنكتلاردا ئۇيغۇر تىلى ئوز ستاتۇسىنى ئالغىنىغا ئارلىق قىلماس. بۇ خەلقنىڭ تەلىۋىغۇ، خەلق تەلىۋى بىلەن ھېساپلاشماسلىققا بولماس.

شايىم شاۋايېۋ.

(ئاخىرى بار).

جامبۇل ۋىلايىتى: «لاۋالدا» كېچىك كارخانىسى ساغلاملاشتۇرۇش مەركىزىنىڭ رەھبىرى ۋىكتور ئىۋانوۋىچ شالوموۋ ئاغرىقلارنى داۋالىغان ۋاقىتتا گىپنوز، ئۈمۈمىي ماساژ، خىتوتېراپىيە، ئېنېرگىيە ۋە بىئو ئېنېرگىيە بىلەن داۋالاش ئۇسۇللىرىدىن پايدىلىنىدۇ. كارخانىنىڭ قۇرۇلغىنىغا ئالتە ئاي بولدى، موشۇ قىسقا دەۋر ئىچىدە ۋىلايەت تۇرغۇنلىرى ئارىسىدا ياخشى ئىنكاسلارغا ساۋەر بولدى.

سۈرەتلەردە: 1. (سولدىن) دوختۇر ۋ. ئى. شالوموۋ كەسىپداشلىرى بىلەن گىيالارنىڭ شىپالىق خۇسۇسىيەتلىرىنى مۇھاكىمە قىلىۋاتىدۇ. 2. لابورانت ئولېسيا بېلوپۇخوۋا ئىش ئۈستىدە.

(قاز تاگ).

دۇنيا كەڭلىكلىرىدە

تاسس. ب. ب. سى. ئا. ن.

ختاي قوشما شتاتلارنى ئەيىبلىمەكتە

ختايدا مەخپىي هوججەت ئېلان قىلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئاقش پرېزىدېنتى ج. بۇش ۋە قوشما شتاتلارنىڭ ئىنسان هوقۇقلىرى ساھاسىدا قىسمەن كورسىتىش سەياسىتى جىددىي ئەيىبلىنىدۇ.

ئۇمۇمەن ئامېرىكىنىڭ ئىنسان هوقۇقلىرىنى هىمايە قىلىش سەياسىتى مەزكۇر هوججەتتە «قۇرۇق قەغەز» سۈپىتىدە خاراكتېرلىنىدۇ.

«تامامەن روشەنكى،— دەپ تەكىتلىنىدۇ خىزمەت بابىدا پايدىلىنىش ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن، لېكىن يەرلىك مەلبەلەردىن رېتېر ئاگېنتلىقى مۇخبىرلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان بۇ هوججەتتە،— ئامېرىكىنىڭ چەت ئەللەردىكى ئىنسان هوقۇقلىرىنى هىمايە قىلىش سەياسىتى چەت دولەتلەر ئىچىدىكى ئوپپوزىتسىيە كۈچلىرىنىڭ پائالىيىتىنى رەغبەتلەندۈرۈشكە ئوبيېكتىۋ قارىتىلغاندۇر».

هوججەتنىڭ مۇئەللىپلىرى بېجىڭدا 1989— يىلى ئىيۇن ئېيىدا يۈز بەرگەن ۋاقىئەلەرگە مۇراجىئەت قىلىپ، مۇنداق دەپ كورسىتىدۇ: «بىز كونترول‍لىگەن غۇلغۇلىلارنى باستۇرغاندىن كېيىن، ئاقش ۋە باشقا غەربىي ئەللىرى تەرىپىكە خىلاپلىق قىلغۇچىلارنى «دېموكراتىيە ۋە ئازادلىق ئۈچۈن كۆرەشكۈچىلەر» دەپ جاكالىدى. ئەندى ئۇلارنىڭ جەمىيەتكە قارشى هەرىكەتلىرىنى «ئىنسان هوقۇقلىرى ئۈچۈن هەرىكەت» دەپ ئاتىدى.

شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، ئىنسان هوقۇقلىرى— موشۇ جۈمە كۈنى ئاقش دولەت كاتىپى ج. بېيكېرنىڭ بېجىڭغا قىلىدىغان سەپىرىنىڭ ئاساسى ماۋزۇلىرىنىڭ بىرى بولىدۇ. ئۇنىڭ سەپىرى 1989—يىلى بېجىڭدا ستۇدېنتلار كونترول‍لىشلىرى باستۇرۇلغاندىن كېيىن شۇنچىلىك ژۇقۇرى دەرىجىدىكى ئامېرىكا رەسمىي ۋەكىلىنىڭ ختايىنى دەسلەپكى قېتىم زىيارەت قىلىشى بولىدۇ.

25— ئوكتەبر سەلەسى قويۇلغان مەخپىي دوكلاتتا، ئېيتماقچى بېجىڭنىڭ قاتتىق يول تۇتۇش ۋەكىللىرى بىلەن مۇناسىۋەتلەرنى ساقلاپ قېلىش ئۈرۈلۈشى ئۈچۈن قەتئىي ئەيىبلىگەن ئۇچرىغان پرېزىدېنت بۇش، «ختايدىكى كوممۇنىستىك تۈزۈمنى ۋەيران قىلىشقا ئىنتىلماقتا» دەپ تەكىتلىنىدۇ.

ئامېرىكا مەمۇرىيىتى، شۇنىڭغا قارىماي، ئاقش دولەت كاتىبىنىڭ ختايغا قىلىدىغان سەپىرى، جۈملىدىن، ختاي رەھبەرلىگىنىڭ ئىنسان هوقۇقلىرى ساھاسىدىمۇ مەۋقەسىنى يۇمشۇتۇشقا ياردەم بېرىدىغانلىقىغا ئۈمۈت قىلىدۇ، بۇ بولسا قوشما شتاتلار پرېزىدېنتى ئۈچۈن 1992— يىلى پرېزىدېنت سايلىمى هارپىسىدا ئاھايىتى مۇھىمدۇر، سايلام ۋاختىدا ئۇنىڭ رەقىپلىرى بۇشنىڭ ختايغا نىسبەتەن سەياسىتىنى ئۇنىڭغا قارشى ئوز پايدىسىغا پايدىلىنىش نىيىتىدە بولماقتا.

ئاقش هەربىي بيۇدجېت هېساۋىغا ئەس‌جى‌غا ياردەم بېرىدۇ

ئاقش دېموكراتىك پارتىيەسىنىڭ لىدېرلىرى سېشەنبە كۈنى ئالدىمىزدىكى قىشتا ئاقش، ئەھتىمال، ئەس‌جى‌غا بىر مىللىارد دوللارغىچە مىقداردا پەۋقۇلاددە ياردەم بېرىدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئوز مەملىكىتىنىڭ 291 مىللىاردلىق هەربىي بيۇدجېتىدىن لازىملىق مەبلەغنى ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

جۈملىدىن، مۇنداق قارارنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن ئۇلى جۇمھۇرىيەتچىلەر تەرىپىدىن قوللاپ— قۇۋەتلەش لازىم بولىدۇ.

ئەھتىمال، هەربىي بيۇدجېتنى ئىنسانپەرۋەرلىك مەخسەتلىرىدە پايدىلىنىش مۇمكىنچىلىگى توغرىلىق مەسىلىنىڭ قويۇلۇشى ئاقش هەربىي ئىدارىسى تەرىپىدىن يېۋروپىدا ئوز بازىلىرىنىڭ سانىنى قىسقارتىش هەققىدە نوۋەتتىكى تەكلىپلەرنى بېرىش بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان بولسا كېرەك. بۇ تەكلىپمۇ شۇنداقلا سېشەنبە كۈنى ئېلان قىلىندى. پېنتاگون، جۈملىدىن، 1995— يىلغىچە يېۋروپا قىتئەسىدىكى يەنە 71 هەربىي بازىسىنى قىسقارتىشنى ياكى تولۇق يوقىتىشنى تەكلىپ قىلدى. ئامېرىكا هەربىيلىرى تەرىپىدىن تەخمىن قىلىنىۋاتقان ئىلگىرى تەكلىپ قىلىنغان قىسقارتىشلارنى هېساپقا ئالغان هالدا، قىسقارتىلمىدىغان هەربىي بازىلارنىڭ سانى هازىرنىڭ ئوزىدىلا 381گە يېتىدۇ.

پەقەت سېشەنبە كۈنى ئېلان قىلىنغان پلانغا مۇۋاپىق، يېۋروپا بازىلىرىدىكى هەربىي خىزمەتچىلەرنىڭ سانى 3646 ئادەمگە قىسقارتىلىشى لازىم. بۇنىڭدىن تاشقىرى 1276 ئامېرىكا ۋە يەرلىك ئەركىن ياللىنىپ ئىشلىگەن ئادەملەر قىسقارتىلىشى كېرەك.

مەلۇمكى، پېنتاگون يېۋروپىدا 300000 هەربىي خىزمەتچىگە ئىگە. لېكىن 1995— يىلغىچە بۇ رەقەم ئىككى هەسسە كامىيىشى لازىم. بۇنىڭغا ئىككى ئاساسىي هالەت: دولەت بيۇدجېتىنىڭ يېتىشمەسلىگى ۋە ئەس‌جى باشچىلىغىدىكى كوممۇنىستىك سىستېمىنىڭ بەربات بولۇشى دەۋەت قىلماقتا.

ئاخىرقى ئىككى يىل ئىچىدە پېنتاگون شۇنداقلا يېۋروپىنىڭ سىرتىدىكى ئوزىنىڭ چەت ئەللەردىكى بازىلىرىنىڭ سانىنى 24كىچە قىسقارتىش توغرىلىقمۇ ئېلان قىلدى. شۇنداق قىلىپ، هەممىسى بولۇپ دۇنيادا 405 ئامېرىكا هەربىي بازىسى قىسمەن، ياكى تولۇق قىسقارتىلىدۇ.

---

*

شەمەي ۋىلايىتى ماقانچى ناھىيەسىنىڭ مەركىزىدە باللار كومپلېكسى ئېچىلدى.

سۈرەتتە: «شىنار» ناملىق باللار باغچىسى.

(قاز تاگ).

*

ئادەم ۋە قانۇن

جىنايى ئىشلار خەۋەرلىرى

چالىسىز قالغان «ژىگۇلىلار»

12— ئوكتەبر كۈنى ئالمۇتا 2— ستانسىيەسىدە كۇيبىشېۋ ۋىلايىتى بېكىلېن تومۇر يول ستانسىيەسىدىن كەلگەن ۋاگون كېلىپ توختايدۇ. ئۇنى قارشى ئېلىۋالغان «كازتورگ بازا» خادىملىرى يان ئىشىگى ئوچۇق كەلگەن ۋاگوننى كورۇپ، ئوبخ‌س‌س خادىملىرىنى تەكشۈرۈشكە چاقىرىدۇ. تەكشۈرۈش 60 مىڭ سوملۇق 300 دانە «ژىگۇلى» ماشىنىسىنىڭ چاقلىرىنىڭ ئوغرىلانغانلىغىنى ئېنىقلىسا، شۇ كۈنى گۇرېېۋ ستانسىيەسىدە شېۋچېنكو شەھىرىگە ماڭاي دەپ تۇرغان ۋاگوندا 7436 سوملۇق 213 مىشكاپ پىيازنىڭ، ئەندى زىريانوۋسك شەھىرىدە گرۇزىيەنىڭ پوتى ستانسىيەسىدىن كەلگەن ۋاگوندىن 70 مىڭ سوملۇق 176 كوروبكا گرۇزىن چېيى كام بولۇپ چىققان.

قولغا ئېلىندى

ئالمۇتا شەھىرىدىكى مەركىزىي ئۇلۇېرسال بازىرىدا خىلە ۋاقىتلاردىن بېرى بىر تۈركۈم ياشلارنىڭ ئاماگەرلىك ۋەپوپۇزا قىلىش بىلەن مەشغۇللىنىپ ژۈرگەنلىگىنى يوشۇرۇشنىڭ هاجىتى يوق.

مىلىتسىيە ئۇلار بىلەن قولدىن كەلگىچە كۆرەش ئېلىپ بارماقتا. 19 — ئوكتەبر كۈنى، ئەتىگەنلىكى سائات 10دا نامەلۇم بىرى پېنسونېر ز. قۇربانوۋانى قورقۇتۇپ، ئۇنىڭ سېتىپ تۇرغان ژېمپېرنى تارتىپ ئالىدۇ.

پېنسونېر ئايال ئەشۇ يەردە خىزمەتتە ژۈرگەن مىلىتسىيە خادىملىرىغا بولغان ۋاقىئەنى خەۋەرلەپ، بۇ جىنايى ئىشنىڭ تېز ئارىدا پاش قىلىنىشىغا چوڭ ياردەم كورسىتىدۇ.

تېز ئارىدا نامەلۇم جىنايەتچى مومايى بەرگەن بەلگۈلەر بويىچە قولغا ئېلىنىدۇ. ئۇ ئالمۇتا يول ترانسپورت ئىنژېنېرلار تەييارلاش ئىنستىتۇتىنىڭ 3—كۇرس ستۇدېنتى ت. ساتىبالدىيېۋ بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭدىن بۇلانغان باشقىمۇ نەرسىلەر چىققىنىنى ئاز دەپ، قوينىدىن كىچىك كالىبرلىق كېسىلگەن مىلتىق چىققانلىغى مىلىتسىيە خادىملىرىنى ئاڭ قالدۇردى.

ئالىي جازاغا هوكۇم قىلىندى

ئوتكەن ژىلنىڭ ئىيۇن ئېيىدا شېۋچېنكو (ئاقتاۋ؟) شەھىرىدە ئېغىر جىنايى ئىش يۈز بەردى.

«گورنېك» جەمىيىتىنىڭ ئاۋتوموبىللار گاراژىدا كوئوپېراتىۋ ئەزالىرى بۇرلاكوۋ بىلەن ۋلاسوۋلار ئاۋتوماشىنىغا كېرەكلىك قىسىملارنى ئالىشىپ، سوقۇشۇپ قالىدۇ. ئوز ئارا كېلىشەلمىگەن كېلىشكە كوز يەتمىگەندىن كېيىن يۇ. بۇرلاكوۋ بازغانىنى ئېلىپ ۋلاسوۋنى ئۇرۇپ ئولتەرگەن. بۇرلاكوۋ جىنايەتنىڭ شاھىدى بولغان ۋلاسوۋنىڭ ئوسمۇر بالىسىنىمۇ بازغان بىلەن ئۇرۇپ ئولتۈرىدۇ.

يۇ. بۇرلاكوۋ بۇنىڭ بىلەن توختاپ قالماي، ۋلاسوۋنىڭ ئايالىغا بارىدۇ. بۇ ئايالنى ئۇ دەزمال بىلەن ئۇرۇپ ئولتۈرىدۇ.

مانا، موشۇ ۋەھشىلىك ۋاقىئە بويىچە يېقىندا ئاقتاۋ ۋىلايەتلىك خەلق سوتىدا جىنايى ئىشلار بويىچە سوت كوللېگىيەسى بولۇپ، كوزنى ئېچىپ—يۇمغىچە بىر ئائىلىنىڭ هەممە ئەزالىرىنى ئولتەرگەن يۇ. بۇرلاكوۋنىڭ ئالىي جازا —ئېتىشقا هوكۇم قىلدى.

بۇلاڭچىلىق

24— ئوكتەبر كۈنى كۈلدۈزى سائات 12دە نامەلۇم ئۈچى ئوكتەبر ناھىيەسىنىڭ «ئاينابۇلاق—2» مىكرورايونىدىكى 61— ئويدە ياشايدىغان 2—گرۇپپىدىكى ئاكا ئى. د. قادىروۋنىڭ ئويىگە سىرتقى ئىشىگىنى بۇزۇپ كىرىپ، ئوي ئىچىدە ياتقان ئاكا ئادەمنى پىچاق بىلەن قورقۇتۇپ، 9500 سوم ئاخچىنى بۇلاپ كەتكەن.

تا موشۇ بۈگۈنگىچە جىنايى ۋاقە پاش قىلىنمىدى. بىراق ئۇنى پاش قىلىش ئۈستىدە ئوپېراتىۋ—ئىزدەشتۈرۈش هەرىكەتلىرى قىلىنماقتا.

ئەندى 26—ئوكتەبر كۈنى بولسا سائات 13—تە ئالمۇتىنىڭ كىروۋ ۋە رېچنايا كوچىلىرىنىڭ دوخمۇشىغا جايلاشقان 58— ئوزۇق— تۈلۈك دۇكىنى هويلىسى ئىچىدە نامەلۇم بىرى چۈشكىچە سائقان سودىدىن چۈشكەن 15 مىڭ سوم ئاخچا سېلىنغان سومكىنى سېتىقچى ئائۇبەكروۋانىڭ قولىدىن بۇلاپ قېچىپ كەتكەن.

بۇ توغرىلىق ناھىيەلىك ئىچكى ئىشلار بولۇمىگە خەۋەر كەلگەندىن كېيىن ئوپېراتىۋ توپى دۇكان جايلاشقان رايوننى قورشاپ، بۇلاڭچىنى قولغا ئالىدۇ. ئۇ شەھەرلىك گرنې‌س—نىڭ سلېسارى ۋ. گ كاباتسېۋ بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭدىن بۇلانغان ئاخچىنىڭ بىر قىسمى تارتىپ ئېلىندى.

جىنايى ئىش قوزغۇلۇپ، هازىر ئۇنىڭ ياردەمچىسى بولغان بۇلاڭچىنى ئىزدەشتۈرۈش ئىشلىرى كېتىپ بارىدۇ.

كام بولۇپ چىقماقتا

بۇ كۈنلەردە ئوغرىلار يېتىشمەيدىغان تۇۋارلارنى تومۇر يول ستانسىيەلەردە توختاپ تۇرغان ۋاگونلار بىلەن كونتېينېرلاردىن ئوغرىلاشنى ئادەتكە ئايلاندۇرغان. مەسىلەن، 21— ئوكتەبر كۈنى ئالمۇتا 1— تومۇر يول ستانسىيەسىگە ئەرمەنىستاندىن كەلگەن ۋاگون ئىچىدىن «ژىگۇلى» ماشىنىسىنىڭ 87 چېقى كام چىقسا، 24— ئوكتەبر كۈنى قىزىلئوردا ۋىلايىتىنىڭ قازالى ستانسىيەسىگە ئودېسسا ستانسىيەسىدىن كەلگەن ۋاگون ئىچىدىن 1163 كوروبكا هىندى چېيى كام چىقتى.

قازاقستان ئەس‌ج ئىچكى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ مەتبۇئات مەركىزى.

> «يېڭى هايات» گېزىتى كوللېكتىۋى فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى، ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى
>
> **غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋنىڭ**
>
> ئويۇقسىز ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە، ئۇرۇق— تۇغقان، قومىقېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى هايات
ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى،
50—ئوي 8—قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى: قازاقستان س‌س‌ج مىنىسترلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر—69—86—33، مەسئۇل كاتىپ—50—86—33، سەياسىي—ئىجتىمائىي بولۇم 81— 86—33، ئىختىسات بولۇمى—06—86—33، ئەدەبىيات بولۇمى— 27—86—33، مەدەنىيەت بولۇمى— 01—92— 33.

زاكاز (3468) تىراژ 8250

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства, г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

ПОГ-60

ئاتا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى -روينىڭ سامان بولماس.

1991 ‏ژىل 19 نويابر سېشەنبە №138 (3480)

باھاسى 4 تيىن

يېڭى ھايات

گېزىت 1970- ژىلى 1- يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي- سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى.

مۇستەقىل دولەتلەر ئىتتىپاقى

14- نويابر كۈنى موسكۋانىڭ يېنىدىكى نوۋوئوگاريوۋودا يۈز بەرگەن ۋاقىەنى ئۇمۇتلەندۈرىدىغان دەپ ئاتاش مۇمكىن. دولەت كېڭىشىنىڭ مەجلىسىگە ئىشتىراك قىلغان يەتتە مۇستەقىل جۇمھۇرىيەت يېڭى سەياسىي ئىتتىپاقنى قۇرۇش ئۈچۈن پىكىر قىلدى. ئاخرقى ۋاقىتلاردا ئىتتىپاق شەرتنامىسى ئۈستىدە ئىشنى ياڭلىۋاشتىن باشلاشقا ھېچ بولمىغاندا يېقىن كېلەچەكتە باشلاشقا كۆيلىگەن ئادەملەر ئىشەنمەيتتى. لېكىن بەربىر ھاياتنىڭ ئۆزى ھەممىنى ئۆز ئورنىغا قويماقتا. ئۈزگۈنلىغان جۇمھۇرىيەتلەر سەياسىي ئىتتىپاقسىز ئالغا ئىلگىرلەش مۇمكىن ئەمەس دېگەن خۇلاسىگە كەلدى.

دولەت كېڭىشىنىڭ ئەزالىرى ئاساسىي ۋاقىتنى بولغۇسى ئىتتىپاقنىڭ ستاتۇسىغا باغلىق پىكىر ئالماشتۇرۇشقا سەرىپ قىلدى. ئۈچ خىل ۋاريانت قارالدى. بۇ ئۇزىنىڭ دولەت تەشكىلىگە ئىگە بولمىغان مۇستەقىل دولەتلەر ئىتتىپاقى ياكى مەركەزلەشتۈرۈلگەن دولەت ھاكىمىيىتىگە ئىگە- فېدېراتىۋ، كونفېدېراتىۋ ئىتتىپاق. ئەندى ئۈچىنچى ۋاريانت -بەزىبىر دولەت ۋەزىپىلىرىنى ئورۇنلايدىغان؛ لېكىن دولەت ستاتۇسسىز ۋە نامسىز ئىتتىپاق. بىر نەچچە مۇراسىمىلىك قارارلار مۇھاكىمە قىلىندى. ئاخرى مەجلىس ئىشتراكچىلىرى مۇستەقىل دولەتلەر ئىتتىپاقى- شەرتنامىغا ئىشتىراك قىلغۇچى دولەتلەر تەرىپىدىن ۋاكالەتلىك قىلىنىدىغان ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلايدىغان كونفېدېراتىۋ دولەت بولىدىغانلىقىغا كېلىشتى.

روسسىيەنىڭ مەۋقەسى. بورىس يېلتسىن: قانچىلىك دولەت ئىتتىپاققا كىرىدىغانلىقىنى ئېيتىش قىيىن، لېكىن مەن ئىتتىپاقنىڭ بولىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

قازاقىستان. نۇرسۇلتان نازاربايېۋ: جۇمھۇرىيەت ھەر دايىم ئىتتىپاقنى ساقلاپ قېلىش تەرەپدارى بولۇپ كەلگەن، سۆزسىز، ئىلگىرى بولغان ئىتتىپاق تەرەپدارى ئەمەس،بەلكى ھازىر رېئال موجۇت ئىتتىپاق تەرەپدارى بولۇپ كەلدى، بۇ مۇستەقىل دولەتلەر -ئالىي ھوقۇققا ئىگە ۋە تەڭ ھوقۇقلۇق دولەتلەر ئىتتىپاقىدۇر. مەن قازاقىستاننىڭ كۆپچىلىك ئاھالىسىنىڭ پىكرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ھالدا موشۇ مەۋقەدە تۇرىمەن. ئاخرقى ھېساپتا بۇ ئىتتىپاقنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى -كونفېدېراتىۋ ياكى قانداقتۇ باشقىچە بولىدىغانلىقىنى كېلەچەك كۆرسىتىدۇ.

بېلارۇس. ستانىسلاۋ شۇشكېۋىچ: مەن يېڭى ئىتتىپاقنىڭ قۇرۇلۇش ئېھتىمال خېلى ئۈستى دەپ ئىشىنىمەن. مەن ئىتتىپاق بولىدۇ دەپ ئويلايمەن.

قىرغىزستان. ئاسقار ئاقايېۋ: خىزمەتداشلىرىمنىڭ پىكرىگە قوشۇلىمەن. ئىتتىپاقنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل.

تۈركمەنىستان. ساپارمۇرات نىيازوۋ (جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشىنىڭ رەئىسى): يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشىنىڭ مەجلىسىدە بارلىق دېپۇتاتلار جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ مۇستەقىل دولەتلەر ئىتتىپاقى تەركىۋىدە بولۇشى ئۈچۈن پىكىر قىلدى.

تاجىكىستان. ئەكبەرشا ئىسكەندەروۋ (جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى): بىزنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىز ئەڭ بېشىدىن باشلاپلا ئىتتىپاق تەرەپدارى بولغان ئىدى. بۈگۈنكى مەجلىستىن كېيىن ئىتتىپاقنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنچ پەيدا بولدى.

شۇنداق قىلىپ، ئاساسىي نەرسىدە كېلىشىم قولغا كەلتۈرۈلدى- خەلق ئارا ھوقۇق سۇبيېكتى- دولەت بولىدۇ. لېكىن بولغۇسى مدئىنىڭ (نەق ئەينە شۇنداق نام قالىدۇ) ئۆز كونستىتۇتسىيەسى بولمايدۇ. ئۇنى مۇستەقىل دولەتلەر ئىتتىپاقى توغرىلىق شەرتنامە ئالماشتۇرىدۇ. پۇخرالىق مەسىلىلىرى ئىشلەنمەكتە-ئۇمۇمەن شۇنداقلا ئىتتىپاقلىق بولىدۇ. ئىتتىپاقنىڭ ئىككى پالاتىلىق ئۆز پارلامېنتى، شۇنداقلا ھۆكۈمىتى بولىدۇ. ئەندى دولەتلەر ئارا ئىختىسادىي كومىتېتقا (دئىك) توختىلىدىغان بولساق، ئۇ ئۆتكۈنچى دەۋىردە ھۆكۈمەت ئورگىنى سۈپىتىدە ھەرىكەت قىلىدۇ. مدئى ھۆكۈمىتىگە، باش مىنىستىردىن تاشقىرى، ئۇنىڭ ئورۇنباسارلىرى ۋە يېڭى شەرتنامە شەرتلىرى بويىچە ساقلىنىپ قالىدىغان ئىتتىپاق ئىدارىلىرىنىڭ مىنىستىرلىرى كىرىدۇ.

دولەت كېڭىشىدە جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ رولى قانداق بولىدىغانلىقى ۋە يېڭى مەركەزنىڭ نېمىگە ئايلىنىدىغانلىقى توغرىلىق مەسىلە تەپسىلىي مۇھاكىمە قىلىندى. مىخائىل گورباچېۋنىڭ پىكرىچە، بۇ يەردە «ۋاكالەتلىكلەرنى ئاھايىتى ئۇرغۇن ياڭلىۋاشتىن تەخسىم قىلىش» كۈتۈلمەكتە. جۇمھۇرىيەتلەر ئۇ ياكى بۇ ھادىسىلەرنىڭ بېسىمى ئاستىدا كونا مەركەزنى تىرىلدۈرۈشكە قەتئىي قارشى بولماقتا. «مەن پەقەت بىر شەرت سىلەنىلا مۇنداق مەۋقەنى قوللاپ- قۇۋۋەتلەيمەن،- دەپ بىلدۈردى پرېزىدېنت،- يېڭى دولەت نەتىجىدارلىق ھاكىمىيەت ۋەزىپىلىرىگە ۋە ۋاكالەتلىرىگە ئىگە بولۇشى لازىم».

مدئىنىڭ ئالىي لاۋازىملىق شەخسى- پرېزىدېنتى بولىدۇ، شۇنداقلا ۋىتسې- پرېزىدېنتلىق لاۋازىمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مدئى پرېزىدېنتى ئىتتىپاققا كىرىدىغان جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ پۇخرالىرى تەرىپىدىن سايلىنىدىغان بولىدۇ.

گ. ئالىموۋ.

(«ئىزۋېستىيە» گېزىتىدىن).

(سولدىن ئوڭغا) يېۋگېنىي كازاكوۋ ۋە ئالتۇناي جانالىپېۋالار ماگازىن ئېچىلىشىنىڭ ئالدىدا پوكەيلەرنى جوندەۋاتىدۇ. 2. بۇ يەردە كۆكتاتنىڭ ھەممە تۈرى بار.

(قاز تاگ)

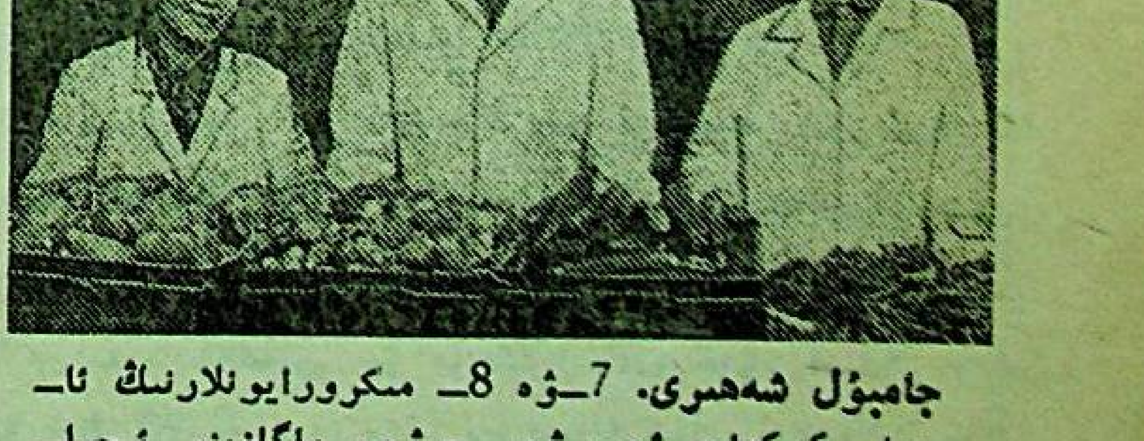

جامبۇل شەھىرى. 7-ۋە 8- مىكرورايونلارنىڭ ئارىسىدا «كۆكتات ۋە مېۋە- چېۋە» ماگازىنى ئېچىلدى. مەزكۇر ماگازىن ئىجارىگە بولاۋېلىش ئۇسۇلىدا ئىشلەۋاتىدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. سېتىقچىلار خەلىمە راخمانوۋا

بۈگۈنكى دۇنيا

ھازىرچە قان توكۈلمەكتە

ئاقش پرېزىدېنتى ج. بۇش ئىسرائىلنىڭ باش مىنىستىرى ئى. شامىرنى 21- نويابر كۈنى ئاق سارايىنى زىيارەت قىلىشقا تەكلىپ قىلدى. بۇ توغرىلىق ۋاشىنگتوندىن فرانس-پرېسس ئاگېنتلىقى خەۋەر قىلدى. ئامېرىكا مەمۇرىيىتى باشلىقىنىڭ ئىسرائىل ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبىرى بىلەن ئۇچرىشىشى شامىرنىڭ ئاقشقا قىلىدىغان غەيرىي- رەسمىي سەپىرى دائىرىسىدە ئۆتكۈزۈلىدۇ. ئىككى دولەت ئەربابىنىڭ بەلگۈلەنگەن سۆھبىتى مەركىزىدە يېقىن شەرىقتىكى ۋەزىيەتنى تىنچلىق بىلەن ھەل قىلىشنى ئالغا سۈرۈشنىڭ مۇئەممالىرى بولىدىغانلىقى كۈتۈلمەكتە. ئامېرىكىنىڭ ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرىدا پەيدا بولغان مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ئاقش ئەرەپ- ئىسرائىل توقۇنۇشىنى بىر تەرەپ قىلىش بويىچە يېڭى تەشەببۇسلارنى تەييارلىماقتا. مەسىلەن، ئېبى- بى - سى تېلېۋىدېنىيې شىركىتى ئاقش دولەت كابىنېتى ج. بېيكېرنىڭ «دېكابرنىڭ بېشىدا- ئەتىمالىم يېۋروپىدا -يەنە بىر ئۇچرىشىشنى ئۇيۇشتۇرۇش» پىلانلىرى توغرىلىق خەۋەر قىلدى، بۇ ئۇچرىشىشقا مادرىد كونفېرېنسىيەسىنىڭ ئىشتىراكچىلىرىلا ئەمەس، بەلكى بىر قاتار باشقا مەملىكەتلەرمۇ رىغبىتلەندۈرۈلىدىغان بولار ئىدى.

شۇنداقلا، مادرىد كونفېرېنسىيەسىدىن قايتقان پالېستىنا دېلېگاتسىيەسىنىڭ ئەزالىرى تېل- ئاۋىۋ تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغان ئەرەپ تەۋەسىدە ئىسرائىللىقلار بىلەن بولۇپ ئۆتكەن مۇزاكىرىلەردىكى ئۆز مەۋقەسىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن جامائەتچىلىكنىڭ ئاممىۋىي مىتىنگلىرى بىلەن ۋىغىنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇشنى نىيەت قىلماقتا. خەۋەردار «ئاش-شەرىق ئەل ئاۋسات» گېزىتىنىڭ مەلۇماتلىرىغا قارىغاندا، پالېستىنلىقلار ئەرەپ- ئىسرائىل توقۇنۇشىنى تەرتىپكە سېلىش بويىچە مۇزاكىرىلەرنى جىددىي داۋاملاشتۇرۇش نىيىتىدە بولماقتا. جۈملىدىن، ئۇلارنىڭ دېلېگاتسىيەسى ئۆز تەرتىۋىنى كام دېگەندە 80 پروتسېنتقا يېڭىلايدۇ.

ئەپسۇسكى، يېقىن شەرىقتىكى توقۇنۇشنى تەرتىپكە سېلىش بەزىلەرگە ياقمايدۇ. ھەر خىل ئېكستىرېمىستلار تىنچلىق جەريانىنى بۇزۇشقا ئۇرۇنماقتا. ئىوردان دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىدىكى جېنىن شەھىرىدە نامەلۇم شەخسلەر ئاۋتوماتىك قورال بىلەن ئىسرائىل پاترۇلىنى ئوققا تۇتقان، بۇ بولسا ئادەملەرنىڭ قۇربان بولۇشى بىلەن ئوق ئېتىشقا ئېلىپ كەلگەن. بۇ پالېستىنا ئازاتلىق تەشكىلاتىنىڭ ئىنتىفادە- ئېسيانىغا بېسىۋېلىنغان ئەرەپ يەرلىرىدىكى خەلق قوزغىلىڭىنىڭ ئىشتىراكچىلىرىغا -ھازىرقى ۋاقىتتا قوراللىق ھەرىكەتلەردىن ئۆزىنى تۇتۇش توغرىلىق چاقىرىقلىرىغا قارىماي يۈز بەرگەن. شۇنىڭغا قارىماي يەنە بىر ئىسرائىل پاترۇلى پالېستىنىنىڭ بالات لاگېرى يېنىدا ئوققا تۇتۇلغان. بېيت- لاخمىدىكى پولتسىيە ئۇچاستكىسى ئالدىدا پارتلاش قورۇلمىسى پارتلىتىلغان.

ئىسرائىل تەرىپىدىن لىۋاننىڭ جەنۇبىدا قۇرۇلغان «بىخەتەرلىك زونىسى» دەپ ئاتالمىش جايدىمۇ مىنالار ئۇرۇشى باشلانغان. تېل- ئاۋىۋ بىلەن ھېچ قانداق تىنچلىق مۇزاكىرىلىرىنى قوبۇل قىلمايدىغان «ھىزبۇللاھ» ئىرانپەرەست تەشكىلات ئەينە شۇ مىنىلار ئۇرۇشىغا چاقىرغان.

ئىسرائىل «تېررورچىلارغا قارشى كۈرىشىش» بانىسى ئاستىدا ئون بىر چېگارا يېنىدىكى لىۋان يېزىسىنى ئارتىللېرىيەدىن شىددەتلىك ئوققا تۇتقان ۋە ھاۋادىن بومبىلىغان. لىۋاندىكى بىمەت ۋاقىتلىق كۈچلىرىنىڭ رەسمىي ۋەكىلى تىمۇر گۆكسېلنىڭ بىلدۈرۈشىگە قارىغاندا، بۇ يەرلىك ئاھالىنىڭ چېگارىدىن مەملىكەتنىڭ ئىچكىرسىگە ئاممىۋىي تۈردە قېچىشىغا ئېلىپ كەلگەن. بەزى بىر ئاھالىلىق پۇنكتلاردا ئادەملەر تامامەن قالمىغان.

سىرىيە ئىسرائىلنى يېقىن شەرىقتىكى ۋەزىيەتنى تىنچلاندۇرۇش بويىچە مۇۋاپىق قەدەملەرنى تاشلاشنى داۋاملاشتۇرۇشنى خالىمايۋاتقانلىقىدا ئەيىپلىدى ۋە تېل- ئاۋىۋتىن بېسىۋېلىنغان ئەرەپ يەرلىرىنى ئوككۇپاتسىيە قىلىشنى توختىتىشنى تەلەپ قىلدى.

ئىسرائىل تىجارەتچىلىرى بېيجىڭغا كەلمەكتە

ئىسرائىل بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلەرگە ئىگە بولمىغان خىتاي موشۇ ھەپتىدە بېيجىڭدا باشلىنىدىغان سودا مۇزاكىرىلىرىگە ئىسرائىلنىڭ بەش بانكىرىنى ۋە سانائەت تىجارەتچىسىنى تەكلىپ قىلغان. دېلېگاتسىيەگە ئىسرائىل سودا پالاتىسىنىڭ باشلىقى د. گىللېرمان رەھبەرلىك قىلىدۇ.

بىر ئىسرائىل گېزىتىدە ئەخبارات بېرىلىپ كەتمىگىچە بۇ تەكلىپ مەخپىيەتلىكتە ساقلانغان ئىدى. ئوكتەبىر ئېيىدا ھەر ئىككى مەملىكەتنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى بىمەتدا ئالاقىلارنى يولغا سېلىش ئىمكانىيىتىنى مۇھاكىمە قىلغان ئىدى. ئىسرائىل 1950- ژىلى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنى ئېتىراپ قىلغان بىرىنچى يېقىن شەرىق دولىتى بولغان بولسىمۇ، خىتاينىڭ ھېچ قاچان ئىسرائىل بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلىرى بولمىغان.

سىرىيە بىلەن ياخشى بولماقتا

پالېستىنا ئازاتلىق تەشكىلاتىنىڭ ئاساسىي تەركىۋىي قىسمى -فەئاتەخ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى ئاببas زاكى فەئاتەخ بىلەن سىرىيە ئوتتۇرىسىدا كېلىشىم تۈزۈلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەردە يۈز بەرگەن بوھرانغا خاتىمە بەرگەنلىكىنى بىلدۈردى. ئاببas زاكى 1983- ژىلى ئۈزۈلگەن نورمال مۇناسىۋەتلەرنىڭ تولۇق كولەمدە ۋە ئىستىسناسىز بارلىق ساھالاردا ئەكسىگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنى تەكىتلىدى.

ئاببas زاكى شۇنداقلا دەمەشىقتە يەنە فەئاتەخ بيۇروسى ئېچىلىدىغانلىقىنى ۋە كېلىشىمنىڭ ئۇمۇمىي ئەرەپ مەۋقەسىنى ئىشلەپ چىقىشقا خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى، ئەندى بۇ بولسا يېقىن شەرىقتە تىنچلىقنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن مۇھىملىقىنى خەۋەر قىلدى.

تەنتەنىلىك نىشانلاندى

«ئۇيغۇرستان ئازاتلىق تەشكىلاتى» (ئۇئات) تەييارلىق ـ تەشكىلىي ھەيئىتىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن 11 ـ نويابىر كۈنى ئالمۇتا شەھىرى گورنى ـ گىگانت مەھەللىسىدىكى ۋىلايەتلىك فىلارمونىيە كلۇبىدا ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋىنىڭ 47 يىللىق سەنەسى جامائەتچىلىك تەرىپىدىن تەنتەنىلىك نىشانلاندى.

تەنتەنىلىك يىغىنغا ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋىنىڭ پائال ئىشتىراكچىسى «شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى» ھوكۇمىتىنىڭ سابىق باش كاتىپى ئابدۇرائۇف مەخسۇم، «ئۇئات» تەشكىلىي ـ تەييارلىق ھەيئىتىنىڭ رەئىسى ھ. ۋاھىدىي، ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئارمىيەسىنىڭ سابىق ئوفىتسېرلىرى بىلەن جەڭچىلىرى، شائىر ۋە يازغۇچىلار، ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئۇيغۇر جامائەتچىلىگىنىڭ ۋەكىللىرى، ياشلار، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئىشتىراك قىلدى.

يىغىندا ئۇيغۇرلار دىيارىدا ئوز ۋەتىنىنىڭ ئازاتلىغى ۋە مۇستەقىللىغى ئۈچۈن بىر قانچە قېتىم كوتىرىلگەن ئىنقىلاپ ۋە قوزغىلاڭلاردا قۇربان بولغان قەھرىمانلار، جۈملىدىن ئىنقىلاپ رەھبەرلىرى خاتىرىسىگە ھورمەت بىلدۈرۈلدى.

يىغىندا سوزگە چىققان ئابدۇرائۇف مەخسۇم، ھ. ۋاھىدىي، سابىق مىللىي ئارمىيە ئوفىتسېرلىرىدىن ئوسمان تاھىر، ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئىنقىلاۋىي توغرىلىق ئوز خاتىرىلىرىنى بايان قىلدى. شائىرلاردىن ر. روزىيېۋ، س. ئابدۇراخمان، ئا. مۇتەللىپلەر ئوز شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بەردى.

تەنتەنىلىك يىغىن سەمىمىي ۋە ھاياجانلىق ئوتتى.

ق. ناسىرىي.

ئالمۇتا شەھىرى.

ئائىلەۋىي دېخانچىلىق

ئۇنىڭ يىگىتى خاركى ئارلىز ئوغلى مىنلىيانوۋ «زارە ۋوستوكا» يېزىسىدا تۇغۇلغان بولۇپ، ئۇ كوپىنچە ئوزىنىڭ تاغىسى، ئاتاغلىق دېخان خارسەن مىنلىيانوۋنىڭ تەربىيەسىدە دېخانچىلىق سىرلىرىنى پۇختا ئېگەللەپ ئوستى. ئۇنىڭ دادىسى ئارلىز مىنلىيانوۋ بولسا 1933 ـ يىلدىن بېرى «زارە ۋوستوكا» كولخوزىنى قۇرۇپ، ئۇنى مۇستەھكەملەشكە ھەسسە قوشۇپ كەلگەن ۋە مۇشۇ ئېگىلىككە رەئىسلىك قىلىپ، ئۇنىڭ باي كولخوزلار قاتارىدىن ئورۇن ئېلىشى ئۈچۈن كوپ كۈچ چىقارغان ئادەم ئىدى.

خاركمۇ ئوز ئەۋلادلىرىنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، كوپتىن بېرى مەزكۇر كولخوزدا ئۈنۈملۈك ئەمگەك قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بۇ يەردە ئوز پائالىيىتىنى شوفيورلۇقتىن باشلاپ، كېيىنكى يىللاردا بىرىگادىر بولۇپ ئىشلىمەكتە. لېكىن ئۇنىڭ ئىشلىرى ئاساسەن ئوز بىرىگادىسى بىلەن بولاۋېلىش ئۇسۇلىدا ئىشلەشكە باشلىغاندىن كېيىن بولەكچە ۋۇرۇشۇپ كەتتى. يەرنى يۇمشۇتۇپ، ھەيدەپ، ئوز ۋاقتىدا ئۇرۇق سېلىش، ياۋايى چوپلەرنى قالدۇرماي ئوتاش، سۇغىرىش ئىشلىرىنى كوڭۇلدىكىدەك ئېلىپ بېرىشقا چوڭ ئەھمىيەت بېرىلدى. ئىجارىگە ئالغان يېزا ئېگىلىك تېخنىكىلىرىنى ئامالىنىڭ بارىچە ئوزلىرى رېمونت قىلىشقا تىرىشىپ، چىقىمنى ئازايتىش بىلەن بىرىگادىنىڭ كىرىمى كوپەيدى. ئەزالارنىڭ ئايلىق ئىش ھەققى 500 سومدىن كام چۈشمەيدىغان بولدى. مانا شۇ ئۇتۇقلار تۈپەيلى خاركى مىنلىيانوۋ كوللېكتىۋىنىڭ بىر ئېغىزدىن ماقۇللىشى ئارقىلىق 1991 ـ يىلى خەشكەلەك رايونلۇق خەلق دېپۇتاتى بولۇپ سايلاندى.

ھازىرقى كۈندە ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقان دولەت مۈلكىنى شەخسلەشتۇرۇش، يەرنى دېخانلارغا بېرىش سەياسىتىگە بولا ناھىيەسىدە بىرىنچى بولۇپ، خاركى مىنلىيانوۋ مەڭگۈ پايدىلىنىش ۋە بالا ـ چاقىلىرىغا مىراس قالدۇرۇش شەرتى بىلەن 37 گېكتار يەرنى دولەت ئاكتىسى ئارقىلىق ئوز ئىختىيارىغا ئالدى. «پرىگورودنىي» سوۋخوزىدىن ئەرزەن باھادا بىر دانە ۋۇك ماشىنىسى، بىر دانە «ت ـ 75» يەنە بىر دانە «مت ز ـ 80» ماركىلىق تراكتور ۋە باشقا يېزا ئېگىلىك تېخنىكىلىرىنى سېتىپ ئالدى. شۇنىڭ بىلەن ئائىلىدىكى 6 كىشىدىن بىر بىرىگادا تەشكىل قىلىپ، بىيىل كوكلەمدە ئوز قارمىقىغا ئوتكەن يەردە ئىشلەشكە باشلىدى. ئۇلار خەشكەلەك ناھىيەسىگە قاراشلىق «جېتىسۇ» سوۋخوزىغا 100 توننا كوكتات بېرىش شەرتى بىلەن ئۇلاردىن يارماي، ئۇرۇق، توغۇت ۋە تېخنىكا قىسىملىرىنى ئېلىپ تۇرۇشقا كېلىشتى.

ئائىلەۋىي بىرىگادا بىيىل ئوز يېرىدە پومىدور، لازا، سەۋزە، تەرخەمەك ۋە باشقا كوكتات تۈرلىرىنى پەرۋىش قىلىپ، ئۇلارنى ئاگروتېخنىكىلىق تەلەپلەرگە لايىق كۈتۈم بىلەن يېتىلدۈردى. كوكتاتنى ئوز ۋاقتى بىلەن، قالدۇرۇپ سۇغىرىپ، چوڭەكلەردە بىر تالمۇ ياۋا چوپ قالدۇرمىدى. بۇ ئىشلارغا ئوزلىرىنىڭ كۈچى ئازلىق قىلغاندا ۋە ھوسۇلنى يىغىش مەزگىللىرىدە قوشۇمچە ئادەم ياللىدى. بۇنداق ئېھتىياجلار ئۈچۈن 24 مىڭ سوم پۇل چىقىم قىلىنىپ، 100 توننا كوكتاتنى ۋەدە قىلىنغان ئېگىلىككە تاپشۇرغاننىڭ سىرتىدا 89 توننا كوكتاتنى بازاردا سېتىپ، نەق 165 مىڭ سوم پايدا ئېلىشتى.

ـ سوۋخوزدا 40 ئادەمدىن ئىبارەت بىرىگادا بىر نەچچە تراكتورلارنى ئىشلىتىپ 40 ـ 50 گېكتار يەردە دېخانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى يېتىلدۇرۇپ كەلگەن بولسىمۇ، پلاننى ئورۇنلىيالماي، دولەتكە قەرىزدار بولۇپ كەلگەن، ـ دەيدۇ مىنلىيانوۋ خاركى، ـ مانا ئەندى 6 ئادەم 37 گېكتار يەردە كوكتات پەرۋىش قىلىپ، شۇنچە كوپ كىرىم قىلدى. بۇ ئەلۋەتتە ئوز يېرىگە ئېگە بولغان دېخانلارنىڭ ئەمگەك قىزغىنلىغىنىڭ ۋۇقۇرى ئوسكەنلىگىنىڭ ئەكىسىدۇر.

ھەقىقەتتىمۇ خاركى مىنلىيانوۋتەك تەجرىبىلىك دېخانلارنىڭ ئوز ئالدىغا يەر ئېلىپ، مۇستەقىل ئىشلىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىلغانلىغى، ھەر كىمنىڭ ئوزى ياخشى بىلگەن ساھادا ئوز قابىلىيىتىنى تولۇق كورسىتىشكە كەڭ يول ئېچىلغانلىغىنى مۇشۇ 6 كىشىلىك ئائىلەۋىي بىرىگادىنىڭ بىيىلقى ئۇتۇقلىرى ئۇچۇق ئىسپاتلىدى. ئۇلار 1992 ـ يىلدىمۇ ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كىرگۈزۈشنىڭ غېمىدە بارلىق تەييارلىقلارنى قىلماقتا. 12 مىڭ سوم پۇلنى ئائىلە راسخودىغا قالدۇرۇپ، قالغان 150 مىڭ سوم پۇلنى دېخانچىلىق مەيدانىدا 3 ئېغىزلىق ئوي ۋە ئۇزۇنلىغى 150، كەڭلىگى 5 مېتر كېلىدىغان لاپاس ياساش ئۈچۈن ئاجراتتى، ئۇلار مەزكۇر لاپاستا مال بوداشنى يولغا قويماقچى.

غىلاجىدىن يەخىردىنوۋ.

ئەۋېزوۋ ناھىيەلىك كېڭەشنىڭ خەلق دېپۇتاتى.

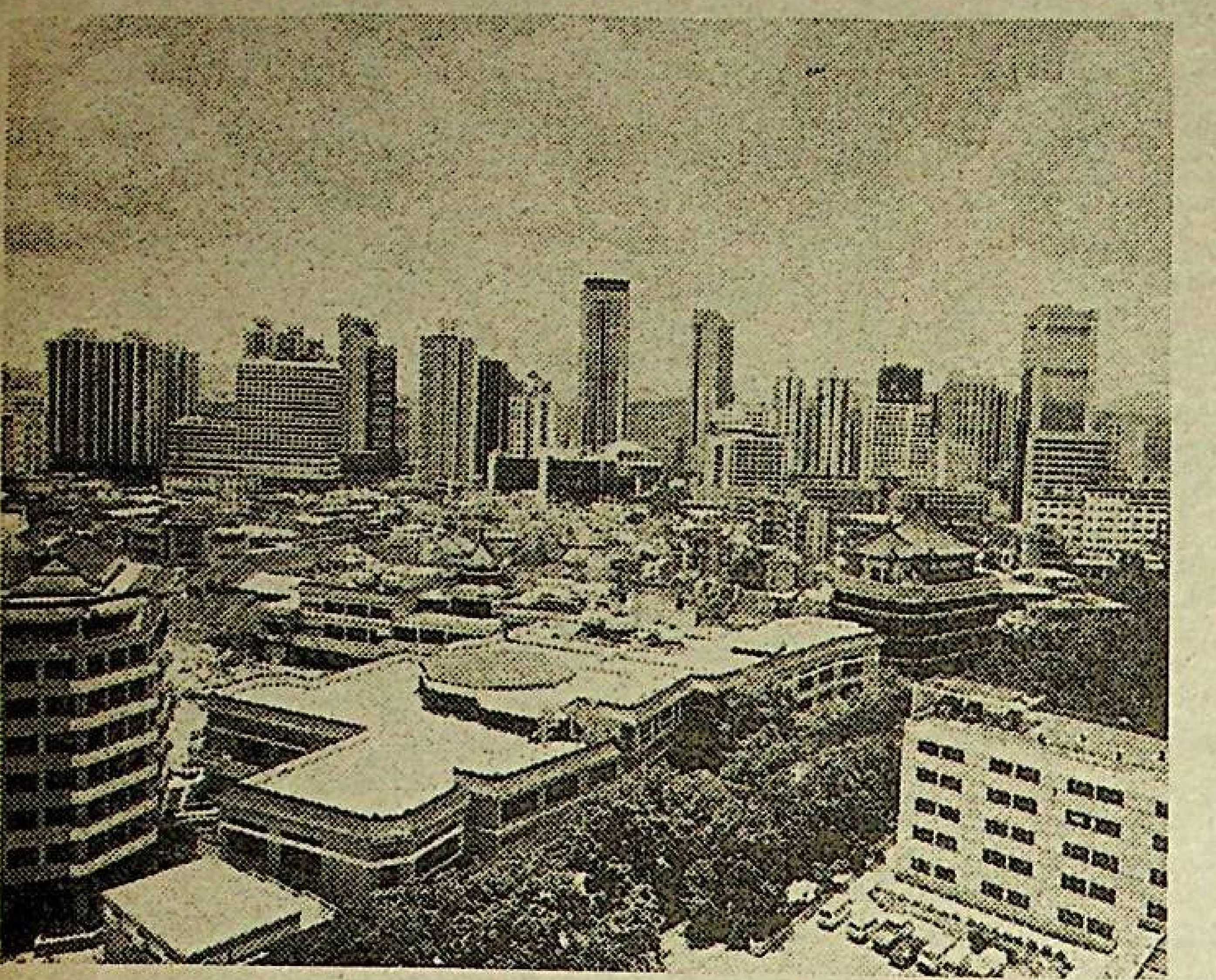

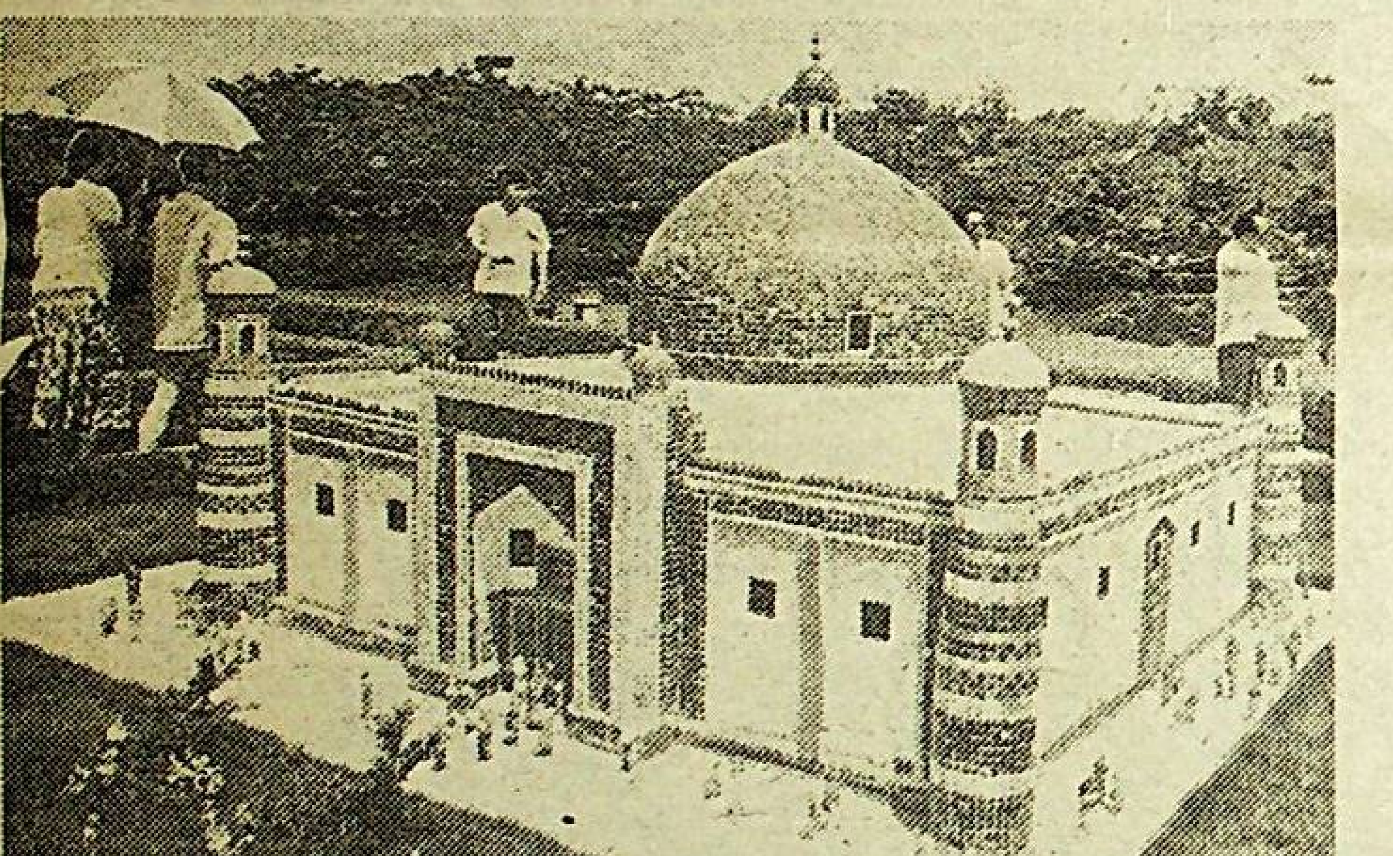

جەنۇبىي خىتايدىكى گۇاڭدۇڭ ئولكىسىدە خخجدىكى دەسلەپكى مەخسۇس ئىختىسادىي زونا ـ شېجىڭ شەھىرى جايلاشقان. ھازىر بۇ يەردە 3،5 مىڭ بىرلەشكەن كارخانا ئىشلەيدۇ، ئىشلەپ چىقىرىلغان مەھسۇلاتنىڭ 60 پروتسېنتىدىن ئوشۇغى ئېكسپورتقا چىقىرىلىدۇ.

ئولكە رەھبەرلىرى: سودىگەرلەر بىلەن تىجارەتچىلەر قازاقستاننىڭ بازار مۇناسىۋەتلىرىگە كوچكەنلىكى توغرىلىق خەۋەر تېپىپ، جۇمھۇرىيەتتە بولۇش ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئوتتۇر ئىختىسادىي ۋە سودا ئالاقىلىرىنى ئورنىتىش خاھىشىنى ئىزھار قىلدى.

سۈررەتلەردە: 1. شېجىڭ شەھىرىنىڭ كورۈنىشى. 2. شەھەر باشلىغى لى خون جىن قازاقستان تېلى ۋە رادىئوسى ئەلىيە نۇغمانوۋاغا ئىنتېرۋيۇ بەرمەكتە. 3. ئوچۇق ئاسمان ئاستىدىكى مۇزېي ـ شېجىڭ شەھىرىدىكى مۇسۇلمان مېچىتىنىڭ ماكېتى.

(قاز تاگ).

ئەمگەكنى رەغبەتلەندۈرۈش

بىشكېك. (تاس س). بۈگۈندىن كېيىن قىرغىزستاندا تەكرار خام ئەشيالى، قارا ۋە رەڭلىك مېتاللار قالدۇقلىرىنى، قەغەزنى، ئەينەكنى، پلاستماسسىنى يىغىش ۋە قايتا ئىشلەش رەغبەتلەندۈرۈلىدۇ.

تۇۋار ئىشلەپ چىقارغۇچىلار قالدۇقلارنى ۋە خام ئەشيانى سېتىشتىن ئېلىنغان پايدىغا سېلىق تولەشتىن بوشىتىلىدۇ. قالدۇقلارنىڭ 20 پروتسېنتىنى پايدىلىنىش ئارقىلىق ئىشلەپ چىقىرىلغان مەھسۇلاتتىن ئېلىنغان پايدىمۇ سېلىق سېلىنمايدۇ.

بىراق ئىشلەپ چىقىرىشتا تەكرار خام ئەشيانى ۋە قالدۇقلارنى پايدىلانمايۋاتقانلار زىيان تارتىدۇ. ئۇلار پايدىنىڭ بىر قىسمىدىن ئايرىلىپلا قالماي، بەلكى ياغاچ، مېتال ئوخشاش مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىنلەنمەي قېلىشىمۇ مۇمكىن، دەپ خەۋەرلەيدۇ جۇمھۇرىيەتلىك «سلوۋو قىرغىزستان» گېزىتى.

كوسموناۋتلار بىلەن ئۇچراشتى

دەسلەپكى قازاق كوسموناۋتى توقتار ئەۋباكىروۋ ۋە ئۇنىڭ دۇبلېرى تالغات مۇسابايېۋقا كوپ مىللەتلىك سارئارقىنىڭ تۈرلۈك ئەۋلاتلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن ئوتكۈزگەن ئۇچرىشىشلار، سوھبەتلەر ئاھايىتى ياقتى. ئۇلارنىڭ جېزقازغان ۋىلايىتىگە قىلغان سەپىرىمۇ ھەقىقىي بايرامغا ئايلاندى.

بۇ يەردىكى ئۇرغۇن ئەرسلەركوچىلار، «بايقوڭۇر» مېھمانخانىسى، كوسموناۋتىكا مۇزېيى، كوسموناۋتلار ئاللېيەسى ئوز كەسپداشلىرىنى ئەسلەتتى.

مېھمانلار ۋىلايەت مەركىزىنىڭ ۋە سەتبايېۋ شەھىرىنىڭ تۇرغۇنلىرى، خاڭچىلار ۋە مېتاللۇرگلار، تىرىكوتاژ فابرىكىسىنىڭ ئىشچىلىرى، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن سوھبەتلىشىپ، جېزقازغانلىقلارنىڭ ئىشلىرىغا قىزىقتى، ئۇرغۇنلىغان سوئاللارغا جاۋاپ بەردى. ت. ئەۋبەكىروۋ كېڭەش كوسموناۋتىكىسىنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىرى، ئۇنىڭغا قازاقستان ئالىملىرىنىڭ قوشۇۋاتقان ھەسسىسى، كوسمىسقا ئۇچۇشتىن ئالغان تەسىراتلىرى توغرىلىق سوزلەپ، ئۇلار كوسموستا چۈشەرگەن سۈرەتلەرنىڭ جېزقازغانلىقلارغا ئېكولوگىيەلىك پروبلېملارنى ھەل قىلىشقا ياردەم بېرىدىغانلىغىنى تەكىتلىدى.

بولۇپمۇ ۋىلايەتلىك ئىجتىمائىي ـ مەدەنىي مەركەزنىڭ كوسموناۋتلار بىلەن ئوتكۈزۈلگەن ئۇچرىشىشقا ناھايىتى ئۇرغۇن ئادەم كەلدى. ۋىلايەتلىك كېڭەش رەئىسى ش. شارداربېكوۋ ت. ئەۋباكىروۋ بىلەن ت. مۇسابايېۋنى ئۇلارغا جېزقازغاننىڭ پەخرىي پۇخراسى ئۇنۋانىنىڭ بېرىلىشى بىلەن تەبرىكلىدى.

(قاز تاگ).

(ئاخىرى، بېشى ئۆتكەن سانىدا)

بەزىدە ئاقىۋەتنى ئويلىماي ئېيتىلىپ قالغان، مىللىتىمىزنىڭ زىتىغا تېگىدىغان چولتا پىكىرلەرنى ئاڭلاپ، ئۆز ئارا تويى-تۆكۈن، مەشرەپلەردىلا قايناپ، پىشىمىزنى ئىچىمىزگە تىقىپ ياتىۋېرىمىزمۇ؟! تارىخچى مالەۋكىن «بۈگۈنكى ئۇيغۇرلار ئۇ قەدىمى ئۇيغۇرلارنىڭ ۋارىسى ئەمەس» دەپ جۆيلىدى. ھازىر، خۇداغا شۈكرى، قازاقىستان ئىلىم پەنلەر ئاكادېمىيەسىدە ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتى بار. ھالبۇكى، ئۇنىڭغا ئىگە، تارىخچى دەپ بىز ئىشەنگەن ئالىملىرىمىز بىرەر ئېغىز ئوچۇق گەپ قىلىنمىدى، قەتئىي جاۋاپ بېرىلمەدى، بۇنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ ئۇيغۇر تارىخىنى ساختىلاشتۇرۇپ ئاقنى- قارا، قارىنى- ئاق دەپ كۆرسىتىشكە ئۇرۇنۇۋاتقانلارغا ئالىملىرىمىز ئىلمىي ئاساستا جاۋاپ بېرىپ ۋە ئىسپاتلاپ، بەس- مۇنازىرە مانگۇزۇپ، ھەقىقەتنىڭ تىكلىنىشىگە سەۋەبچى بولۇش كېرەك ئىدىغۇ. بىزنىڭ ئۆز مىللىتىمىزگە، تارىخىمىزغا، تىلىمىزغا، ئەدەبىياتىمىزغا كۆيۈنىشىمىز شۇمۇ؟ تارىخى فاكتلارنى ساختىلاشتۇرۇش بۇ بىر مىللەتنىڭ داۋاسى ئەمەس، ئالىملار ئارا جاۋاپ بېرىش، ھەقىقىنى ئىسپاتلاش ئالىمنىڭ ۋەزىپىسى، ئەلۋەتتە، بۇ جەھەتتىن بىر خەلقنى ئىككىنچىسىگە قارشى قويۇش يولى بىلەن ئەمەس، ئىلمىي ئاساستا، فاكتلارنىڭ ئىزچىللىقى ھەقىقىيلىكى بىلەن پىكىر ئۆرگۈزۈش كېرەك. قۇددۇس غوجامىياروۋنىڭ بىزلەرگە قويغان ئەيىۋى ناھايىتى ئورۇنلۇق. «بىزگە تۆھمەت قىلسا، بىز تۇزۇپ ئولتۇرالماي، پۇخرا بولۇپ ھەقىقەتنى ئىزدەشتىن قايتىشىمىز كېرەك»- دەيدۇ ئۇستاز ئاكىمىز.

بەزىلەر ئېيتقاندەك ئويلىنىپ كۆرەيلى، لېكىن ئويلىنىمىز دەپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈپ قويمايلى، كېچىكىپ قالساق كەلگۈسى ئەۋلات ئالدىدا نېمە دەپ جاۋاپ بېرىمىز؟ ۋاقىت كۈتۈپ تۇرمايدۇ. بىرلىك لازىم. «بۆلۈنگەننى بۆرە يەيدۇ» دېگەن تەمسىلنى مەناسىغا خىيالەن بىر چۆكەيلىچۇ. بۆلۈنۈپ، بېشىمىز قوشۇلماي، يەتكەن يېرىمىز موشۇغۇ. قاچانغىچە تارىخ ساۋاقلىرىدىن خۇلاسە چىقىرالمايمىز؟! ھەر قايسىمىز ھەر ياققا تارتىۋەرمەيلى، مۇنداق قىلساق، ئۆز ئىچىمىزدىن چىرىگىنىمىز. مەرھۇم مۇرات ھەمرايېۋنى «ئۇيغۇرلارنىڭ داھىسى بولماق» دەپ سېسىق گەپ بىلەن ئازاپلاپ تۇۋىگە يەتتۇق. يۇسۇپبەگ مۇخلىسوۋنى «ئۇيغۇرستان قۇرۇۋاتىدۇ» دەپ تەنە قىلىپ، ئۆزىمىزچە ياۋ تۇرمايمىز. ئەلدى مالىك كېبىروۋنى بەزىلەرنىڭ كېيىگە قوشۇلۇپ «ئېكستىرېمىست» دەپ ھېجىيىمىز. ئۇنى قۇۋ، بۇلى سۇ دەپ تەگىستىمەسلىك، ئىناۋەتكە ئالماسلىق- بۇ بىزنىڭ قېنىمىزدىكى كېسەلمۇ؟! بىرلىشىپ، بىر سەپ بولۇپ، تارىخ ساۋاقلىرىدىن توغرا خۇلاسە چىقىرىدىـ

ئاشكارىلىق شارائىتى

ئۈمۈتلەر دىلدا ئۈگدەپ قالمىسۇن

غان پەيت يەتكەنلىكىنى ئاللىقاچان چۈشىنىشىمىز كېرەك. ئۇمۇمەن قارىغاندا بۇ تەرەققىيات كاپالىتى. خەلقىمىز تەلۈۋدىن تۇغۇلغان «ئارزۇ» ژۇرنالى دەم تۇرۇشقا تەلپۈنمەكتە. بەزى ئەدىپلىرىمىز بۇ ياخشى باشلانغان ۋە خەلق قوللاپ- قۇۋۋەتلەۋاتقان خەيرلىك ئىشنى گۇمانغا ئايلاندۇرۇپ، ئالدىن- ئالا تېرە تاراقلىتىپ، ھەتتا «خەلق ئالدىدا جازالىنىدۇ» دېگەن بولۇمسىز گەپلەر بىلەن قارشىلىق كورسەتمەكچى بولدى.

مېنىڭچە، بۇ مۇنداق خەلققە كېرەك نەرسىنى باشلاپ، تەشەببۇس قىلىپ، قولغا ئالغان ئىشقا خوشال بولۇشنىڭ ئورنىغا دەررۇ يېڭى ئۈنگەن گىيانى دەسسەۋېتىشكە ئىنتىلىش ئوخشاش بىر ھالغۇ. ئۆز پىكرىڭنى خەلق پىكرى قىلىپ، خەلقنىڭ نامىدىن گەپ قىلىشقا ھېچ كىمگە ھوقۇق بېرىلمىدى.

ئۇمۇمەن بىز، ئۇيغۇرلاردا، مۇھىم پروبلېمىلار ھەققىدە پاراڭ قىلساق، كونكرېت ئەمەس، ئۇمۇمىي گەپ- سۆزلەرنى ئېيتىپ، «ئانداق، مۇنداق» دەپ ئېنىق مىسال ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالمايمىز. ئەندى كونكرېت پىكر ئېيتمىساق، ئۇ ھېچ كىمگە تەگمەيدۇ. پەرقىسىز ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ. ئامما بىرەر مىسال بىلەن گەپ قىلساق، شۇزامان دۈشمەنلىك بىلەن يەۋەتكەندەك قىلىپ، ئۇچۇقتۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ، ماقالە مۇئەللىپىنى يەر بىلەن يەكسەن قىلىشقا تىرىشىدۇ. بىزنىڭ ئوسۇشىمىزگە توسالغۇ بولۇۋاتقان موشۇ بولسا كېرەك.

ئىككىنچى بىر پىكرىم، ھەقىقەتنى ئېيتقاندا، بۇ پروبلېمىلارلى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتى كوتىرىش كېرەك ئىدى.

بىر كىسىچ ئىدا ياشاۋاتقان 300 مىڭ ئۇيغۇر شۇ ئاردا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان 7 مىللىوندىن ئوشۇق قېرىنداشلىرىمىزنىڭ تومۇرى بىر، ئوسكەن زور دەرەقنىڭ بىر پۇتىغى، بىر شىخى. بىزنىڭ تىلىمىزمۇ، ئەدەبىياتىمىزمۇ، سەنئىتىمىزمۇ، مەدەنىيىتىمىزمۇ بىر.

بىزدە تەييار ئۇيغۇر يېزىقى (ئەرەپ گرافىكىسى ئاساسىدا) تۇرسا، بىز كېڭەشلىك ئۇيغۇرلار ئۈچۈن، كىرىلىتسا، يەنى سىلاۋيان گرافىكى ھاجەتمۇ؟ بىز ئەندى شۇئار ئۇيغۇرلىرى پايدىلىنىۋاتقان ئۇيغۇر يېزىقىغا كۆچۈشنى ئويلاشتۇرساق، ياخشى بولاتتى. قېدىمىي ئەدەبىيات مەنبەلىرىنى ئوقۇش، پايدىلىنىش جەريانىدا بۇ يېزىقنىڭ قانچىلىك پايدىلىق ئېكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كورۈڭلار. ئاندىن ھازىر مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدا بۇ يېزىقىمىزغا قىزىقىش ئۇستۈن.

ئەسلىدە ئۇيغۇرلار قېدىمىي دەۋرلەردىن ئومۇلۇشۇپ، زىچ ياشىغان خەلق. كېيىنكى ۋاقىتلاردا شۇ ئادىتىمىزدىن ئايرىلىپ، تېرىقتەك چېچىلىپ، تارقاق بولۇپ كەتتۇق. بۇنىڭ پاجەلىك ئاقىۋىتىنى كورۈۋاتىمىز. 30- يىللارغىچە ئۆزبەكىستاندا ياشىغان يېرىم مىلىونغا يېقىن ئۇيغۇر يېرىم ئەسىرگە يېقىن ۋاقىت ئوتمەي ئاسسىمىلەتسىيەگە چۈشۈپ، يوق قىلىپ كەتتى. «بىز، ئۇيغۇرلار نېمىشكە ئوسمەيمىز» دېگەن سوئال كوپلىگەن ئۇيغۇرلارنى ئويلاندۇرىدۇ، «ئۇيغۇر ئاۋازى» سەھىپىسىدە داۋاملىق كوتىرىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسلىق سەۋەۋى ئاسسىمىلەتسىيە ئاپتى. بىز بەينەلمىنەللىك دەپ ئارىلاش ئائىلىلەرنى مەدھىيلەپ، ماختاپ ھېچ ھالىمىز يوق. ئەسلىدە بىز ئوخشاش ئاز مىللەتلەر ئارىلاش ئائىلە قۇرسا، ئۇ تېز ئاردا ئۆز تىلىنى يوقىتىدۇ. شەخسەن ئوزەم ئالمۇتا شەھىرىدە، ئەينە شۇنداق ئائىلىدە تۇغۇلغان باللار بىلەن ئۇرغۇن قېتىم گەپلەشكىنىمدە، ئۇلار پەقەت رۇس تىلىدىن باشقا تىلنى بىلمەيدىغانلىقىغا كوزۈم يەتتى. ئۇنداق باللار مىللەت ھىسياتىدىن، غۇرۇردىن تامامەن جۇدا، شۇنداق ئائىلىلەرنى گېزىتىمىزدە «خەلقلەر دوستلۇغى» دەپ ماختاپ يېزىلغان ماقالىلارنى ئوقۇپ، ھەيران بولدۇم. موشۇمۇ دوستلۇقمۇ؟ بۇ ئاددىيلا بىر قوشۇلۇشقۇ؟! شەخسەن ئوزەم ئوزگە مىللەت بىلەن قۇدىلىشىشقا قارشى ئەمەسمەن. ئۇ، ئەلۋەتتە، ھەر كىمنىڭ ئىختىيارى. لېكىن ئاز مىللەت ئېرىقسىدە ئۇچۇپ كېتىپ بارىمىزغۇ؟! بۇ تەرەپنى ئويلايلى دېمەكچىمەن. بىزنىڭ مىللىتىمىز سۇۋېرېنلىق مىللىي مۇستەقىللىككە ئېگە ئەمەس. دېمەك، ئاسسىمىلەتسىيە بىز ئۈچۈن دەھشەت.

مىللەت قەيەردە جەم بولۇپ ئولتارسا، شۇ يەردە مىللىيلىك ساقلىنىدۇ. تارقىلىپ-تېرىقتەك چېچىلىپ كەتسە، خۇدانىڭ ئۇرغىنى شۇ. بىر يەرگە توپلىشىپ ياشاش پادىشا زامانىدىمۇ بار ئىدىغۇ. بۇرۇن ئالمۇتىدا ئۇيغۇر كوچىسى، ئوزبەك كوچىسى، تۇڭگان كوچىلىرى بولغان. بۇنداق كوچىلار نوشتىمۇ، بېشكېكتىمۇ، قارىقولدىمۇ موجۇت ئىدى. شۇڭا چېچىلمىغىنىمىز توغرا، بىر يەردە جۇغجەم بولساق، يېڭى مەكتەپلەرنى، باللار باغچىلىرىنى ئېچىشقا، خەلقىمىزنىڭ ئۆرپى-ئادەت، رەسىم-قائىدىلىرىنى ساقلاشقا بولاتتى. بۇ تەرىپىمۇ مىللىي ئاڭغا، سەۋىيەگە بېۋاستە باغلىق. بۇنىمۇ ئويلىنايلى. ھەرىكەتسىز ياتساق، بۇنى خۇدامۇ راۋا كورمەيدۇ.

ئۇمۇمەن مىللەت تەغدىرى، ھەممىمىزنىڭ ئورتاق غەم- قايغۇسىدۇر، دېمەك، بىزگە ئويغانماقلىق، ھەرىكەتكە كەلمەكلىك لازىم. بىز ئۆز قەرزىمىزنى، پەرزىمىزنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئۈگدەۋاتقان دىللارنى ئويغىتايلى، ئوخنايلى!

شايىم شاۋايېۋ،
يازغۇچى.

ئەخمەتجان روزىيېۋ

ئالۋاستى بىلەن باتۇر

(رىۋايەت)

رىۋايەتنى بىر زامان،
بوۋام سوزلەپ بەرگەندى.
ئەستە ساقلاپ ئەۋلاتقا
ئېيتىپ بەر، نەۋرەم، ئەندى.

* * *

ئىلى -تارىم بويىدا
ئەجداتلىرىڭ يارالغان.
دېخان بولۇپ ئەزەلدىن،
داڭقى ئەلگە تارالغان.

ئەشۇ دېخان ئەجداتىدىن
قەيسەر باتۇر تۇغۇلغان.
يېنى يەرگە تەگمەستىن
پۇتكۇل ژۇتقا تونۇلغان.

ئۇنىڭ قەددى -قامىتى،
خۇددى شىرنى ئەسلىتەر.
گەۋدىسىنى قالقان قىپ
ياۋنى توراپ پەسلىتەر.

ئۇ ئوزىنىڭ مۇقەددەس
ژۇتى ئۈچۈن كويەتتى.
قولى دايىم كوكسىدە
ئوز خەلقىنى سويەتتى.

ئاخشىسىنى ياڭرىتىپ،
ئومىسىنى ئوراتتى.
ئېتىزدىكى تورغايدەك
سەھەرلىگى تۇراتتى.

* * *

بىر كۈنى ئۇ ئېتىزدا
ئوما ئورۇپ ئوغاقتا.
تەشنا بولۇپ تومۇزدا
سۇ ئىچىپتۇ بۇلاقتا.

چۈش مەزگىلى بولغاندا،
كەپىسىگە ئۇ كەپتۇ.
سىڭىپ پىشقان پوم ناننى
ئەتكەن چايغا ئۇ ساپتۇ.

ئارام خۇدا ئۇلتىرىپ
قوسىغىنى توقلاپتۇ.
ھەمرا قىلىپ كەتمەننى
راھەتلىنىپ ئۇخلاپتۇ.

بىردىن چوچۇپ ئويغانسا،
«مەخلۇق» تۇرار بېشىدا.
ئوپ -چورىگە قارىسا،
كەتمىنى يوق قېشىدا.

ئالۋاستىدەك چاچلىرى،
گەۋگىسىدىن ئاشىدۇ.
تۇرخۇن ئوخشاش بۇرنىدىن
سېسىق پۇراق چاچىدۇ.

«مەخلۇق» بېشىن سىلكىسە
ئوت ياندۇ كوزىدىن.
چىشى ھەرە، ئاغزى غار
شۆملۇق ياغار ئۇزىدىن.

ئېچىقىغان ئۇ «مەخلۇق»
ئېتىلىپتۇ قازانغا.
شالاپ- شۇلۇپ ئىچىشى
ئوخشار ئاچكوز قاۋانغا.

باتۇر دېخان ئەر تارتىپ،
ئالۋاستىنى تورراپتۇ.
بوغۇۋېلىپ گېلىدىن،
ئۇنىڭ قەستىن سوراپتۇ.

دەپتۇ شۇندا ئالۋاستى،
«كىملىگىمنى بىلسەڭ.
كېسىپ ئېلىپ بېشىڭنى
ئىشىكىڭگە ئىلىمەن.

زور ئۇمۇتتە كەلدىمەن،
موشۇ جەننەت ماكانغا
مۇلدىن كېيىن ئەندىسەن
قۇل بولىسەن ئاكاڭغا.

قانچە باتۇر بولساڭمۇ،
چىرماپ تورغا ئورايمەن،
قايناپ تۇرغان قېنىڭنى
تاپىنىڭدىن شورايمەن».

باتۇر بىلەن ئالۋاستى
تەڭ- تاقابىل تۇرۇپتۇ.
مەيدان ئارا يەكمۇ- يەك
كۇرەشمەكچى بولۇپتۇ...

* * *

چامباش ئېتىپ ئالۋاستى
كەپتۇ باتۇر قېشىغا.
باتۇر پولات مۇش بىلەن
ساپتۇ ئۇنىڭ بېشىغا.

قېيىپ قاپتۇ ئالۋاستى
گۇرزىدەك مۇش زەربىدىن.
يەر تىترەپ كېتىپتۇ
باتۇر ژىگىت نەرىدىن.

ئالۋاستىنى كوتىرىپ،
باتۇر يەرگە ئۇرۇپتۇ.
كوز ئاچالماي ئالۋاستى
بىر ھازاچە يېتىپتۇ.

ھوشىسىز ياتقان ئالۋاستى
كوتىرەلمەپتۇ بېشىنى
باتۇر ژىگىت شۇ چاغدا
كېسىپ ئاپتۇ چېچىنى...

شۇم رەقىبى ئالۋاستى
ئالماق بولۇپ چېچىنى-
مىڭ بىر خىيال -ئويى بىلەن
ئوتكۇزۇپتۇ كېچىنى...

باش قويۇپتۇ باتۇرغا
كۆچۈكلىنىپ -زارلىنىپ.
بوسۇغىدىن كەتمەپتۇ
لالما ئىشتەك خارلىنىپ.

توۋۋا ئوقۇپ دەپتۇ ئۇ؛
«ئەۋلادىڭغا تەگمەيمەن.
بۇلدىن كېيىن بېغىڭنىڭ
كوچىتىنى ئەگمەيمەن.

بۇ ماكانغا كەلمەيمەن
بېرىۋەتكىن چېچىمنى.
بۇزسام ئەگەر ۋەدەمنى
كېسىپ تاشلا بېشىمنى».

ئالۋاستىنىڭ تورىغا
باتۇر ژىگىت چۈشمەپتۇ.
غەزەپ ئوتى قەلبىدە
يالقۇنلاپتۇ ئوچمەپتۇ.

* * *

...خائىنلارنى ئىشقا سېپ،
تارتىۋاپتۇ چېچىنى.
قارا قۇزغۇن ئالۋاستى
ئەكەپتۇ تۈن- كېچىنى.

باتۇر غەيرەت قىلسىمۇ
ھېچ كەلمەپتۇ ئورنىغا.
ۋەتىنىنى قايتىدىن
زۇلۇم ئاپتۇ قوينىغا.

بوۋاي دەپتۇ نەۋرىگە
ئۇنتۇما دەرت-ئاھىمنى.
بىز ئالدىنىپ خورلاندۇق،
يوقىتىڭلار خائىننى.

كەسمەك بولساڭ كۇرەشتە
ئالۋاستىنىڭ چېچىنى.
قولاق سالماي خائىنغا
قوشۇپ كەسكىن بېشىنى.

* * *

ئوز سوزىنى تۈگىتىپ،
بوۋاي قالدى مۈگلىنىپ.
رىۋايەتنى ئاڭلىغان
نەۋرە ژۇرەر ئويلىنىپ...

چايخانىغا مەرھەمەت

ئەگەر يولۇڭىز چۈشۈپ، چىمكەنت شەھرىگە بېرىپ قالغىدەك بولسىڭىز، ئاۋتوۋوكزالنىڭ يېنىدا ئۇيغۇر مىللىي تائاملىرىغا ئىختىساسلاشتۇرۇلغان بىر چايخانا بار. ئۇنىڭدا لەڭمەن، سامسا، كاۋاپ، مانتا، چاي ۋە باشقىمۇ ئۇيغۇر مىللىي تائاملىرىدىن بەھرىمەن بولالايسىز.

يېقىندا مەزكۇر چايخانىنىڭ ئىش پائالىيەتلىرى بىلەن تونۇشۇش مەخسىتىدە 3ـ ئىشچىلار تاماقلىنىش كومبىناتىنىڭ مۇدىرى سۆيتلانا ئالېكساندروۋنا زىنكوۋاغا يولۇقتۇم.

بىزنىڭ كومبىناتىمىزدا ئوندىن ئارتۇق ئاشخانا ۋە بىر نەچچە كافې، چايخانىلار بار،ـ دەيدۇ س. زىنكوۋا.ـ شۇلارنىڭ ئىچىدە مەزكۇر چايخانا ئالاھىدە ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. بۇنىڭغا تەجرىبىلىك ئاشپەز يارمەمەت ئىسكەندەروۋ رەھبەرلىك قىلىدۇ. ئۇلار كېيىنكى ئىككى ژىلدىن باشلاپ ئىگىلىك ھېساپىنىڭ ئىجارىگە بولاۋېلىش ئۇسۇلىدا ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ. ئەينە شۇنىڭدىن باشلاپ چايخانىنىڭ پىلانىمۇ، تاماقلارنىڭ سۈپىتىمۇ ياخشىلىنىشقا باشلىدى. ھازىر ئۇلارنىڭ ئايلىق پىلانى 17 مىڭ بولسا، ئۇنىڭ ئورنىغا 20ـ22 مىڭ سوم تاپشۇرۇپ كەلمەكتە. بۇ ئىشلاردا چايخانا باشلىقى يارمەمەت ئىسكەندەروۋنىڭ خىزمىتىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. چۈنكى، ئىلگىرى چايخانا ئورنىدا پىۋوخانا بولۇپ، پىلانمۇ دېگەندەك ئورۇنلانماتتى. چايخانا بولۇپ تەشكىل قىلىنغاندىن كېيىن، بىنانى باشقىدىن رېكونستروكسىيە قىلىپ، چايخانىغا ماسلاشتۇردى. تائاملىرىنىڭ تۈرىنى ۋە سۈپىتىنى ياخشىلىغاندىن كېيىن، بۇ يەردىن ئادەم ئۈزۈلمەيدىغان بولدى...

ھەقىقەتەنمۇ، بۇ چايخانىغا ھەر قېتىم بارغىنىمدا خېرىدارلارنىڭ نۇۋەتتە تۇرغانلىقىنىڭ گۇۋاچىسى بولۇمەن.

ـمەن چىمكەنت يولۇۋچىلارنى توشۇش پاركىنىڭ شوفيورى،ـ دەيدۇ شۇ يەردە تاماقلىنىۋاتقان خېرىدار غ. ئەيساييېۋ سوئالىمىزغا جاۋابەن،ـ ھەر دايىم موشۇ يەرگە كېلىپ تاماقلىنىشقا ئالدىرايمەن. چۈنكى بۇ يەردە تاماق ئۈچۈن بەرگەن پۇلىڭىزغا ئېچىنمايسىز. بۇ يەردە تەييارلىنىۋاتقان تائاملار ئوز ئاتىلىشىغا لايىق مىللىي تائاملارغا كاپالەتلىك قىلالايدۇ.

ئەينە شۇنداق جاۋاپنى يەنە بىر نەچچە خېرىدارلاردىن ئاڭلىدۇق. چايخانىنىڭ پىكىرـتەكلىپلەر دەپتىرىدىمۇ مەزكۇر چايخانىنىڭ نامىغا بولۇپمۇ ئۇنىڭ باشلىقى يارمەمەت ئىسكەندەروۋنىڭ نامىغا ئورغۇن ئىللىق سۆزلەر يېزىلغان ئىكەن.

چايخانىمىزدا يەتتە ئادەم ئىشلەيدۇ،ـ دەيدۇ يارمەمەت ئىسكەندەروۋ،ـ ئۇلارنىڭ ھەممىسى مىللىي تائاملار بويىچە ئۇستىلار. ئۇلارنىڭ ئىچىدە تامارا زۇلۇپوۋا، كارامەت مىنەۋەروۋا، تامارا ئاداموۋا، سەيدەخمەت ۋە دىلمۇھەممەت ئىسكەندەروۋلارنىڭ ئىشلىرىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا بولىدۇ. ئۇلار ھەر دايىم تەييارلىنىۋاتقان تائاملارنىڭ سۈپەتلىك بولۇشى ئۈچۈن بارلىق ماھارىتىنى ئىشقا سالماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ خېرىدارلىرىمىز بىزدىن رازى بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. ئىككى ژىل بولدى. ئىجارىگە بولاۋېلىش ئۇسۇلىدا ئىشلەۋاتىمىز. بۇ ئۇسۇل بىزنىڭ ئېخىمۇ ئەركىن ئىشلىشىمىزگە مۇمكىنچىلىك بەردى. ئىلگىرى بىزگە بەرگەن ئوزۇقـ تۈلۈككىلا قاراپ تۇراتتۇق. ھازىر بەزى نەرسىلەرنى ئوزىمىز سېتىۋالىمىز. بۇ تەييارلىنىۋاتقان تاماقنىڭ سۈپىتىنى ياخشىلاشقا قولايلىق بولدى. ئۇنىڭدىن باشقا چايخانىمىزدا تويـ توكۈلەرنى، مەركىلەرنى ۋە باشقىمۇ چارە-تەدبىرلەرنى ئوتكۈزۈشكە بولىدۇ.

پ. ئەخمەتوۋ.
چىمكەنت شەھرى.

سۈرەتلەردە: تامارا زۇلۇپوۋا بىلەن كارامەت مىنەۋەروۋا. 2. لەڭمەنگە مەرھەمەت. 3. كاۋاپچىلار سەيدەخمەت ۋە دىلمۇھەممەت ئىسكەندەروۋلار.

ئاۋتورنىڭ سۈرەتلىرى.

غوجاخمەت سەدۋاقاس ئوغلى

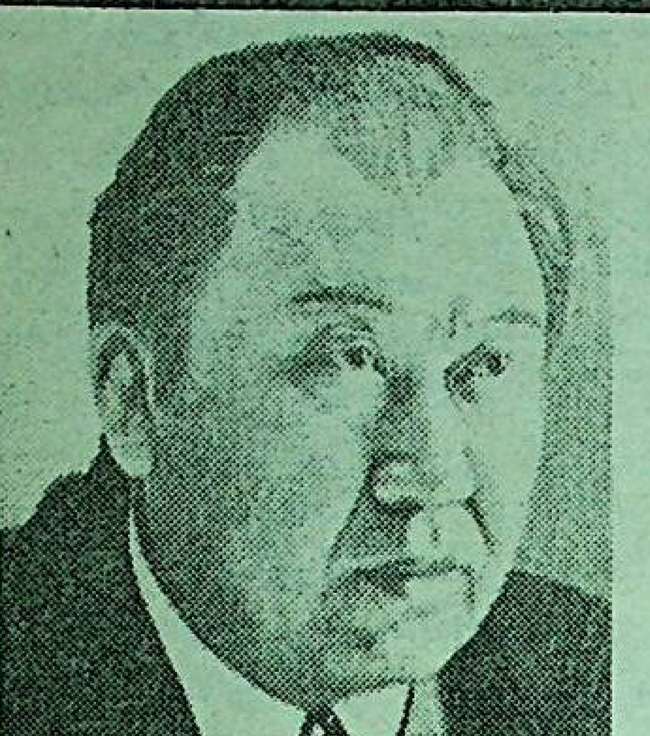

ۋەتەن ئىلىم پەنى ئېغىر جۇدالىققا ئۇچرىدى. 15ـ نويابىر كۈنى ئاتمىش ئۈچ يېشىدا قازاقستان كسج پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور، قازاقستان كسج پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى سەدۋاقاسوۋ غوجاخمەت سەدۋاقاس ئوغلى تۇيۇقسىز ۋاپات بولدى.

غ. سەدۋاقاسوۋ 1929ـ ژىلى 15ـ ئىيۇلدا ئالمۇتا ۋىلايىتى ئۇيغۇر ناھىيەسى چوڭ ئاقسۇ يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇنىڭ ئىلمىي پائالىيىتى 1950ـ ژىلى ئاباي نامىدىكى قازاقستان پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنى تاماملىغاندىن كېيىن قازاقستان كسج پەنلەر ئاكادېمىيەسىدە باشلاندى.

غ. س. سەدۋاقاسوۋ 1957ـژىلى پەن نامزىتى، 1972ـ ژىلى بولسا، پەن دوكتورى دىسسېرتاتسىيەلىرىنى ياقلىدى. ئۇ ئۇيغۇر فىلولوگىيەسى بويىچە ئالتە مونوگرافىيەنىڭ ۋە ئىككى يۈزدىن ئوشۇق ئىلمىي،ـئاممىباپ ئەمگەكلەرنىڭ مۇئەللىپى. «پەرغانە ۋادىسى ئۇيغۇرلىرىنىڭ تىلى» مونوگرافىيەسى ئۈچۈن غ. س. سەدۋاقاسوۋقا ئىجتىمائىي پەنلەر ساھاسىدىكى چ. ۋەلىخانوۋ نامىدىكى مۇكاپات بېرىلدى.

ئۇزاق ژىللار مابەينىدا غ. سەدۋاقاسوۋ كومپلېكسلىق ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمىنىڭ ئىشىغا رەھبەرلىك قىلدى، كېيىنرەك ئۇ شۇ بولۇم ئاساسىدا ئوزى ئۇيۇشتۇرغان ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ بىرىنچى رەھبىرى بولدى.

غ. س. سەدۋاقاسوۋ ئىلمىيـ پېداگوگىكىلىق پائالىيەتكە كوپ ۋاقىت بولدى. ئۇنىڭ رەھبەرلىگىدە ئۇيغۇرشۇناسلىقنىڭ تۇرلۇك ساھالىرى بويىچە بىر قاتار ژۇقۇرى ئىختىساسلىق كادرلار تەييارلاندى. ئۇ تىل ۋە ئەدەبىيات بويىچە دەرسلىكلەرنىڭ، ئوقۇتۇش مېتودىكىلىق قوللانمىلارنىڭ ھەم شۇنداقلا ئۇيغۇر مەكتەپلىرى ۋە ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرى ئۈچۈن مۇئەممالارنىڭ دەسلەپكى مۇئەللىپلىرىنىڭ بىرى بولدى.

غ. س. سەدۋاقاسوۋ چوڭ ئىلمىيـتەشكىلىي ئىشلارنى ئېلىپ باردى، ئۇ قازاقستان ئۇيغۇرلىرى جۇمھۇرىيەتلىك مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى، شەرقشۇناسلارنىڭ پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق ئاسسوتسىاتسىيەسى رىياستىنىڭ ئەزاسى بولدى.

غ. س. سەدۋاقاسوۋ مەملىكىتىمىزدە ۋە چەت ئەلدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ پەننى ھەم مەدەنىيىتىنى تەرغىپ قىلىشتا ئورغۇن ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇردى. ئۇ «ئازىيەـتېچ ئوكيان رېگىونىدا ۋە ژىراق شەرقتە تېچلىقنى، بىخەتەرلىكنى مۇستەھكەملەش ۋە ھەمكارلىقنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش يوللىرى بىلەن ئۇسۇللىرى»، ناملىق كېڭەشـئامېرىكا سىمپوزىۇمىنى ئۇيۇشتۇرۇشقا ۋە ئۇنى ئوتكۈزۈشكە پائال قاتناشتى. ئۇ ئۇيغۇرشۇناسلىقنىڭ مۇھىم مۇئەممالىرىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن خخج شئۇئار ئالىملىرىنىڭ تەتقىقاتلىرىنى ئۇيغۇنلاشتۇرۇش مەسىلىرىگىمۇ كوپ دىققەت بولدى.

غوجاخمەت سەدۋاقاس ئوغلى ئۇنۇملۇك ئىلمىي، تەشكىلاتچىلىق ۋە جەمىيەت پائالىيىتى ئۈچۈن قازاقستان كسج ئالىي كېڭەشىنىڭ پەخرى يارلىقلىرى ۋە مېداللار بىلەن مۇكاپاتلاندى. 1976ـژىلى ئۇنىڭ ئىسمى «قازاقستان كسجنىڭ پەخرىي ئالتۇن كىتاۋىغا» يېزىلدى.

ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ يارقىن ۋەكىلى بولغان غ س. سەدۋاقاسوۋنىڭ خاتىرىسى قەلبىمىزدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ.

ن. ئە. نازاربايېۋ، يې. م. ئاسانبايېۋ، س. ئا. تېرېششېنكو، س. ئا. ئەبدىلدىن، يې. گ. يېژىكوۋـباباخانوۋ، م. ژ. ژولداسبېكوۋ، ئو. م. سۇلتانغازىن، ژ. م. ئەبدىلدىن، ي. ئازاماتوۋ، ك. ئە. ساغادىيېۋ، ر. ب. سۇلېيمېنوۋ، ق. س. سۇلتانوۋ، ئە. ت. قايداروۋ، س. س. كىرابايېۋ، م. ق. قوزىبايېۋ، ئا.ق قوشانوۋ، ق. غ. غوجامياروۋ، م. م. ناسىروۋ، ئا. ن. نىسانبايېۋ، ك. ت. تالىپوۋ.

قازاقستان كسج پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ كوللېكتىۋى مەزكۇر ئىنستىتۇتنىڭ دىرېكتورى، قازاقستان كسج پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، جۇمھۇرىيەتنىڭ خىزمەت كورسەتكەن پەن ئەربابى، چوقان ۋەلىخانوۋ نامىدىكى مۇكاپاتنىڭ لائۇرېياتى

غوجاخمەت سادۋاقاسوۋنىڭ

مەزگىلسىز ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە ۋە قوم- قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

ئوزبەكىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى قازاقستان كسج پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، قازاقستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى

غوجاخمەت سادۋاقاسوۋنىڭ

مەزگىلسىز ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە، ئۇرۇقـتۇققانلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

بوۋى ئايشەم مىرزاموۋا

ھەيرانمەن

باھار پەسلى شېخى سۇنغان دەرەقتەك،
لامـجىم دېمەي يەرگە كوكسۇم ياققاندىم.
ئوغلۇم ئاستا كېلىپ «ئانا!» دېگەندە،
مەدەت ئېلىپ ئاڭا مۇڭلۇق باققاندىم.

خىيال مېنى ئېلىپ قاچتى ژىراققا،
قالغان كوڭۇل ئارام ئالسۇن بىر دەمگە.
ئەمىر ئەتتى ژۇرەك بىردىن تىل قېتىپ:
«سەجدە قىلما ۋىژدانى يوق ئادەمگە!»

ئېخ، تەبەت، چەكسىز سېنىڭ شەپقىتىڭ،
ياخشىغىمۇ، يامانغىمۇ بىردەكسەن.
سىرتىدىن ئاق كورۈنىدۇ ھەركىم بىر،
ئىچىن دەررۇ كۇرۇش تەسكەن، ھەيرانمەن.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى،
50ـئوي 8ـقەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى:
قازاقستان س‌سج مىنىسترلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر-69ـ86ـ33، مەسئۇل كاتىپـ50ـ86ـ33، سەياسيـئىجتىمائىي بولۇم ـ81ـ 86ـ33، ئىختىسات بولۇمىـ06ـ86ـ33، ئەدەبىيات بولۇمىـ 27ـ86ـ33، مەدەنىيەت بولۇمىـ 01ـ92ـ 33.

زاكاز (3469) تىراژ 8250

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйғур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства.
г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

ПОГ-60

ئاتا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى -روېيۇڭ سامان بولماس.

يېڭى هايات

1991 ژىل 21 نويابر پەيشەنبە №139 (3481)

باهاسى 4 تىيىن

گېزىت 1970- ژىلى 1- يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي- سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى

سۈرەتتە: ئۇچرىشىش پەيتىدە.

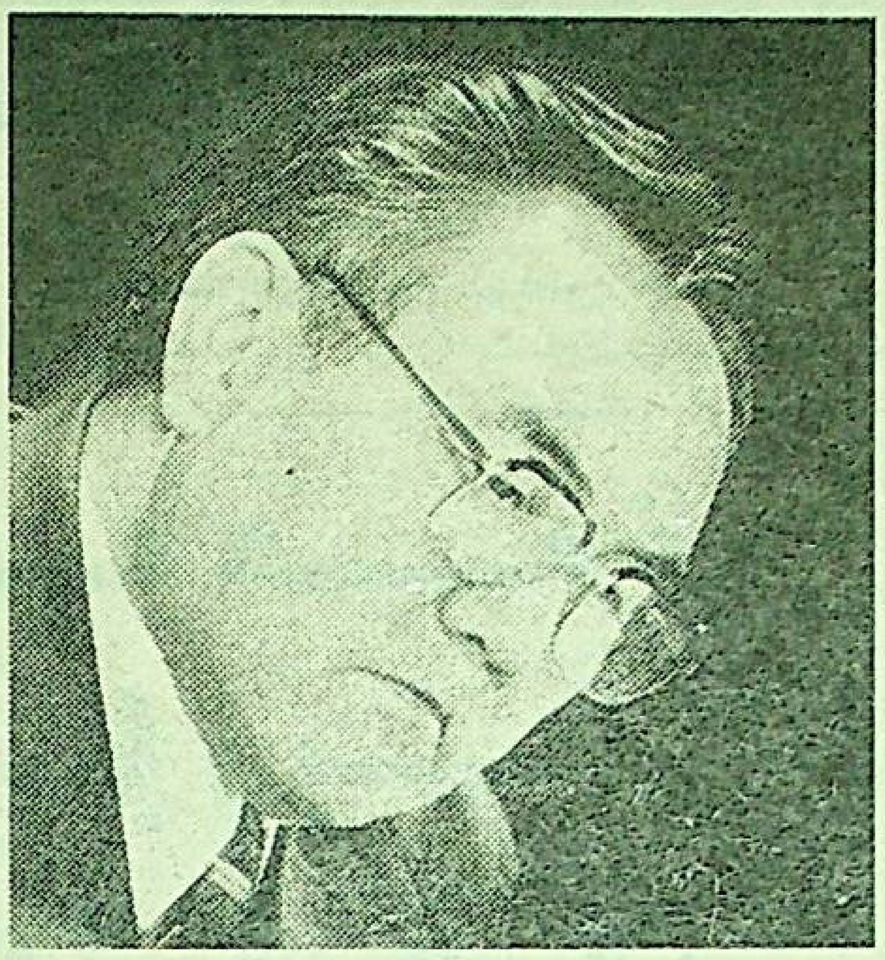

م. ئېلىيۇسىن چۈشەرگەن سۈرەت.

ن. ئە. نازاربايېۋ ئالمۇتا سايلىغۇچىلىرى بىلەن ئۇچراشتى

15- نويابر كۈنى ئالمۇتىدا، ئوكتەبرنىڭ 50 ژىللىغى نامىدىكى سپورت سارىيىدا قازاقستان كسج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋنىڭ پايتەخت ۋە ئالمۇتا ۋىلايىتى سايلىغۇچىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن ئۇچرىشىشى بولۇپ ئوتتى.

ئۇچرىشىشنى خەلق دېپۇتاتلىرى ئالمۇتا شەھەرلىك كېڭىشىنىڭ رەئىسى ز. ق. نۇرقادىلوۋ ئاچتى. «قازاقستان كسج پرېزىدېنتىنى سايلاش توغرىلىق» قانۇنغا مۇۋاپىق، دېدى ئۇ، موشۇ ئومۇم خەلق سايلىمى بېيىل 1- دېكابىر كۈنىگە بەلگۈلەندى. مەلۇمكى، جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشى نۇرسۇلتان ئەبىش ئوغلى نازاربايېۋنى پرېزىدېنتلىققا نامزات قىلىپ كورسەتتى. ئۇ هازىر موشۇ ئالىي دولەت لاۋازىمىنى ئىگىلەۋاتىدۇ. ئەمگەك كوللېكتىۋلىرىنىڭ ۋە سايلىغۇچىلارنىڭ بولۇپ ئوتكەن ژىغىنلىرىدا ئۇنىڭ نامزاتىنى 1،2 مىللىوندىن كوپ قازاقستانلىق، شۇ جۈملىدىن ئالمۇتىنىڭ ۋە پايتەخت ۋىلايىتىنىڭ ئۈچ يۈز مىڭ ئۇرغۇندىن ئوشۇق ئۇرغۇنى قوللاپ- قۇۋۋەتلىدى. مەركىزىي سايلام كومىسسىيەسى ن. ئە. نازاربايېۋنى قازاقستان كسج پرېزىدېنتلىقىغا يالغۇز نامزات سۈپىتىدە روېخەتكە ئالدى، چۈنكى روېخەتكە ئېلىش مۇددىتى تۈگىگىچە ئۇنىڭ نامىغا باشقا تەكلىپلەر كېلىپ چۈشمىدى.

پرېزىدېنتلىققا نامزاتنىڭ ئىشەنچلىك ۋەكىلى، «قىزىل تۇ» بىرلەشمىسىنىڭ باش دىرېكتورى ت. م. رامادانوۋ ژىغىلغانلارغا ن. ئە. نازاربايېۋنىڭ هايات يولى، ئۇنىڭ ئاساسىي مەخسىتى جەمىيەتنىڭ بارلىق هايات ساھالىرىدا تۈپ ئاساسىي ئىسلاھاتلارنى ژۈرگۈزۈش ئارقىلىق ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي بوھراننى يوقىتىش، قازاقستاننىڭ كوپ مىللەتلىك خەلقى ئۈچۈن مۇناسىپ تۇرمۇش شارائىتىنى يارىتىش بولۇپ ھېساپلىنىدىغان جىددىي سەياسىي ۋە دولەت پائالىيىتى ھەققىدە سوزلەپ بەردى.

شەھەر ۋە يېزا ئەمگەك كوللېكتىۋلىرىنىڭ ئالدىن كېيىن مىنبەرگە چىققان ۋەكىللىرى ن. ئە. نازاربايېۋنىڭ نامزاتىنى يەكدىللىك بىلەن قوللاپ- قۇۋۋەتلەپ، ئۇنىڭ قازاقستان كسجدا گراژدانلىق تېچلىقنى ۋە مىللەتلەر ئارا رازىمەنلىكنى مۇستەھكەملەشكە، كوپ ئاساسلىق ئىقتىساتنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە، باشقا جۇمھۇرىيەتلەر بىلەن ئېگىلىك ئالاقىلىرىنى سۈپەت جەھەتتىن يېڭى ئاساستا كۈچەيتىشكە، دۇنياۋىي بىرلەشمىدە سۈۋېرېن قازاقستاننىڭ ئابرويىنى ئاشۇرۇشقا قارىتىلغان سالماقلىق يولىغا ژۇقۇرى باها بەردى.

ن. ئە. نازاربايېۋ سايلىغۇچىلار ئالدىدا ئوزىنىڭ سايلام ئالدىدىكى پروگراممىسى بىلەن سوزگە چىقتى. ئۇ جۇمھۇرىيەتنىڭ سوتسىيالىزاتسىيەلىك جەمىيەتكە قاراپ مېڭىشىنىڭ ئاساسىي يونىلىشلىرىگە توختالدى. ئۇ جۇمھۇرىيەتنىڭ دولەت سۈۋېرېنىتېتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى، رىقابەتچىلىككە ۋە خىلمۇ-خىل مۈلۈك شەكىللىرىگە ئىجتىمائىي بازار ئىقتىسادىنى قۇرۇشنى، ئېكولوگىيەنى ساغلاملاشتۇرۇشنى، سەياسىي سىستېما بىلەن دولەت سترۇكتۇرىلىرىغا چوڭقۇر ئىسلاھات ژۈرگۈزۈشنى ۋە ئۇلارنى دېموكراتىيەلەشتۈرۈشنى شۇنداق ئاساسىي يونىلىشلەردىن دەپ ھېساپلايدۇ. قويۇلغان مەخسەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىزچىللىق ۋە تىرىشچانلىق، قەتئىي سەياسىي ئىرادە ھەم توغرا تاللاۋېلىنغان تاكتىكا كېرەك، دېموكراتىيە ھەممىدىن ئاۋال تەرتىپ بىلەن قانۇنىيلىققا رىئايە قىلىشنى كوزدە تۇتىدىغانلىقىنى چۈشىنىش بىلەن قەتئىي ۋە كېچىكتۈرۈپ بولماس چارىلەرنى كورۈش كېرەك. (ن. ئە. نازاربايېۋنىڭ ئۇچرىشىشتىكى نۇتقىنىڭ تولۇق تېكستى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنىدۇ).

خۇلاسىدە پرېزىدېنتلىققا نامزات ژىغىلغانلارنىڭ كوپلىگەن سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى.

ئۇچرىشىشقا قاتناشقۇچىلار جۇمھۇرىيەتنىڭ بارلىق سايلىغۇچىلىرىغا مۇراجەت قوبۇل قىلدى. ئۇنىڭدا ئۇلارنى پرېزىدېنت سايلىمىدا ن. ئە. نازاربايېۋنى ياقلاپ ئاۋاز بېرىشكە چاقىردى.

ئۇچرىشىشقا ۋىتسې پرېزىدېنت يې. م. ئاسانبايېۋ، ئالىي كېڭەش رەئىسى ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىغۇچى س. ئە. ئەبدىلدىن، باش مىنىستىر س. ئا. تېرېشچېنكو، جۇمھۇرىيەتنىڭ باشقا رەھبەرلىرى، جەمىيەت ھەرىكەتلىرى ۋە تەشكىلاتلىرىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشتى.

(قاز تاگ).

ئاۋستراليە مىنىستىرىنى قوبۇل قىلدى

17- نويابر كۈنى قازاقستان كسج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋ ئاۋستراليە تاشقى ئىشلار ۋە تاشقى سودا مىنىستىرى گارېت ئېۋانسنى قوبۇل قىلدى. ئۇ 16- نويابر كۈنى كەچقۇرۇنلۇغى ئالمۇتىغا قىسقا مۇددەتلىك سەپەرگە كەلدى.

بولۇپ ئوتكەن سوھبەت داۋامىدا ئىقتىسات، سودا، پەن، تېخنىكا ۋە مەدەنىيەت ساھاسىدىكى ئىككى تەرەپلىمىلىك ھەمكارلىقنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش مەسىلىلىرى مۇھاكىمە قىلىندى. سوھبەتكە شۇنداقلا ئاۋستراليەنىڭ كسج ئىدىكى ئەلچىسى كاۋان خونۇگ ۋە كسج ئىنىڭ موشۇ مەملىكەتتىكى ئەلچىسى ۋ. ئى. دولگوۋ قاتناشتى.

ئاۋستراليە تەرەپ دۇنيادا كانرۇدا سانائىتىنى ژۇقۇرى ئەتىجەدارلىق ئويۇشتۇرۇش، زامانىۋىي كوممۇنىكاتسىيەلەر، يېزا ئېگىلىگى مەھسۇلاتىنى چوڭقۇر قايتا ئىشلەش بويىچە ئومۇم ئېتىراپ قىلىنغان تەجرىبىگە ئېگە ئېكەنلىگى تەكىتلەندى. ئاۋستراليەنىڭ سودا- سانائەت دائىرىلىرى پەقەت موشۇ باھالىق تەجرىبە بىلەن ئورتاقلىشىپلا قالماستىن، بەلكى ئوز كاپىتالىنى قازاقستان ئىقتىسادىغا تېخىمۇ ئاكتىۋ ھالدا سالسا ياخشى بولار ئېدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە جۇمھۇرىيەتتە هازىر چەت ئەللىك ئىنۋېستورلارنىڭ مەنپىيەتلىرىنى ھىمايە قىلىشنى كاپالەتلەندۈرىدىغان قانۇنلار قوبۇل قىلىندى ۋە قوللىنىلماقتا.

مىنىستىر ئوز ھوكۈمىتى نامىدىن ن. ئە. نازاربايېۋنى ئاۋستراليەنى زىيارەت قىلىشقا تەكلىپ قىلدى. بۇ تەكلىپ مىننەتدارلىق بىلەن قوبۇل قىلىندى.

ئۇچرىشىشقا باش مىنىستىرنىڭ ئورۇنباسارى د. خ. سېمبايېۋ، پرېزىدېنت ۋە مىنىستىرلار كابىنېتى ئاپپاراتىنىڭ رەھبىرى ن. ئا. ئابقايېۋ، تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئا. خ. ئارىستانبېكوۋا، ئالاقە مىنىستىرى ئى. ۋ. ئولىيانوۋ قاتناشتى.

مېھمانلار قازاقستان پايتەختىنىڭ گۈزەل ۋە تارىخىي جايلىرى بىلەن تونۇشتى ۋە شۇ كۈنى موسكۋاغا ژۈرۈپ كەتتى.

(قاز تاگ).

شەرتنامە ئىمزالاندى

ئەبۇدابى (تاس-قازتاگ مۇخبىرى ۋ. لېبېدېۋ). ئىلگىرى خەۋەر قىلىنغىنىدەك، بۇ يەردە بولۇپ ئوتكەن مۇزاكىرىلەر نەتىجىسىدە ئومان سۇلتانلىغى ۋە قازاقستان كسج ھوكۈمەتلىرى ئوتتۇرىسىدا ھەمكارلىق توغرىلىق شەرتنامە ئىمزالاندى. موشۇ ھوججەتكە بىنائەن ئومان قازاقستانغا جۇمھۇرىيەتنىڭ نېفت رېسۇرسلىرىنى ئىزدەشكە ۋە باھالاشقا، ئۇنىڭ نېفت سانائىتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشكە ياردەملىشىدۇ. سۇلتانلىق شۇنداقلا قازاقستاندىن پارس قولتۇغى رايونىغا تارتىلىدىغان خەلقئارا نېفت پروۋودىنى بەرپا قىلىشقىمۇ قاتنىشىدۇ.

شۇنداقلا قازاقستان ۋە ئومان ئوتتۇرىسىدىكى مالىيە ھەمكارلىغى توغرىلىق كېلىشىم قولغا كەلتۈرۈلدى. ئوماننىڭ سودا- سانائەت دائىرىلىرىدە سۇلتانلىق قازاقستانغا سانائەت تەرەققىياتى ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن 200 مىللىون دوللار قەرز بېرىلىدىغانلىغىنى ئىستىسنا قىلمايدۇ.

قازاقستان رەسمىي شەخسلىرىنىڭ ئومان رەھبەرلىگىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن مۇزاكىرىلىرىگە كسج ئىنىڭ ئوماندىكى ئەلچىسى ئا. پاتسېۋ قاتناشتى. ئۇ قازاقستان- ئومان ھەمكارلىغى ئىستىقبالىنى ئاھايىتى ياخشى، دەپ باھالاۋاتىدۇ.

(قاز تاگ)

سەممىي قارشى ئېلىنىۋاتىدۇ

دەسلەپكى قازاق كوسموناۋتى توختار ئەۋبەكىروۋ ۋە ئۇنىڭ دۇبلېرى ئالغات مۇسابايېۋ قاراغاندا، تورغاي، جېزقازغان ۋە تالدىقورغان ۋىلايەتلىرىدە سەپەردە بولۇپ يېنىپ كەلگەندىن كېيىن ئالمۇتىدا بىر نەچچە كۈن بولدى.

ئۇلار قازاقستان كسج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازاربايېۋنىڭ پايتەخت ۋە ئالمۇتا ۋىلايىتى سايلىغۇچىلىرى بىلەن ئۇچرىشىشىغا قاتناشتى. ئۇلار شەنبە كۈنى قازاقستان دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ستۇدېنتلىرى بىلەن ئۇچراشتى. ئۇلارنى شۇنداقلا قازاقستان ياشلار ئىتتىپاقىدا قوبۇل قىلدى. ت. ئەۋبەكىروۋنىڭ خەلقئارا ئېكىپاژنىڭ ئۇچۇش پروگراممىسىنى ئورۇنلاشقا قانداق قاتناشقانلىغى توغرىلىق ھېكايىسى چوڭ قىزىقىش بىلەن تىڭشالدى. مېھمانلار كوپلىگەن سوئاللارغا جاۋاپ بەردى. كەچقۇرۇنلۇغى ئۇلارنى خەلق دېپۇتاتلىرى ئالمۇتا شەھەرلىك كېڭىشىنىڭ رەئىسى ز. ق. نۇرقادىلوۋ قوبۇل قىلدى.

19- نويابر كۈنى ت. ئەۋبەكىروۋ ۋە ت. مۇسابايېۋ جامبۇل ۋىلايىتىگە بارىدۇ، ئالدىن كېيىن چىمكەنت ۋە قىزىلوردا ۋىلايەتلىرىدە بولىدۇ.

(قاز تاگ).

ئاشكارىلىق شارائىتى

بۇ يىل «ئۇيغۇر ئاۋازى» بىلەن «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەنتلىرىدىن مەرۇپ سەئىدى بىلەن مەسئۇت سابىرىيلار ھەققىدە ھوججەتلىك سەياسىي ماقالىلار ئېلان قىلىندى. ئەينە شۇ مىللەتپەرۋەر زاتلاردىن چوچىگەن خىتاي زالىملىرى 1950ـ1958ـيىللار ئىچىدە پانتۈركىستلارغا قارشى ھەرىكەت دېگەن باھانە بىلەن ئۇلارنى بارلىق ئەۋلادلىرى بىلەن قوشۇپ ئۇجۇقتۇرۇپ تاشلاشقا ئۇرۇندى.

ئىلى ۋىلايىتىنىڭ كۈن چىقىش تەرىپىگە جايلاشقان ئاۋۋال تېغى كوكرەك كېرىپ تۇرۇپتۇ. مانا شۇ تاغنىڭ سان ـ ساناقسىز جىرا، سايلىرىدىن ئۇركەشلەپ ئېقىپ چىقىۋاتقان قاش دەرياسى ئىلى دەرياسىغا كېلىپ قۇيىلىدۇ. موشۇ قاش دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان گوزەل بوروسۇن «ئۇچئۇن» يېزىسى بولۇپ مەنچىڭ ھاكىمىيىتى ئىلىدىكى ئەسكەرلىرى بىلەن ئەمەلدارلىرىنى بېقىش ئۈچۈن 1761ـ1766ـيىللار ئىچىدە ئۇيغۇرستاننىڭ جەنۇپ ھەم شىمالىي ۋىلايەتلىرىدىن 8000 ئۇيلۇك ئادەمنى ئىلىغا مەجبۇرىي كوچۇرۇپ كەلگەندە مېنىڭ تورتىنچى بوۋام مەمەتنىياز مۇ قۇمۇلدىن غۇلجىغا كوچۇرۇلگەن 30 ئۇيلۇك ئاھالە قاتارىدا ھازىرقى غۇلجا ناھىيەسىنىڭ بوروسۇن تەۋەسىگە كېلىپ ئورۇنلىشىدۇ. 30 ئائىلىنىڭ ھەر ئون ئائىلىسى بىر بىرلىك قىلىنغىنى ئۈچۈن بۇ يەر «ئۇچئۇن» دەپ ئاتىلىپ قالىدۇ. بوۋام مەمەتنىياز ئۇچئۇنىڭ بېگى بولۇپ تەيىنلەنگەن ئىكەن. بۇ مەنسەپ دادام ھۇسەيىنگە قەدەر داۋاملىشىدۇ.

دادامنىڭ ئىلكىدە قۇۋۋەت بولغىنى ئۈچۈن ئاكام زايىتنى بىرىنچىلەردىن بولۇپ 20ـ يىللىرى تۇركىيەدە ئوقۇپ قايتقان مائارىپچى ئابدۇراخمان ئەپەندىگە، كېيىن مەرۇپ ئەپەندىگە ئوقۇشقا بېرىدۇ. 1937ـ يىلى جاللات شىڭ شىسەي بۇ ئەپەندىلەرنىڭ جېنىغا زامىن بولغاندا ئۇ، ئەپەندىلەرنىڭ تەربىيەسىنى ئالغان شاگىرتلىرىغا تېگىشكە جۈرئەت قىلالمىغان ئىدى.

ئاكام زايىت ھۇسەيىن غۇلجا بويىچە ئەينە شۇ ئەپەندىلەردىن بىلىم ئالغان دەسلەپكى غۇنچىلاردىن بىرى سۈپىتىدە ئوز ئۇستازلىرىنىڭ كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇشقا بەل باغلاپ، شۇ دەۋىردىكى دەسلەپكى مائارىپچىلىرىدىن بىرى بولدى. 1934ـ يىلى تېيىپ ھاجى سابىتوۋ رەھبەرلىكىدە ئىلى ۋىلايىتىدە «ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىلىرى» تۇرۇلۇپ رەسمىي ئىشقا كىرىشكەن ئىدى. مانا شۇ مۇناسىۋەت بىلەن زايىت ھۇسەيىن ئىلى ۋىلايىتى بوروسون يېزىلىق ئۇيۇشمىنىڭ رەئىسى بولۇپ بەلگۈلەندى. ئۇيۇشمىنىڭ ۋەزىپىسىگە بىنائەن ئۇ، يېزىنىڭ مەدەنىي مائارىپ ئىشىغا جان دىلى بىلەن كويىنىپ ئىشلەپ، مەكتەپلەرنى بىنا قىلدى، يېزىنى ئاۋاتلاشتۇردى. لېكىن 1937ـيىلى شىڭ شىسەينىڭ جازالاش ھەرىكىتى باشلىنىپ، بۇ ئەمگەكلەر بىكارغا چىقىپ، ئۇيغۇر ئۇيۇشما يېپىلدى. مەكتەپلەر مال قوراسىغا ئايلاندى.

1944ـ يىلى ئىلىدا گومىنداڭ جاللاتلىرىغا قارشى مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاپ كوتىرىلگەندە، زايىت ھۇسەيىن بىرىنچىلەردىن بولۇپ يېزا خەلقىنى تەشكىللەپ، پارتىزانلىق ھەرىكىتىنى ئېلىپ باردى. گومىنداڭچىلاردىن غېنىمەت ئالغان ئات، ئۇلاغلارنى «ئۇچئۇن» كەمبەغەل دېخانلىرىغا بېرىپ، دېخانچىلىق قىلىشقا ياردەم قىلدى.

ئۇ 1946ـ 1949ـ يىللار ئىچىدە مەدەنىي مائارىپ كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇچئۇننى قايتىدىن گۈللەندۇردى. 1949ـ يىلى ھاكىمىيەت ماۋزېدۇڭچىلار قولىغا ئوتكەندىن كېيىن يەر ئىسلاھاتىنى ۋۇرگۇزۇپ، «پومېشچىك ئەكسىل ئىنقىلاۋى سىنىپي دۈشمەنلەرنى ـ يوقۇتۇش» دېگەن ھەرىكەتنى ئېلىپ باردى. بۇ ھەرىكەت ئۇيغۇرستان بويىچە ئۇمۇمىي يۇزلۇك بىردەك ۋۇرگۇزۇلگەن بولسىمۇ، لېكىن خىتايلار نەزىرىدە ئىلى مىللىي ئىنقىلاۋىنىڭ مەركىزى بولغان ئۈچۈن «يەر ئىسلاھتى» باھانىسى بىلەن «پومېشچىكلارنى» كوپىرەك تېپىپ چىقىش مەسىلىسى ئالاھىدە پىلانلاندى. بولۇپمۇ ئۇلار ئىلىنى «مىللەتچى ـ پانتۈركىستلارنىڭ ئۇگىسى» دېگەن قاراش بىلەن، ئابدۇغوپۇر سابىرىي باشچىلىغىدىكى «غۇلجا ـ پانتۈركىستلار تەشكىلاتى» دېگەن بىر ئويدۇرما دېلونى پەيدا قىلدى. مانا ئۇنىڭ پۇتۇن ئىلى ۋىلايەت بويىچە «تەكشۇرۇش»، «پاش قىلىش»، «باستۇرۇش» ئىشلىرى

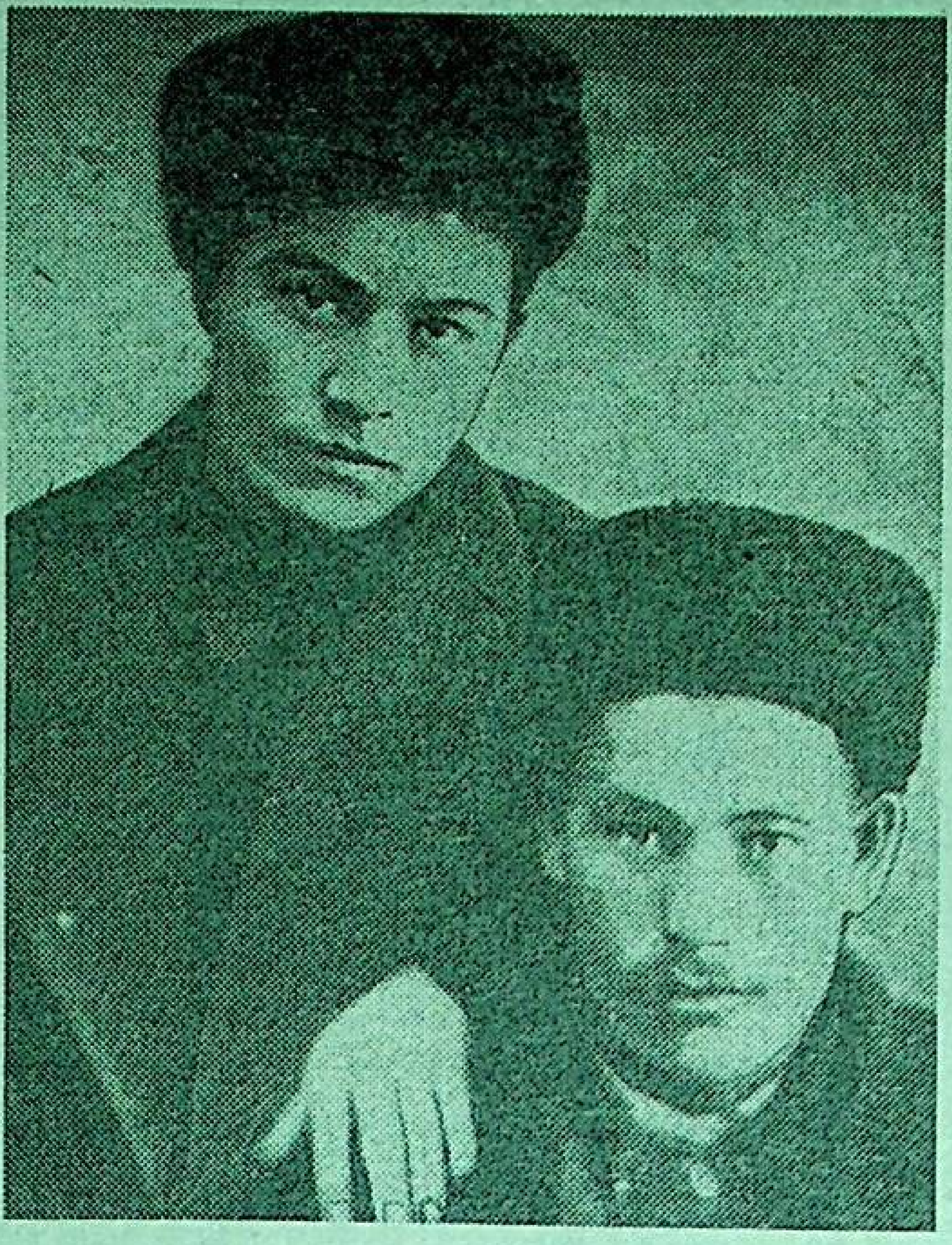

1941ـ يىلى ئۇرۇمچى شەھرىدە. زايىت ھۇسەيىن (ئولتارغان) بىلەن نىزامىدىن ھۇسەيىن چۈشكەن سۈرەت.

ناھەق قۇربان بولغانلار

ئوۋچ ئېلىپ ناھەق بوھتان بىلەن ۋىلايەت بويىچە 50 ئادەم بىرىنچى قېتىم قولغا ئېلىندى. بۇنىڭ كوپچىلىكى بوروسۇنلۇق ئادەملەر ئىدى. زايىت ھۇسەيىن بولسا بوروسۇندىكى «پانتوركىست» تەشكىلاتىنىڭ باشلىغى ھېساپلاندى، بۇنىڭ مۇنداق بولۇشى مەسئۇت سابىرىي بوروسۇن ئارۋۇز يېزىسىدىن بولغانلىقتىن ئۇنىڭ ئىنىسى ئابدۇغوپۇر، رەخىمجان ۋە مەسئۇتنىڭ ئوغلى ئىلدىرىملارنىڭ «پانتوركىست تەشكىلاتىنىڭ» تەسىرى بۇ يېزىدا كۈچلۇك دەپ قارالدى. بۇ ۋۇتنىڭ «ۋۇرىگىنى موجۇۋىتىش» ئۈچۈن قولغا ئېلىنغان 50 نەپەر كىشىدىن زايىت ھۇسەيىن باشلىق 19 نەپەر ئادەمنى ئارۋۇزغا ئەكېلىپ، 1952ـيىلى 19ـ مارتتا ئېتىپ تاشلىدى. نەق شۇ كۈنى قالغانلارمۇ ئوزيېزىلىرىدا ھەم غۇلجا شەھرىدە ئېتىپ تاشلاندى. بۇلار ھەقىقەتەن پانتوركىستلارمۇ؟ پانتوركىزم تەشكىلاتى دېگەن بىر نېمە غۇلجىدا موجۇت بولغانمىدى؟ ياق؟ تامامەن ئۇنداق نەرسە بولمىغان. ئامما خىتايلار ئۈچۈن بۇ تەشكىلاتنى ئويدۇرۇپ چىقىرىش كېرەك بولۇپ قالدى، چۇنكى كوممۇنىست خىتايلار گومىنداڭ ئىزىنى باسقاندا خەلىق ھېچ قانداق مىللىي ئەركىنلىگىنى كورمىدى. ئەكسىچە موجۇت مىللىي مۇستەقىللىق يوقۇتۇلۇپ ھاكىمىيەت يەنىلا خىتايلار قولىغا ئوتۇپ كەتتى. بۇ ئەھۋالغا غۇلجا خەلقى نارازى بولغانلىغى ھەقىقەت.

لېكىن بۇ نارازىلىقنى قان توكۇپ باستۇرۇشتا خوجايىنلار «پانتۈركىزم» دېگەن بىر نېمىدىن پايدىلاندى. بۇنىڭ بىلەن كوممۇنىست خىتايلار غۇلجىدا بىر قېتىم تازىلاش ئېلىپ بېرىپ، ئوز مەۋقەلىرىنى مۇستەھكەملىمەكچى بولۇشتى. دەل ئەينە شۇ يەر ئىسلاھاتىنى ئېلىپ بېرىپ، «پومېشچىك، ئەكسىل ئىنقىلاۋىي كۈچلەرنى» تازىلاش ھەرىكىتىگە مانا موشۇ «پانتۈركىزمنى يوقىتىش» دېگەن ئويدۇرمىنى ماسلاشتۇرغان ئىدى. ئىلىدا پانتۈركىزم پومېشچىكلار سىنىپى بىلەن ئەكسىل ئىنقىلاۋىي كۈچلەرنىڭ غايەۋىي دېگەن چۈشەنچە غوجايىنلارنىڭ بېسىمى بىلەن غۇلجىدا بىر مەزگىل قاتتىق ھوكۇم سۇردى.

«پانتۈركىزم» روسسىيە پادىشالىغىنىڭ ئىدېولوگلىرى 19ـ ئەسىردە غەربىي تۈركىستانىنى بويسۇندۇرۇشتا ئويلاپتاپقان سەياسىي ئەيرەڭۋازلىغى بولۇپ، مۇستەملىكىچى رۇس ئارمىيەسىنى بۇنىڭدىن «ئاگاھلاندۇرۇش» ئارقىلىق تۈركىي خەلىقلەرنى بولۇپ ئىدارە قىلىش جەھەتتە بۇنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى كورسەتكەن ئىدى. خىتاي جاھانگىرلىكى بۇ ھىلىگەرلىكنى

1933ـ يىلى رۇسلار بىلەن ھەمكارلىشىپ «شىنجاڭنى ئىدارە قىلىش»قا مۇھتاج بولغاندا رۇس ۋەكىللىرىدىن ئۇگەنگەن ئىدى. «پانتۈركىست» تەشكىلاتىنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىگىنى توۋەندىكى كىشىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ.

تۇرسۇنمىراپ، بۇ كىشى ھازىر چىلەكتە تۇرىدۇ. ئېتىشقا بۇيرىغان 50 كىشىدىن تەسادىپىي ھايات قالغان ئىككى كىشىنىڭ بىرى. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ھېچ نەرسىدىن خەۋىرىم يوق ئىدى. بىر قانچە ساقچى توئيۇقسىز كېلىپ پۇت ـ قولۇمنى باغلاپ ماشىنىغا بېسىپ ئېلىپ كەتتى. سوراق قىلغاندا «پانتۈركىست» تەشكىلاتىغا قاچان كىردىڭ؟ باشلىغىڭ كىم؟ نېمە ئىش قىلماقچى؟ دېگەنگە ئوخشاش مەن ئاڭلىمىغان گەپلەرنى قىلدى. مۇنداق گەپنى بىرىنچى قېتىم ئاڭلاپ تۇرغانلىغىم ئۈچۈن ھەيران بولۇپ، مېنىڭ مۇنداق ئىشتىن خەۋىرىم يوق، مەن ساۋاتسىز ئادەم، پانتۈركىست دېگەن نېمە ئۇ؟ دەپ جاۋاپ بەردىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇرغۇن قىيناش، ئازاپلاردىن كېيىن 10 يىلغا كەستى. 7 يىل تۇرمىدە ياتتىم، ئاندىن خاڭدا ئىشلەتتى، پۇتلۇرۇم سۇنۇپ ئولۇمدىن ئامان قالدىم. قالغان 48 ئادەم دۇنيادىن قايتتى.

ماۋزېدۇڭچىلار ئوزىنى كەمبەغەل پرولېتارىيات سىنىپىنىڭ غەمخورچىسى دەپ ئېغىزدا داۋراڭ سالغان بىلەن ئەمەلىيەتتە ئۇلار مىللىي ئىنقىلاپچىلاردىن ئوچ ئالغاندا ھېچ قاچان كەمبەغەللەرگە رەھىم قىلمىدى. مانا ئەشۇ 50 «پانتۈركىستنىڭ» مۇتلەق كوپچىلىگى كەمبەغەللەرنىڭ باللىرى ئىدى. بۇنىڭغا تۇرسۇن ناسىرىينى مىسال قىلىشقا بولىدۇ.

ئاتا ـ ئانىسىدىن كىچىك يىتىم قالغان تۇرسۇن ناسىرىي ئۇچئون يېزىسىدا كىشىلەر ئىشىگىدە ئىشلەپ چوڭ بولىدۇ، 1944ـ يىلنىڭ ئاخىرىدا غۇلجىدا مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋى پارتلىغاندا زايىت ھۇسەيىننىڭ پارتىزان ئوترەدىگە كىرىپ، ئىنقىلاپتا گومىنداڭ باسقۇنچىلىرىغا قارشى قەھرىمانلارچە جەڭ قىلىدۇ. ئىلى، بورتالا ۋە جىڭلارنى ئازات قىلىش ئۇرۇشلىرىغا قاتنىشىدۇ.

1948ـ يىلى دېخان باللىرىنى ئوز ئويلىرىگە قايتۇرۇپ دېخانچىلىق قىلىشقا دەۋەت قىلغاندا تۇرسۇن ناسىرىمۇ بىر ئېگەرلىك ئات بىلەن ھەربىي سەپتىن بوشاپ، ئوز يېزىسى ئۇچئوندا دېخانچىلىق بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. كەمبەغەلچىلىكنىڭ ئېغىر زەرداۋىنى چەككەن بۇ ئاق كوڭۇل يىگىتمۇ ماۋزېدۇڭچىلارنىڭ بوھتانى بىلەن زايىت ھۇسەيىننىڭ «پانتۈركىست تەشكىلاتىنىڭ ئەزاسى»غا ئايلىنىپ قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇمۇ ئەللىكلەر قاتارىدا ئېتىپ تاشلاندى. تۇرسۇن ناسىرىي «پانتۈركىست» تەشكىلاتىغا قاتناشقانلىغى ئۈچۈن ئەمەس، چۇنكى بۇ تەشكىلاتنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىگىنى خىتايلار ياخشى بىلىدۇ. بەلكى مىللىي ئىنقىلاپ مەزگىلىدە گومىنداڭ چېرىكلىرىنى ئولتەرگەنلىگى بىلەن تونۇلغان بىر قەھرىمان يىگىت بولغىنى ئۈچۈن ئىدى.

ماۋچىلارنىڭ ئۇيغۇرلاردىن ئوچ ئېلىش ۋاقەسى بۇنىڭ بىلەن چەكلەنمىدى. بەلكى 1957ـ 1958ـ يىللاردا ئۇيغۇرستاندا ئومۇميۇزلۇك ھالدا دەھشەتلىك يوسۇندا ئېلىپ بارغان «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش» ھەرىكىتى بۇ ئوچ ئېلىشنىڭ ئەۋجىسى بولدى. چۇنكى بۇ ھەرىكەتتە ئوچۇقتىن ئوچۇق «قانچە خىتاي ئولتەردىڭ؟» دېگەن سوراق ھەر بىر مىللىي ئىنقىلاپچىنىڭ جاۋاپ بېرىشىگە ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن جازاسىنى تارتىشقا تېگىشلىك بولدى. ئەلۋەتتە ماۋچىلار ئوز سەياسىتىنى ئىجرا قىلىشىدا مىللىي مۇناپىقلارنىڭ قولى بىلەن ھەرىكەت قىلىشنىمۇ ئۇنتۇمىغان ئىدى. مەنسەپ ئۈچۈن مىللىتىنى قۇرۇۋان قىلىشقا تەييار تۇرغان ئۇيغۇرلارنى تاللاپ ئىشلىتىش مەسىلىسىدە ماۋچىلارنىڭ كونا تەجرىبىسى بار. بۇ قېتىم خوجايىنلار مۇنداق مىللىي مۇناپىقلارنى «سوتسىيالىستىك ئىنقىلاپ ئۈچۈن سادىق مىللىي كادىرلار» دېگەن ماختاشلار بىلەن ئوزىگە جەلىپ قىلدى. مىللىي مۇناپىقلارغا خوجايىنلارنىڭ ئىدېيەۋىي تەربىيەسىدىن قەتئىي نەزەر مەنسەپكە چىقىسا شۇ يېتەرلىك ئىدى. باسقۇنچىلار ۋە مىللىي مۇرتەتلەرنىڭ كاساپىتىدىن ناھەق قۇرۇۋان بولغان پاك ئادەملەرنىڭ بالا ـ چاقىلىرى تا موشۇ كۈنگىچە قان يىغلاپ ۋۇرمەكتە. زايىت ھۇسەيىن بولسا بوۋىسى مەمەتنىيازنىڭ قەبرىسى يېنىدىن ئورۇن ئېلىپ ياتماقتا.

نىزامىدىن ھۇسەيىن.
ئالمۇتا شەھرى.

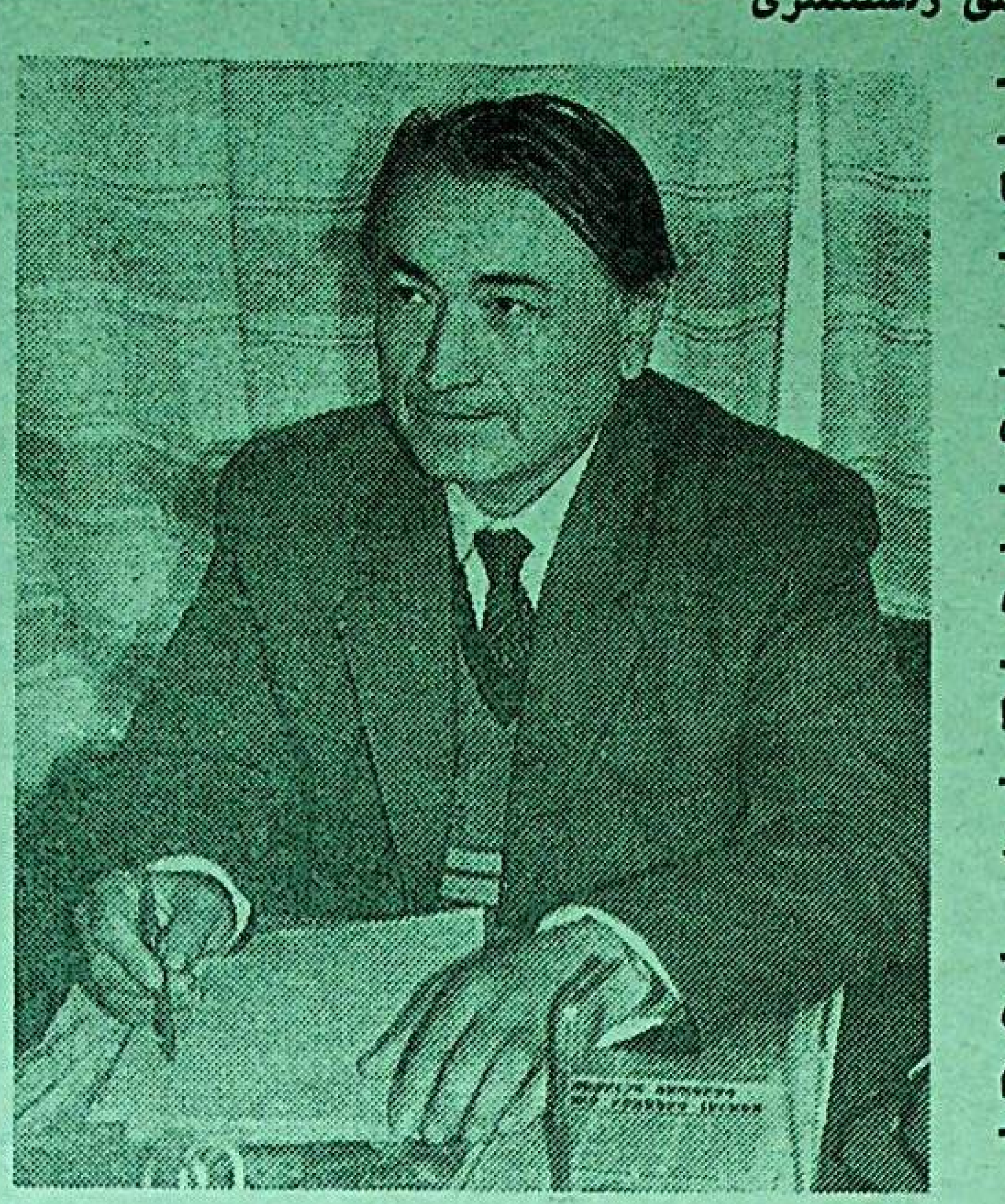

شائىر ۋە يازغۇچى ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر 1941- يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئاتۇش ناھىيەسىدە تۇغۇلغان. 1959- يىلى شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل- ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى تاماملىغان.

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەرنىڭ ئوتتۇز يىلدىن ئارتۇق ئىجادىي پائالىيىتى جەريانىدا شېئىرلىرى، داستانلىرى ۋە ھېكايىلىرى گېزىت- ژۇرناللاردا ئۈزۈلمەي بېسىلىپ، «ئۆمۈت چېچەكلىرى» ناملىق شېئىرلار، داستانلار توپلىمى ھەم «دەريا ۋە بۇلاق» نامىدا ھېكايە ۋە شېئىرلىرى ئايرىم كىتاپ بولۇپ نەشر قىلىنغان. ئەدىبنىڭ ئەسەرلىرى قازاق، موڭغۇل، قىرغىز تىللىرىدا يورۇق كۆرۈشتىن باشقا خىتاي تىلىدا «ئۆمۈت ئۈچقۇنلىرى» شېئىرلار توپلىمى كىتاپخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

شائىر ۋە يازغۇچى ئا. ئۆمەر يېقىندا رېداكسىيەمىزدە مېھماندا بولۇپ، قەلەمداش دوستلىرى بىلەن سۆھبەتلەشتى. تۆۋەندە بىز شائىرنىڭ بىر تۈركۈم شېئىرلىرىنى گېزىتخانلىرىمىز دىققىتىگە تەغدىم قىلىۋاتىمىز.

بۇلاق بويىدىن كەلگەن خۇش پۇراق

شاقىراتما

ياپ- يېشىل تاج كىيگەن مىڭ گەز ئېگىز تاغ،
زوق بەردى قەلبىمگە شاقىراتمىسى.
چۈشىدۇ بۇلۇتتەك كۆكنىڭ قەرىدىن،
قارىغايغا مارجاندۇر ھەر دۇردانىسى.
زىلال سۇ شاقىراپ ياشناتتى دىلنى،
تىزىلدى قۇرلارغا ئىلھام ئۈنچىسى.
مەڭزىمنى سويگەندە يامغۇرلۇق شامال،
سەگىدى بىردىنلا كۆڭلۈم غۇنچىسى.
چۈشىدۇ ئۇقتەك تىك، قىيا تاشلاردىن،
ئاقىدۇ قىشۇ- ياز، كۈندۈز ۋە كېچە.
ساداسى تاغ يارار، سۈرئىتى چاقماق،
جاسارەت جىلۋىسى ئويىنار كۆكسىدە.
ئېھ، گۈزەل، ھەيۋەتلىك شاقىراتمىدەك،
بۇ مېنىڭ ئىجادىم، ئەمگىكىم تېرى.
قۇيۇلسا توختىماي ۋەتەن باغرىغا،
چاچاتتى خۇش پۇراق ئۈمىدىم گۈلى.

ئارزۇ

بولسامدىم بىر دەريا توختىماي ئاقسام،
ۋادىلار ياشارسا تامچىلىرىمدىن،
بولسامدىم بىر ئورمان بېزەكلەر تاقسام.
ۋەتەنگە ياپ- يېشىل ئارچىلىرىمدىن.
بولسامدىم بىر چولپان كۆكتە پارلىغان،
تۈرسىدى ھەممە ۋاق نۇرۇم چېچىلىپ.
بولسامدىم قىزىل گۈل چوغدەك چاقنىغان،
قىشتىمۇ، يازدىمۇ تۇرسام ئېچىلىپ.
بولسامدىم گۈزەل باغ مېۋىسى شېرىن،
خەلقىمگە تەپ بەرسەم شەرۋەتلىرىمدىن.
بولسامدىم بۈيۈك تاغ مەدەنگە تولغان،
ۋەتىنىم كۈچ ئالسا نېمەتلىرىمدىن.
ئېھ، مېنىڭ ئارزۇيۇم نە قەدەر گۈزەل،
ئۆمرۈمنى قىرۇلار باسماقتا بىراق.
مېۋىسىز، قاغجىراپ ئۆتسەم جاھاندىن،
قويىنغا ئالامدۇ بۇ ئانا تۇپراق؟

دەريا ۋە بۇلاق

دەريا بۇلاقنى ئىلماي كۆزىگە،
دېدى: «ۋاي، ئىست، زەئىپ بىچارە!
شىرىلداق ئاۋازىڭ ياقماس قۇلاققا،
تۇغۇچتەك بەستىڭمۇ شۇنچە ئاۋارە...
بىلىپ قوي ئاكاڭنى، دولقۇنى ھەيۋەت،
شاقىراپ ئاققۇچى ئاكاڭ بولىمەن.
كۆكسۈمدە قاينايدۇ ھايات نەغمىسى
ھەر تاڭدا يېڭىچە كۈچكە تولىمەن...»،
بۇلاق سوز قاتتى دەرياغا قاراپ:
«سوزۈڭگە قايىلمەن، بىراق ئويلاپ باق.
سەن قانداق زېمىندا بولاتتىڭ پەيدا،
بىز سانسىز بۇلاقلار جەم بوپ ئاقمىساق...
كورۇمەن ئەكسىمنى سېنىڭ بەستىڭدىن،
مەن ساڭا ئاققىلى بولدى بەك ئۇزاق.
ئېيتقىنا، نېمشقا ساڭا قېتىلىپ،
كۈچ بەرگەن كىشىنى قىلسەن مازاق؟»
خىجىللىق ئىلكىدە دەريا قىزىرىپ،
«سوزۈڭ ھەق!» دېدى ئۇ ئاستا تەۋرىنىپ.

ئانا ھەققىدە مەرسىيە

باللىرىم، ئويۇم دەپ ژۇرىگى ئاققان ئانام،
قەلبى سۈزۈك، دانىشمەن، ئايىغى چاققان ئانام.
يېتىم-يېسىر يوقسۇلغا جېنىنى قاققان ئانام،
يۇرت ئىچىگە شەپقىتىنىڭ ئوتىنى ياققان ئانام.
سېنىڭ قايغۇ- ئەلىمىڭ قىلدى بىزنى سەكپارە،
قانتىمىز قايرىلىپ بولدۇق بۇگۈن يەكپارە...
ئۇلۇق ئايەم كۈنىدە باللىرىڭ جەم بولۇپ،
سېنى ئەسلەيمىز ئانا، قەلبىمىزگە دەرت تولۇپ.

رۇبائىيلار

بەزىلەر سوزلەيدۇ سەممىيەتتىن،
بىراق ۋازكەچمەيدۇ ھارام نىيەتتىن.
ھېلىدىن تور توقۇپ، قىلدىن پىل ياساپ،
ئوزگىگە گور كولاپ ياشار ھەسەتتىن.

* * *

بەزىلەر ئالدىڭدا دولاڭنى قېقىپ،
ماختايدۇ ھە دېسە شالىنى چېچىپ.
ۋە لېكىن قولىدا ئېغۋا كانىيى،
ژۇرىدۇ كەينىدىن كېپەنلىك پىچىپ.

* * *

بىر شائىر ماختاندى «شېئىرىم ئۇلۇق» دەپ،
باشقىلار كۈلۈشتى «مەسلەتى يوق» دەپ.
ھەقىقەت مىزانى- ئەلنىڭ باھاسى
ئاقمايدۇ بازاردا ئەندى قۇرۇق گەپ.

* * *

چەكلىسە رەقىپلەر دېمىگىن «ۋاي دات!»
يەكلىسە رەقىپلەر ئۇرمىغىن پەريات.
ئىجادىڭ ۋەتەنگە يايسۇن كەڭ قانات،
شۇ چاغدا رەقىپلەر يەيدۇ پەندىيات.

قەپەزدىن قويۇپ بېرىلگەن بۇلبۇلغا قاراپ

بىر بوۋاي ئىچى ئاغرىغان بولسا كېرەك، قەپەزنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ بۇلبۇلنى قويۇپ بەردى

قۇتۇلدىڭمۇ قەپەزدىن دېسەم،
تۇرسەنغۇ تەلمۇرۇپ يانا.
قادىلىپتۇ بىر جۈپ كۆزلىرىڭ،
قەپەزدىكى يەمتۇككە- دانغا.
نېچۈن ئۇچۇپ، سامالار كېزىپ،
ئورمانلارنى قىلمايسەن ماكان؟
ئۇندا كوپقۇ لەززەتلىك ئوزۇق،
تۇرلۇك- تۇمەن قۇرۇت- قوڭغۇز، دان.
تالاي يىللار قەپەزدە ياشاپ
تەييار دانغا قالدىڭمۇ كونۇپ؟
بولۇپ قاپسەن زەئىپ بىچارە،
ھەرىكىتىڭدىن كەتتىم ئوكۇنۇپ...
ياپ- يېشىل باغ-ئېتىز، دالاغا
باغلىمايسەن نېچۈن سەن ھەۋەس؟
ئەركىنلىك ۋە ھۆرلۈك ئالدىدا،
كۆڭلۈڭنى رام قىلدىمۇ قەپەز؟
نېچۈن يەنە قونۇپ قەپەزگە،
كېتەلمىدىڭ ئۇلدىن ئايلىنىپ؟
نېچۈن نەزەر سالماي ئالەمگە،
قەپەزگىلا قالدىڭ باغلىنىپ!
بولما ئاخماق، پەرۋاز قىلىپ ئۇچ،
بوستانلارنى ئەيلىگىن ماكان.
تەبىئەتنىڭ گۈزەل ھوسنىدىن،
ئاۋازىڭغا تولسۇن ھاياجان...
ياڭراق، گۈزەل ئاۋازىڭ بىلەن،
ئەل قەلبىگە بەرگىن سەن مەدەت.
بولساڭ ئەركىن دەۋىر بۇلبۇلى،
نامىڭ ئۈچمەي ياشايسەن ئەبەت.

سېيىت نوچى

سادىر پالۋان، ئىلاخۇن كۆككۆز، سېيىت نوچىلارغا باتۇرلۇق ۋە قوشاقچىلىق خاس خىسلەت بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. سېيىت نوچى ھەققىدىمۇ ئەل ئىچىدە ئۇرغۇن رىۋايەت ئېيتىلىپ ژۈرىدۇ. بۇ ھال ئۇنىڭ خەلقپەرۋەر، مېھنەتكەشلەرنىڭ مېھرىۋان شەپقەتچىسى ئىكەنلىكىگە باغلىق بولسا كېرەك. ئۇ ئىجتىمائىي ھاياتنى سەزگۈرلۈك بىلەن بايقاپ، ئۇنى دەرھال قوشاققا قېتىپ، راۋاپ چېلىپ، ئاخشا قىلىپ ئېيتىدىغان ماھىر قوشاقچى ئىدى.

سېيىت نوچى ئەسلى 1875- يىلى

قەشقەر تۈمەن دەرياسى بويىدىكى خۇمدانچىلار مەھەللىسىدە يوقسۇل ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ باللىق چاغلىرى كىشىلەر ئىشىگىدە، خارۇ- زارلىقتا ئۆتكەن. ئۇ ئاتا- ئانىسىدىن كىچىك ئايرىلىپ، ئاچ-يالىڭاچ، مەشەقەت ئىچىدە چوڭ بولىدۇ. ئۇ ئېغىر كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرۈپ ژۈرۈپ، باي ۋە بەگلەرنىڭ ئاچكۆزلىگىنى، رەھىمسىزلىگىنى، ۋەھشىلىگىنى كۆزى بىلەن كورۇپ، زالىملارغا نىسبەتەن پۈتمەس نەپرەت بىلەن چوڭ بولىدۇ. ئۇ قەلبىدە قاينىغان نەپرىتىنى، ۋۇجۇدىنى ئەزگەن ھەسرىتىنى قوشاققا قوشۇپ، ئاخشا ئېيتىپ، پۇخالىدىن چىقىپ ژۈرىدۇ. ئۇ شۇنداقلا قۇلاققا خۇش ياقىدىغان قوشاقلىرى ئارقىلىق يېتىم- يېسىرلارنىڭ، غېرىپ-غۇرۇۋالارنىڭ كۆڭلىنى ئېچىپ، ئۇلارغا ھەمنەپەسلىك قىلىدۇ.

خەلقنىڭ ئۈستىدە زۇلۇم كۈچەيگەنسىرى خەلقنىڭ نارازىلىقى كۈچىيىپ، ئازاتلىق، ئەركىنلىك ئۈچۈن ئىنقىلاۋىي پائالىيەتلەر ئۇۋج ئالىدۇ. سېيىت نوچى خەلق ئىچىدە ژۈرۈپ، خەلقنى زۇلۇمغا قارشى كۈرەشكە ئۈندەيدۇ. ئۇنىڭ زالىملارغا قارشى قوشاقلىرى ئەل ئارىسىدا چاپسان تاراپ، ئۇلارغا بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ، كۈرەشكە ئاتلىنىشقا سەپەرۋەر قىلىدۇ. تىرىكتاپ بايلار، پارىخور ئەمەلدارلار ئۇز كوزىگە مىخ بولۇپ سانچىلغان سېيىت نوچىنىڭ ئۇستىدىن داتلاپ، قەشقەرگە ھوكۈمرانلىق قىلغان ھەربىي ئەمەلدار ماتىتەيگە ئەرىز- شىكايەت قىلىدۇ. سېيىت نوچىنى قەشقەردە كۈن كورۇش قىيىنلاشقاچقا، ئىلاجسىز كىندىك قېنى تامغان ژۇتنى تاشلاپ ئاقسۇغا، ئاندىن كۇچارغا كېتىدۇ. بىراق ئۇ ھەممىلا جايدا قازاننىڭ قۇلىقى تورت ئىكەنلىگىنى، ھەممىلا يەردە ئادالەتسىزلىك، جاھالەت ھوكۈم سۈرۈۋاتقانلىقىنى كورىدۇ. ئۇ ئۇچ تۇرپانغا بارغاندا خوشنا ئەلدە ئۇلۇق ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى بولغانلىقىنى ئاڭلاپ، تولىمۇ خوشال بولىدۇ. ئۆزىگە ئوخشاش ئاتلارنىڭ بەختى ئۈچۈن بولغان بۇ ئىنقىلاپنى ماختاپ، ئەل ئارىسىدا ئۇنى قوشاققا قېتىپ تەرىپلەيدۇ. 1920- يىلى بىر توپ كەمبەغەللەرنى ئەگەشتۈرۈپ، چېگرادىن ئوتۇپ، قىرغىزستان، ئوزبەكىستان ۋە قازاقستاننى ئارىلاپ، ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ مېۋىسىگە ئېغىز تېگىدۇ، ئۇنىڭ شاراپىتىدىن بەھرىمەن بولىدۇ. ژۇت ئارىلاپ ژۈرۈپ، ئۇنىڭ ئەزەر دائىرىسى كەڭىيىدۇ، ئىدىيەسىدە چوڭ ئوزگىرىش بولىدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئورنىتىلغان يېڭى ھايات ئۇنىڭ ئىنقىلاۋىي ئىدىيەسىنىڭ شەكىللىنىشىگە، ئۇسۇشىگە ياردەم بېرىدۇ. مېھنەتكەشلەرگە بەخت بەرگەن، ئۇلارنىمۇ ئادىمىلارغا تەڭ قىلغان تۈزۈمنى قوشاق قېتىپ مەدھىيەلەيدۇ.

ئۇلۇق ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنى باشلىغان، دۇنيادىكى تۇنجا مېھنەتكەشلەر دولىتىنىڭ ئاساسچىسى لېنىننى ھەممىلا مىللەت ۋە ئېلەت يازغۇچى-شائىرلىرى مەدھىيىلىدى. ئۇيغۇر ئەدەبىياتى سەھىپىسىدە سېيىت نوچى دەسلەپكىلەر قاتاردا لېنىننى ئۇلۇقلىدى. ئۇ «روسسىيەدە ئاتقان تاڭ»، «ئوخشايدۇ»، «لېنىن يولى بىلەن». قاتارلىق قوشاقلىرىدا مېھنەتكەشلەر داھىسىغا چىن ژۇرەكتىن مەدھىيە ئوقۇيدۇ. شۇ بىر يىللاردا سېيىت نوچى توقىغان «لېنىن ھېكمىتى»، «جەڭ قىلايلى، خالايىق»، «شورا بىزنىڭ دوستۇمىز» قاتارلىق قوشاقلار خەلق ئارىسىدا تېز تارىلىپ، كۈچلۈك تەسىر قىلغان ئىدى.

سېيىت نوچى 1924- يىلى ئۇچ تۇرپان ئارقىلىق ئوز ئېلىگە قايتىپ كېلىپ، ئۇلۇق ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ تەشۋىقاتچىسىغا ئايلىنىدۇ. ئەمگەكچىلەرنىڭ ھاكىمىيىتى ۋە لېنىن توغرىسىدا دوست-بۇرادەرلىرىگە زوقلىنىپ سوزلەپ بېرىدۇ. 1925- يىلى ئۇچ تۇرپان خەلقى زۇلۇمغا چىدىماي، زالىملارغا قارشى قوزغىلاڭ كوتەرگەندە سېيىت نوچى ئۇنىڭغا ئاكتىپ قاتناشتى. خەلق قوزغىلاڭ ئارقىلىق ئوزىنىڭ قۇدرىتىنى، ئەپرىتىنى ئەكسىيەتچى ھوكۈمەتكە تونۇتۇپ قويىدۇ. قوزغىلاڭغا بىر سەياسىي پارتىيە رەھبەرلىك قىلمىغانلىقتىن مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، ئۇنىڭ قاتناشقۇچىلىرى قاتتىق جازالىنىدۇ. سېيىت نوچىنى بولسا ئەلنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشتىن قورقۇپ، خىتايچە يېزىلغان بۇيرۇقنامىغا ئاساسەن قەشقەرگە ئەۋەتىدۇ. گومىنداڭچىلار قۇۋلۇق-شۇملۇق قىلىپ ئۇنى ئالداپ، ئەجەل خەندىگىنى قېزىپ قويغان ئىدى. سېيىت نوچى ئۇلارنىڭ ھىلىگەرلىگىنى بايقالمىغانلىقتىن ئوزىنىڭ ئولۇم خېتىنى قەشقەر دوتيىگە ئوزى كوتىرىپ بارىدۇ. ئۇ 50 ياشلاردا- راسا تولۇپ قىرانغا يەتكەندە ئولۇپ كېتىۋاتقىنىغا قاتتىق ئەپسۇسلىنىدۇ. بىر مىللەتنىڭ روناق تېپىشى، تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن جاھالەت، نادانلىق، ساۋاتسىزلىق دۇشمەن ئىكەنلىگىنى ئوز ھاياتىدىن روشەن چۈشىنىدۇ. ئۇ خەلقنىڭ ئازاتلىغى، ئەركىنلىگى يولىدا كۈرەشىپ، مۇرادىغا يېتەلمەي، دۇنيادىن ئوتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ جەڭگىۋار قوشاقلىرىنى يادلاپ چوڭ بولغان ئەۋلاتلار ئۇنىڭ ئىز باسارى بولۇپ يېتىشىپ چىقتى. سېيىت نوچىنىڭ قوشاقلىرى كۈرەشچان ئەۋلاتلارنى تەربىيەلەپلا قالماستىن، بەلكى ھازىرقى زامان رېئالىستىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا يول ئېچىپ بەردى.

سېيىت نوچى قوشاقلىرى

يېتىم دەيسەن، غېرىپ دەيسەن،
ئەزىرىڭگە ئىلمايسەن.
كەمبەغەللەر دادىغا
ھەرگىز قۇلاق سالمايسەن.

يېتىم، غېرىپ، مىسكىن دەپ،
ئازار بەرمە، ھەي زالىم.
سەللەڭ بېرەھىملەرنى
دوزاق ژۇتسۇن ئىلاھىم.

(ئاخىرى 4- بەتتە)

سېيىت نوچى

ئەگلەك بىلەن ئۈن ئاسقاپ،
ئۇتمەكتە ئۇمۇر،
ئەتىگەلدىن كەچكىچە
ئەيلەيمىز خېمىر.
خېمىر ئەيلەپ بىلەكلەر
بولۇپتۇ تومۇر.

سېيىت نوچى گىردىسى دەپ،
داڭقىم يېيىلدى.
داستىخانغا دەرمان بولۇپ،
ماختاپ يېيىلدى.

بۇ گىردىنى ھەر ياققا
ئېلىپمۇ كەتتى.
ئالدى ئاقسۇ، ئارقىسى
يەكەنگە يەتتى.

بوزەك قىلسا باي- غوجىلار
ئاجىز پۇخرانى،
قانداق چىداپ تۇرالايدۇ
سېيىت ۋىجدانى.

ئاگاھ بەردى سېيىت كوپ رەت،
ھوكۇما، بەگكە،
نەزەرگە ھېچ ئىلمىغاندا
قېتىلدى سەپكە.

قارا ساچىم يەلپۈنۈپ،
قاشىمغا چۈشتى.
تۈمەن سەۋدا، بالالار
باشىمغا چۈشتى.

بولدى مېنىڭ يونەلچىم،
گېلاۋخۇي ھاشىم.
چامباشلىقنى ئۈگەتتى ئۇ
جان دوست ئاداشىم.

گېلاۋخۇيغا جەم بولدۇق
دارىنغا قارشى.
خىيانەتچى پارىخور
زالىمغا قارشى.

بەلنى باغلاپ، يەك تۇرۇپ،
كوتەردۇق غەۋغا.
مەيلى دېدۇق بىزنى باغلاپ
ئاسسىمۇ دارغا.

ھەر قەيەردە ئوم بولۇپ،
باشلىدۇق جېدەل .
ئەل ئاغزىدا داڭقىمىز
بولۇپتۇ غەزەل.

قەشقىرىمدە ماتتەي
يارلىق چۈشەردى:
«سېيىت نوچىنى تۇتۇڭلار» دەپ،
بۇيرۇق چۈشەردى.

يوقىتىلدى زىنداندا
گىلاۋخۇي ھاشىم.
زۇلۇم- كۈلپەت قايىنىمدا
قېلىپتۇر باشىم.

قەشقىرىمدە كۈن ئالماق
تەس بولدى، كەتتىم.
ياۋا قۇشتەك ئايلىنىپ،
ئاقسۇغا يەتتىم.

قەشقەردىنمۇ بەك غېرىپ-
غۇرۇۋانە ئاقسۇ.
خاراپزارلىق نوچىغى
ۋەيرانە ئاقسۇ.

راۋابىمنى ھەمراھ قىپ،
يەتتىم كۇچاغا.
ئالتە چىرىك بىر بولۇپ،
ئالدى ئارىغا.

ئالتە چىرىك ئارىسىدا
شۇنچە مۇشلاشتىم.
قارا شەھەر دەرۋازىسىن
پەشۋادا ئاچتىم.

* * *

ئاش پىشۇرۇك شۇ تاپتا،
خېمىر يېيىك تاختىدا.
كەمبەغەللەر ياشايدۇ
لېنىن ئاتام ۋاقتىدا

ئاسماندىكى بەش يۇلتۇز،
دەيدۇ ئاينىڭ كۈلىمەن.
لېنىن دەۋرىدە يوقسۇل
دەيدۇ ئويناپ كۈلىمەن.

ئاق سارايدا ئاق تاكچە،
قىزىل ئۆيدە قوش تاكچە.
ئەمدى ئىشلىمەي ئادەم
كىيەلمەيدۇ كاتەكچە.

يوقسۇللارغا تاك ئېتىپ،
نۇرلار چاچار ئوخشايدۇ.
جەك قىزىنىڭ خالايىق،
بەخىت يۈز ئاچار ئوخشايدۇ.

بۇدۇر لېنىن ھېكمىتى،
كارامىتى، قۇدرىتى،
بىزگە مەدەت بېرىدۇ.
شۇرالارنىڭ ھىممىتى.

ئوت قويىمىز، ئورتەيمىز،
غەپلەتنىڭ بوشۇگىنى.
كەمبەغەلگە ئاچىمىز
سائادەت ئىشىگىنى.

ئوق ئاتىمىز زالىمغا،
ئەتتىمىزنى ئالىمىز.
يوقسۇللار باش كوتۇرۇپ،
جەگلەردە ساز چالىمىز.

گۇناھسىز ئولەر بولدۇم،
نادانلىق بالاسىدىن،
كىملەر قۇتۇلۇپ قالغان،
زالىمنىڭ جازاسىدىن.

ھەي قەشقەرلىك، قەشقەرلىك،
مېنى ئۇنتۇپ قالماڭلار.
مەندەك بولماي دېسەڭلار،
ھەرگىز نادان بولماڭلار.

نادانلىق ئېلىپ كەتتى
يىگىتلىكتە باشىمنى.
مېنىڭدەك ئېلىپ كەتكەن،
ھاشىمدەك ئاداشىمنى.

خەتنى بىلمىگەن ئادەم
بېشىدا كېزەر ماتەم.
خەت بىلمەس ئادانلارغا
قاراڭغۇ ئېكەن ئالەم.

ئوقۇڭلار ئوزەڭلارمۇ،
تەلىم ئالسۇن ياش بالىلار.
قەلبىڭلاردا قېپ قالسۇن
قىساسىڭلار- ئەتتىڭلار.

تەييارلىغۇچى ئا. قۇتلۇق.

دۇنيا كەڭلىكلىرىدە

تاسس. ب... ئۇي ئا. ن.

مۇجاھىدلار بىلەن مۇزاكىرىلەر

ئوتكەن ھەپتىدە ئاۋغان ئوپپوزىتسىيەسىنىڭ دېلېگاتسىيەسى بىلەن تورت كۈنلۈك مۇزاكىرىلەر ئاياقلاشتى. مۇزاكىرىلەرنىڭ يەكۇنى بويىچە بىرلەشكەن بىلدۈرۈش قوبۇل قىلىندى. تەرەپلەر كېڭەش ئەسكەرلىرىنىڭ ئاۋغانىستانغا كىرگۈزۈلۈشى توغرىلىق قارارنىڭ ۋە كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ «ئاۋغانىستان خەلقىگە سان- ساناقسىز ئازاپ- ئوقۇبەتلەرنى ئېلىپ كەلگەن» ئۇرۇشقا كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ ئىشتىراك قىلغانلىقىنىڭ كونستىتۇتسىيەگە يات ئېكەنلىكىنى ئەيىپلەيدىغانلىقىنى تەستىقلىدى.

ھاكىمىيەتنى ئوتكۈنچى ئىسلام ھوكۇمىتىگە تاپشۇرۇپ بېرىش زورۇرىيىتى توغرىلىق كېلىشىم قولغا كەلتۈرۈلدى. «ئىزۋېستىيە» گېزىتىنىڭ مۇخبىرى سوھبەتلەشكەن ك س ج ئى تاشقى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ ۋە ر س ف س ج تاشقى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ دېپلوماتلىرى بۇ يەردە سوز ب م ت باش كاتىۋىنىڭ ئاۋغانىستان بويىچە يىلانى ئاساسىدا پەيدا بولۇشى مۇمكىن بولغان ئوتكۈنچى ھوكۇمەت توغرىلىق كېتىپ بارغانلىقىنى تەكىتلىدى.

مۇجاھىدلار دېلېگاتسىيەسى ھاكىمىيەت ئوتكۈنچى ھوكۇمەتكە تاپشۇرۇلغاندىن كېيىن ئىككى ژىل جەريانىدا مەملىكەتتە ئىسلام كونفېدېراتسىيەسى تەشكىللىتىنىڭ ۋە ب م ت نىڭ ياردەم كورسىتىشى ئاستىدا سايلام ئوتكۈزۈشكە تەييار ئېكەنلىگى توغرىلىق بىلدۈردى.

بىلدۈرۈشتە شۇنداقلا كېڭەش ئىتتىپاقى بىلەن ئاۋغانىستان ئوتتۇرىسىدا 1978- ژىلدىن كېيىن تۈزۈلگەن شەرتنامىلار بويىچە قارارلار ئوتكۈنچى ھوكۇمەت تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىدىغانلىقى توغرىلىق ئېيتىلىدۇ.

تەرەپلەر ھەربىي ئەسىرلەرنى ئازات قىلىش ئۈچۈن مۇمكىن بولغان بارلىق ئىشلارنى قىلىشقا كېلىشتى. مۇجاھىدلار ھەربىي ئەسىرلەرنىڭ دەسلەپكى تۈپىنى 1992- ژىلى 1-يانۋارغىچە ئازات قىلىشقا ۋەدە بەردى. مەملىكىتىمىز 1- يانۋارغىچە كابۇلغا قۇرال-ياراق ۋە ھەربىي ۋاستىلار ئۈچۈن يېقىلغۇ يەتكۈزۈپ بېرىشنى توختىتىش نىيىتىنى ئىسپاتلىدى.

كېڭەش ئىتتىپاقى ئاۋغانىستاندىكى ھەربىي خىزمەتچىلەرنى تۈپ ئاساسىدىن قىسقارتىشقا، شۇنىڭدىن كېيىن بولسا ئۇ يەردىن ئۇلارنى تولۇق چاقىرتىۋېلىشقا ۋەدە قىلدى. ك س ج ئى شۇنداقلا ئۇرۇش ۋەيرانچىلىقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە «چوقۇم ئىشتىراك قىلىدۇ». بىرلەشكەن كېلىشىملەرنى ئورۇنلاش ئۈچۈن بىرلەشكەن كومىسسىيە قۇرۇلىدۇ.

بىرلەشكەن بىلدۈرۈش- يېتەرلىك دەرىجىدە ۋاق- چۈشلۈق ھوججەتتۇر. روسسىيە تاشقى ئىشلار مىنىسترىنىڭ ئورۇنباسارى گ. كۇنادزېنىڭ تەكىتلىشىگە قارىغاندا، ئۇ مۇزاكىرىلەردە قاندىقتۇر كېلىشىملەرنى قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى ئىستىسنا قىلمىغان. مۇزاكىرىلەرنىڭ سوزۇلۇپ كەتكەن خاراكتېرى ئۇنىڭ ئىسپاتىدۇر. گ. كۇنادزېنىڭ سوزلىرىگە قارىغاندا دەسلەپكى مۇزاكىرىلەرنىڭ مۇنداق نەتىجىسىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك دەپ ئاتاش مۇمكىن. بارلىق قىيىنچىلىقلارغا قارىماي، بىر پۈتۈن ھوججەتنى قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن بولدى.

ئەندى بىرلەشكەن كومىسسىيەگە توختىلىدىغان بولساق، ئۇنىڭغا بەزىبىر مۇستەقىل جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىسترلىكلىرىنىڭ ۋەكىللىرى كىرىدۇ. بۇ كومىسسىيە بىر ئاي داۋامىدا قۇرۇلىدۇ ۋە ئەتىمالىم، پېشاۋارغا ئورۇنلىشىدۇ، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن مەسىلە پاكىستان بىلەن كېلىشىشى لازىم.

ئاۋغان دېلېگاتسىيەسىنىڭ مالداتىغا توختىلىدىغان بولساق، موسكۋاغا كەلگەنلەر مۇجاھىدلارنىڭ بارلىق توپلىرىغا ۋاكالەتلىك قىلمايدىغانلىقىنى چۈشىنىش كېرەك. گ. كۇنادزې پېشاۋارغا مۇزاكىرىلەردە بولمىغانلار بىلەن ئۇچرىشىش مەخسۇس مەخسىتىنى كوزلىگەن دېلېگاتسىيە ئەۋەتىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

گ. كۇنادزېنىڭ سوزلىرىگە قارىغاندا، قالغان بىر يېرىم ئاي ئىچىدە بىز كابۇلغا كېڭەش قۇرالىنى يەتكۈزۈپ بېرىشنى كوپەيتمەيمىز ۋە قۇراللارنىڭ تۈرلىرىنى ياڭلىۋاشتىن قارىمايمىز.

15- نويابىر كەچقۇرۇنلۇغى ئاۋغان ئوپپوزىتسىيەسىنىڭ دېلېگاتسىيەسىنى روسسىيەنىڭ ۋىتسې- پرېزىدېنتى ئا. رۇتسكوي يەنە بىر قېتىم قوبۇل قىلدى.

مۇجاھىدلار قانائەتلەندى

كېڭەش ئىتتىپاقى يېقىنقى ۋاقىت ئىچىدە 1978-ژىلدىن باشلاپ كابۇلنىڭ ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى بىلەن ئىمزالانغان بارلىق كېلىشىملەرنى بىكار قىلىدۇ. بۇ توغرىلىق 10- نويابىردىن 15- نويابىرغىچە موسكۋادا بولغان مۇجاھىدلارنىڭ رەسمىي دېلېگاتسىيەسىنىڭ ئەزالىرىغا ئاساسلانغان ھالدا، ئاۋغان ئىسيانچىلىرىنىڭ مەنبەئىنى ئەخبارات ئاگېنتلىغى خەۋەر قىلدى. بۇ ئاۋغانىستاندىكى ۋەزىيەتنى مۇپەسسەل ھەل قىلىشقا قەدەم تاشلىشى مۇمكىن. دېلېگاتسىيە باشلىغى ب. رابباننىڭ پىكرىچە، مۇزاكىرىلەرنىڭ يەكۇنى كۈتۈلگەندىنمۇ ئېشىپ كەتتى، بۇ مۇزاكىرىلەر داۋامىدا موشۇ ژىلنىڭ ئاخىرىغىچە مۇجاھىدلار تەرىپىدىن تۇتۇپ تۇرۇلۇۋاتقان كېڭەش ھەربىي ئەسىرلىرىنى ئازات قىلىش توغرىلىق مەسىلە مۇھاكىمە قىلىنغان. ھازىرقى ۋەزىيەتتە توقۇنۇشنى يېقىنقى ئىككى ئاي ئىچىدە ئەرتىپكە سېلىشنىڭ رېال نەتىجىلىرىنى كۈتۈش مۇمكىن- پاكىستان ھوكۇمىتىنىڭ مەۋقەسى ئەينە شۇنداق. **(فرانس-پرېسس).**

ج. بېيكېرنىڭ بېيجىندىكى مۇزاكىرىلىرى

بېيجىندا رەسمىي سەپەر بىلەن بولغان ئاقش دولەت كاتىپى جېيمس بېيكېر ئوتكەن شەنبە كۈنى خ خ ج باش مىنىسترى لى پېڭ، خ ك پ مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش كاتىۋى جياڭ زېمىن ۋە خ خ ج رەئىسى ياڭ شاڭ كۈن بىلەن مۇزاكىرىلەرنى ژۈرگۈزدى.

خ خ ج نىڭ سەياسىي ئەرباپلىرى بىلەن ئۇچرىشىشلارنى ئوتكۈزۈش جەرىيانىدا ج. بېيكېر ئاقش بىلەن خىتاي ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەردە مۇئەممالار موجۇت، ئۇلارنى مۇھاكىمە قىلىش يولى بىلەن ھەل قىلىش مۇمكىن، دەپ بىلدۈردى. ئامېرىكا- خىتاي زىددىيەتلىرىنى پەيدا قىلىۋاتقان مەسىلىلەر تۈۋەندىكىچە: خىتايدىكى ئىنسان ھوقۇقلىرى، خىتاينىڭ يادرو تېخنولوگىيەسىنى ئىرانغا يەتكۈزۈپ بېرىش، ۋاشىنگتوننىڭ نارازىلىغىنى پەيدا قىلىۋاتقان خ خ ج نىڭ سودا ئەمەلىياتى (ئاقش نىڭ خىتاي بىلەن بولغان سودىسىدىكى سەلبىي قالدۇغى بېيىل 15 مىللىارد دوللارغا يېتىشى مۇمكىن) ۋە باشقىلار.

ج. بېيكېر خ خ ج تاشقى ئىشلار مىنىسترى چەن جىچەن بىلەن يەكشەنبە كۈنى بولغان ئۇچرىشىشدىن كېيىنلا مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە مۇزاكىرىلەر نەتىجىلىرى توغرىلىق ئېلان قىلدى، توغرا ئۇ ئاھايىتى ئۇمۇمىي ئەخبارات بىلەنلا چەكلەندى. ج. بېيكېر جۈملىدىن، خىتاي ئىنسان ھوقۇقلىرى ساھاسىدا، ئاقش بىلەن بولغان سودا مەسىلىلىرىدە ۋە چەتئەلگە قۇرال سېتىشتا مەلۇم يېڭىك چىلىككە قەدەم تاشلىغانلىقىنى تەكىتلىدى.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى،
50-ئوي 8-قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى:
قازاقىستان س س ج مىنىستىرلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر-69-86-33،مەسئۇل كاتىپ-50-86-33، سەياسىي-ئىجتىمائىي بولۇم 81-86-33، ئىختىسات بولۇمى-06-86-33، ئەدەبىيات بولۇمى-27-86-33، مەدەنىيەت بولۇمى-01-92-33.

زاكاز (3470) تىراژ 8250

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства,
г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленина 2/4.

ПОГ-60

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى -روييۇڭ سامان بولماس.

1991 ژىل 23 نويابر شەنبە №140 (3482)

باھاسى 4 تيين

يېڭى ھايات

گېزىت 1970- ژىلى 1- يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي- سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى

1990-ژىلدىكى ئوت كېتىشتىن شەھەردىكى ئىككى سىفردىن باشلىنىدىغان تېلېفون ستانسىيەسى يېڭى زامانىۋىي جابدۇقلارنى قويۇش بەدىلىگە بارلىق ئابونېنت يەنە قايتىدىن ئىشلەشكە باشلىدى.

سۈرەتتە: قوبۇل قىلىش سېخىنىڭ سىستېمىسىنى ۋ. ئوبورگىن ۋە ل. گامىلار تەكشۈرەۋاتىدۇ.

م. مالىنوۋسكىي چۈشەرگەن سۈرەت.

جۇمھۇرىيەتنىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن

ئىلگىرى خەۋەر قىلىنغىنىدەك، ئالمۇتىدا ن. ئە. نازارباييۋنىڭ پايتەخت ۋە ۋىلايەت سايلىغۇچىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن ئۇچرىشىشى بولۇپ ئۆتتى. قازاقستان پرېزىدېنتى ۋىكىلغانلار ئالدىدا سۆزگە چىققاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى.

ن. ئە. نازارباييۋ، جۇملىدىن جۇمھۇرىيەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىسادىي ۋە سەياسىي ھەمكارلىق ئىستىقبالى توغرىلىق سوئالغا دولەت كېڭىشىنىڭ كېيىنكى مەجلىسىدە يېڭى ئىتتىپاقلىق شەرتنامىنىڭ لايىھەسى مۇھاكىمە قىلىنغانلىغىنى، ئۇ ئەندى سۇۋېرېن دولەتلەر ئىتتىپاقىنىڭ شەرتنامىسى بولۇپ ئاتىلىدىغانلىغىنى ئېيتىپ جاۋاپ بەردى. ئەلۋەتتە، بۇ ھوججەت جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ پارلامېنتلىرىدا قارىلىدۇ، مۇتەخەسسىلەر ئۇنىڭغا ئوز پىكىرلىرىنى ئېيتىشى لازىم. لېكىن ھازىر شۇنى ئېيتىش مۇمكىنكى، ئىتتىپاق دولەتلەرنىڭ تولۇق مۇستەقىللىك بولۇشى بىلەن كونفېدېراتسىيە تۈرىدە موجۇت بولىدۇ.

گەپ ھازىر سەياسىي شەرتنامىنى تۈزۈش توغرىلىق بولۇۋاتىدۇ. ئۇ شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ھازىر ھەممىسى-ھەم پرىبالتىكا، ھەم زاكاۋكازىيى قوشۇلۇشقا تەييار تۇرغان ئىختىسادىي كېلىشىملەر جۇمھۇرىيەتلەرنى پەرۋاسىز ئەھۋالغا قويماقتا: بىز ئۇلارغا مەھسۇلاتنى كونا باھالار بىلەن يەتكۈزۈمىز، ئۇلار بولسا بىزگە بازار باھالىرى بىلەن يەتكۈزىدۇ. بۇ يارىمايدۇ.

بىزگە ئىتتىپاقتا قالىدىغانلار ئۈچۈن ئەڭ قولايلىق شارائىت يارىتىدىغان سەياسىي بىرلەشمە كېرەك. سەياسىي ئىتتىپاققا ئەزا بولۇشنى خالىمايدىغانلار بىلەن بىز چەت ئەللەر ئوخشاش سودا قىلىمىز. بۇ ئادالەتلىك ياندىشىش بولىدۇ، دەپ ئويلايمەن.

سايلىغۇچىلار سودا قائىدىلىرىنىڭ كوپلەپ بۇزۇلۇشى، ئېلىپ ساتارلىق، كىرىمنى يوشۇرۇش ئەھۋاللىرىغا ۋە باشقىلارغا مۇناسىۋەتلىك پرېزىدېنتنىڭ مەۋقەسىگە قىزىقتى.

بىز موشۇ مەسىلىدە تەرتىپ ئورنىتىشقا مەككەم كىرىشىمىز، دېدى ن. ئە. نازارباييۋ. بۇ ئىشتا قۇرۇلىغان ئىنسپېكسيەسىگە تايىنىمىز، ئۇ ژۇقۇرى ستاتۇسقا ئىگە بولۇشى ۋە پۈتكۈل دۇنيادا قىلىنىۋاتقىنىدەك، ئىزدەپ تېپىش ئىمكانىيەتلىرىگە ئىگە بولۇشى لازىم. بۇنىڭدا ئېمە كوزدە تۇتۇلىۋاتىدۇ؟ ھەممىدىن ئاۋال دولەت مەنپىيەتلىرىنى ھىمايە قىلىش كوزدە تۇتۇلىۋاتىدۇ. مەسىلەن، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىدا سېلىق ئىنسپېكتورى ئادەم توغرىلىق ھەممە نەرسىنى، ئۇنىڭ كىرىمى قانداق، ئۇ ھېساپتىن قانچە ئاخچا ئالغانلىغىنى، پۈتكۈل مەبلەغدىن سېلىق تولىگەنلىگى ياكى تولىمىگەنلىگىنى بىلىدۇ. بىزدە موشۇنداق ئەمەلىيەت ھازىرچە يوق، يوشۇرۇن ئىختىساتنىڭ ئۈۋۈچ ئېلىشى ئەينە شۇنىڭدىن. شۇڭلاشقا ھازىر سېلىق ئىنسپېكسيەسىگە دولەت بىخەتەرلىگى كومىتېتى، ئىچكى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ مەخسۇس بولۇمى بىلەن بىرلىكتە ئۇيۇشقان جىنايەتچىلىككە قارشى كۈرىشىش تاپشۇرۇلدى. شۇنداق بولمىسۇ، ئىختىسادىي ئۇسۇللار ئاساسىي بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى قىسچىلىق ۋە ئۇ پەيدا قىلغان سەلبىي ھادىسىلەر پەقەت بازار شارائىتىدىلا يوقىتىلىشى مۇمكىن.

ن. ئە. نازارباييۋقا ئارمىيە، ھەربىي خىزمەتچىلەرنى ئىجتىمائىي-ھوقۇق جەھەتتىن ھىمايە قىلىش مەسىلىلىرى بويىچە بىر نەچچە سوئال بېرىلدى.

پرېزىدېنت قۇراللىق كۈچلەرنىڭ ھازىرقى قىسقارتىلىشى، شوبھىسىزكى، جىددىي قىيىنچىلىقلارنى پەيدا قىلماقتا، دەپ تەكىتلىدى. بىز شۇنىڭغا ئاساسلىنىشىمىز لازىمكى، ئارمىيەدە بالىلىرىمىز خىزمەت قىلىۋاتىدۇ ۋە ئۇلارنى ئىككىنچى سورتلۇق ئادەم دەپ ھېساپلاشقا بىزدە مەنىۋىي ھوقۇق يوق. يەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانلىرى باشقىسىنىڭ ئەيۋىدىن ئېغىر ئەھۋالغا دۇچار بولغان ھەر بىر قازاقستانلىق جەڭچىنىڭ ئەھۋالىنى دىققەت بىلەن قارايدىغان بولىدۇ. بىزگە خۇسۇسەن ئوفىتسېرلارغا تۇرۇشلۇق ئويلەرنى سېلىشقا يار دەملىشىش كېرەك. ئىچكى ئەسكەرلەرنىڭ تەغدىرىگە كەلسەك، ئۇلارنى قازاقستان پرېزىدېنتىغا بېقىندۇرۇش كوزدە تۇتۇلماقتا ۋە ئۇلار سانى كوپ ئەمەس، ئۈچ- بەش مىڭ ئادەمدىن ئىبارەت قوشۇن- كەلگۈسى مىللىي گۋاردىيەنىڭ ئاساسى بولىدۇ. گراژداللىق مۇداپىئە ئەسكەرلىرى، ھەربىي كومىسسارىياتلار ئوزلىرىنىڭ پۈتكۈل مۈلكى ۋە قۇراللىرى بىلەن جۇمھۇرىيەت دولەت مۇداپىئە كومىتېتىنىڭ قارىمىقىغا ئوتىدۇ. ئەلۋەتتە، مەركەزگە بېقىندىغان ئەسكەرلەر كونتىنگېنتىنىڭ مەلۇم قىسمى قازاقستان تېررىتورىيەسىدە قالىدۇ. ئۇلارنىڭ تەركىۋى مەركەز بىلەن تۈزۈلگەن ئالاھىدە شەرتنامىدا بەلگۈلىنىدۇ.

ئەسكەرلەرنىڭ ئارمىيەدە ھالاك بولۇش فاكتلىرى توغرىلىق. ئېچىلىق ۋاقىتتا ياشلارنىڭ ئولۇمى ھەقىقەتەن پاجىەدۇر. گويا ئاۋتوموبىل ھەرىكەتلىرىدە ئادەملەر ئېخىمۇ كوپ ھالاك بولىۋاتىدۇ دەپ ئېيتقان مۇداپىئە مىنىسترلىگىنىڭ دەلىللىرىنى قوبۇل قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئۇ ئۇياتسىزلىق بىلەن جاۋاپ بېرىشتۇر. دولەت مۇداپىئە كومىتېتى موشۇنداق ھەر بىر ۋاقىئەنى ئەندى ئالاھىدە تەكشۈرىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئارمىيەگە چاقىرىش مۇداپىئە مىنىسترلىگى بىلەن تۈزۈلگەن شەرتنامە ئارقىلىق ژۈرگۈزۈلىدۇ. ھەربىي قۇرۇلۇش بولۇنمىلىرىدە ژىگىتلەر پەقەت قازاقستان تېررىتورىيەسىدە خىزمەت قىلىدۇ. ئىككىنچى تەرەپتىن بىز قازاقستانلىقلارنى ھەربىي -ھاۋا، ھەربىي-دېڭىز، راكېتا قىسىملىرىدا خىزمەت قىلىش مۇمكىنچىلىگىدىن مەھرۇم قىلالمايمىز. ئاخىرقى ھېساپتا ئۇلاردا خىزمەت قىلىش ئابرويلۇقتۇر، ئۇرغۇلىرى موشۇ قىسىملاردا خىزمەت قىلىشنى ئارمان قىلىدۇ.

قازاقستاننىڭ ئوز ئارمىيەسى قۇرۇلمايدۇ. بىز ھېچ كىم بىلەن ئۇرۇشماقچى ئەمەس.

ن. ئە. نازارباييۋ سوتسىالىستىك پارتىيەگە، كومپارتىيەلى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئۇرۇنۇشلىرىغا ئوزىنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىلىق ئېيتىپ، دېموكراتىك دولەتتە فاشىزمغا، مىللەتچىلىككە ۋە مىللەتلەر ئارا ئاداۋەتكە چاقىرىدىغانلاردىن باشقا ھەر قانداق پارتىيەلەرنى ياكى ھەرىكەتلەرنى مەنئىي قىلىشقا بولمايدۇ، دەپ تەكىتلىدى. پەقەت سەياسىي كۈچلەرنىڭ پارتىيەلەر ۋە ھەرىكەتلەر توغرىلىق قازاقستان كىسج قانۇنى دائىرىسىدە ھەرىكەت قىلىدىغان بولۇشى لازىم.

يېزا ئىگىلىگىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش ئىستىقبالى ھەققىدە سوئاللار بېرىلدى. ن. ئە. نازارباييۋ ئوز ئالاھىدىلىگىگە ئىگە ئوزۈق-تۈلۈك سېلىقسىز مۇمكىن ئەمەسلىگىنى، دولەت بۇيرۇتمىسىنى ئوتتۇشقا بولمايدىغانلىغىنى تەكىتلىدى، چۈنكى يېزا ئىگىلىگى مەھسۇلاتنى رېگولىلار بويىچە ياغلۇۋاشتىن تەخسىم قىلىش، سانائەت مەركەزلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھېساپقا ئېلىش زورۇر. لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە مەھسۇلات يېتىشتۈرگۈچىلەرگە ئەركىنلىك بېرىش زورۇر. دولەت بۇيرۇتمىسىدىن ئوشۇق يېتىشتۈرۈلگەن مەھسۇلاتنى بىر ژىدا ئەركىن باھالار بىلەن سېتىش كېرەك. ئەتىيازغىچە جۇمھۇرىيەتتە زىيان تارتىۋاتقان ئىگىلىكلەر مەسىلىسىنى ھەل قىلىش كېرەك. ئۇلارنى يە فېرمېر ئىگىلىكلىرىنى قۇرۇپ، شەخسلەرگە بېرىش، يە ئىستىمالچىلار كوئوپېراتسىيەسىگە بېرىش، ياكى كىچىك سوۋخوزلار ھەم كولخوزلار بىلەن بىرلەشتۈرۈش كېرەك. بازار شارائىتىدا زىيان تارتىۋاتقان ئىگىلىكلەرنىڭ بولۇشىغا ھېچ كىم توزمەيدۇ.

ئالمۇتىنىڭ كوپلىگەن سايلىغۇچىلىرى تۇرۇشلۇق ئويلەرنى شەخسلەرگە بېرىش تەرتىۋىگە قىزىقتى. ئەپسۇسكى، بۇ جەرىيان شەھەرلىك ھاكىمىيەت ئورۇنلىرىنىڭ ئەيۋىدىن سوزۇلۇپ كەتتى، دەپ تەكىتلىدى پرېزىدېنت، شۇنىڭغا قارىماي، بىز تۇرۇشلۇق ئويلەرنى شەخسلەرگە بېرىشكە كىرىشىۋاتىمىز. ئۇ كۆپۈنلۇق ئاساستا ژۈرگۈزۈلىدۇ. بۇنىڭدا ھېساپلاۋېلىش توڭاي. ئەگەر مىسالغا ئالساق، بىر ئادەم21ژىل ستاژغا ئىگە بولسا، ئۇ چاغدا ئۇ 18 كۋادرات مېتر مەيدانىنى ھەقسىز ئالىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئائىلە ئۈچۈن 9 كۋادرات مېترنى قوشۇڭلار. قالغان ھەممىسى ئۈچۈن ئۇ ھەق تولىشى لازىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە تۇرۇشلۇق ئويلەرنىڭ سۈپىتىمۇ ھېساپقا ئېلىنىدۇ. ئەگەر ئوي سېلىنغىنىغا 20 ژىل بولسا، ئۇ چاغدا ھەر بىر ژىل ئۈچۈن ئىككى پروتسېنت ئامورتىزاتسىيە ھېساپتىن چىقىرىلىدۇ. پائىللىق ئويلەردە، شەھەر چېتىدە ياشايدىغان ئادەم، ئەلۋەتتە، بىسىكى ئاز تولەيدۇ. ئەگەر ئەر-ئايال ئىككىسىنىڭ ستاژى 50 ژىل بولسا، ئۇ چاغدا ئۇلار 20 مىڭ كۆپۈن ئالىدۇ. كۋارتىرا 1،5 مىڭغا توختىشى مۇمكىن، ئۇلار قالغان كۆپۈنلارنى بالىلىرىغا بېرىش، ئىجارە ھەققى ھېساۋىغا تولەش، چوڭ كارخانىلارنى ئېلىشتا پايدىلىنىش ھوقۇقىغا ئىگە. شۇنى ئېيتىش كېرەككى، يەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانلىرى كۋارتىرىلار نەرقىنى باھالىغان چاغدا ھازىرقى باھالارنى قوللىنىشقا ئۇرۇنماقتا. ئۇنىڭغا قەتئىي ھالدا يول قويماسلىق كېرەك. بىز 1991- ژىلى 1- يانۋاردىكى باھالار بىلەن كۋارتىرا نەرقىنى باھالىشىمىز كېرەك.

جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى كادرلار سەياسىتىگە ئوزىنىڭ ياندىشىشى ھەققىدىكى سوئالغا جاۋاپ بېرىپ، ئوزىنىڭ بۇ ئىشتا ھەرقاچان ۋارىسلىق تەرەپدارى بولغانلىغىنى تەكىتلىدى. بىزگە چوڭ ئەۋلاتلارنىڭ تەجرىبىسى ناھايىتى كېرەك. ياشلار ئالغا ئىنتىلىپ، ئۈگىنىدىغان بولسۇن، چۈنكى، رەھبەر بولۇش ناھايىتى ئاسان ئەرسە ئەمەس. كوپلىگەن ھايات باللداقلىرىنى بېسىپ ئوتۈش كېرەك. جۇمھۇرىيەتتە مۇتەخەسسىسلەرنى ھەم ئېلىمىزدا، ھەم چەت ئەللەردە ئوقۇتۇش ئۈچۈن بىر مۇنچە ئىشلار قىلىنىۋاتىدۇ. بىر توپ ياش ئىختىساتچىلار ئاۋىش، جەنۇبىي كورېيەگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلدى. ئۇ يەردە ئۇلار ئىشچانلىققا ئۈگەنسۇن، چۈنكى ئادەمدە ھەممىدىن ئاۋال ئىشچانلىق بەلگۈلەر مۇھىم. بىز كوپ مىللەتلىك جۇمھۇرىيىتىمىز شارائىتىدا ئەڭ موشۇ سۈپەت بويىچە ئەڭ ياخشىلارنى تاللاۋېلىشقا ئىنتىلىشىمىز لازىم. ئەگەر ئادەمنى پەقەت مىللىي بەلگۈسى بويىچىلا كوتەرسە، ئۇ ھاقارەتلىكتۇر.

ئالمۇتىدىكى كوچىلارنىڭ نامىنى ئوزگەرتىش توغرىلىق. توپونىمىكا مەسىلىسى ناھايىتى مۇرەككەپ. بىزدە ئوز ۋاقتىدا بۇ ئىشتا كوپلىگەن بۇزۇپ كورسىتىشلەر بولدى. ھازىر ئادالەتلىك ئەكسىگە كەلتۈرۈلۈۋاتىدۇ. لېكىن نامنى ئوزگەرتىشكە باغلىق مەسىلىلەرنى دېموكراتىك يول بىلەن ھەل قىلىش، ئەگەر تەلەپ قىلىنسا -رېفېرېندۇملارنى ئوتكۈزۈش كېرەك. ئۇمۇمەن مەن ئاھالىلىق پۇنكتلارنى، كوچىلارنى ئادەملەرنىڭ فامىلىيەلىرى بىلەن ئاتاش تەرەپدارى ئەمەس، دەپ تەكىتلىدى پرېزىدېنت.

ن. ئە. نازارباييۋ خۇلاسىدە مۇنداق دېدى: ھازىر مۇھىمكى- جۇمھۇرىيەتتىكى گراژداللىق تېچلىق، تۇراقلىق ۋەزىيەت. ئۇمۇم مىللىي رازىمەنلىكسىز بىز ھېچ قانداق ئىختىسادىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلالمايمىز. مەن ئوزەمنىڭ پائالىيىتىمدە بارلىق مىللەت ئادەملىرىنىڭ تېچلىقتا ياشاپ، ئوز كېلەچىگى ئۈچۈن، ئوز بالىلىرىنىڭ كېلەچىگى ئۈچۈن خاتىرجەم بولۇشىغا ئىنتىلىمەن. مەملىكەت ۋە جۇمھۇرىيەت ئۈچۈن موشۇ ئېغىر ۋاقىتتا بىز بىللە بولۇشىمىز، قىيىنچىلىقلارنى بىللە باشتىن كەچۈرۈشىمىز، يېڭى جۇمھۇرىيەتنى بىللە قۇرۇشىمىز، قازاقستاننىڭ گۈللىنىشىنى بىللە قولغا كەلتۈرۈشىمىز لازىم.

(قازتاگ).

ئەخمەتجان قاسىمى توغرىلىق

زۇنۇن قادىرى

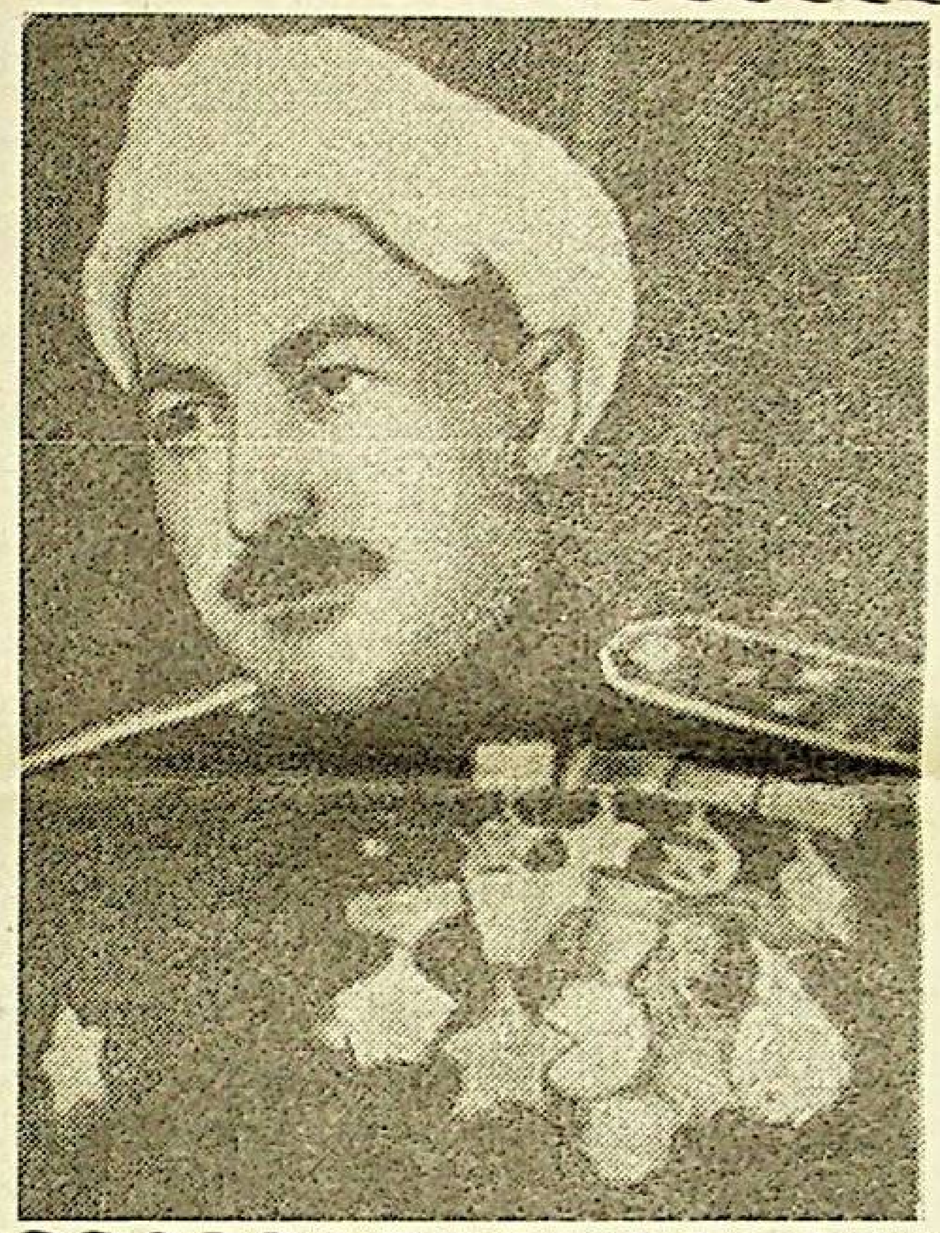

سۈرەتتە: ئەخمەتجان قاسىمى

ئۈچۈن گەپنى ئۇنىڭ ئاددىيلىقى بىلەن، بۇ ئاددىيلىقنىڭ چوڭقۇرلىقى بىلەن، بۇ چوڭقۇرلۇقتىكى قىممەتلىك مەنا بىلەن باشلاش كېرەك.

«قەھرىمانلىق ئادەمنىڭ تاشقى كورۇنۇش، سولتى، ئوزىنى تۇتۇپ ئېلىشىدىن ئىبارەت بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئىچكى روھى بايلىقىدىن ئىبارەتتۇر» دېگەندەك، ئۇنىڭ قەھرىمانلىقىنى سىرتقى يالتىراقلىقىدىن ئەمەس، ناھايىتى قىممەتكە توختايدىغان ئەڭ كۈچلۈك روھىي بايلىقىدىن ئىزدەش كېرەك.

ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ قەھرىمانلىقى ئېزىلگەن خەلقنىڭ بەخت-سائادىتىگە مەھكەم باغلانغان. ئۇ خەلقنىڭ بەختى ئۈچۈن ئوزىنىڭ شەخسىي بەختىدىن كېچەلەيدىغان، ئورنى كەلسە، بۇ يولدا ئوزىنىڭ ھاياتىنى خەلق ھاياتىغا قۇربان قىلالايدىغان پەزىلەت ئېگىسى ئىدى.

بىز بۇنى 1947-يىلدىكى 25-فېۋرال رېاكسىيەچىلىرىنىڭ قانلىق ۋاقەسىدە ناھايىتى روشەن كورۇپ ئوتىمىز. شۇ كۈنى گومىنداڭ ئەكسىل ھەرىكەتچىلىرى ھەددىدىن ئاشقان ئۇياتسىزلىقى بىلەن بىزنىڭ خەلق ۋەكىللىرىمىز تۇرغان بىنانى ئوراۋېلىپ، ھۇجۇم باشلىغان ئىدى. ئۇلار بىزنىڭ ۋەكىللىرىمىزنى تەھلىكە ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇپ، خەلقنى يە

يولىنىڭ قايسىسىنى خالىسىڭىز بىرىنى تاللاۋېلىڭ! بىز ئۇلۇمدىن ھېچ قورۇقمايمىز. بىز ئۇنى ئاللاقاچان ئۇستىمىزگە ئالغان ئادەملەرمىز. ھازىر بىز ھايات قالساقمۇ خەلققە پايدا... چۈنكى بىتىم بويىچە خەلقنىڭ ئەركىنلىكىنى تەمىن قىلىمىز. ئولسەك، ئۇنىڭدىن ئارتۇق پايدا. چۈنكى بۇ مۇناسىۋەت بىلەن خەلق قوزغىلىپ، بۇ قېتىم بىتىمدىن كورە ئارتۇغراق، يەنى تولۇق ئازاتلىقنى ئالىدۇ. بىزنىڭ قېنىمىز خەلققە ئازاتلىق كەلتۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ ئەلۋەتتە بىز ئۈچۈن شەرەپلىك ئولۇم بولىدۇ.

دۈشمەننىڭ ھەر قانداق دەھشەتلىك ئالدىدا تەۋرىمەس بۇ قەھرىماننىڭ سىماسى ئۇنىڭ دوستلىرىغا غەيرەت، جاسارەت بەخش ئەتكەن بولسا، دۈشمەنلەرنىڭ رەسۋاسىنى چىقاردى.

ئەخمەتجان قاسىمى خەلقنىڭ ئۇلۇق كۈچىگە ناھايىتى ئىشەنگەن، ئۇنىڭغا گۇمان بىلەن قاراشتىن خالىي ئادەم. ئۇ دۈشمەنلەرنىڭ چوقۇم مەغلۇپ بولۇشىنى ئالدىدىن كورەلىگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن دايىم ئېنىقلىق بىلەن ئولكىمىزدە خەلقچىل سىياسەت جەزمەن ئەمەلگە ئاشىدۇ، دەپ ئىشەنگەن. ئۇ دۈشمەننى ئەجايىپ ماھارەت بىلەن كالتەكلەيدۇ، ئاددىي، لېكىن تېرەن سوزلەر بىلەن دۈشمەننىڭ كوزىنى پاقىرىتىپ تۇـ

بىز خەلققە ھۆرىيەت كەلتۈرۈش يولىدا بىر ئەنچە رەھبەرلىرىمىزنىڭ بىر يولى خەتەرلىك ھادىسىگە ئۇچراپ، قۇربان بولغان چوڭقۇر قايغۇلۇق خەۋىرىنى ئاڭلىدۇق. بۇ ئەسىرلەر بويى زۇلۇم ۋە خورلۇقتىن ئىڭرىغان خەلقنىڭ، خۇسۇسەن بۇ ئولكە شان-شەرەپلىك يېڭى تارىخىغا ماتەمنىڭ قارا يېزىقىغا ئورالغان ئاچچىق خاتىرىلىك بەت بولۇپ كىرىدۇ.

ھەر بىر خەلق، خەلق ئازاتلىقى ۋە بەخت-سائادىتى ئۈچۈن جېنىنى ئايىماي كۆرەشكەن ۋە ئوز مەنپىيىتىنى خەلق مەنپىيىتىگە قۇربان قىلالىغان باتۇر پەرزەنتلىرىنى مەڭگۈ كوڭلىدىن چىقارماي، ئۇلارنىڭ داڭلىق نامىنى ئىسسىق مۇھەببەت بىلەن ساقلاپ كېلىدۇ. شۇنىڭدەك بىزنىڭ خەلقىمىزمۇ ئەركىنلىك، بەخت-سائادەت يەتكۈزۈش يولىدا قۇربان بولغان باتۇر رەھبەرلىرىنى مەڭگۈ ئېسىدىن چىقارمايدۇ، خەلق يىگىدىن-يىگى ئۇتۇقلارغا، شان-شەرەپلەرگە ئېرىشكەنسىرى ئوزى ئۇستۇرگەن كۆرەشچان پەرزەنتلىرىنىڭ ئەركىنلىك ئۈچۈن، ئىنسانىيەت ئۈچۈن، تەرەققىيات ئۈچۈن، ئادالەت ئۈچۈن كۆرەشكەن پائالىيەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭ بەرگەن مېۋىلىرىنى تېتىغانسىرى ئۇلارنىڭ سويۇملۇك نامىنى تېخىمۇ كۈچلۈكرەك مۇھەببەت بىلەن كوكسىگە تاڭىدۇ.

مەن، رەھبەرلىرىمىزنىڭ بىرى-يەنى ئەخمەتجان قاسىمى توغرىلىق يازماقچىمەن. بىراق بۇ قىممەتلىك، دانىشمەن ئادەم توغرىلىق ئۇمۇملاشقان مەلۇماتنى مېنىڭ يالغۇزلا بېرەلەيدىغانلىقىم ناھايىتى ئېنىق. مېنىڭ بۇ يازغىنىم ناھايىتى ئاز ۋە ناھايىتى قىسقا. شۇنداق بولسىمۇ، بۇنى قىسمەن يېتەرلىك بولار دېگەندەكمۇ ئەمەس، ئۇنداق بولسا نېمە قىلىپ قولۇڭغا قەلەم ئېلىپ، قەغەزنى بوياپ ژۈرسەن؟» دەيدىغان سوئال كېلىپ قالسا، دەيمەنكى، بۇ سويۇملۇك ئادەمنىڭ قىممەتلىك خاتىرىسى ئەسىرلەر بويى ئىجتىمائىي پالاكەتلىكلەر دەستىدىن زارلانغان خەلقىمىز ئىچىدە قۇرۇق ھورمەت بىلەن ئەمەس، مېھىر-مۇھەببەت بىلەن يادلانماقتا. مانا مەنمۇ شۇلارنىڭ بىرسى بولۇپ، ئۇنىڭغا كوڭلۇمدە ئورۇن ئالغان ئىسسىق بىر مۇھەببەت بىلەن قارايمەن. مانا شۇ مۇھەببەت ئەخمەتجان قاسىمى توغرىسىدا ئاز بىلسەممۇ، يېزىشقا قولۇمغا قەلەم ئۇتقازىدى.

مېنىڭ يازغانلىرىم-ئۇنىڭ بىلەن كوپ ژۈرۈپ سوھبەتلەشكەن كىشىلىرىمىز ۋە كېچە-كۈندۈز بىللە بولۇپ ئىشلىگەن دوستلىرى تەرىپىدىن قۇرۇلۇدىغان خاتىرە بىناسىغا بىر كېسەك بولۇپ، بىنانىڭ كەم يەرلىرىنى تولتۇرىش ماتېرىيالى بولار دېگەن ئۇمۇتتىمەن.

* * *

ئەخمەتجان قاسىمى ئالەمدىن ئوتتى.

ئۇ بىزدىن جۇدا بولغاندىن كېيىن ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادالەتپەرۋەرلىك، بىلەن سۇغىرىلغان ئۇنىڭ سىماسى تېخىمۇ روشەندەك بولۇپ كورۈنىدى.

ھەققانىيەتنى ئۇگەي كورمەيدىغان ھەممە كىشىلەر ئۇنىڭدا دانىشمەنلىك خىسلەتلەرنىڭ بارلىقىنى، بولغاندىمۇ ئۇتۇق ئەمەس، ناھايىتى ئۈچۈق، خۇددى قاراڭغۇدا يېنىپ تۇرغان چىراقتەك يورۇق ئېكەنلىكىنى ئېيتىشتى. ھەقىقەتتە ئەسىرلەر بويى جاھالەت قاراڭغۇلىقىدا گاڭگىراپ كەتكەن خەلق ئىچىدە ئۇنىڭ ژۈرىگى قەھرىمان، مەرتانىڭ ژۈرىكىدەك يورۇق بولۇپ يېنىپ تۇراتتى.

ئەخمەتجان قاسىمنىڭ ئوبرازىنى يېزىش ئاسان ئەمەس ۋە ئۇنى ئىككىنچى شەخس بىلەن سېلىشتۇرۇپ كورۇش تېخىمۇ تەس: بۇ ئادەمنىڭ بىزنىڭ تارىخىمىزدا ئوزىگە خاس ئۇلۇقلىقى بار. ئۇنىڭ ئوبرازىنى يالتىراقلىق بىلەن سىزىپ قويۇش يەتمەيدۇ. بۇ ئوبرازنى ئېچىپ بېرىش

نە دوزاقتا تىرىك ئىشتىرىش مەخسىتىدە تىز چوكتۇرۇشنى ئويلىدى. لېكىن بۇنى سەزگەن دانىشمەن ئەخمەتجان قاسىمى رېاكسىيە ھازىرلىغۇچىلارنىڭ باشلىقلىرىنىڭ بىرىگە:

—سىزگە ھازىر ئىككى يول بار: بىرىسى-چىقىپ ئەسكەرلىرىڭىزگە ئارتقا بۇرۇل، قەدەملەپ مارش!-دەيسىز، ئۇلار چىقىپ كېتىدۇ، بىز چىقىپ ئەنگۋەندىكى خەلقنى تارقىتىۋېتىمىز، تېچلىق بولىدۇ. ئىككىنچىسى-مانا شۇ ئىشىكنى ئېچىپ، ئەسكەرلىرىڭىزنى قويۇپ بېرىسىز، ئۇلار بىزنى ئولتىرىدۇ. بۇگۈن ئۇرۇمچىدە، ئەتىدىن تارتىپ پۈتكۈل ئولكىدە قان توكۇلىدۇ. مانا شۇ ئىككى

رۇپ، ئۇنىڭ سۈرىتىنى خەلققە سىزىپ كورسىتىدۇ. 1946-يىلى لەنجۇ شەھرىدە شىنجاڭلىق كىشىلەرنىڭ بەرگەن زىياپىتىدە گومىنداڭ گېنراللىرى ئارىسىدا ئولتىرىپ «ئويگە ئوغرى كىرىپ، ئويدىكى پىچاقنى قولغا ئېلىۋېلىپ، كوزىنى ئالايتىپ تۇرۇپ، خەلقنىڭ مۈلكىنى ئوزىگە ئېگە قىلمايۋاتىدۇ، لېكىن خەلق ئوغرىنى جەزمەن يوقىتىپ، ئوز مۈلكىگە ئوزى ئېگە بولىدۇ» دېگەنلىرىنى زىياپەت ئىشتىراكچىلىرىنىڭ بىرسى ئېيتتى.

مەن دانىشمەن قەھرىماننىڭ يەنە بىر سوزىنى كەلتۈرىمەن:

— دۇنيا خەلقىنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولغان فاشىزم قولى يەتكەنلا جايلاردا چوڭ ۋە كىچىك ئىغۋالار تەشكىل قىلىپ، ھورلۇك ۋە ئەركىنلىك تەرەپدارى بولغان ئادەملەرنى يوقىتىش چارىسىگە كىرىشتى. بىراق، گىملېر بىرەۋنىڭ ئويىگە ئوشۇق، نە شە تاشلاپ قويماس ئىدى. ئۇ گېستاپودىن ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن ئىشلەنگەن ھەر خىل ھوججەتلەرنى تەييارلاپ، شۇ ھوججەتلەرنى فاشىستلارغا قارشى بولغۇچىلارنىڭ ساندۇقلىرىغا سېلىپ قويۇپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇتاتتى. ھازىر بىزنىڭ گىملېر ئۇنداق ئاۋارە بولۇپ ژۈرۈشنى خالىماستىن، ئۇنىڭ ئۇسۇلىنى ئالىي دەرىجىدە تەمىن ئەتتى.

مەن شۇ كۈنگىچە بىزنىڭ خەلق ئىچىدە دۈشمەن بىلەن يۈزمۇ-يۈز تۇرۇپ ئۇنىڭ (دۈشمەننىڭ) بەشەرىسىنى دادىللىق بىلەن روشەن سۈرەتلەپ كورسىتەلىگەن مۇنداق مۇتەپەككۇر، قەھرىمان شەخسنى ئۇچراتمىغانلىقىمنى ھىس قىلىمەن.

«رەھبەر» دەپ نام چىقارغان ژۇقۇرى دەرىجىدىكى ئورغۇنلىغان ئادەملەرنى كورگەن ئىدىم. مەن ئۇلارنى يەردە تۇرۇپ، ژۇقۇرى بىر جايدا ياكى تام توپىسىگە چىقىپ، ژىراقتىن قاراپ ھەشەمەتلىك بىر گرۇھ ئىچىدە «ئەينە، ئۇ «ئەشۇ كىشى» دېگەن سوزلەر قۇلۇغۇمغا كىرگەن ھالدا كورەر ئىدىم. 1937-يىلى ئۇرۇمچىگە ئوقۇش ئۈچۈن بارغان، لېكىن ھېچ قانداق ئوقۇش جايىغا ئورۇنلاشماي، ئېگىسىز قالغان ياشلارنىڭ ئىچىدە مەن بار ئىدىم. بىز قار ياققان كۈنلەردىمۇ ئۇرۇمچى خەلق ئىستىراھەت بېغىدا يول ئاداشقان سايابەتچىلەردەك گۈلخان يېقىپ، ئۇنىڭ چورىسىدە ھايات كەچۈرەر ئىدۇق. بىر كۈنى ياخشى قۇراللانغان يۈزلىگەن ئەسكەر مۇھاپىزىتى بىلەن شىڭ دۇ-بەن باققا كىرىپ، بىز تۇرغان جايدىن 30 مېترچە ژىراقتا-سۇ بويىغا چۈشتى. مۇھاپىزەتچىلەر ئۇنى كەڭ دائىرىدە ئوراۋېلىپ، ئىككى-ئۈچ ئورۇنغا پۇلېميوت قۇرۇپ قويدى.

گۈلخان يېنىدا كىر ژۇيۇۋاتقان، لوتون سۈندۈرۈۋاتقان، يوپۇرماق بىلەن ياستۇق ياساۋاتقان، دۇتار چېلىۋاتقان، ناخشا ئېيتىۋاتقانلارنىڭ ھەرىكىتى توختاپ قالدى. بىز ئۆزـدىن دايىم ئەنسىرەپ ژۈرىدىغان بۇ كىشىنىڭ سۈرى بىلەن ئارتۇق قىمىرلاشتىن ئېھتىيات قىلار ئىدۇق. شۇ ۋاقىتنىڭ ئوزىدە بىزنىڭ ئادەتتىكى ژۈرۈش-تۇرۇش ئەركىنلىكىمىز دېمەك ئىچىدە تۇنجۇققاندەك سېزىلەر ئىدى. ھەقىقەتتە بىز ئۇنىڭ ئولتارغان تەرىپىگە ئۇزاقتىن قاراشنى خوۋۇپلۇق بولار دەپ ئويلار ئىدۇق. ئارقامدا «بىزگە قارىدى» دەپ بىرسى پىچىرلىغاندى، ئۇنىڭ كېيى ماڭا سوغاغىراق ئىشتىلدى. شىڭ شىسەي تەرەپكە قارىغان ئىدىم، ئۇ ئۇستەڭ قىرىدىكى تاشلارنى قوزغاۋېلىپ، ئېتىپ ئويناۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ گوشلۇك يالىڭاچ ئوڭ قولىدا بىر ئەچچە ئۇششاق تاش، ئاق پەلەيلىك سول قولىدا بولسا، يەنە بىر پاي پەلەي ئۇچۇملانغان ئىدى. شىنجاڭ خەلقىنىڭ «داھىسى» دەپ ئېلان قىلىنغان بۇ مەغرۇر گەۋدىلىك ئادەمنىڭ زوڭزىيىپ، تاش ئويناپ ئولتىرىشى كوڭلۇمدە سىرلىق بىر تۇيغۇ ھاسىل قىلدى. مەن ئۇنىڭ تاش ئويناپ ئولتىرىشىنى ئاددىي ھەرىكەت، يەنى تەبىئىي سويۈش ھەرىكىتى دەپ ئەمەس، شۇ كۈنلەردە مىڭلاپ-مىڭلاپ ئولكە خەلقىنى زىندانلارغا، قۇشخانىلارغا ھەيدەپ كىرىشكە باشلىغان بۇ ئادەم، ئولكە خەلقىنىڭ تەغدىرىنى قولىدىكى ئۇششاق تاشلارنى شاراقلىتىپ سۇغا چوكتۇرۇپ ئويناۋاتقاندەك بىلىندى. مانا شۇنداق خەلققە ئىشەنمەيدىغان ئۇنىڭدىن قورقىدىغان «داھىي» نى رۇمدە بىر قېتىم 30 مېتر ژىراقلىقتىن كورگەن ئىدىم.

مەن شۇ ۋاقىتتىن ئون يىل ئوتكەندىن كېيىن ئولكە خەلقىگە رەھبەر بولۇپ كوتىرىلگەن بۇ ئادەمنى، يەنى ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن تەلكە تېغى ئۇستىدە ئۇچراتتىم. مەن بۇ چاغدا كەڭسايدا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەۋاتاتتىم. ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ قېيىنبۇلاققا دەم ئېلىش ئۈچۈن چىققانلىقىنى ئاڭلاپ، بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئۇنىڭ بىلەن كورۇشۇپ كېلىش ئۈچۈن مەكتەپ مۇدىرى بىلەن بىللە كەلدۇق، ئۇنىڭ ئېگىز بىر تاغ ئۇستىدە ئېكەنلىكىنى ئۇقۇپ، شۇ تاققا ئورلەپ ماڭدۇق. ئوبەش مىنۇتچە ئورلىگەندىن كېيىن يوغان تاش يېنىدا بىر چېلەكچە قارىقات ۋە بىر رىسمالدا ساپ ئۈزۈم بىلەن تۇرغان بىر توغاچنى كورۇپ، بۇ ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ نەرسىلىرى ئېكەنلىكىنى، ئەندى ئۇنىڭ بار يېرىگە كەلگەنلىكىمىزنى ھىس قىلدۇق. كېيىن ئۇنى بۇ ئارىدىن ئۇچرىتالماي، يەنە بىر قانچە ئېگىزلىككە چىقىپ، تىك يار تاش يېنىغا كېلىپ، يول تاپالماي قالدۇق. بىر ئاز ئارقىغا مېڭىپ، يەنە ئورلىگەن ئىدۇق، تاغنىڭ ئەڭ ژۇقۇرى قىسمىدا تۇرغان ئەخمەتجان قاسىمىنى كوردۇق. ئۇ قولىنى پۇلاڭلىتىپ، بىزنى چاقىردى. ئۇنىڭ يېنىغا يېتىشكە 20 مىنۇتچە ئارىلىق قالغان چاغدا دېمىمىز قىسىلىپ، پۇت-قوللىرىمىزنى ئۈزۈن سوزۇپ، چوپكە ئېغىنىماقتا ئىدۇق. ئۇنىڭ بىز تەرەپكە چۈشۈپ كېلىۋاتقىنىنى كورۇپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق، لېكىن بىزدە ھاسىراش بېسىلمىغان ئىدى.

— ھە، ھە، مانا تاماكىنى كوپ چەككەننىڭ «پايدىسى» بۇ،— دەپ كۈلۈمسىرەپ يېنىمىزغا كەلدى.

(داۋامى بار).

«سەنئەت» ژۇرنالى سەھىپىلىرىدە

كېيىنكى ۋاقىتلاردا قېرىنداش مىللەتلەر گېزىت— ژۇرناللىرىنىڭ سەھىپىلىرىدە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى ئۇيغۇر ئەدىبلىرى توغرىلىق كۆپلەپ ماقالىلارنى ئۇچرىتىدىغان بولدۇق. بۇ، ئەلۋەتتە، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى ئەدەبىي ۋە مەدەنىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ كۈندىن— كۈنگە مۇستەھكەملىنىۋاتقانلىقىنىڭ ئىپادىسى بولسا كېرەك.

ئۆزبەكىستاننىڭ ئايلىق ئىجتىمائىي— سىياسىي ۋە بەدىئىي— كۆركەم «سەنئەت» ژۇرنىلىنىڭ بىيىلقى 6— سانىنىڭ بىرىنچى بېتىگە ئون بىرىنچى ئەسىرنىڭ ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر شائىرى، دۇنياغا مەشھۇر «قۇتادغۇبىلىك» داستانىنىڭ ئاپتورى يۈسۈپ خاس هاجىپنىڭ پورترېتى، ئەندى ئاخىرقى بېتىدە بولسا، ماهمۇت قەشقەرىينىڭ رەسىمى بېرىلگەن. ژۇرنالنىڭ بۇ سانىدا ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمىي ۋە هازىرقى هاياتىغا بېغىشلانغان ئوندىن ئارتۇق سۈرەتلەرنىڭ رېپرودۇكسىيەسى بېرىلگەن. بۇ سۈرەتلەر خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدىكى ئاتاقلىق رەسسام، شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ رېكتورى، پروفېسسور غازى ئەمەتنىڭ موي قەلىمگە مەنسۇپ، ژۇرنالدا ئۇنىڭ تەرجىمە هالى ۋە ئىجادىي پائالىيەتلىرى بىلەن تونۇشتۇرىدىغان تىلەپ ماخمۇدوۋ بىلەن مەھەممەت ھەمرايېۋنىڭ چوڭ كۆلەملىك ماقالىسى بېرىلگەن.

غازى ئەمەت 1935— يىلى قەشقەر شەھىرىگە قاراشلىق قورغان يېزىسىدىكى بىر دىنىي زات ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. دادىسى مەرىپەتپەرۋەر ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئائىلىدىكى بەزى قىيىنچىلىقلارغا قارىماي، تۇرۇۋاتقان يېرىدىن تۆرت كىلومېتىر يىراقلىقتىكى «قوشكۆل» باشلانغۇچ مەكتىپىگە ئوقۇشقا بەرگەن. ئادەمنىڭ كىملىكى ئۇنىڭ تىلىدا، دىلىدا ۋە ئەمەلگە ئاشۇرغان ئىشىدا بىلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن رەسسامنىڭ ياراتقان ئەسەرلىرىگە نەزەر تاشلىساق، غازى ئەمەتنىڭ ئەجايىپ تالانت ئىگىسى ئىكەنلىكىگە كۆزىمىز يېتىدۇ.

غازى ئەمەتنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۈچ تۈركۈمگە بولۇش مۇمكىن، بىرىنچى تۈركۈمى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ هاياتى— ئەنئەنە، ئۆرپى— ئادەتلىرى، ئىككىنچى تۈركۈمى رومانتىك كەيپىياتلار بىلەن ژۇغرىلغان، تارىخىي دەۋرگە ئىشلەنگەن مونۇمېنتال تەسىرىي نەمۇنىلەرنى تەشكىل قىلىدۇ. بۇ ئۈچىلا تۈركۈمدە بىرلا ئەرسە— ئۇيغۇرلارنىڭ رېئال هاياتىنى تەسۋىرلەيدۇ. ئۇنىڭ «سەنئەت» ژۇرنالىدا بېرىلگەن «ئامانىنساخان»، «قەرىز تولەش»، «كۇلالچى»، «مۇقامچىلار»، «ئوغلاق تارتىش»، «گىلەم بازىرى»، «غېرىپ ۋە سەنەم» دېگەن سۈرەتلەر رېپرودۇكسىيەلىرى سۆزىمىزنىڭ ئىسپاتىدۇر.

ژۇرنالدىكى ماقالىدا غازى ئەمەتنىڭ خەتتاتچىلىق سەنئىتى توغرىلىقمۇ ئالاھىدە توختىلىپ ئۆتىدۇ. ئۇنىڭ هۆسنى خەت بىلەن يېزىلغان تەرجىمىهالى ۋە مەرھۇم شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ ئىككى رۇبائىيسى بېرىلگەن.

پۇل دېدۇق كۆڭۈلنى پۇلغا
ئۆگەتتۇق،
پۇل—مال تالىشىپ دوستىنى
تۆگەتتۇق.
تاۋۇتقا پاتمىغاچ تاپقان—تەرگەنلەر،
يالىڭاچ كەلگەندەك، يالىڭاچ كەتتۇق.
چاغلىقتۇر دۇشمەننىڭ ئەزۋەلىگىنى،
يامىنى يوشۇرۇن قەستلەيدىغىنى،
خۇۋپلىك ئەمەسمۇ قاۋىغان ئىشتىن،
ئەكىلەپ تۇرۇپلا چىشلەيدىغىنى.

ئۇمۇمەن، مەزكۇر ژۇرنالغا بېرىلگەن ماقالە بىلەن غازى ئەمەتنىڭ موي قەلىمگە مەنسۇپ رەسىملەر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى هازىرقى زامان رەسساملىرى بىلەن ئۆزبەك ژۇرنالخانلىرىنىڭ يېقىندىن تونۇشىشىغا مۇمكىنچىلىك يارىتىپ بېرىدۇ.

پ. ئەخمەتوۋ.

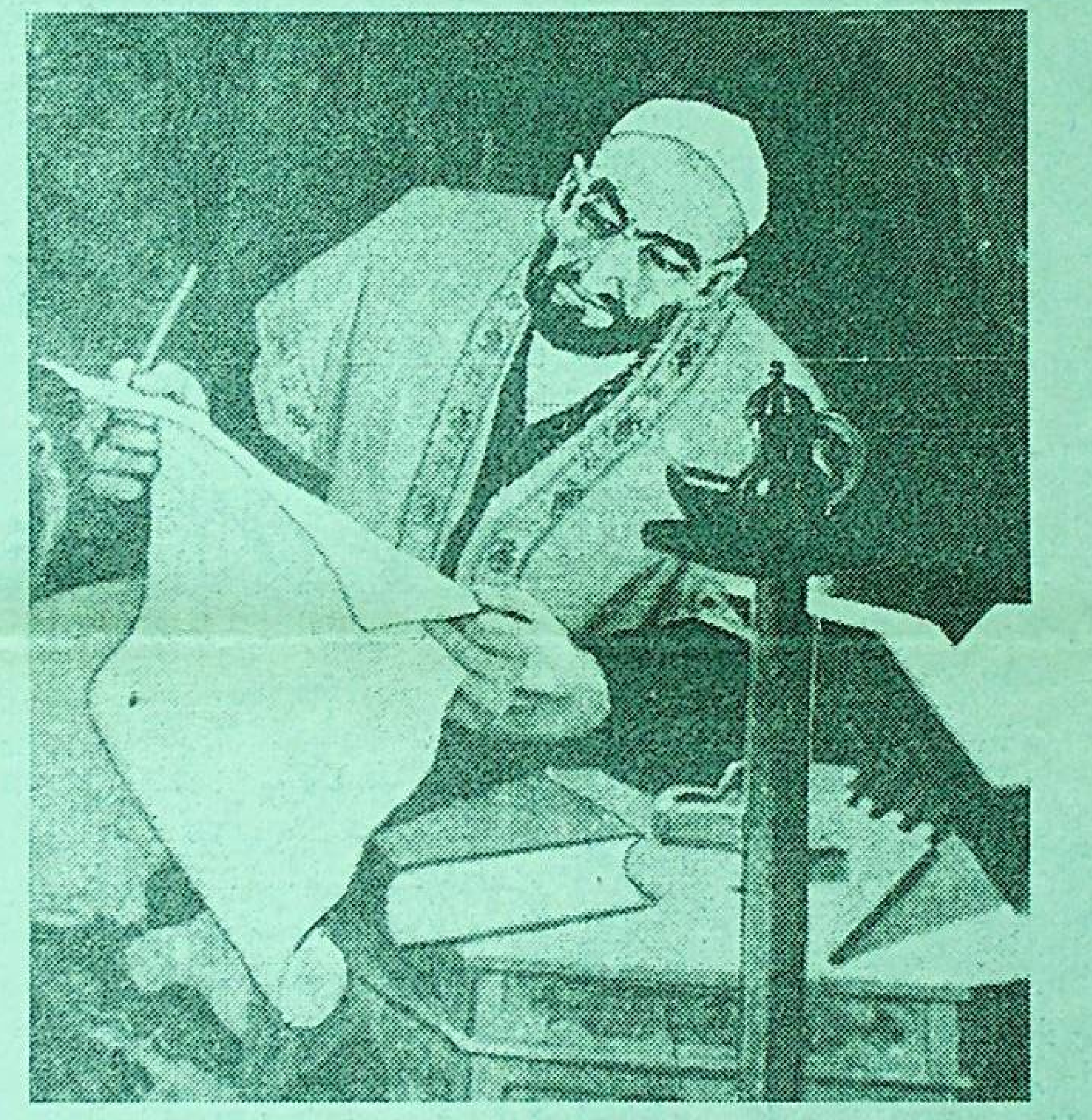

سۈرەتلەردە: غازى ئەمەتنىڭ ژۇرنالغا بەرگەن بىر تۈركۈم ئەسەرلىرى. ئاۋتورنىڭ سۈرەتلىرى.

ئېكولوگىيەلىك جەھەتتىن تازا

ئاۋشىرنىڭ دۆلەت ئىلمىي— تەتقىقات كېڭىشى مەملىكەت فېرمېرلىرىنى ئېكولوگىيە جەھەتتىن تازا مەھسۇلات يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئوتلىغان يىللار مۇقەددەم پايدىلانغان تېخنولوگىيەدىن پايدىلىنىشقا، يەنى يەرنى ئورگانىكلىق ئوغۇتلار بىلەن كۈچەيتىشكە چاقىرغان.

بۇ مىنېرال ئوغۇتلاردىن ھەددىدىن كۆپ پايدىلىنىش ئارقىلىق تېخىمۇ مۇرەككەپلەشكەن ئېكولوگىيە مۇئەممىسىنى بىر قەدەر بولسىمۇ هەل قىلىش، ئەڭ مۇھىمى، ئادەملەر سالامەتلىكى ئۈچۈن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان ئېكولوگىيەلىك جەھەتتىن تازا مەھسۇلات يېتىشتۈرۈش ئىمكانىيىتىنى بېرىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا ئۇنتۇلغان يېڭى تېخنولوگىيەنىڭ زىيانلىق هاشارەتلەرگە، ئوسۇملۇكلەر ئارىسىدا پات— پات ئۇچرىشىدىغان ئاغرىقلارغا قارشى كۈرەشنىڭ نەتىجىدارلىغىنى ئاشۇرۇشتا رولى چوڭدۇر. ئامېرىكىلىق ئالىملارنىڭ تەكىتلىشىچە، مىنېرال ئوغۇتلاردىن كۆپ پايدىلىنىش هاشارەتلەرنىڭ ئىنسېكتىسىد، گېربىتسىد ئوخشاش خىمىيەۋىي ۋاستىلىرىگە قارشى تۇرۇش مۇمكىنچىلىكلىرىنى ئاشۇرىدىكەن.

* * *

ئامېرىكا ئالىملىرى شۇنداقلا سېغىن سىيىرلارنىڭ راتسىونىدىكى ژىرىك مال ئوزۇقىنىڭ، ئالدى بىلەن چۆپنىڭ مىقدارىنى كۆپەيتىشنى تەۋسىيە قىلغان.

ئالىملارنىڭ مۇنداق قارارغا كېلىشى تاسادىپىي ئەمەس،ئەلۋەتتە. سەۋەبى، ئاخىرقى ئوتتۇز يىلدا چارۋىچىلىقتا سەرىپ قىلىنىۋاتقان ئاشلىقنىڭ مىقدارى ئۈچ ھەسسە ئۆسكەن. ئەندى شۇ ۋاقىت ئىچىدە سۈت يېتىشتۈرۈش بولسا بار— يوقى ئىككى ھەسسە كۆپەيگەن. هازىر سېغىن سىيىرلار چۆپنى 1960— يىلغا قارىغاندا خېلىلا ئاز ئىستېمال قىلىدۇ.

بۇلاردىن باشقا تەركىۋىدىكى بېلوك بىلەن پورتېينغا، تالىغا باي بولغان ژىرىك مال ئوزۇقلىرى ئاز بولغان راتسىوننىڭ سىيىرلارنىڭ جىسمانىي ئەھۋالىغا سەلبىي تەسىر قىلىدىغانلىقى ئېنىقلانغان. سۈت بۇلىقىنى يارىتىش ئۈچۈن تەركىۋىدىكى بېلوك20—21—پروتسېنتىنى، تالا30—40 پروتسېنتىنى، تەشكىل قىلغان ژۇقۇرى سۈپەتلىك ژىرىك مال ئوزۇقىدىن پايدىلىنىش مەخسەتكە مۇۋاپىقتۇر.

* * *

نىدەرلاندىيەدە ياڭيۇ فتوفتوروزدىن قوغداشنىڭ كومپلېكسلىق چارە— تەدبىرلىرى ئىشلىنىپ، ئەمەلىياتتا پايدىلىنىشقا باشلىدى.

ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇرۇقلۇق ماتېرىيالنىڭ زەخىملىنىشىنىڭ، ھەر خىل ئاغرىقلارغا مۇپتىلا بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئۇنىڭ ئۈچۈن ياڭيۇنى توپا ۋە توپا ئارىلاشمىلىرىدىن تازىلاش، ئۇلارنى گلىفوسات ياكى پاراكۋات ئوخشاش گېربىتسىدلار بىلەن ئىشلەش تەۋسىيە قىلىنىدۇ.

مەملىكەتتە فتوفتوروزنى تەخمىن قىلىش خىزمىتى موجۇت. ئۇنىڭ ياردىمى بىلەن فېرمېرلار ئاغرىقنىڭ پەيدا بولۇش ۋاقتىنى ئالدىن— ئالا ئېنىقلايدۇ، ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش چارىلىرىنى كۆرىدۇ. ئىيۇننىڭ ئاخىرىغىچە ياڭيۇزارلىقلارغا دىتوكاربامىتلار توپىغا كىرىدىغان فۇنگىتسىد چاچىدۇ. ئۇ 10— 14 كۈن ئارىلىقى بىلەن زىرائەتنى سۇغىرىش مەۋسۇمى ئاياقلاشقىچە داۋام قىلىدۇ. ھوسۇلنى يىغىشتۇرۇشتىن ئىككى ئۈچ ھەپتە ئىلگىرى ياڭيۇنىڭ كۆكىنى دىكۋاتى ياكى مېتوكسۇرون بىلەن تولۇق يوقىتىدۇ.

* * *

كانادا ئوزۇق— تۈلۈك مەھسۇلاتلىرىنى گامما نۇرىنىڭ ئانچە چوڭ ئەمەس دوزىسىدا نۇرلاش رۇخسەت قىلىنغان. ئامما مەملىكەتنىڭ دېيتىكا ئاسسوتسىياتسىيەسى ئۆزى ژۈرگۈزگەن تەتقىقاتلار ئاساسىدا مەھسۇلاتنى نۇرلاشقا ئانچىلا بېرىلىپ كەتمەسلىكنى ئەسكەرتكەن.

سەۋەپ شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، نۇرلاشنىڭ ئۆزى مەھسۇلاتنىڭ بۇزۇلۇشىغا ئېلىپ كېلىدىكەن. ئاتاپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ تەركىۋىدىكى ئادەم ئورگانىزمى ئۈچۈن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان ۋىتامىنلارنىڭ مىقدارى ئازىيىپ كېتىدۇ. ئەندى بې ۋىتامىنى بولسا تامامەن يوقايدۇ. شۇنداقلا باكتېرىيەلەر تەركىۋىدە چوڭ ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىدۇ.

چەت ئەل نەشرلىرى ئاساسىدا تەييارلاندى.

ماقالىغا مايىل مىسرالار

شامالغا قارشى تۈكەردىڭ،
ئۆزەڭنى پەسكە چۈكەردىڭ.

* * *

پۇلى كۆپ— پۇلدىن ئاداشماس،
يولدىن ئادىشار.

* * *

كۆيكە قوشقان كۆكىرىدۇ،
كۆيىنى يېگەن تۆكۈلىدۇ.

* * *

كۆكتاتلىقتىن چامغۇر چىقار،
كۆپچىلىكتىن يامبۇ.

* * *

ياشلىقىڭدا ئىچسەڭ شاراپ،
كېتەر ئەقلىڭ باشتىن تاراپ.

* * *

بېلى قاتتىق مېغىز يەيدۇ،
بويى قاتتىق بېگىز.

* * *

ئىسسى يوق ئوچاق بولماس،
بىسى يوق پىچاق.

* * *

شوخلۇغۇڭدۇر ياشلىقىڭ،
نامراتلىقىڭ— بوشلۇغۇڭ.

* * *

كىچىك پېيلار ئوم بولار،
كورەڭلىگەن دوم بولار.

* * *

دىتى بارنىڭ ئېتى بار،
ئەقلى يوق— ھەممىگە زار.

* * *

ئومىنىڭ ئۆمرى ئۇزاق،
يالغۇزغا چامدامدا تۇزاق.

* * *

ئۆز ئېلىگە مېھرىۋان،
جەڭدە بولار قەھرىمان.

* * *

ئۆز تىلىنى بىلمىگەن بىكەش،
ئۆمۈر بويى بوپ ئۆتەر كېكەش.

ئابلىز دوزىيېۋ.

جامالىدىن قاسىموۋ

يېڭى شېئىرلار

جاۋاپ

—ۋەتەننى ماختاشقا ئالدىرىمايلى!—
دەپ قالدى بىر تونۇش.
دېدىڭىز:
—ۋەتەننى ماختاپسەن ھارماي،
لىرىكا بېغىدىن تىزىلىپتۇ گۇل.
كىملەردۇر چىنلىقتا تۇرىدۇ باقماي،
شۇ سەۋەپ خەلقىنىڭ كوزى ياشتىن ھول.
قانۇن بىر،
سەياسەت ئەمەس ئوزگىچە،
ئەل سويۇپ ياقتۇرسا بولار دەستىگاھ.
سەن ئۇنىڭ مېۋىسىن كورۇپ، يېگىچە
ئالدىراپ،
زارلىنىپ دەپ قالسەن ئاھ!

* * *

—قىممەتلىك بۇرادەر مېنى كەچۇرۇڭ،
سىز ئوخشاش جانلارغا ياقماس يازغىنىم،
بىلىمەن، ياقمىسا، سىزنىڭ، ئوچۇرۇڭ.
ھەقىقەت— جالىققا ئۇرغان بازغىنىم.

تىڭشاك،
بىر چاغلار ئەرەپنىڭ ئۇلۇق سەردارى
قۇتەيبى مىڭلىغان ئەسكەرنى باشلاپ،
تەڭلىكنىڭ پاناھى،
شۇمنىڭ بوپ دارى
كەلدى ئۇ تەگرىنىڭ ھوكمىنى ئاقلاپ،
تىگرىقىپ بىر ھازا باقتى ئەتراپقا،
يېقىملىق ھاۋادىن ئالدى خۇش نەپەس.
كوز سالدى دەرياغا، ئانارلىق باققا،
ئاھ، مۇنداق پۇرسەتتىن ئايرىلىشمۇ تەس.
«تەگرىنىڭ ھېكمىتى مانا موشۇلار،
مەپتۇنكار بۇ جايىنى كورمىگەنكەنمەن.
ئادەملەر ھۇنەرۋەن— قولدىن دۇر تامار،
مەن مۇنداق گۇلشەندە ژۇرمىگەنكەنمەن،
ئىبادەت ئورنى دەپ ئاتالغاي بۇ جاي،
ئەزىزلەر مېھرىدۇر توپرىغى بەلكى،
ھوسنىگە تولغاندەك ئونتورت كۇنلۇك ئاي،
ھېمىشەم نۇرانە بوپ تۇرغاي چېھرى!».
دەپ قولنى دۇئاغا كوتەردى:
—ئامىن!..
دولقۇنلۇق بىر سادا ياڭرىدى كوككە.
راستلىقتا مېنىڭمۇ بولغۇم يوق زامىن،
بىلگىلار بۇ ئالەم ھەممىگە ئوتنە...»
دەل موشۇ ئۇلۇق جاي— مۇبارەك قەشقەر،
ئىشەنچ ۋە ئېتىقات پارلىغان دەرگاھ.
ھەر كىمنىڭ ئوز يېرى جەننەتتىن ئەۋزەل،
ھوسنىنى بېزەلمەس ئەڭ ئۇستا زەرگا.
قەشقەرگە سىغىنغىن ئەي ۋەتەندىشىم،
قەشقەرغۇ بىز ئۇچۇن نۇرلۇق قىبلىگا،
قەشقەرگە سويىنىپ توكۇلسۇن يېشىڭ،
گۇۋا بوپ تۇرىدۇ ئەينە ھېيتكا.
قەشقەرنىڭ مېھرىنى ئۇنتۇما جىگەر،
بېلىڭگە پۇل توگۇپ ئىنتىلما چەتكە.
بار چەتتە زارلىنىپ يۇرت غېمىن يېگەن،
ئۇلۇقمۇ ئېتىقىنا، قەشقەردىن مەككە؟!

* * *

«ئالدىراپ كەتمەيلى،
زامان ئوزگىچە،
زامانغا قاراۋېراق تاشلىغىن غۇلاچ.
زامانغا ئادەملەر سىگىپ، ئوزگىچە،
شەرەپلىك ئىشتىنمۇ ئاقىرىدۇ چاچ».
دېدى ئۇ بۇرادەر قىلىپ ئۈنىن پەس،
ھوكۇمران مىنۇتلار ئورىدى مېنى.
بۇ گەپلەر تېگىگە يەتمەك تەس ئەمەس،
ۋىجدانىم دەر شۇندا «غۇرۇرۇڭ قېنى؟»
ۋەتەندىن باشقىغا ئېتىقادىم يوق،
ئېتىقات بولمىسا، بولمايدۇ ئىمان.
مۇنايىم زاتلارنىڭ «كوكسى قارنى توق،
ژۇرەكنى موجۇيدۇ ئەشۇ ھال ھەر ئان.
مۇقەددەس قەشقەرنىڭ ئوتى بار تەندە،
تۇرپاننىڭ ئىسسىغى، بار خوتەن مېھرى.
غەزنە ئۇ تارىمنىڭ كوركى بار تەندە،
ئەينە ئۇ بۇغدىنىڭ جىلۋىكار چېھرى.
ئالدامچى ئالەم بۇ،
تەلەيلەر سەرسان،
قانۇننىڭ قولىدا گوزەللىك قاقشال.
ياشايمىز ناھەققە بولۇپ قۇل ئىنسان،
يالغانلار ساناقسىز،
ھەقىقەت— غىل— پال.
ھە، بىلسەڭ، ۋەتەننىڭ پارچىسىغۇ تەن،
ئوت كەتسە، زۇلمەتتىن چەتتە قېلىش يوق،
زامانغا قاراۋېراق ئاق، دېمەكچىسەن،
ۋەتەنگە تەككەن ئوق، ماڭا تەككەن ئوق.
ھەق ئىشتىن شۇنچىلىكتېنى تىترەيدۇ،
پۇكلىنىپ كېتىدۇ قانۇن ئالدىدا،
غورۇردىن گەپ ئاچسا، بۇرنى تەرلەيدۇ،
ئەل ئەرك تىلىسە، تۇرار دالدىدا.
قىممەتلىك مۇھەررىر، مېنى كەچۇرۇڭ،
ئاللا كىملەرگىدۇ بۇ ئېنىق جاۋاپ.
ناھەق سوز ئاربلاشسا دەررۇ ئوچىرىڭ،
ھەر كىم ئوز زىمىنىن قىلماق ھەق تاۋاپ.

ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار

كسجئى دولەت بانكىسىدا

ئىچكى ئىستىمال بازىرىنىڭ رېئال ئەھۋالىنى ھېساپقا ئالغان ھالدا، شۇنداقلا تاموژنا نازارىتىدىن ئوتۇش رەسمىيىتىنى ئاددىيلاشتۇرۇش مەخسىتىدە، كسجئى دولەت بانكىسى تەرىپىدىن كسجئى تەۋەسىدە ۋالىيۇتا مۇئامىلىسىنى تەرتىپكە سېلىش توغرىلىق ئاساسىي قائىدىلەرنىڭ 8-بولۇمگە قوشۇمچىلار ۋە ئوزگىرىشلەر كىرگۈزۈلدى.

2-پۇنكىت. بىرىنچى جۈملىدىن كېيىن تۆۋەندىكى سوزلەر كىرگۈزۈلىدۇ:

«تەۋەلىك پۇخرالار بانك ھوججەتلىرىنى كورسەتمىگەن ھالدا مەملىكەتتىن چىقىدىغان ھەر بىر ئادەمگە 200 ئاقش دوللىرىغا باراۋەر كېلىدىغان مىقداردا چەت ئەل ۋالىيۇتىسىنى ئېلىپ كېتىشى مۇمكىن».

3-پۇنكىت. «چەت ئەلدە خىراجەت قىلىش ھوقۇقىسىز بىر شەخسكە 50 سومغىچە بولغان مىقداردا» دېگەن سوزلەر «بىر شەخسكە چەت ئەلدە خىراجەت قىلىش ھوقۇقىسىز 300 سومغىچە بولغان مىقداردا ۋە ئامانەت بانكىلىرىنىڭ 10.000 سومغىچە بولغان مىقداردا راسچيوت چېكلىرىنى» دېگەن سوزلەر بىلەن ئالماشتۇرۇلىدۇ.

بۇ قوشۇمچىلار ئېلان قىلىنغان ۋاقىتتىن باشلاپ كۇچكە ئىگە بولىدۇ.

كسجئى دولەت بانكىسىنىڭ رەئىسى
ۋ. ۋ. گېراششېنكو.

خەلق ئارا ۋالىيۇتا فوندىنىڭ دېلېگاتسىيەسى

خەلق ئارا ۋالىيۇتا فوندىنىڭ دېلېگاتسىيەسى جۇمھۇرىيىتىمىزدە ئىش بابىدىكى سەپەردە بولدى. ئۇنىڭ تەركىۋىگە موشۇ تەشكىلاتنىڭ يېتەكچى مۇتەخەسسىسلىرى، ئاقش فېدېراللىق رېزېرۋ سىستېمىسىنىڭ ۋە ئاۋستىرىيە، نورۋېگىيە، فرانسىيەنىڭ بىر مۇنچە بانكىلىرىنىڭ رەھبەرلىرى كىردى.

سەپەرنىڭ مەخسىتى قازاقستاننىڭ سۇۋېرېن دولەت سۇپىتىدە خەلق ئارا بازارغا مۇستەقىل چىقىشىغا باغلىق بولغان مەسىلىلەرنى ئۇگىنىشتىن ئىبارەت. شۇنداقلا چەت ئەللەرنىڭ مالىيە ساھاسىدىكى مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ قازاقستانلىق كەسىپداشلىرى بىلەن ئىشچانلىق ئالاقىلىرىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش، جۇمھۇرىيەتكە بانك سىستېمىسىنى قايتا قۇرۇشقا تېخنىكىلىق ياردەملىشىش ئىستىقبالى قارالدى. شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك دېلېگاتسىيە قازاقستان كسج مىللىي دولەت بانكىسىنىڭ تۇزۇلۇشى ۋە پائالىيىتى، بويىچە ئاخچا- كرېدىت سەياسىتىنى ژۇرگۈزۈش پرىنسىپلىرى، ھەم بۇ سەياسەتنىڭ خەلق ئارا ئەمەلىيەت نورمىلىرى بىلەن ئۇيغۇنلىرىغا مۇۋاپىق بولۇشى بىلەن تونۇشتى.

خەلق ئارا ۋالىيۇتا فوندى دېلېگاتسىيەسىنىڭ ئەزالىرىنى قازاقستان كسج ۋىتسې- پرېزىدېنتى يې. م. ئاسانباييېۋ قوبۇل قىلدى.

شەمەي ۋىلايىتى. بۇنىڭدىن بىر ژىل ئىلگىرى ناھىيە مەركىزى ماكانچى يېزىسىدا يېڭى ئېكسپېرىمېنتال باللار كومپلېكسى ئېچىلدى. ئۇنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى قەۋەتلىرىگە باللار باغچىسى- ياسلىسى ئورۇنلاشقان. ئەندى 3-قەۋىتىدە بولسا دوختۇرخانا جايلاشقان. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى نېمىدىن ئىبارەت؟

باللار باغچىسى - ياسلىسىدا سەل ئاغرىپ قالغانلىغى بايقالغان باللار ئانىلىرى بىلەن دادىلىرىنى ئىشتىن قول ئۇزۇشكە ئاۋارە قىلماي ئۇ يەردە داۋالىنىدۇ.

سۇرەتلەردە: 1. چوڭ ھەدشىرە ف. مانىيېۋا داۋالىنىۋاتقان باللار بىلەن.

2. چىش دوختۇرى ب. باغلانوۋا ئىش ئۇستىدە.

(قاز تاگ).

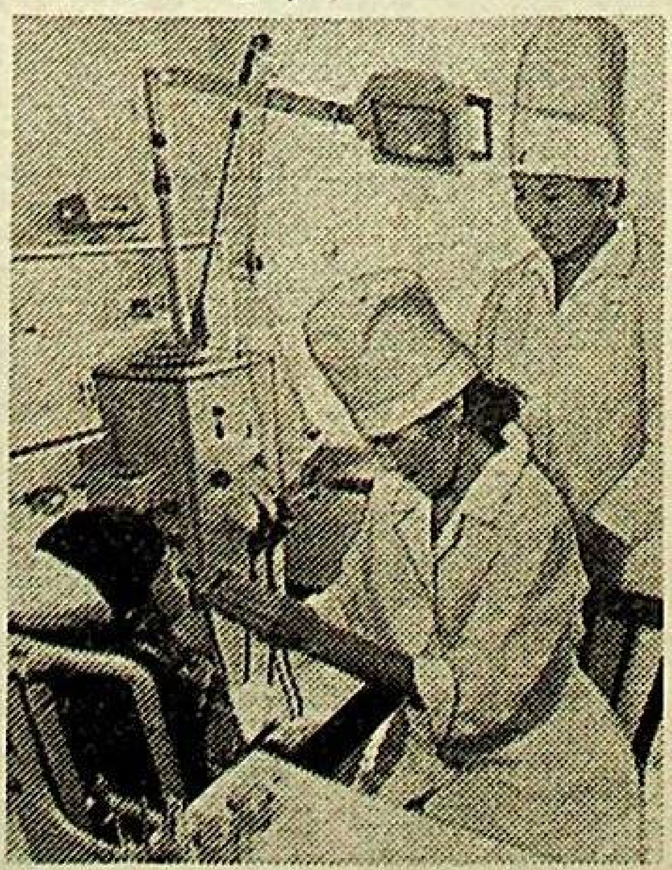

مۇۋاپپەقىيەتلىك ئاياقلاشتى

قىرغىزستاننىڭ ئالامېدىن ناھىيەسى لېبېدىنوۋكا مەھەللىسىدە 1992-ژىلغا مۇشتىرى توپلاش ئۇتۇقلۇق ئوتتى. بۇ مۇھىم سەياسىي كامپانىيەگە قىرغىزستان ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى «ئىتتىپاقنىڭ» يېزىدىكى شوبە رەئىسى باقەم ئومەروۋ ۋە شۇنداقلا جامائەتچىلىك ۋەكىللىرىدىن رەخمەدىن سەپەكوۋ، توختاخۇن شەمىيېۋ، ئاسىم يۇسۇپوۋ ۋە ژىگىت بېشى ھېتاخۇن ئەنسەروۋلار ئوخشاش گېزىت ژانكويەرلىرىنىڭ كۇچ چىقىرىشى ئارقىسىدا «ئۇيغۇر ئاۋازىغا» 240، «يېڭى ھاياتقا» 270 ۋە «پەرۋاز» مەجمۇئەسىگە 85 تا دەم مۇشتىرى بولدى.

م. ئىبراگىموۋ.

* * *

«يېڭى ھايات» تەھرىراتىدىن:

ژۇقۇرىدا نامى ئاتالغان گېزىتلىرىمىز ژانكويەرلىرىگە 1992-ژىلغا مۇشتىرى توپلاش ئىشىغا پائال ئىشتىراك قىلغانلىغى ئۇچۇن سەممىي تەشەككۇر ئىزھار قىلىمىز.

تەھرىر ھەيئىتى.

ئالمۇتا شەھىرىدىكى ئاباي پروسپېكتى بىلەن چايكوۋسكىي كوچىلىرىنىڭ دوخمۇشىدا يېقىندىن كوممېرسىيەلىك ماگازىن ئېچىلدى. ئۇنىڭدا خەلق ئىستىمال تاۋارلىرىنىڭ ھەممە تۇرى بار.

سۇرەتتە: ماگازىن مەركىزىنىڭ كورۇنۇشى.

م. مالىنوۋسكىي چۈشەرگەن سۇرەت.

ئاھالى دىققىتىگە!

چېلەك يېزىسىدا كوپچىلىكنىڭ تەلۋى بىلەن دىنىي ئوقۇش بويىچە مەدرىس سېلىنماقچى. ئۇنىڭ قۇرۇلۇشى ئۇچۇن ئاھالىدىن شۇنداقلا ئىدارە، كارخانا، مەھكىمە ۋە باشقىمۇ ئىشلەپ چىقىرىش ئورۇنلىرىدىن ئىختىيارىي تۈردىكى ياردەم كېرەك.

بۇ خەيرلىك ئىشقا خالىسانە ياردەم قىلىشنى نىيەت قىلغۇچىلارنىڭ چېلەك يېزىسىدىكى ئامانەت بانكىسىنىڭ №36893-نومېرلىق سچيوتىغا ئوز ئىئانىسىنى ئەۋەتىشنى ئىلتىماس قىلىمىز.

مەدرىس قۇرۇلۇشى ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇمات ئېلىشنى خالىغۇچىلارنىڭ چېلەك يېزىسى، ئالمۇتا كوچىسىنىڭ 236-ئويىدە تۇرىدىغان ئابدۇراخمان ئابدۇللايېۋقا مۇراجەت قىلىشىغا بولىدۇ.

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства.
г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленина 2/4.

تېلېفونلار: مۇھەررىر-69-86-33، مەسئۇل كاتىپ-50-86-33، سەياسىي-ئىجتىمائىي بولۇم 81-86-33، ئىختىسات بولۇمى-06-86-33، ئەدەبىيات بولۇمى-27-86-33، مەدەنىيەت بولۇمى-01-92-33.

زاكاز (3471) تىراژ 8250

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى: قازاقستان سسج مىنىستىرلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى،
50-ئوي 8-قەۋەت

ئاتا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى ـ روييۇڭ سامان بولماس.

يېڭى ھايات

1991 ـ يىل 26 نويابر سېيشەنبە №141 (3484)

باھاسى 4 تىيىن

گېزىت 1970 ـ يىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى

1 ـ دېكابر ـ قازاقستان كسج پرېزىدېنتىنىڭ سايلىمى

تەشەببۇسنى قولغا ئالغاندا

قازاقستان كسج پرېزىدېنتى ن. ئە. نازارباييۋ ئۆزىنىڭ سايلام ئالدىدىكى سەپىرى داۋامىدا زىيارەت قىلغان نوۋەتتىكى رېگىون ـ پاۋلودار ۋىلايىتى بولدى. ئۇ بۇ يەرگە 19 ـ نويابر كۈنى كەچ ئاخشىمى كەلدى. ئەتىكى كۈن ۋىلايەت مەركىزىدە شەھەرلىك سۈت زاۋۇدى بىلەن تونۇشۇشتىن باشلاندى.

پاۋلودارلىقلار بۇ يېڭى كارخانىنى ھەقلىق يوسۇندا شەھەر ئوزۇق ـ تۈلۈك سانائىتىنىڭ كېلەچىگى دەپ ئاتايدۇ. ئۇ ئېلىمىزنىڭ ۋە چەت ئەللەرنىڭ ئىش ئۈنۈمى ژۇقۇرى جابدۇقلىرى بىلەن تەمىنلەنگەن، ھەر سۇتكىدا 40—50 تونىا سۈتنى سوزما، قايماق، ماي، باللار تاماقى ۋە باشقا ژۇقۇرى سۈپەتلىك مەھسۇلاتقا ئايلاندۇرىدۇ. لېكىن بۇ مەھسۇلات بەربىر يېتىشمەيۋاتىدۇ. شۇڭلاشقا پرېزىدېنت كوللېكتىۋقا زاۋۇدنىڭ لايىھىدىكى قۇۋۋىتىنى تېخىمۇ چاپسان ئۆزلەشتۈرۈپ، ئەڭ يېقىنقى ۋاقىتتا ئىشلەپ چىقىرىش كۆلەمىنى ئىككى ـ ئىككى يېرىم ھەسسە كۆپەيتىش مەسلىھىتىنى بەردى.

بۇ ئىشنىڭ ئەڭ قىسقا مۇددەتتە مۇمكىن ئىكەنلىگىگە ن. ئە. نازارباييۋ بولغان «زارە» كوكتات ـ سۈت سوۋخوزىنىڭ تېررىتورىيەسىگە ئورۇنلاشقان پ. ئى. لېونتېۋنىڭ فېرمېر ئىگىلىگىنىڭ ئىش تەجرىبىسى كۆز يەتكۈزمەكتە. 230 گېكتار يەرگە ئىگە پاۋېل ئىللارىونوۋىچ ئوغۇللىرى ۋە نەۋرىلىرى بىلەن بىللە قۇرغاقچىلىق شارائىتىدا ئادەتتىكى دېخانلار كوللېكتىۋلىرى بېسىپ ئالغان ھوسۇلدىن خېلە كۆپ گرېچىخا ھوسۇلىنى ژىغىشتۇردى.

نۇرسۇلتان ئەبىش ئوغلى ۋە موشۇ ئەتراپتا كەڭ مەلۇم فېرمېر ئىككىسى ئوتتۇرىسىدا قىزغىن سۆھبەت بولۇپ ئۆتتى.

پرېزىدېنت شۇنداقلا «ۋېسنا» رادىو زاۋۇدىدىكى ئىش ئەھۋالى بىلەن تونۇشتى. زاۋۇدتا يېقىن كېلەچەكتە دۇنياۋى ئۆلچەملەر دەرىجىسىدە ۋىدېوماگنىتوفون، ئاۋتومات تېلېفون ستانسىيەسى ۋە تېلېفون ئاپپاراتلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىشنى يولغا قويۇش پىلانلانماقتا.

پرېزىدېنت زاۋۇدتىكى ئىشلارنى ماقۇللاپ، قازاقستان ئىقتىسادىنى سۈپەتلىك يېڭى تەرەققىيات دەرىجىسىگە كۆچۈرۈش ئۈچۈن بارلىق ئىمكانىيەتلەردىن نەتىجىدارلىق پايدىلىنىش كېرەك ئىكەنلىگىنى تەكىتلىدى. ئۇ تەشەببۇسنى ئۆز قولۇمىزغا ئالىدىغان ۋاقىت يەتتى، دەپ ئاتاپ كۆرسەتتى.

ن. ئە. نازارباييۋ «پاۋلودار تراكتورى زاۋۇدى» بىرلەشمىسىنى زىيارەت قىلغان چاغدا بوش تۇرۇۋاتقان، ئومۇمىي مەيدانى 160 مىڭ كۋادرات مېتر سېخلار كومپلېكسىغا دىققەت بولدى. بۇ يەردە ئېلىمىز قۇراللىق كۈچلىرى ئۈچۈن برونېترانسپورتېرلارنى ئىشلەپ چىقىرىش كۆزدە تۇتۇلغان ئىدى.

ئاندىن كېيىن ن. ئە. نازارباييۋ شەھەر ۋە ۋىلايەت سايلىغۇچىلىرى بىلەن ئۇچراشتى.

(قاز تاگ).

قازاقستان كسج پرېزىدېنتى سايلاش بويىچە مەركىزىي سايلام كومىسسىيەسىدە

مەركىزىي سايلام كومىسسىيەسى يەرلىك كېڭەشلەرنىڭ، سايلام كومىسسىيەلىرىنىڭ، شۇنداقلا سايلىغۇچىلارنىڭ ئىلتىماسلىرىنى ھېساپقا ئېلىپ، ئىلگىرى ئېلان قىلىنغان سايلام بىيۇللېتېنى تېكىستىدىن «ياقلايمەن»، «قارشى» دېگەن سۆزلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ئاستىدىكى بەلگۈلەرنى ئېلىپ تاشلاشقا كېلىشتى. «ياقلايمەن» ۋە «قارشى» دېگەن سۆزلەرنىڭ ئېلىپ تاشلىنىشى قازاقستان كسج پرېزىدېنتىغا پەقەت بىرلا نامزات ئاۋازغا قويۇلۇۋاتقانلىغىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئاۋاز بېرىش جەريانىنى ئاددىيلاشتۇرۇش زۆرۈرلىگى بىلەن چۈشەندۈرۈلىدۇ. ھەر بىر پۇخرا سايلام بىيۇللېتېنىنى ئېلىپ، ئەگەر پرېزىدېنتلىققا نامزاتنى ياقلاپ ئاۋاز بەرسە، ئۇ چاغدا ئۇنىڭ فامىلىيەسىنى قالدۇرىدۇ. مابادا قارشى ئاۋاز بەرسە ـ ئۇنى ئوچىرىۋېتىدۇ.

ن. ئە. نازارباييۋ رەپىقىسى بىلەن ئالمۇتا ئاھالىسى ئارىسىدا.

(قاز تاگ).

قىسقا خەۋەرلەر

كەسپىي دېپۇتاتلار

پاۋلودار. ۋىلايەتلىك كېڭەش شىتاتىدا يېڭى ستروكتۇرىلىق بولۇنمە پەيدا بولدى. ۋىلايەتلىك كېڭەش سېسسىيەسىدە دېپۇتاتلار بۇ يەردە دايىملىق ئىشلەيدىغان دېپۇتاتلىق كومىسسىيەلەرنىڭ قۇرۇلۇشىنى ياقلاپ ئاۋاز بەردى. ئۇنىڭدا جامائەتچىلىك ئاساستا ئەمەس، بەلكى كەسپىي ئاساستا، ئىش ھەققى ئېلىپ، ئوز پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىشنى خالايدىغان دېپۇتاتلار ئىشلەيدۇ. موشۇ تەشەببۇسنى كوتەرگەن مۇستەقىل دېپۇتاتلار توپى ئەزالىرىنىڭ پىكرىچە، موشۇنداق دېپۇتاتلار ئىجرائىي كومىتېت پائالىيىتىنى تېخىمۇ ياخشى نازارەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئوپېراتىۋ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا ياردەملىشىدۇ.

مىنېرال سۇ ئىشلەپ چىقىرىۋاتىدۇ

جامبۇل. جۇمھۇرىيەت مۇتەخەسسىسلىرى مېركىي پىۋو قايناتىش زاۋۇدىنىڭ كوللېكتىۋى ئۆزلەشتۈرگەن «ئالاتاۋ» مىنېرال سۈيىنىڭ ژۇقۇرى سۈپەتكە ئىگە ئىكەنلىگىنى تەكىتلىدى.

موشۇ يەردە مەركەزدە سېلىنىۋاتقان ئەينەك زاۋۇدى قاچا مەسىلىسىنى ھەل قىلىدۇ. زاۋۇد ژىلىغا 40 مىللىون دانە بوتۇلكا ئىشلەپ چىقىرىدۇ. ئۇ شىپالىق سۇ بىلەن پەقەت مېركىلىقلارنى تەمىنلەپ قالماستىن، بەلكى ئۇنى جۇمھۇرىيەتنىڭ باشقا ۋىلايەتلىرىگە ئەۋەتىش ئۈچۈنمۇ يېتىدۇ.

(قاز تاگ).

تاغلىق قاراباغدىكى ھالاكەت

ئېلېتايېپ جۇمھۇرىيىتىمىزگە قايغۇلۇق خەۋەر ئېلىپ كەلدى. 20 ـ نويابر كۈنى يەرلىك ۋاقىت بويىچە سائات 16 دىن 30 مىنۇت ئوتكەندە تاغلىق قاراباغ ئاۋتونوم ۋىلايىتى مارتۇنى ناھىيەسى قارا كەنت يېزىسى يېنىدا ھەربىي ۋېرتولىيوت ھالاكەتكە ئۇچرىدى. ئۇنىڭ بورتىدا باشقىلار بىلەن بىللە قازاقستان كسج ئىچكى ئىشلار مىنىستىرىنىڭ ئورۇنباسارى سايلاۋ دوسىم ئوغلى سېرىكوۋمۇ بولغان ئىدى.

ئالدىن ـ ئالا ئېلىنغان مەلۇماتلار بويىچە ۋېرتولىيوت قويۇق تۇماندا تاققا كېلىپ ئۇرۇلغان ۋە كويۈپ كەتكەن. ئېكىپاژنىڭ ئۈچ ئەزاسى ۋە ئون يەتتە يولۇۋچى ـ ئەزەربەيجان، قازاقستان، روسسىيە ۋە كسج ئى دولەت ئورگانلىرىنىڭ خادىملىرى ھالاك بولدى. ھادىسە يۈز بەرگەن جايدا ھازىرچە ھاۋا كېمىسىنىڭ سۇنۇقلىرى ۋە ئون ئىككى ئادەمنىڭ جەسىدى تېپىلدى، تەرگەۋ ژۈرگۈزۈلۈۋاتىدۇ. ئۇنى ئەزەربەيجان پروكۇراتۇرىسى ۋە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىگىنىڭ تەرگەۋ ئوپېراتىۋ توپى ژۈرگۈزۈۋاتىدۇ.

ھازىر ئىنقىلاتىمىزدەك، ۋېرتولىيوتنى قازاقستان ئىچكى ئەسكەرلىرى ئوفىتسېرلىرىنىڭ ئېكىپاژى ـ مايور ۋياچېسلاۋ ۋلادىمىروۋىچ كوتوۋ، كاپىتان گېننادىي ۋلادىمىروۋىچ دولگوۋ ۋە لېيتېنانت دمىترىي بورىسوۋىچ يالوۋېنكو باشقۇرغان.

روسسىيە فېدېراتسىيەسىنىڭ پرېزىدېنتى ب. ن. يېلتسىن ئەزەربەيجان پرېزىدېنتى ئا. ن. مۇتالىبوۋقا ۋە قازاقستان پرېزىدېنتى ن. ئە. نازارباييۋقا تەزىيە بىلدۈرۈپ، تېلېگراممىلارنى ئەۋەتتى. ئۇلاردا پاجىئەگە چوڭقۇر قايغۇرىدىغانلىغىنى ئىزھار قىلغان ۋە ھالاك بولغانلارنىڭ ئائىلىلىرىگە ھەم يېقىنلىرىغا تەزىيە بىلدۈرۈپ، ئۇنى ئۇلارغا يەتكۈزۈشنى ئىلتىماس قىلغان.

(قاز تاگ).

قازاقستان كسج مىنىستىرلار كابىنېتىدىن

شۇنى قايغۇرۇپ خەۋەر قىلىمىزكى، 1991 ـ ژىلى 20 ـ نويابر كۈنى تاغلىق قاراباغ ئاۋتونوم ۋىلايىتىدە قازاقستان كسج ئىچكى ئىشلار مىنىستىرىنىڭ ئورۇنباسارى مىلىتسىيە پولكوۋنىگى س. د. سېرىكوۋ ۋە كسج ئى ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىگىنىڭ ئوتتۇرا ئازىيە ۋە قازاقستان بويىچە ئىچكى ئەسكەرلىرىنىڭ 8 ـ ۋېرتولىيوتى ئېكىپاژىنىڭ ئەزالىرى مايور ۋ. ۋ. كوتوۋ، كاپىتان گ. ۋ. دولگوۋ ۋە لېيتېنانت د. ب. يالوۋېنكو خىزمەت ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاش ۋاقتىدا ئاۋىئاتسىيە ھالاكىتىدە ھالاك بولدى.

قازاقستان كسج مىنىستىرلار كابىنېتى ھالاك بولغانلارنىڭ ئۇرۇق ـ تۇققانلىرىغا ۋە يېقىنلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

چېچېنىستان ھەربىي ھالەتنى ساقلاپ قالدى

چېچېنلار كۈچ قوللىنىشقا بولغان رۇس تىلىنى چۈشىنىشنى خالىمايدۇ

روسسىيە تاشقىرىغا بولغان قەرزىنى تولەشتىن ۋاز كېچىۋاتقان جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ قەرزىنىڭ بىر قىسمىنى ئوز ئۈستىگە ئېلىش نىيىتى توغرىلىق بىلدۈردى. بۇ ھازىرقى روسسىيە دېموكراتلىرىغا تولەشكە توغرا كېلىدىغان بىردىن ـ بىر سىچۇتلار بولمىسا كېرەك: ئاۋال پادىشا ھوكۇمىتى تەرىپىدىن، ئاندىن بولشېۋىكلار تەرىپىدىن ئىككى قېتىم بويسۇندۇرۇلغان خەلقلەر ـ ئۆزلىرىگە ئەركىنلىكنى بېرىشنى تەلەپ قىلماقتا. بىرىنچى بولۇپ چېچېنىستان مۇنداق تەلەپنى قويىدى.

خرونىكا

چېچېن ـ ئىنگۇش ئاۋتونوم ۋىلايىتى سوۋېتىدە 1934 ـ ژىلى 15 ـ يانۋار كۈنى قۇرۇلغان. 1936 ـ ژىلى دېكابردا ئاۋتونوم جۇمھۇرىيىتى بولۇپ ئوزگەرتىپ قۇردى. يەر مەيدانى 19،3 مىڭ كۋادرات كىلومېتر. 1989 ـ ژىلقى روييخەتكە ئېلىش مەلۇماتلىرى بويىچە ئاھالىسى 1 مىللىون 277 مىڭ ئادەم، شۇ جۈملىدىن چېچېنلار: ـ 611 مىڭ؛ رۇسلار 336 مىڭ؛ ئىنگۇشلار ـ 134 مىڭ.

1991 ـ ژىلى 12 ـ ئىيۇن كۈنى چېچېن ـ ئىنگۇش ئاۋتونوم جۇمھۇرىيىتى سايلىغۇچىلىرىنىڭ 80 پروتسېنتتىن ئوشۇغى ب. يېلتسىننىڭ روسسىيە پرېزىدېنتى بولۇپ سايلىنىشى ئۈچۈن ئاۋاز بەردى.

15 ـ سېنتەبر كۈنى جۇمھۇرىيەتنىڭ ئالىي كېڭىشى ۋاكالەتلىرىنى توختاتتى. سايلام كومپانىيەسىنى تەييارلاش ۋە ئوتكۈزۈش ئۈچۈن ۋاقىتلىق ئالىي كېڭەش سايلاندى.

17 ـ سېنتەبر كۈنى چېچېن خەلقىنىڭ ئومۇمىي مىللىي كونگرېسسىنىڭ (چخئومك) ئىجرائىي كومىتېتى ئەمەلىيەتتە ۋاقىتلىق ئالىي كېڭەشنى چەتلەشتۈردى ۋە ئوز ئۈستىگە جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى ھەم پارلامېنتى سايلىمىنى ئۇيۇشتۇرغۇچى ۋە ئوتكۈزگۈچى ۋەزىپىلىرىنى ئالدى.

8 ـ ئوكتەبر كۈنى رسفسج ئالىي كېڭىشى پرېزىدىئۇمى «چېچېن ـ ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدىكى سەياسىي ۋەزىيەت توغرىلىق» توختام قوبۇل قىلدى، ئۇنىڭدا ۋاقىتلىق ئالىي كېڭەش بىردىن ـ بىر قانۇنىي ھاكىمىيەت ئورگىنى دەپ ئېتىراپ قىلىنىدۇ.

27 ـ ئوكتەبر كۈنى چخئومك ئىجرائىي كومىتېتى چېچېن جۇمھۇرىيىتىنىڭ پارلامېنتى ۋە پرېزىدېنتى سايلىمىنى ئوتكۈزدى. جوخار دۇداييۋ پرېزىدېنت دەپ ئېلان قىلىندى.

2 ـ نويابر كۈنى رسفسج ئالىي كېڭىشى بۇ سايلامنى قانۇنسىز دەپ ئېتىراپ قىلدى.

(ئاخىرى 2 ـ بەتتە).

چېچېنىستان ھەربىي ھالەتنى ساقلاپ قالدى

7- نويابىر كۈنى رىسفسج پرېزىدېنتى چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدە پەۋقۇلاددە ھالەت جارىي قىلىش توغرىلىق پەرمان چىقاردى. بۇنىڭغا جاۋابەن پرېزىدېنت ج. دۇدايېۋ ھەربىي ھالەت ئېلان قىلدى.

11- نويابىر كۈنى روسسىيە پارلامېنتى چېچېن-ئىنگۇش جۇمھۇرىيىتىدە پەۋقۇلاددە ھالەت جارىي قىلىشقا قارشى تۇردى ۋە رىسفسج پرېزىدېنتىنىڭ پەرمانىنى بىكار قىلدى.

تارىخي ئېنقلىما

18-19- ئەسىرلەردە روسسىيە ئىمپېرىيەسىنىڭ باسقۇنچىلىق ئۇرۇشلىرى شەرىققە قارىتىلغان ئىدى. «سىۋىلىزاتسىيە» ئېلىپ كېلىۋاتقان ئىشغالىيەتچى كۆز ئالدىدا تاغلىق خەلقلەر ياۋايى ئادەملەر سۈپىتىدە كورۈنەتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن يېۋروپا ھوقۇق نورمىلىرىمۇ، خرىستىيان ئەخلاق نورمىلىرىمۇ ئۇلارغا تارقىتىلمىغان ئىدى.

بېستېلنىڭ «رۇسكايا پراۋدا» نەشرى بۇ توغرىلىق مۇنداق دەپ يازغان ئىدى:

«1. روسسىيە بىلەن پېرسىيە ۋە شۇنداقلا تۈركىيە ئوتتۇرىسىدىكى ... چېگارىنىڭ شىمالىدا ياشىغۇچى بارلىق خەلقلەر قەتئىي بويسۇندۇرۇلسۇن ...

2. بارلىق كاۋكاز خەلقلىرى 2 خىلغا: ئۇگاچ ۋە بويسۇنمايدىغانلار قىلىپ ئاجرىتىلسۇن. بىرىنچىلىرى ئۆز ماكانلىرىدا قالدۇرۇلسۇن ۋە ئۇلارغا روسسىيە باشقۇرۇلۇشى ۋە تۈزۈلۈشى بېرىلسۇن، ئەندى ئىككىنچىلىرى ئائىلىلىرى بىلەن روسسىيەنىڭ ئىچكىرىسىگە كوچۈرۈلسۇن، بارلىق رۇس مەھەللىرى بويىچە ئاز ساندا تارقىتىلۋېتىلسۇن.

3. كاۋكاز يېرىدە رۇس يېزىلىرى پەيدا قىلىنسۇن ۋە كاۋكازدا ياشىغۇچىلارنىڭ بارلىق ئالاھىدىلىكلىرىنى ھەممە ئۇسۇللار بىلەن يوقىتىش ۋە بۇ ئولكىنى رۇسلارنىڭ خاتىرجەم ۋە ئاۋاتلىق ۋىلايىتىگە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋە رۇس كوچمەنلىرىگە ئىلگەركى بويسۇنمايدىغان ئاھالىدىن تارتىۋېلىنغان بارلىق يەرلەر تارقىتىپ بېرىلسۇن».

ئەندى بۇ، كاۋكازدا ئېيتىلىدىغان «بىزنىڭ دەستىخاندىن-سىزنىڭ دەستىخىنىڭىزغا»- ئوتتۇ. دېگەندەك بۇ رىۋايەتكە ئايلانغان شامىل تەرىپىدىن ئىمزالانغان (ل. ن. تولستوي، «ھاجى مۇرات») خەلققە مۇراجىئەتتىن: «مەن رۇسلارنىڭ سىلەرنى ئەركىلىتىۋاتقانلىقىنى ۋە ئىتائەتچانلىققا چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاۋاتىمەن. ئۇلارغا ئىشەنمەڭلار ۋە بويسۇنماڭلار، بەلكى چىداڭلار ... كاپىرلار بىلەن ياشاشتىن كورە، رۇسلار بىلەن دۈشمەنلىكتە ئولگەن ئەۋزەل». شۇنىڭدىن بۇيان ئۇرغۇن سۇ ئېقىپ كەتتى ۋە شۇنداقلا ئۇرغۇن قان توكۈلدى. روسسىيە پادىشالىرى تەرىپىدىن باشلانغان ئىشنى، يۈز يىللاردىن كېيىن بولشېۋىكلار داۋاملاشتۇردى. 1944- يىلى چېچېن-ئىنگۇش ئاۋتونوم جۇمھۇرىيىتىنىڭ يۈز مىڭلىغان ئاھالىسى مال توشۇش ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن ۋاگونلارغا تولتۇرۇلۇپ «پۈتكۈل روسسىيە دالالىرىغا» پالانغان ئىدى.

ج. دۇدايېۋنىڭ گۇۋالىق قىلىشىغا قارىغاندا رىسفسج ۋىتسې-پرېزىدېنتى ئا. رۇتسكوي بىلەن ئۇزۇن سوزلەشكەن مۇزاكىرىلەر ۋاقتىدا ئۇ ئۇقۇرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلارنىڭ بىرى يېڭىدىن سايلانغان پرېزىدېنتقا: «روسسىيەگە ھەممىڭنىڭ ئۆز تەركىۋىدە بولۇشى كېرەك، پۈتتى ۋەسسالام-ئەندى بىزنىڭ ھوقۇقىمىزچۇ؟ دېگەن سوئالغا-ئىككى-ئۈچ دىۋىزىيە كېلىدۇ- سىلەرنىڭ ھوقۇقۇڭلار مانا شۇ،- دەپ چۈشەندۈرۈشكە ئۇرۇنغان ئىدى.

ج. دۇدايېۋ ۋە ئۇنىڭ تەرەپدارلىرىنىڭ قەتئىيلىك ۋە ئالدىراشلىق بىلەن قىلغان ھەرىكىتىنى، ئەگەر ئاقلاشقا بولمىسىمۇ لېكىن تولۇق چۈشەندۈرۈش مۇمكىن.

جوخار دۇدايېۋ دېگەن كىم ۋە ئۇ نېمىنى خالايدۇ؟ ئۇ 1944- يىلى تۇغۇلغان. 13 يېشىغىچە ھەممە بىلەن بىللە قازاقستان كەسجىدا سۈرگۈندە بولغان. ۋەتىنىگە 1957- يىلى قايتىپ كەلگەن. 1974- يىلى يۇ. ئا. گاگارىن نامىدىكى ھەربىي ھاۋا ئاكادېمىيەسىنىڭ قوماندانلىق فاكۇلتېتىنى پۈتتەرگەن. بىرىنچى كلاسسلىق ھەربىي ئۇچقۇچ- ئىنژېنېر. 12 دولەت مۇكاپىتى بىلەن مۇكاپاتلانغان. ئائىلىلىك (ئايالى- مىللىتى بويىچە ئېستون)، ئىككى ئوغلى ۋە بىر قىزى بار. 1991- يىلى ئۆز خاھىشى بويىچە ئۇرۇش ئىشتىراكچىسىنىڭ بارلىق ئىززەت-ئېھتىراملىرى ۋە ئىمتىيازلىرى بىلەن زاپاسقا چىقتى.

پرېزىدېنت جوخار دۇدايېۋنىڭ پروگراممىسى زامانىۋى سىۋىلىزاتسىيەلىك دېموكراتىك دولەتنىڭ تەرەققىيات پرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغان. بۇنىڭ قانچىلىك رېئاللىقلىقى، باشقا گەپ. مەلۇمكى، شىمالىي- كاۋكاز جۇمھۇرىيەتلىرى- روسسىيەدىكى ئەڭ قالاق جۇمھۇرىيەتلەردۇر. مەسىلەن، ئۇنىڭدا «دولەت بيۇدژېتى مەبلىغى ھېساۋىغا نان مەھسۇلاتلىرى ۋە ئەڭ زورۇر تاۋارلارنىڭ باھالىرىنى ئەرزەنلىتىش؛ تىجارەتچىلىك پائالىيىتىگە ئىشتىراك قىلىش ئۈچۈن جۇمھۇرىيەت پۇخرالىرىغا ھەقسىز باھالىق قەغەزلەرنى تەخسىم قىلىش؛ مىللىي كېلىپ چىقىشىدىن قەتئىي نەزەر پۈتكۈل كېڭەش ھاكىمىيىتى دەۋرى ئىچىدە تەقىپلەنگەن پۇخرالارغا ۋە ئۇلارنىڭ ۋارىسلىرىغا ماددىي زىيانىنى تولەش»، توغرىلىق ئېيتىلىدىغان ئىجتىمائىي ساھانى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان پروگراممىنىڭ پۈنكتلىرى نېمە بىلەن تەمىنلىنىدۇ؟

شۇنداق قىلىپ، چېچېنىستان كوپلىگەن سوئاللارنى پەيدا قىلىدىغان ھادىسىنى ۋۇجۇتقا كەلتۇردى. ئەندى ئالىم، «كاۋكاز» گېزىتىگە بېسىلغان ج. دۇدايېۋنىڭ ئىنتېرۋيۇسىدا ئۇلارنىڭ بەزىلىرىگە جاۋاپ تېپىلار. مانا ئىنتېرۋيۇدىن بەزى ئۈزۈندىلەر:

— روسسىيە بىلەن مۇناسىۋەتلەر قانداق بولىدۇ؟

— روسسىيە پارلامېنت ئەزالىرى بىلەن بىر نەچچە قېتىم مۇزاكىرىلەرنى ئۆتكۈزگەندىن ۋە بىزنىڭ ستاتۇسىمىزنى بەلگۈلىگەندىن كېيىن روسسىيە بىلەن تۈزۈلىدىغان شەرتنامىلارنىڭ لايىھىلىرى تەكلىپ قىلىنىدۇ ۋە رېفېرېندۇم ئۆتكۈزۈلىدۇ. كوپچىلىك روسسىيە تەركىۋىدە بولۇشنى ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىۋاستە ئوتتۇر ئالاقىلارنى ئورنىتىش تەرەپدارى بولىدۇ، دەپ پەرەز قىلىمەن، چۈنكى كوپلىگەن ئەسىرلەردىن بۇيان قېلىپلاشقان بىزنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلىرىمىزنى رېئال باھالاش كېرەك. ئەگەر خەلق شۇنداق قارار قىلسا-مەن قارشى ئەمەس.

— رۇسلار ئۆزلىرىنىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن ئەنسىرەشلەنمەكتە: ئۇرغۇنلىغان ئادەملەر ھوقۇقلىرىدا، شۇ جۈملىدىن تىل بىلەن بولغان مۇئەممادا كەمسىتىلىدىغانلىقىدىن قورقماقتا، شۇنىڭ ئۈچۈن كوچۈپ كېتىپ بارىدۇ.

— ئەندى بىزنىڭ ھەممىمىز چېچېن جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇخرالىرى، بىز پۇخرالارنىڭ ھوقۇقلىرى بىلەن ئەركىنلىكلىرىنى قوغداش بويىچە قانۇنلارغا مۇراجىئەت قىلىشىمىز كېرەك ۋە شۇنىڭ بىلەن مىللەت توغرىلىق ھەر قانداق ئەسلىتىشكە خاتىمە بېرىشىمىز لازىم. ئەندى تىلنى بىللە ئۇگىنىمىز، چۈنكى بىز- چېچېنلارمۇ تىلىمىزنى ئانچىلا ياخشى بىلمەيمىز.

ۋ. ساۋچېۋ.)

تەھرىراتتىن. بىز ماتېرىيالدا چېچېنىستاندا يۈز بېرىۋاتقان ۋاقىئەلەرگە مۇمكىن قەدەر ئېنىقمۇ ئوبيېكتىۋ باھا بېرىش ۋە روسسىيەدە تارقىتىلىۋاتقان ئەخباراتتىكى بوشلۇقنىڭ ئورنىنى تولتۇرۇش بىردىن-بىر مەقسىتى بىلەن مەزكۇر مۇئەممانى يورۇتۇشتا قانداقتۇر بىر تەرەپلىمىلىككە ئەتتەي يول قويدۇق. كېلەچەكتە بىز بۇ مۇئەممانى ھەر خىل تەرەپلەردىن تەتقىق قىلىشنى كوزدە تۇتۇۋاتىمىز.

(«ئارگۇمېنتى ئى فاكتى» ھەپتىلىكىنىڭ بىيىلقى 45- سانىدىن).

ھورمەتلىك گېزىتخان! ۋۇقۇرىدا بېرىلگەن چېچېن خەلقىنىڭ تارىخىغا باغلىق ماتېرىيال ئۇيغۇرستان خەلقىنىڭ تەغدىرىگە ناھايىتى ئوخشاپ كېتىدىكەن. سىزنىڭ پىكرىڭىز قانداق؟

«يېڭى ھايات» تەھرىراتى.

* * *

ھەربىي ھالەت بىكار قىلىندى

چېچېن-ئىنگۇشستاندا ھەربىي ھالەت بىكار قىلىندى. ئۇنى دۇدايېۋ موشۇ ئايدا يېلتسىننىڭ پەۋقۇلاددە ھالەت ئېلان قىلىشى ئۇرۇنۇشىغا جاۋابەن جارىي قىلغان ئىدى.

چىمكەنت ۋىلايىتىنىڭ ئۇرغۇنلىغان يېزىلىرى گازلىدىن كېلىدىغان تەبىي گاز بىلەن تەمىنلىنىپ، ۋىلايەت تۇرغۇنلىرى تۇرمۇشتىكى بەزى ئوتۇن-كومۇر ئىزدەش ئاۋارىگەرچىلىكلىرىدىن قۇتۇلدى. بىراق، گاز ئاھايىتى خەتەرلىك، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئالاي پاجىئەلىك ھالاكەتلەرنىڭ بولغانلىقى، ھەتتا ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى كىشىلەر ھالاكىتى بىلەن ئاياقلاشقان ھادىسىلەرنىمۇ ياخشى بىلىمىز. ئەينە شۇنداق ھالاكەتلەرنىڭ بولماسلىقى ئۈچۈن ھەر بىر گاز ئوچاستكىسىدا ئۇنىڭ بىخەتەرلىكىگە قارايدىغان مەخ- لىرىنى ئورنىتىشتا بەزى تېخنىكىلىق خاتالىقلارغا يول قويغان. چۈنكى گاز تۇرۇبىلىرىنى بەزىلەر ئويلىرىگە ئۆزلىرى كىرگۈزىۋالغان. ئەينە شۇنىڭدىن خىيىم-خەتەر كوپىرەك بولىۋاتىدۇ ۋە بەزى جايلاردا گاز تىرۇبىلىرى يولنىڭ ئۈستىدە، كوپ تىرانسپورت ماڭىدىغان جايلاردا بولغانلىقى ئۈچۈن ماشىنا- تراكتورلارنىڭ ئورۇۋېتىشى ئارقىلىقمۇ تىرۇبا يېرىلىپ كېتىش ئەھۋاللىرى بولۇپ تۇرىدۇ. ئەينە شۇنداق ئەھۋاللاردا بىز دەررۇ بېرىپ، بۇزۇلغان يەرلەرنى جوندەپ، ئاھالىنىڭ توختالسىز

ھورمەتكە سازاۋەر

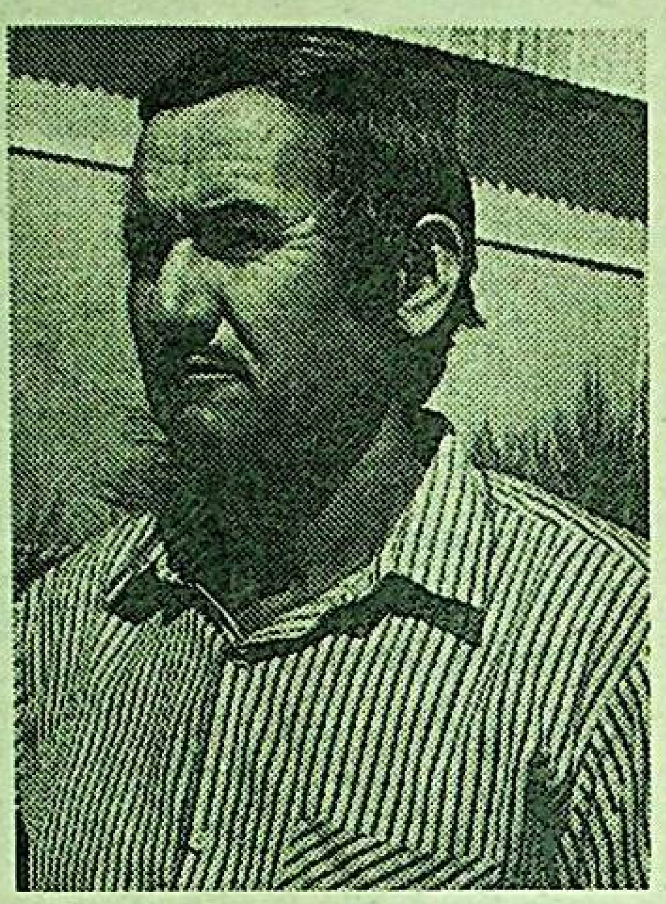

سۇس بولۇملەر ئېچىلىپ، خىيىم-خەتەرسىز ئىشلىشىگە كاپالەتلىك قىلماقتا. ئەينە شۇنداق ئىشلاردا ئىشلەۋاتقان قۇرۋانتاي توختىيېۋنى 21- پارتسىيېزد گاز ئوچاستكىسىنىڭ تۇرغۇنلىرى ياخشى تونۇيدۇ. ئۇ پەقەت گاز ئىنشائاتلىرىنى باشقۇرۇشتا ئۆز كەسپىگە ماھىر بولۇپلا قالماي، جامائەتچىلىك ئىشلىرىدىمۇ چوڭ ئابرويغا ئىگە.

—بىزنىڭ ئوچاستكىمىزغا 10 مىڭدىن كوپىرەك ئائىلە قارايدۇ،- دەيدۇ قۇرۋانتاي توختىيېۋ سوھبەت ئارا،- بىر نەچچە يېزىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. بىز ئالاقىلار ئورنىتىلغان مەخسۇس ماشىنىلاردا ئوچاستكا تېررىتورىيەسىنى ئارىلاپ ۋۇرىمىز. ھازىرچە بىزدە چوڭ خىيىم- خەتەر بولغىنى يوق، ھەر دايىم ئۇلارنىڭ ئالدىنى ئېلىپ تۇردۇق. گاز ئىنشائات- گاز بىلەن تەمىنلىنىشكە كاپالەتلىك قىلىمىز.

قۇرۋانتاي توختىيېۋ ئەسلى غۇلجا بايانداىلىق بولۇپ، 1962- يىلى كېچىش ئېلىگە كوچۇپ چىقىپ، چىمكەنت ۋىلايىتىنىڭ «كوممۇنىزم» كولخوزىغا (قوش تېگىرمەن يېزىسى) ئورۇنلاشقان. تا موشۇ كۈنگىچە شۇ يەردىن قىمىرلىماي ياشاپ ئۆز ئەمگىكىنىڭ ھالاۋىتىنى كورمەكتە. ئۇ كوپ يىللار كولخوزدا مېخانىزاتور بولۇپ ئىشلىدى. قىش كۈنلىرى تراكتوردا ئېتىزلىققا قىغ توشىسا، يازنىڭ كۈنى كومباينىدا بۇغداي ئورىدى. ئەيتەۋۇر كوپ يىل ئېگىلىكنىڭ بارلىق ساھالىرىدا ئىشلەپ، ھورمەتكە سازاۋەر بولدى. بۇنىڭدىن بىر نەچچە يىل ئىلگىرى يېزىلارنى گازلاشتۇرۇش باشلانغاندا سىلىپسار بولۇپ ئىشقا كىرىپ، ھازىرغىچە جاۋابكەرلىك ئىشنىڭ ھوددىسىدىن شەرەپ بىلەن چىقىپ كەلمەكتە.

ق. توختىيېۋ ئوزى ياشاۋاتقان يېزىدا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر جامائەتچىلىگى ئارىسىدىمۇ چوڭ ئابرويغا ئىگە. توي-تۆكۈن، ئولۈم-يىتىملاردا ئالاھىدە ئاكتىپلىق كورسىتىپ، جامائەتچىلىك ئىشلىرىدىمۇ ئۈلگە بولارلىق ئىشلارنى قىلىۋاتىدۇ. ئۇ «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە مۇشتىرى توپلاشتا كوپ ياردەم قىلدى.

پ. ئەخمەتوۋ.

چىمكەنت ۋىلايىتى.

سۈرەتتە: قۇرۋانتاي توختىيېۋ. ئاۋتورنىڭ سۈرىتى.

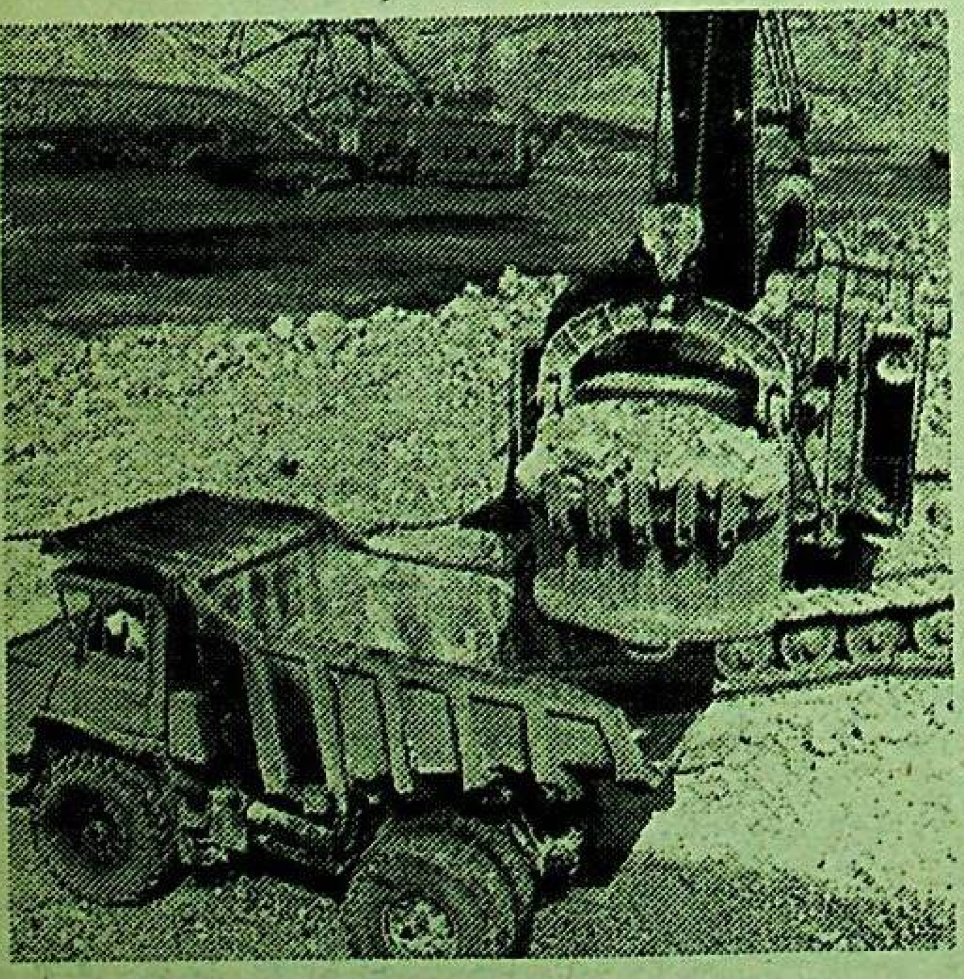

سۈرەتلەردە: 1. م. ن. مۇقانغالىيېۋا بىلەن ئى. ئاتاشېۋ ئىش ئۈستىدە.
2. كان قېزىش.

گۇرىيېۋ ۋىلايىتىنىڭ شىمالىي ئۇرال دەرياسىنىڭ سول قىرغىقىدا ئۇرلۇك مىنېراللىق ئوغۇتلار بىلەن تۇزلارنىڭ زاپىسى كوپ بولۇپ، بۇ تەشىيالار ۋىلايەت ئىقتىسادىنى كوتىرىشتە چوڭ پايدا كەلتۇرمەكتە.

(قازتاگ).

زۇنۇن قادىرى

ئەخمەتجان قاسىمى توغرىلىق

(داۋامى. بېشى ئۆتكەن ساندا)

ئۇنىڭ يەلكىسىدە بەش ئاتار مىلتىق ئېسىلغان، قولىدا بولسا فوتوئاپپارات ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاددىي كىيىمى ۋە ئېلىپ ژۈرگەن جابدۇقلىرى بىلەن بۇ ئادەم تاغنىڭ مەشەقەتلىرىگە كۆنۈكۈپ، تەبىئەت بىلەن كۆرەش قىلىۋاتقان كەشپىياتچىدەك بولۇپ كۆرۈندى. ئۇنىڭ چىنىققان چوڭ مۇسكۇللۇق ئوتتۇرا بويى، كەڭ پېشانىلىق، قىسقا قىرقىلغان توم قارا بۇرۇتلۇق كۆلۈمسىرەپ تۇرغان يۈزى تاغنىڭ گوزەل ۋە تازا تەبىئىتى ئىچىدە ئاھايىتى يېقىملىق، مەنالىق ۋە جەزىبىلىك بولۇپ تۇراتتى.

ئەخمەتجان قاسىمى بىزنى سۈرەتكە چۈشەردى. كېيىن كېلىپ بىز بىلەن يانمۇ-يان ئولتىرىپ:

— قانداق، بىزنىڭ تاغلار چىرايلىقمۇ؟ — دېدى. ئۇ بېشىنى سەل سىڭايان قىلىپ، ئەتراپىدىكى قارىغاي ۋە دەرەقلەرگە زوق بىلەن قارىدى.

مەن ئۇنىڭ شۇنداق بېشىنى سول تەرەپكە سىڭايان قىلىۋالىدىغان ئادىتى باردەك سېزىمەن. ئۇ ماڭا ئاھايىتى يېقىن ئولتارغان ئىدى. ئۇنىڭ پۈتىدىكى رابوچىي ئوتۇگى مېنىڭ ئوتۇگۈمگە تېگىپ تۇراتتى. «يېقىملىق كۈلۈپ تۇرىدىغان، مۇلايىم قىياپەتلىك، چىن ئىنسانىي مۇئامىلىدىكى بۇ ئادەم ماڭا يەردە تۇرۇپ مىنبەردە كورۇپ ژۈرگەن ئەمەلداردەك تۇيۇلمىدى. بۇ خەلقنىڭ ھەقىقىي رەھبىرى، مانا شۇ تاپتا بولسا، بىزنىڭ ئاغنىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇنىڭدىن تارتىنىپ ئولتارمىدىم. ئۆزەمنىڭ ھىسياتىم بويىچە بىزنىڭ تاغلارنىڭ گوزەللىكىنى، خۇسۇسەن يۇقارقى تەرەپتە سايرام كۆلى بار، ھەر جەھەتتىن كېلىشكەن تەلكە تېغىنىڭ دەم ئېلىشقا ئەپلىك ئورۇن ئىكەنلىگى توغرىسىدا گەپ قىلدىم. ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ ئاڭلاپ:

— بۇنى توغرا دەيسىز، — دەپ تەستىقلىدى. كېيىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتۈرۈپ كېلىپ:

— ئوقۇغۇچىلارغا قانچە گرامدىن شېكەر بېرىۋاتىسىلەر؟ — دەپ سورىدى. قانچە گرام دېگەنلىگى ئېسىمدە يوق، — مۇدىر جاۋاپ بەردى.

— بۇ يەردە ھەسەل كوپ، شېكەر ئورنىدا شۇنى بەرسەڭلار ئەرزەن چۈشىدۇ، ھەسەل دېگەن قانداق ياخشى ھە، — دېدى ئەخمەتجان قاسىمى، ئالدىن ئەنە شۇ تەرەپتە چارباغ دېگەن يەردە ئۇرغۇن ئالما كوردۇم. ئالمىلار پىشىپ، يەرگە تازىمۇ توكۈلۈپتۇ. ئۇ بىر كىشىنىڭ شەخسىي بېغى ئەمەس، كوپچىلىكنىڭ بېغى، ئوقۇغۇچىلارغا ئېيتىڭ، مەرھەمەت، ئالما يەپ كېتىشسۇن. بىر كۈنى ھەممىڭلار كېلىپ، شۇ ئالمىنى ئېلىپ كېتىڭلار، ئوزىڭىز ياۋاتاغ ئالمىسى، شۇنداق بولسىمۇ ئەتىگەنلىك چايدا باللارغا بەرسەڭلار پايدىلىق. ئۇرغۇنراق ئاپىرىپ قاق سېلىۋېلىشسۇن.

شۇ كۈنى ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن تاغمۇ-تاغ ژۈرۈپ ئوۋ ئوۋلىدۇق. ئوۋلاپقۇ ھېچ نەرسە ئوۋلالمىدۇق، بىراق شۇ كۈنى سويۈملۈك رەھبىرىمىزنىڭ بىر نەچچە خىسلىتى مەڭگۈ ئوچمەس خاتىرە بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ بولسىمۇ مەكتەپ مۇدىرى ئاتلارنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن پەسكە چۈشۈپ كەتكەن ۋاقىتتا مەن ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن ھەسەل ھەرە باققۇچىنىڭ ئويىنىڭ يېنىدا ئولتارغان ئىدىم.

— مىلتىق ئاتالامسىز؟ — دەپ سورىدى ئەخمەتجان قاسىمى.

— ئانچە ياخشى ئاتالمايمەن، — دېدىم مەن.

— قېنى، ئېتىپ بېقىڭ، ئىچىدە تورت تال ئوقى بار، — دېدى، ئۇ بەش ئاتارنى ماڭا سۇنۇپ، تاغ باغرىدىكى قاپاق تېرەكتە ئاران كورۈنۈپ تۇرغان بىر سېغىزغاننى كورسىتىپ، مىلتىقنى قولۇمغا ئېلىپ، بىر تىزىم بىلەن تىزلىنىپ، قورۇلغا ئالدىم. لېكىن ئەپلىشەلمىگەندەك بولۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

— ئېتىڭ، ھە، ئەپلەشمىدىمۇ، قولىڭىزنى مېنىڭ مۇرەمگە قويۇڭ، — دېدىدە، ئالدىمغا كېلىپ تۇردى.

— ياق، ئەپەندىم، ئورە تۇرۇپ ئاتىمەن، — ئىككى-ئۈچ قەدەم نېرى چېكىنىپ كەتتىم، ئۇيالغىنىمدىن قىزىرىپ كەتسەم كېرەك.

— ھە، ھە، مانا قىزىق، — دېدى ئۇ «ھ» ھەرپىنى غەلىتى قىسقا، يېنىكرەك قىلىپ ئېيتاتتى. ئۇنىڭ بۇ ئاھاڭىدا بىر قانچە مەنىلەر ئىپادىلەنگەندەك تۇيۇلاتتى.

مەن مىلتىقنى قارىغا ئالا-ئالماستىن ئېتىۋەتتىم.

ئەپەندىم ساي تەرەپكە ماڭدى. مەن مىلتىقنى دولامغا سېلىپ، ئارقىسىدىن ژۈردۈم. ئىككى يۈز مېترچە ژۈرگەن ئىدۇق، ساينىڭ ئىچىدىن جۇل-جۇل كىيىملىك بىر قازاق كەمپىرى ئوزىدىن چوڭ بولغان ئوتۇننى دۈمبىسىگە ئارتىپ، مۈكچەيگەن ھالدا ئاھايىتى ئاستا كېلىۋاتاتتى. بىزگە يېقىن كەلگەندە تىزلىنىپ، ئوتۇنغا سۆيەنگەن ھالدا ھاسىراپ ئولتىرىپ قالدى.

— ئېيسەلسىزما، كەمپىر، ھە، دەم ئېلىڭ، دەم ئېلىڭ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، — دېدى ئەپەندىم، ئاپپاراتنى راسلاپ، ئۇنى سۈرەتكە چۈشۈرۈۋالدى. ئاھايىتى مېھرىۋانلىق بىلەن ئۇنىڭ تىرىكچىلىگىنى، ئائىلىسى توغرىسىدا سۈرۈشتۈردى. كېيىن ئۇنىڭ ئوتۇنىنى ژۆدۈپ، ئارقىغا قاراپ، بىر قانچە يەرگە ئاپىرىپ قويدى. كەمپىرنىڭ شۇنچە ياشقا كەلگەندىمۇ شۇنداق ئېغىر ئوتۇننى كوتىرىپ كەلگەن غەيرىتىنى ماختىدى ۋە يېقىن كېلەچەكتە بەختلىك تۇرمۇش بولۇشىنى ئۇنىڭغا ساددە سوزلەر بىلەن ئۇقتۇردى. «بىز كورەش قىلىۋاتىمىز، بەختنى مانا شۇنداق غەيرەت بىلەن تاپىمىز» دېگەن سوزلىرى خاتىرەمدە. كەمپىر دولقۇنلىنىپ، «ياپىراي تەقسىر قاراغىم...!» دېگەن سوزلەرنى روشەن ئېيتالمىغى ئېسىمدە. لېكىن ئۇ رەخمەت ئېيتىپ، كوزلىرىدىن ياش تامچىلىرىنى ئېقىتىپ بىر مۇنچە سوزلىگەن ئىدى، ئۇلارنى تولۇق خاتىرىلەلمەيمەن.

بۇ ئىنسانپەرۋەر ئادەمنىڭ يوقسۇللارغا بولغان مۇنداق مېھرى-شەپقىتى توغرىسىدا ئاھايىتى ئۇرغۇن خاتىرىلەرنىڭ بارلىغى مەلۇم. ئۇنىڭ بىلەن كوپ يولداش بولغان ئادەملەر بۇ توغرىسىدا سوزلەپ ژۈرىشىدۇ. مەن بۇ ئورۇندا كىشىلەردىن ئاڭلىغانلىرىمدىن بىر نەچچە سوز قىستۇرۇپ كېتىمەن. بەلكى كىشىلەر بۇ مەيدە-چۈيدە سوزلەرگە چۈشۈپ كەتتى، دەپ قېلىشى مۇمكىن. لېكىن مەن بۇ سوزلەرنى تولۇق قۇۋەتلەيمەن. چۈنكى خەلقچىل-خەلق رەھبىرى بولغان ئادەملەرنىڭ خەلق ئىچىدە نېمە قىلىپ ژۈرگەنلىگى، ئۇنىڭ خەلققە قانچىلىك يېقىن بولغانلىغى، شۇنداق تۇرمۇشنىڭ ئۇششاق-چۈشەك ئەرسىلىرىگە قىزىققۇچى بولغانلىغى ئۈچۈن مېنى مۇنداق سوزلەشكە رۇخسەت قىلغايسىز...

ئەخمەتجان قاسىمى دالادا كېتىپ بارغان ئىكەن، بىر كىيگىز ئويدىن بىر كىچىك بالىنىڭ ژىغلىغان ئۈنى ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ كىرىپ: «بالىڭىز نېمىشكە ژىغلايدۇ؟» دەپ سورىغاندا، بالىنىڭ ئانىسى: «سۇ ئىچىمەن دەيدۇ، سۇ يوق ئىدى» دەپ ئېيتقان ھامان، ئەخمەت ئەپەندى سۇ ئېلىپ كېلىپ بېرىدۇ.

ئەخمەتجان قاسىمى گەمىلەردە، ژىرتىق كىيگىز ئويلەردە ھايات كەچۈرۈۋاتقان ئائىلىلەرگە بېرىپ، ئۇلار بىلەن ئەھۋاللىشىدۇ. ئۇلارنىڭ تويىدا ئېغىناپ، كىرلىشىپ كەتكەن كىچىك باللىرىنى قولىغا ئېلىپ، باغرىغا بېسىپ سويىدۇ. بالىنىڭ ئانىسى «سىزنىڭ كىيىمىڭىزنى بۇلغىتىپ قويىدۇ» دەپ خىجالەت بولۇۋاتقاندا «كىرىڭگى يوق، تويا دېگەن چىقىپ كېتىدۇ» دەپ قويۇپ، گودەكلەر بىلەن سوزلىشىدۇ. يالىڭاچلىرىدىكى كونا پېتىلىرىنى بېرىپ، ئۇلارنىڭ كوڭلىنى ئاسمانغىچە كوتىرىدۇ.

1946-ژىلى ئىچكى جۇڭگوغا ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن بىللە بارغانلارنىڭ بىرسىدىن — خ. س. دىن مەن مونۇ سوزلەرنى ئاڭلىدىم:

بىز لەنجۇدا رىكشا (ئادەم سورەيدىغان كىچىك هارۋۇ)نى كوردۇق. بىز قەيەرگىلا بېرىپ چۈشسەك، ياكى ئىشىكتىن شۇنداقلا چىقساق، ئاتقا ئوخشاش هارۋۇغا قوشۇلغان ئادەملەر ئىككى چاقلىق هارۋۇنى سورەپ ژۈگرىشىپ كېلىدۇدە، هارۋۇغا ئولتىرىشىمىزنى تەكلىپ قىلىشىدۇ. شۇنداق هارۋۇ سورىگەن بىر ئادەم ئەخمەتجان ئەپەندىمنى هارۋۇغا چۈشۈشكە تەكلىپ قىلدى، ئەپەندىم دولقۇنلىنىپ دېدى:

— بىز سىزدەك يوقسۇللارنى ئات ئورنىغا قېتىپ قويغان هارۋۇغا ئولتىرىشقا جۈرئەت قىلالمىدۇق. ئامما بىزنى قەدىرلىگىنىڭىزگە رەخمەت. بىزنى هارۋۇغا سېلىپ سورەشنى ئۇمۇت قىلىپ كەلگىنىڭىز ئۈچۈن مانا بۇ پۇلنى ئېلىشىڭىزنى سورايمەن، — دېدىدە، بىر قانچە پۇل بەردى. رىكشاچى ھەيران بولۇپ دولقۇنلاندى. ئەخمەت ئەپەندى رىكشاچىلارنىڭ بىرسىنى ئوز رىكشاسىغا سېلىپ، سورەپمۇ كوردى.

بىر كۈنى، — دەيدۇ خ. س. — ئەپەندىم بىلەن بىز شاڭخەيدە دېڭىز قىرغىغىنى كورۇشكە باردۇق. ئۇ سۇئەن كۇ دېگەن ئېغىزغا بارغىنىمىزدا دېڭىز قىرغىغىدىكى قېيىقچىلارنى كوردۇق. ئەپەندىم بۇنىڭغا ئاھايىتى قىزىقىپ، بېرىپ قېيىقچىلارنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى سوراشتۇردى. قېيىقچىلارنىڭ بىرسى ئېيتتى: «مانا كورۇپ تۇرۇپسىز، بىزنىڭ ھاياتىمىز مانا موشۇ قېيىق بىلەن، بۇنىڭدا ژۈرۈپ بېلىق تۇتىمىز ھەم سىزگە ئوخشاش مېھمان كېلىپ قالسا، دېڭىز ئىچىنى ئايلاندۇرۇپ، تاماشە قىلدۇرىمىز. ئۇلار بىرەر نەرسە بەرسە ئېلىپ راسخود قىلىمىز، مانا ئويىمىزمۇ موشۇ، مانا قازان، مانا ئورۇن-كورپىمىز، ھاياتىمىز شۇ، مېھمان» — دېدى. ئەپەندى ئۇلار بىلەن ئاھايىتى خوش چاقچاق بىلەن كورۇشۇپ، بىردىنلا ئۇلار بىلەن ئاغىنە بولۇپ قالدى ۋە شۇ قېيىقتىكى ئوتىدىغان ھاياتنى كورسىتىپ بېرەرلىك قىلىپ رەسىمگە ئالدى. ئوزى قېيىقچىلار بىلەن قېيىقتا ئولتىرىپ رەسىمگە چۈشتى.

يەنە بىر كۈنى بىز ئەخمەت ئەپەندىم بىلەن شاڭخەي يافىلۇ (گوچېڭنىڭ نامى) يېۋروپچە رېستورانغا تاماقلىنىشقا كىردۇق. ئۇ يەردە پوننا ئويناپ تۇرغان بىر ئادەمنى ۋە بالېت (يېۋروپچە نەڭ نازۇك ئۇسسۇل) رېپېتىتسىيە قىلىۋاتقان بىر خانىم بىلەن بىر ژىگىتنى كوردۇق. ئارتىستلار رېپېتىتسىيەدىن چۈشكەندىن كېيىن ئۇلار بىلەن پوننىچى ئوتتۇرىسىدا چاتاق چىقىپ قالدى. ئەپەندىم بۇنىڭ ماھىيىتىنى سۈرۈشتۈرۈپ، ئېنىقلىدى. پوننا چالغۇچى ئارتىستلارنىڭ رېپېتىتسىيەسىگە پوننا ئويناپ بەرگىنى ئۈچۈن ھەق تەلەپ قىلغان ئىكەن، ئارتىستلارنىڭ يېنىدا پۇلى يوق بولغاچقىن ئۇنىڭ ھەققىنى كېيىن بېرىشنى ئېيتقاندا ئۇ ئىشەنچە بىلدۈرمەي ئۇلارنى قاتتىق قىستىغان ئىكەن. كېيىن ئەپەندىم ئۇلارنى تاماققا تەكلىپ قىلىپ ئەھۋاللاشتى. ئارتىستلاردىن بىرسى:

— بىزنىڭ تىرىكچىلىكىمىز تىياتىرلارنىڭ بىرىسىدە بالېت ئويناپ، بۇنىڭدىن كىرگەن دارامەت بىلەن كۈن كەچۈرىمىز. بىزنىڭ ئىشىمىز مۇزىكانتنىڭ ئىشى بىلەن بېلىقنىڭ سۇغا بولغان مۇناسىۋىتىدەك. لېكىن بىز ئويۇن ئويناپ، پۇل تاپقىچە بۇ مۇزىكانتنىڭ ھەققىنى نەق بېرەلمىگەن ئىدۇق. بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى ئۇقۇپ تۇرۇپ، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا خىجالەتچىلىككە سالغىنىغا ئەپسۇسلىنىمىز، — دېدى.

ئەپەندىم ئۇلارنى بىرلىككە دالالەت قىلىپ، كېلىشىپ ئىشلەشلىرىنى تەكلىپ قىلدى ۋە بىر نەچچە كۈنلۈك رېپېتىتسىيە ھەققىنى مۇزىكانتقا تولەپ قويدى. ئارتىستلار غايەت خوشال بولۇپ، ئومرىدە بۇنداق ئادەملەرنى كام كورگەنلىكلىرىنى ئېيتىشىپ تازىم قىلىشتى ۋە رەخمەتلەر ئېيتىپ قايتىشتى.

ئەپەندىم ئىچكى جۇڭگودىكى زاۋود ئىشچىلىرى بىلەن سوھبەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھاياتى بىلەن تونۇشتى ۋە بيۇروكرات كاپىتالىستلىرى ۋە چەت ئەل كاپىتالىستلىرىنىڭ جۇڭگو ئىشچىلىرىنى ھەددىدىن تاشقىرى ئەزگەنلىگىنى ئوز كوزى بىلەن كورۇپ، غەزەپلەندى ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن بىر مۇنچە خاتىرىلەر يېزىۋالدى.

مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ مونۇ سوزلىرى ئېسىمگە چۈشتى. ئىچكى جۇڭگوغا بارغانلارنىڭ ئىچىدە بۇرۇن بارغان بىرسى شاڭخەينىڭ چىرايلىقلىغىنى ماختاپ شېئىر يازدى. لېكىن ئۇ شاڭخەينىڭ شۇ ۋاقىتتىكى چىرايلىقلىغىنى كورگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىچىدە، ئارقا كوچىلىرىدا بولۇڭ-پۇشقاقلاردا ئادەملەرنىڭ قانچىلىك خورلۇق كورۈۋاتقانلىغىنى تازا كورەلمىدىغۇ، دەيمەن. بىراق ئۇنى كورۇشكە كوز كېرەك. ھەممىلا كوز بىردەك كورەلمەيدۇ. مانا شۇنىڭدەك ھىندىستانغا بېرىپ، بومبېينى «دۇنيادا چىرايلىق شەھەر ئىكەن» دەپ ماختاپ كەلگەن كىشىلەرنى كوردۇم. لېكىن بۇ كىشىلەر ترامۋاي ماڭغان كوچىلارنى، چىرايلىق بىنالارنى، مال بىلەن تولغان ماگازىنلارنى كورۇپلا، ئۇ يەرنىڭ ئادەملىرى بەختلىك ئىكەن، تۇرمۇش پاراۋان ئىكەن، دەپ مىليونلىغان ئادەملەرنىڭ ئاشتىن ئولۇۋاتقانلىغىنى، پاخال ئۈستىدە ياتقانلارنى، مايغا چومۇلۇپ ئىشلەپ، يېرىم ئاچ، يېرىم يالىڭاچ قالغان ئادەملەرنى كورەلمەيدۇ، بۇنىمۇ كورۇشكە كوز كېرەك دېگەن ئىدى...

(داۋامى بار).

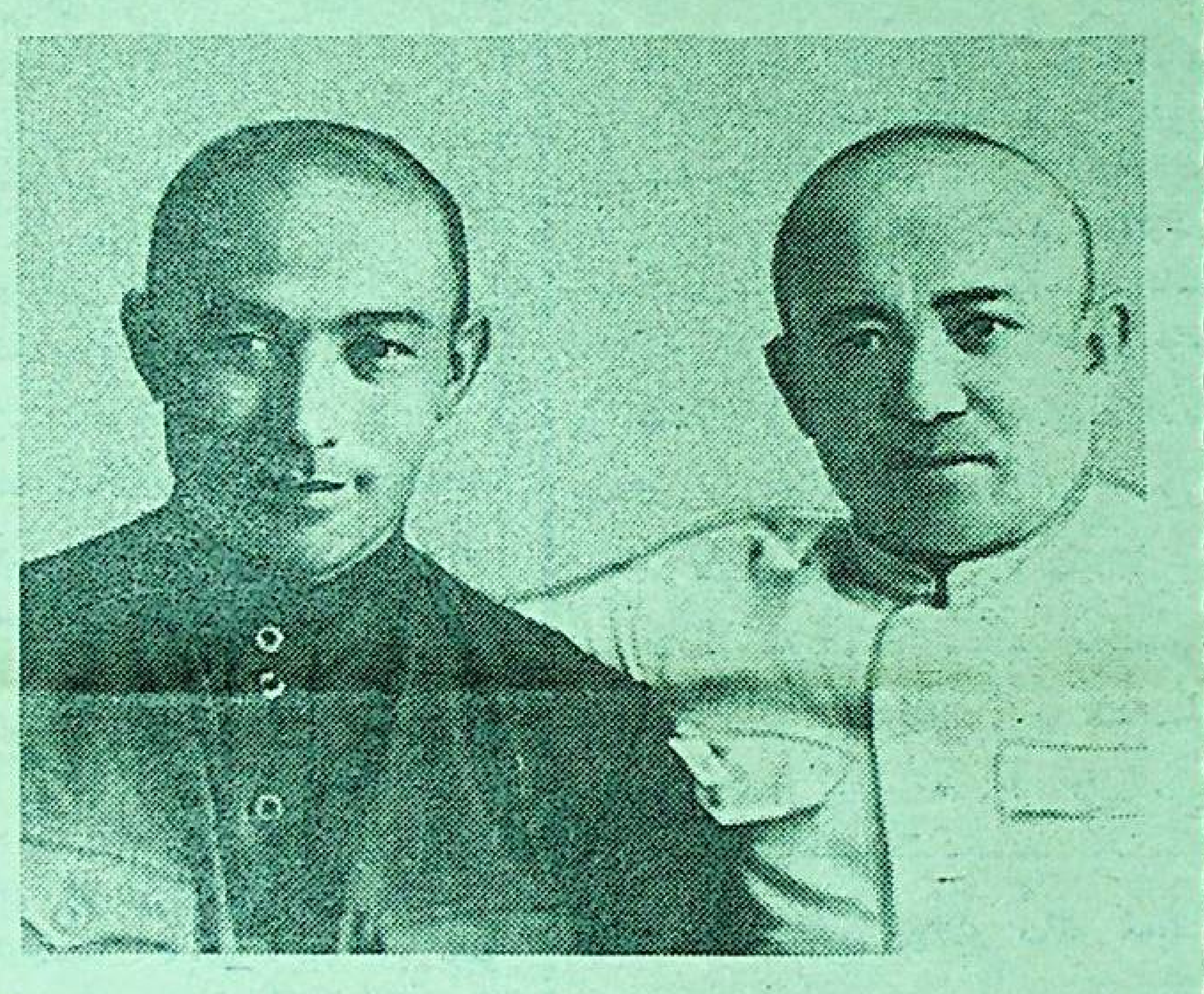

ئەخمەتجان قاسىمى (سولدا) ۋە قاسىمجان قەمبىرى 1944-ژىلى ئاپرېل، غۇلجا شەھرىدە چۈشكەن سۈرەت.

قېرىنداش خەلقلەر ئەدەبىياتىدىن

شەكەربەگ سادىقانوۋ
قازاق شائىرى

كۆكۆل پەدىلىرى

بىر پۇردا نان

يەرگە چۈشكەن نانغا باقماي، لەزەرسىز
ئوتۇپ كەتمە، يېتەر ئۇزگە غەم دەرتىڭ.
قانچە ئىشىپ-تاشساڭمۇ ھەي بىرادەر،
پۇردا نانغا ئىگىشمىسەڭ، ئۇيات ئۇ.
بىر پۇردا نان- تىرىكلىكنىڭ خۇلدەك،
ژۇرىگىمنىڭ سوقۇشى ھەم بەرىكىسى.
ئېيتقىن، نانسىز نە مەنا بار ئۆمۈردە؟
نانسىز- پۈچەك مەخسەت، ئىشىم ھەممىسى.
پۇردا نانىڭ خاسىيىتىن بىلمىسەم،
يەردىن تېرىپ ئېلىپ كوزگە سۈرمىسەم،
مەن ئادەممۇ؟
ئۇگالغان نان كورگەندە،
ئوزەمنى بىر بىلمەي مۇڭغا چومىمەن.
بىر پۇردا نان دېمەي ئۇنى قەدىرلە،
ئورۇن ئالغۇڭ كەلسە ھايات تۇرىدىن.
چىن ئىنسانلىق قەرىزىڭنى دوست، ئوتە،
يارالغاچ ئۇ ماڭلىيىمىز تەرىدىن.
كوزۇمگە ئوت- چوغدەك بولۇپ كورۇنگەن،
ئارمىنىمنى، ئابرويۇمنى ئاشۇرغان.
كىچىكىدىن ئەڭ كېرىگى ئادەمنىڭ
ئورگىلەي شۇ خاسىيىتىڭدىن پارچە نان.

ئومۇر

ئېھ، ئومۇر،
ساڭا ئاشىقمەن.
ئاپتاپتەك توكسەڭ ئىسسىق نۇر.
تەلپۇنۇپ، ئاخشىغا قاتىمەن سېنى
ژۇرەك تارىنى چىرتىپ بىر ئومۇر.
ئاشىقمەن ساڭا
ئەي ھايات!
كوڭلۇمنى كوتەر،
يايراتقىن.
شوق ئىلھام ئىچرە كوڭۇلدىن قات- قات
سوز مارجانلىرىدىن سوزدىم،
كور، ئاسقىن...
قىستاڭلىرىڭدا سۈرۈلمەي،
ياپ- ياشلا بىلدىم سىرىڭنى.
قاچمىدىم ئېغىردىن،
ئاھ، ئومۇر، ساڭا سويۇلدۇم،
ساڭا خوش ئەركىلەپ
يامغۇردەك قۇيۇلسام دەيمەن كوكتىن.
كوڭلۇمدە بۇلبۇلدەك سايرار ئىلھام،
خۇماردىن بىر چىقاي،
ئاپتاپتەك مېھرىڭنى توككىن...

* * *

بولۇقلىغان مولدۇر بۇلاقلار،
شىلدىرلىغان بەرگى قىياقلار.
سىرلىشايلىچۇ ئوتچە،
ئاڭلىمىسۇن يات قۇلاقلار...
شىلدىرلىغان شوق بۇلاقلار،
ژۇرىگىمنى ئوق، بۇلاقلار.
سېغىنىپ قاپتىمەن شىلەرنى،
يېنىپ قەلبتە چىراقلار.
مولدۇرلىگەن تازا بۇلاقلار،
گوزەل مايسە يېشىل ياپراقلار،
سىرىڭلارنى ئېيتىڭلار ماڭا،
ئېيتمايمەن ھېچ كىمگە بىراقتا...
كۆمۈچ تەڭگە ئوخشاش بۇلاقلار،
سىلەردە ئەجايىپ قۇۋەت بار.
ئۇراقلىق يېرىڭلار نەدە ئېيتقىنا،
ئانا يەر سېنى نەگە چاقىرار؟!

تەشەككۈرنامە

بىشكېك شەھىرىنىڭ توكۇلداش، تېس، 3، 4، 5، 6، 11، 12، «ئاسانباي»، «ۋوستوك-5» مىكرورايونلىرى، كارپىنسكي، بوكونبايېۋا مەھەللىلىرىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر ئاھالىسى ئارىسىدا «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە 1992- يىلغا مۇشتىرى توپلاشنى ئۇلگىلىك ۋۇرگۇزگەنلىكى ۋە مۇشتىرىلار سانىنى ئوتكەن يىلغا نىسبەتەن خېلە ئاشۇرغانلىقى ئۈچۈن گېزىتلىرىمىزنىڭ جان كويەر ئاكتىۋىستلىرى: **ئابدىرىم مەمەتوۋ، ئەخمەت مۇسا، ئومەرجان تايىروۋ، پەخىردىن ھەلىموۋ، زاكىر ناسىروۋ، ئابدىمجىت ھۇسەينوۋ، ئەبەيدۇللا ئابدۇللايېۋ، خەيرىنسا تۇردىيېۋا، پەيزىراخمان قۇربانوۋ، مەھەممەت ئىسمايىلوۋ، شەمشىدىن ئىمىناھاجىيېۋ، باراتجان سارغوجايېۋ، ئىسمايىل سەلىموۋ، ئەمەت ئەيسا، جالالىدىن تۇردىيېۋ، يارمۇھەممەت ئىسمايىلوۋ، ئاياز ئەسمەتۇللايېۋ، ئابدۇكېرىم ھاجىيېۋ، ئابدىراراق روزىيېۋقا** «يېڭى ھايات» تەھرىراتى سەممىي تەشەككۈر ئىزھار قىلىدۇ.

*　*　*

قىرغىزستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئالامېدىن ناھىيەسى «ۋوستوك»، «قارا ياغاچ»، كوك-يار يېزىلىرىدا: **شېرىپجان ماراسۇلوۋ، مىجىت ئومەروۋ، توختاخۇن جانباقىيېۋ،** سوقۇلۇق ناھىيەسىنىڭ مولوۋودنىي، چەت- كول، كومسومولسكي يېزىلىرىدا: **ئەبەيدۇللام زايىتوۋ، ئابلەھەت تىلىبايېۋ، موللا ھەسەن ئالىپوۋ،** موسكۋا ناھىيەسىنىڭ «زاۋېتى ئىلىچا» كولخوزىدا **يارمۇھەممەت توختاخۇنوۋ، مومۇنجان يەھىياروۋ،** قارا- بالتا شەھىرىدە **مەھەممەت سادىق**، چالداۋار يېزىسىدا **ئاۋاكرى ئايەتوۋ**، توخماق شەھىرىدە **ئابدۇللام تۇردىيېۋ، ئابدۇغوپۇر روزىيېۋ**، كەڭ-بۇلۇڭ يېزىسىدا **تۇرداجى ئابدۇللايېۋ** ۋە باشقا يولداشلارغا مەزكۇر يېزا، شەھەرلەردە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر ئاھالىسى ئارىسىدا ئانا تىلىمىزدا چىقىۋاتقان گېزىتلىرىمىزغا 1992- يىلغا مۇشتىرى توپلاش ئىشىنى خالىسانە ۋۇرگۇزۇپ، مۇۋاپپەقىيەتلىك ئاماملاشقانلىقى ئۈچۈن «يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ تەھرىراتى سەممىي تەشەككۈر ئىزھار قىلىدۇ.

چەت ئەللەردىن خەۋەرلەر

نەجىبۇللا موسكۋادا موجاھىدلار بىلەن بولغان مۇزاكىرىلەرنى تەبرىكلەيدۇ

پرېزىدېنت نەجىبۇللىنىڭ پىكرىچە، پەقەتلا ئىچكى ئاۋغانىستان مۇزاكىرىلىرى ئوتكۇنچى ھوكۇمەتنى قۇرۇشقا ۋە مەملىكەتتە سايلام ئوتكۇزۇشكە ئىمكانىيەت بېرىدۇ، بۇ بولسا مىللىي توقۇنۇشنى ھەل قىلىشقا ئېلىپ كېلىدۇ.

كابۇل ھوكۇمىتى باشلىغىنىڭ بۇ بىلدۇرۇشى موسكۋادا موجاھىدلار دېلېگاتسىيەسى قوبۇل قىلىنىپ، بىر نەچچە كۇندىن كېيىن ئېيتىلغان ئىدى. نەجىبۇللا موسكۋا مۇزاكىرىلىرىنى ئاۋغانىستاندا ئېچىلىقتا بولغان يولغا نىسبەتەن تاشلانغان قوشۇمچە قەدەم سۈپىتىدە تەبرىكلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا كابۇل قائىداقلا بولمىسۇن ھەربىي ھەرىكەتكە زەربە بېرىش ئۈچۈن ھازىرچە يېتەرلىك قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىگە ئىشارە قىلماقتا.

كابۇلنىڭ دىپلوماتىك دائىرىلىرىدە نەجىبۇللىنىڭ بىلدۇرۇشىنى موجاھىدلار بىلەن موسكۋادا ۋۇرگۇزۇلگەن مۇزاكىرىلەر ئۇنىڭ جىم تۇرۇپ رازىلىق بېرىشى بىلەن ۋۇرگۇزۇلۇۋاتقانلىقىغا ئىشارە قىلىپ، ئۇنىڭ پارتىيەسىنىڭ «ئەڭ سادىق» ئەزالىرىنى خاتىرجەم قىلىشنىڭ ئورۇنۇشى سۈپىتىدە قاراش لازىم دەپ پەرەز قىلماقتا.

سومالى پايتەختىدىكى جەڭلەر

ھەر كۇنى سومالى پايتەختىنىڭ گوسپىتاللىرىغا مەملىكەت پرېزىدېنتى ۋەزىپىسىنى ۋاقىتلىق ئىجرا قىلغۇچى ئەلى مەخدى مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭغا قارشى گېنېرال مۇھەممەد فاراخ ئايدىتىنىڭ ھەربىي گۇرۇھلىرى ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان شىددەتلىك جەڭلەردىن ئازاپ چەككەن ئۈچ يۈزدىن ئوشۇق ئادەم كەلتۈرۈلمەكتە.

موشۇ ھەپتىنىڭ بېشىدا قايتىدىن باشلانغان بۇ جەڭلەر نەتىجىسىدە سانىنى ساناپ چىقىش ھازىرچە مۇمكىن ئەمەس، لېكىن ئالدىن- ئالا ئېلىنغان مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ئۇلاردا ھازىرنىڭ ئوزىدىلا بىر نەچچە يۈز ئادەم ھالاك بولغان. بۇ يەرگە كېلىۋاتقان خەۋەرلەرگە قارىغاندا، ئىسيانچى گېنېرالنىڭ ئەسكەرلىرىگە پايتەخت -موگادىشودىكى كوپلىگەن مۇھىم ئورۇنلارنى قولغا ئېلىش مۇمكىن بولغان، ئەندى ئۇلار قارشىلىق كورسىتىشنىڭ قالغان ئوچاقلىرىنى ئولتۇرۇلگەن ئادەملەرنىڭ ئومۇمىي باستۇرۇشقا تاشلانغان.

مىللىونلىغان دوللار ئىئانە مەبلىغى كىمنىڭ قولىغا چۈشتى؟

ب د ت خىزمەت ئورۇنلىرى تەرىپىدىن ۋۇرگۇزۇلگەن مەخپىي تەپتىش مەلۇماتلىرىغا قارىغاندا، ئاۋغانىستانغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن ئىئانە سۈپىتىدە ئەۋەتىلگەن مىللىونلىغان دوللار مەبلەغنىڭ قەيەردە تۇرغانلىقى نامەلۇم. ئاسسوشىيېتىد- پرېسس ئەخباراتى ئاگېنتلىقىنىڭ قولىغا چۈشكەن تەپتىش ھوججىتى مەبلەغنىڭ قەيەرگە ئەۋەتىلگەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ قانداق پايدىلىنىلغانلىقىنى بىر تەرەپ قىلىشنى مۇمكىن بولغان قانداقتۇ ھەتتا ب د ت نىڭ تەشكىلاتىمۇ موجۇت ئەمەسلىكى توغرىلىق گۇۋالىق قىلىدۇ.

تەپتىش ئىشلىرى ئاۋغانىستان ئاھالىسىغا ياردەم بېرىش بويىچە «سالام» ئوپېراتسىيەسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن جاۋاپكەر ب د ت باش كاتىبىنىڭ ئورۇنباسارى رېچارد فورانىنىڭ تاپشۇرۇغى بويىچە ۋۇرگۇزۇلگەن ئىدى. مەسىلەن، ھوججەتلەردە فرانسىيەدىن 2،5 مىللىون دوللار مىقدارىدا ئىئانە قىلىنغانلىقى تەكىتلىنىدۇ، لېكىن بۇ ياردەمنى كىم ئالغانلىقى تامامەن نامەلۇمدۇر.

ئوزبەكىستان جۇمھۇرىيەتلىك تېلېۋىدېنىيې ۋە رادىو خەۋەرلىرىنى ئاڭلىتىش دولەت كومىتېتى چەت ئەللەرگە رادىو خەۋەرلىرىنى ئاڭلىتىش باشقارمىسى كوللېكتىۋى ئۇيغۇر تىلىدا رادىو ئاڭلىتىش باش رېداكسىيەسىنىڭ تەرجىمانى مەرۇپ ئەيساروۋقا ئاكىسى

ئەزىمجاننىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭقۇر تەزىيە بىلدۇرىدۇ.

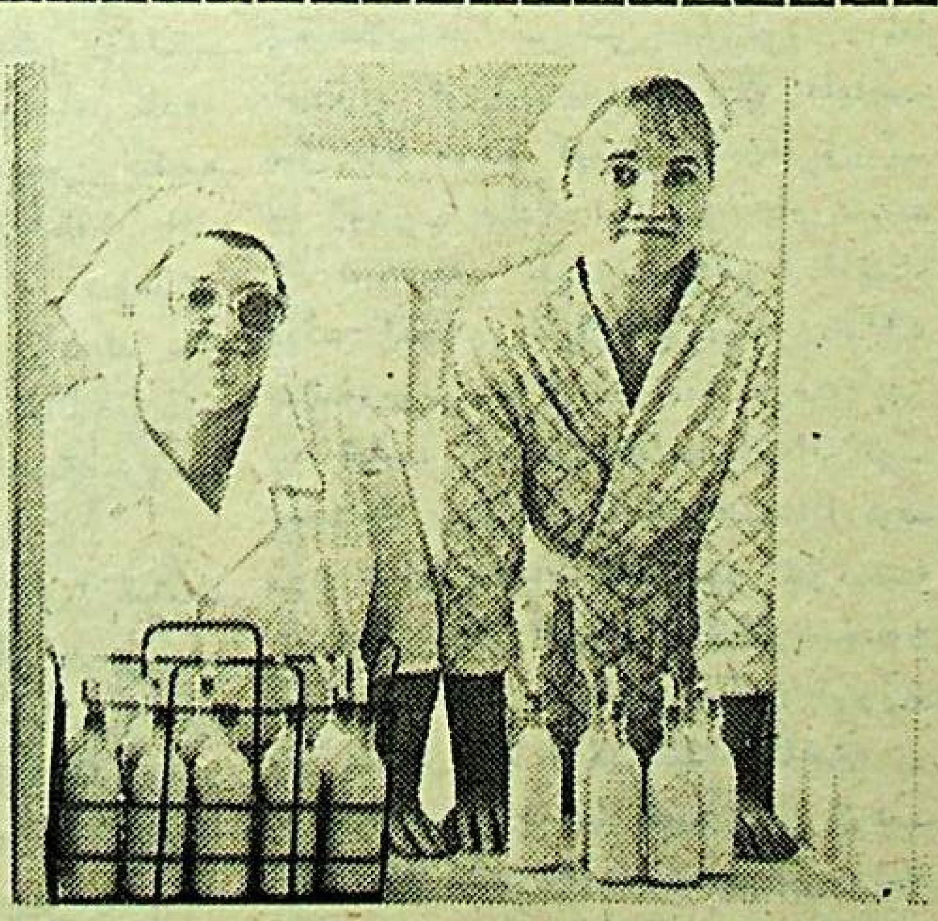

جامبۇل. بۇ يەردىكى سۈتكە مۇھتاج گودەكلەرنى تەمىنلەيدىغان جايدا ھازىرچە ھەممە ئىش قول كۈچى بىلەن قىلىنىدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. ئالېكساندروۋنا نېكراسوۋا، ۋېرا پېتروۋنا ۋاكۇلېنكو ۋە باشقىلار ھەر كۇنى 3000 كىشىلىك سۈتلۈك ئوزۇقلار بىلەن 700 لىتىر سۈتنى تەييارلايدۇ.

2. ھەمشىرىلەر ئە. باسىروۋا ھەم ن. كىسىلېۋالار سۈت ۋە كاشىلارنى قۇيۇش ئۈچۈن كۇنىگە 3000 شىشىنى تەييارلاپ ئۈلگەرمەكتە.

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى،
50-ئوي 8-قەۋەت

گېزىتنىڭ تەسىس قىلغۇچى: قازاقستان س س ج مىنىستىرلار كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر-69-86-33، مەسئۇل كاتىپ-50-86-33، سىياسىي-ئىجتىمائىي بولۇم 81-86-33، ئىقتىسات بولۇمى-06-86-33، ئەدەبىيات بولۇمى- 27-86-33، مەدەنىيەت بولۇمى- 01-92-33.

زاكاز (3472) تىراژ 8250

«Йени хаят» («Новая жизнь») индекс 65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства.
г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

ПОГ-60

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى-روھىڭ سامان بولماس.

1991 يىل 28 نويابىر پەيشەنبە №142 (3485)

باھاسى 4 تىيىن

يېڭى ھايات

گېزىت 1970-يىلى 1-يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ. ھەپتىسىگە ئۈچ قېتىم سېيشەنبە، پەيشەنبە شەنبە كۈنلىرى چىقىدۇ.

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي-سەياسىي گېزىت «ئۇيغۇر ئاۋازى»نىڭ قوشۇمچىسى

ن. ئە. نازارباييېۋ ئۇيغۇر ناھىيەسىدە.

(قاز تاگ).

1-دېكابىر - قازاقستان كسج پرېزىدېنتىنىڭ سايلىمى

ئۇيغۇر ناھىيەسى سايلىغۇچىلىرى ئارىسىدا

ئوتكەن شەنبە كۈنى قازاقستاننىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي رېگىونلىرى بويىچە سايلام ھارپىسىدىكى پەۋقۇلاددە جىددىي سەپىرىدىن قايتىپ كېلىپ، ن. ئە. نازارباييېۋ دەررۇ ئالمۇتا ۋىلايىتى ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ سايلىغۇچىلىرىدا بولدى. بۇ يەردە ئۇچرىشىشلار غەيرىي-رەسمىي ۋە ناھايىتى ئوچۇق خاراكتېردا ئوتتى، بۇنىڭغا پرېزىدېنتلىققا نامزاتنىڭ ئوزى كوپ دەرىجىدە ياردەم قىلدى. نۇرسۇلتان ئەبىش ئوغلى سوھبەتداشلىرىغا دايىم «ۋۇتداشلار» دېگەن سوز بىلەن مۇراجىئەت قىلىپ، ئۇلار بىلەن ئوزىنىڭ ۋۇتداشلىق ئالاقە تۇيغۇلىرىنى تەكىتلىگەندەك قىلدى، چۈنكى ئۇ موشۇ ۋىلايەتتە تۇغۇلغان، ئوسكەن ۋە ئوتتۇرا مەكتەپنى بۇتەرگەن.

ناھىيەلىك مەدەنىيەت ئويىدە كوپ ئادەم قاتناشقان ئۇچرىشىش ئەينە شۇنداق شارائىتتا ئوتتى، زالغا ئادەملەر پاتماي قالدى. زالغا كىرىش ۋە ۋىغىلغانلار ئالدىدا سوزلەش، ياكى سوئاللار بىلەن ن. ئە. نازارباييېۋقا مۇراجىئەت قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولغانلار، بۇ يەرگە كىرەلمىگەنلەرنىڭ ئوي - پىكىرىنى ۋە كەيپىياتىنى يەتكۈزۈشكە تىرىشتى.

خەلق دېپۇتاتلىرى ناھىيەلىك كېڭەشنىڭ رەئىسى م. م. ناسىروۋ، «يىلتىز» كولخوزىنىڭ برىگادىرى خ. ھەمرايېۋ، سوۋېردلوۋ نامىدىكى كولخوزنىڭ سېغىنچىسى ك. ئەلىبېكوۋا، ھەربىي خىزمەتچى ۋ. د. نوسكو ۋە باشقىلار پرېزىدېنت تەرىپىدىن ئىختىساتنى تۈپ ئاساسىدىن يېڭىلاشقا، مىللەتلەر ئارا رازىمەنلىككە ۋە سەياسىي تۇراقلىققا، قازاقستاننىڭ ھەقىقىي سوۋېرېنىتېتقا ئېگە بولۇشى ئۈچۈن ژۈرگۈزۈلۈۋاتقان يولىنى قەتئىي قوللاپ-قۇۋۋەتلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلار پات- پاتلا بىر ناھىيەنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغان ناھايىتى مۇھىم مۇئەممالارنى ئوتتۇرىغا قويدى، ئۇلارنى ھەل قىلىشنىڭ ئېنىق يوللىرىنى تەكلىپ قىلدى.

خەلقلەر دوستلۇغى، مىللەتلەر ئارا مۇناسىۋەتلەرنى تېخىمۇ ئۈزۈيلەشتۇرۇش ئۇچرىشىشتىكى ئاساسىي ماۋزۇ بولدى. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ن. ئە. نازارباييېۋ ئوز سوزىنى باشلاپ، كوپلىگەن ئەسىرلەردىن بۇيان قازاق ۋە ئۇيغۇر خەلقلىرىنىڭ يانمۇ-يان تۇرۇپ ياشاۋاتقانلىغى، ھەممە ئۈچۈن ئۇمۇمىي بولغان قەدىرلىك يەردە جىددىي ئەمگەك قىلىۋاتقانلىغى، ئۇمۇمىي غەملەر ۋە ئىشلار بىلەن بىرلەشكەنلىگى توغرىلىق ئالاھىدە تەكىتلىدى. بۇ دوستلۇقنى بىزگە ئەجداتلىرىمىز قالدۇرغان، ئەندى بىز بولساق ئۇنى ئوز ئەۋلاتلىرىمىزغا يەتكۈزۈشىمىز لازىم.

تار مىللەتچىلىك ھىسىياتلىرىغا ئاساسلانغان تەكەببۇرلۇق سەياسىي كارتىنى ئويناشنىڭ نېمىگە ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ئىكەنلىگى توغرىلىق تاغلىق قاراباغنىڭ مىسالى يارقىن گۇۋالىق قىلىدۇ، بۇ يەردە يېقىندا ئاۋىئاتسىيە ھالاكىتىدە ھېچ قانداق ئەيىۋى يوق ئادەملەر، شۇ جۈملىدىن بىزنىڭ جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ ۋەكىللىرى پاجىئەلىك ھالاك بولدى. مىللىي ئاڭ-سېزىمنىڭ ئوسۇشى، دەپ تەكىتلىدى نۇرسۇلتان ئەبىش ئوغلى، باشقا بىر مىللەت ۋە خەلقنىڭ مەنپىئەتلىرىگە زىيان يەتكۈزۈش يولى بىلەن ماڭماسلىغى لازىم. يەنە كېلىپ، قازاقستانغا ئوخشاش ئادىر جۇمھۇرىيەتتە مۇنداق بولماسلىغى كېرەك. خەلقلەر دوستلۇغى- بىزنىڭ ئىشەنچىمىز ۋە بايلىغىمىز. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى يېڭىش، ھەر بىر مىللەتنىڭ تىلىنى، مەدەنىيىتىنى، ئەنئەنىلىرى بىلەن ئۆرپى- ئادەتلىرىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشنى تەمىنلەش لازىم.

ن. ئە. نازارباييېۋ بۇ كۈنى شۇنداقلا چونجىدىكى «مۇھەببەت» تىككۈچىلىك فابرىكىسىنىڭ سېخلىرىنى زىيارەت قىلدى.

ئۇنىڭ بىلەن سەپەردە قازاقستان كسج باش مىنىستىرى س. ئا. تېرېشچېنكو بىللە بولدى.

ئوتتۇر ئالاقىلار ئوز ئارا پايدىلىق ئاساستا بولسۇن

قازاقستان سوۋېرېن دولەتلەر-ئىلگەركى كسج ئىتتىپاقىنىڭ سوۋېيېكتلىرى بىلەن ئوتتۇر ئېگىلىك ئالاقىلىرىنى ئاكتىۋ تەرەققىي ئەتكۈزۈۋاتىدۇ.

ئوتكەن ھەپتىدە قازاقستان كسج باش مىنىستىرى س. ئا. تېرېشچېنكو ۋە بېلورۇس جۇمھۇرىيىتى مىنىسترلار كېڭىشىنىڭ رەئىسى ۋ. ف. كېبىچ مىنسكىدا سودا-ئىختىسادىي ھەمكارلىق پرىنسىپلىرى توغرىلىق ھوكۇمەتلەر ئارا كېلىشىمنى تۈزدى. موسكۋادا بولسا س. ئا. تېرېشچېنكو ۋە رىسفسج ھوكۇمىتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى يې. ت. گايدار 1992-يىلى مەھسۇلاتنىڭ ۋە تاۋارلارنىڭ مۇھىم تۈرلىرىنى يەتكۈزۈپ بېرىش كولەمىنى ۋە ئەگىشىش تەرتىۋىنى كېلىشىش پروتوكولىنى ئىمزالىدى. كېلىشىمدە قازاقستان ۋە بېلورۇس ئوتتۇرىسىدىكى سودا-ئىختىسادىي ئالاقىلارنىڭ تەڭلىك ۋە ئوز ئارا پايدىلىق، خەلق ئارا ھوقۇق ئاساسىدا بىر پۈتۈن ئىختىسادىي بوشلۇق دائىرىسىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقانلىغى تەكىتلەندى. جۇمھۇرىيەتلەر بىر-بىرىگە زىيان يەتكۈزىدىغان ھەرىكەتلەردىن خالىس بولىدۇ.

ئۇلارنىڭ ھوكۇمەتلىرى نومېنكلاتۇرىسى ۋە كولەمى ھەر ئىككى جۇمھۇرىيەتنىڭ دولەت بۇيرۇتمىلىرىغا كىرگۈزۈلىدىغان مەھسۇلاتلار بىلەن تاۋارلارنىڭ مۇھىم تۈرلىرىنى ئوز ئارا تەڭپۇڭ يەتكۈزۈپ بېرىشنى تەمىنلەش مەجبۇرىيىتىنى ئالىدۇ. ئۇنىڭدىن تاشقىرى ئۇلار كېلىشىم دائىرىسىدىن سىرت كارخانىلار ئورناتقان ئوتتۇر ئېگىلىك ئالاقىلىرىنى چەكلىمەيدۇ. بۇنىڭدا تولەملەر ۋە ھېساپلاشلار ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپىئەتىنى تەمىنلەيدىغان باھالاردا ژۈرگۈزۈلۈشى كېرەك. تەرەپلەر دولەت ستاتىستىكا ئورگانلىرى ئارقىلىق ھەر كۋارتالدا ئەخباراتنى ھېساپلاش ۋە ئالماشتۇرۇشنى ئۇيۇشتۇرۇشقا، مەھسۇلات يەتكۈزۈپ بەرگۈچىلەرنىڭ مەنپىئەتدارلىغىنى ۋە جاۋاپكەرلىگىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىختىسادىي رەغبەتلەرنى ۋە چارىلەرنى قوللىنىشقا كېلىشتى.

تەرەپلەر بىر-بىرىگە يەتكۈزۈپ بېرىلىۋاتقان تاۋارلارنى بىر-بىرىگە ياتلىۋاشتىن يەتكۈزۈپ بېرىشنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان چارىلەرنى كورۇش مەجبۇرىيىتىنى ئالدى. بۇ ئىش ھوكۇمەتلەر ۋاكالەتلىك بەرگەن ئورگانلارنىڭ رازىلىغى بىلەنلا ئەمەلگە ئېشىشى مۇمكىن.

جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ مىنىسترلىكلىرى بىلەن ئىدارىلىرى موشۇ يىلنىڭ ئاخىرىغىچە ئىختىسادىي، پەن-تېخنىكا ۋە مەدەنىي ھەمكارلىقنىڭ ئوز ئارا پايدىلىق باشقا يونىلىشلىرى بويىچە كېلىشىملەرنى ياكى پروتوكوللارنى تۈزىدۇ.

مىنسكىدا ئىمزالانغان كېلىشىم 1992-يىلى 1-يانۋاردا كۈچكە كىرىدۇ ۋە تەرەپلەرنىڭ بىرىنىڭ كام دېگەندە يېرىم يىل ئاۋال ئۇنى كۈچىدىن قالدۇرۇش توغرىلىق نىيىتىنى بىلدۈرگىچە كۈچكە ئېگە بولىدۇ.

موسكۋادا قولغا كەلتۈرۈلگەن كېلىشىملەرگە مۇۋاپىق روسسىيە ۋە قازاقستان مەھسۇلاتنىڭ ۋە تاۋارلارنىڭ مۇھىم تۈرلىرىنى ئوز ئارا يەتكۈزۈپ بېرىش كولەمىنى كۋوتىلىق ئاساستا دولەت بۇيرۇتمىلىرىغا كىرگۈزىدۇ. ئۇلارنى لىتسېنزىيەسىز ياكى ئۇنىڭدىن تاشقىرى ئەۋەتكەن ئەھۋالدا خېرىداردىن مەھسۇلات يەتكۈزۈپ بەرگۈچىگە چۈشكەن ئاخچىنىڭ 90 پروتسېنتى دولەت بيۇدجېتىنىڭ كىرىمىگە، 10 پروتسېنتى بولسا، ھېساپلاش ئوپېراتسىيەلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتقان بانك كىرىمىگە ئەۋەتىدۇ. بەلگۈلەنگەن كۋوتىلاردىن تاشقىرى مەھسۇلات چىقىرىشقا لىتسېنزىيە بېرىش جۇمھۇرىيەتلەر ھوكۇمەتلىرى ياكى دولەت باشقۇرۇشىنىڭ ئۇلار ۋاكالەتلىك قىلغان ئورگانلار تەرىپىدىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ.

كارخانىلار ئوتتۇرىسىدا شەرتنامە بويىچە ھوكۇمەتلەر ئارا كېلىشىمگە كىرگۈزۈلمىگەن ئوز ئارا مەھسۇلات يەتكۈزۈپ بېرىشنى كۋوتىلاش، لىتسېنزىيەلەش ۋە چەكلەشنىڭ باشقا ۋەكىللىرى ئىستىسنا قىلىنىدۇ.

ئوز ئارا مەھسۇلات يەتكۈزۈپ بېرىشنىڭ ئورۇنلىنىشىنىڭ كېتىپ بېرىشى جۇمھۇرىيەتلەردە ئىش بابىدىكى ھەمكارلىقنى ئۇيغۇنلاشتۇرۇش كېڭەشلىرىنىڭ مەجلىسلىرىدە ئوۋەتلىشىپ قارىلىدۇ.

ئىختىسات ئورگانلىرىغا، بېيىل، 20-دېكابىرغىچە ھوكۇمەتلەر تەرىپىدىن تىڭشىلىۋاتقان مەھسۇلات ۋە تاۋارلار يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن باھالار ۋە ئوز ئارا ھېساپلىشىشلار دەرىجىسى بويىچە تەكلىپلەرنى بېرىش، مىنىسترلىكلەرگە، ئىدارىلەرگە ۋە ئېگىلىك ژۈرگۈزۈۋاتقان ئوبيېكتلارغا 1992-يىلى 1-يانۋارغىچە ھەمكارلىقنىڭ ئوز ئارا پايدىلىق، شۇ جۈملىدىن بىرلەشكەن ئىشلەپ چىقىرىش ئورۇنلىرىنى قۇرۇش ۋە تەرەققىي ئەتكۈزۈش، ئېكولوگىيەلىك، ترانسپورت ۋە باشقا پروبلېمىلارنى ھەل قىلىش يونىلىشلىرى بويىچە شەرتنامىلارنى ياكى پروتوكوللارنى تۈزۈشنى تاماملاش تاپشۇرۇلدى.

(تاسس).

دېخانچىلىق ئىستىقبالى

ھازىرمۇ ياركەنت تەۋەسىدىكى ئادەملەرنىڭ كۆپچىلىكىنى ئېتىز ۋە خامانلاردا كۆرۈشكە بولىدۇ. بۇ ناھىيەدە كومۇقوناق ھوسۇلىنى ژىغىشنىڭ ئاخىرلىشىپ قالغان ۋە ئەمگەكنىڭ راسا قاينىغان بىر پەيتى. شۇنداقلا بۇ قېدىمدىن يەرگە ئەجىر قىلىپ كېلىۋاتقان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھاياتىغا سىڭىشىپ كەتكەن تىرىكچىلىكىنىڭ بىر كۆرۈنۈشى. شۇنى ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى ئەسلى ئەمگەك ئادىمى ئۆز ئاتا كەسپىگە ۋاپاسىزلىق قىلالمايدۇ. پەقەت رەڭۋاز دەۋر رولچىلىرى ئۇنى ھەر خىل شوئار، مۇسابىقە ۋە مەجبۇرىيەتلەر بىلەن پەدەزلەپ كەلدى. دېخانلار بولسا يەنىلا ئېتىز ۋە خامانلاردا ئۆزلىرىنىڭ ۋىژدانى بورچى دەپ تونۇپ كەلگەن ۋەزىپىلىرىنى ئۆزلىگىدىن ئورۇنلاپ كەلمەكتە.

كىروۋ نامىدىكى كولخوزنىڭ چوڭ چىغان ئۇچاستكىسىدا ئەمگەك شۇئانچىلىك جانلانغان. بۇ يەردە ئوقۇغۇچىلار، كولخوزچىلار بولۇپ 800دىن ئوشۇق كىشى ئىشلىمەكتە. ئادەمنىڭ كۆپ بولۇشىغا قارىماي ئىش ناھايىتى تەرتىپلىك ئېلىپ بېرىلماقتا. ھەر بىر ئادەم سەھەردىن تارتىپ، ئۆزلىرىگە بۆلۈنگەن ئىش ئۇچاستكىلىرىغا كېلىپ ئىشلەشكە باشلايدۇ. كومۇقوناق غوزاقلىرىنىڭ دۆگىلىرىغا تولغان خامان ئىچى ئادەملەرنىڭ كېلىشى بىلەن كۆڭۈللۈك تۈس ئالىدۇ.

ئۇچاستكا يېتەكچىسى تۇرغان قۇربانوۋنىڭ خاتىرجەملىكىنى چۈشىنىش قىيىن ئەمەس. ئۇنىڭ پىكرىچە بۇ يەردە ئادەملەرنى ئىشقا مەجبۇرلاشنىڭمۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئىشىنى نازارەت قىلىشنىڭمۇ ھاجىتى يوق. ئەمگەكنى ئۇيۇشتۇرۇشتا ئىككى نەرسە ئاساسىي رول ئوينىماقتا. بۇنىڭ بىرىنچىسى- ئەمگەككە ھەق تۆلەش. ھەر بىر توننا سورتلانغان كومۇقوناق ئۈچۈن 9 سوم 40تىيىن، قول بىلەن ئۈزۈلگەن بىر توننا كومۇقوناققا 30 سوم ئەتراپىدا ئەمگەك ھەققى بەلگۈلەنگەن. ئىش كۈنىنىڭ ئاخىرىدا ئارازا يېنىدىكى ھېساپچىلار كومۇقوناق سورتلىغۇچىلارنىڭ شەخسىي كىتاپچىلىرىغا ئاپقان ئەمگەك ھەققىنى يېزىپ قويىدۇ ۋە ھەر ئون كۈندە شۇنىڭغا قاراپ ھەق تۆلىنىپ تۇرىدۇ. باللىرى بىلەن ئىشلەۋاتقان ئاياللار ھەر ئون كۈندە 250—400 سومدىن ئىش ھەققى ئالماقتا. ئۇنىڭدىن سىرت نورمىدىن ئارتۇق ئورۇنلانغان ئىش ئۈچۈن سوغات پۇلى بېرىلىدۇ. ئەندى كۈندىلىك نورما بولسا ھەر كىشىگە 1،5 توننىدۇر. بۇ ئانچە كۆپ ئەمەس. كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ ئۆز خاھىشى بىلەن كەچلىك سىمېندا قېلىشىمۇ ئۆز ئائىلىسىگە كۆپرەك كىرىم كىرگۈزۈشكە ئىمكانىيەت بارلىقىدىندۇر.

ئېتىزدا بولسۇن، خاماندا بولسۇن دەم ئېلىشنى مۇۋاپىق ئۇيۇشتۇرۇش، دېخانلارنى ئىسسىق تائام بىلەن تەمىنلەش ئەمگەك نەتىجىدارلىغىنى ئاشۇرۇشنىڭ يەنە بىر مۇھىم ئامىلى بولماقتا. ئاماقتا كەتكەن خىراجەتنىڭ 75 پروتسېنتىنى ئېگىلىك ئۆز ئۈستىگە ئالغان. ئەگەر ئېگىلىك يېتىلدۈرگەن كومۇقوناقنىڭ بېسىم قىسمىنى تەشكىل قىلىدىغان پسك-704 سورتىنىڭ بىر كىلوگرامى 3 سومغىچە باھالىنىدىغانلىغىنى ئەسكە ئالساق، چىققان چىقىمنى كۆپ دېيىشكە بولمايدۇ. ئاخىرقى ھېساپتا بولسا كولخوز دارامىتىنىڭ ئوسۇشى كولخوزچىلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈنلا پايدىلىقتۇر. بۇنى ئۇلار ياخشى چۈشەنگەن.

سۆز بولۇۋاتقان مەزكۇر ئېگىلىكنىڭ تىرىكچىلىگى كومۇقوناق بىلەنلا چەكلەنگەن ئەمەس. ئۇنىڭ قارىمىغىدىكى 1438 گېكتار تېرىلغۇ مەيدانىنىڭ 300 گېكتارىدا پېچەن، 250 گېكتارىدا يازلىق ۋە كۈزلۈك بۇغداي يېتىشتۈرۈلدى. شۇنداقلا 40 گېكتار مەيداندا بېيىل دەسلەپكى قېتىم ئاپتاپپەرەس ئۆستۈرۈلدى.

ئە. ئىسراپىلوۋ،
ئۆز مۇخبىرىمىز.
ياركەنت ناھىيەسى.

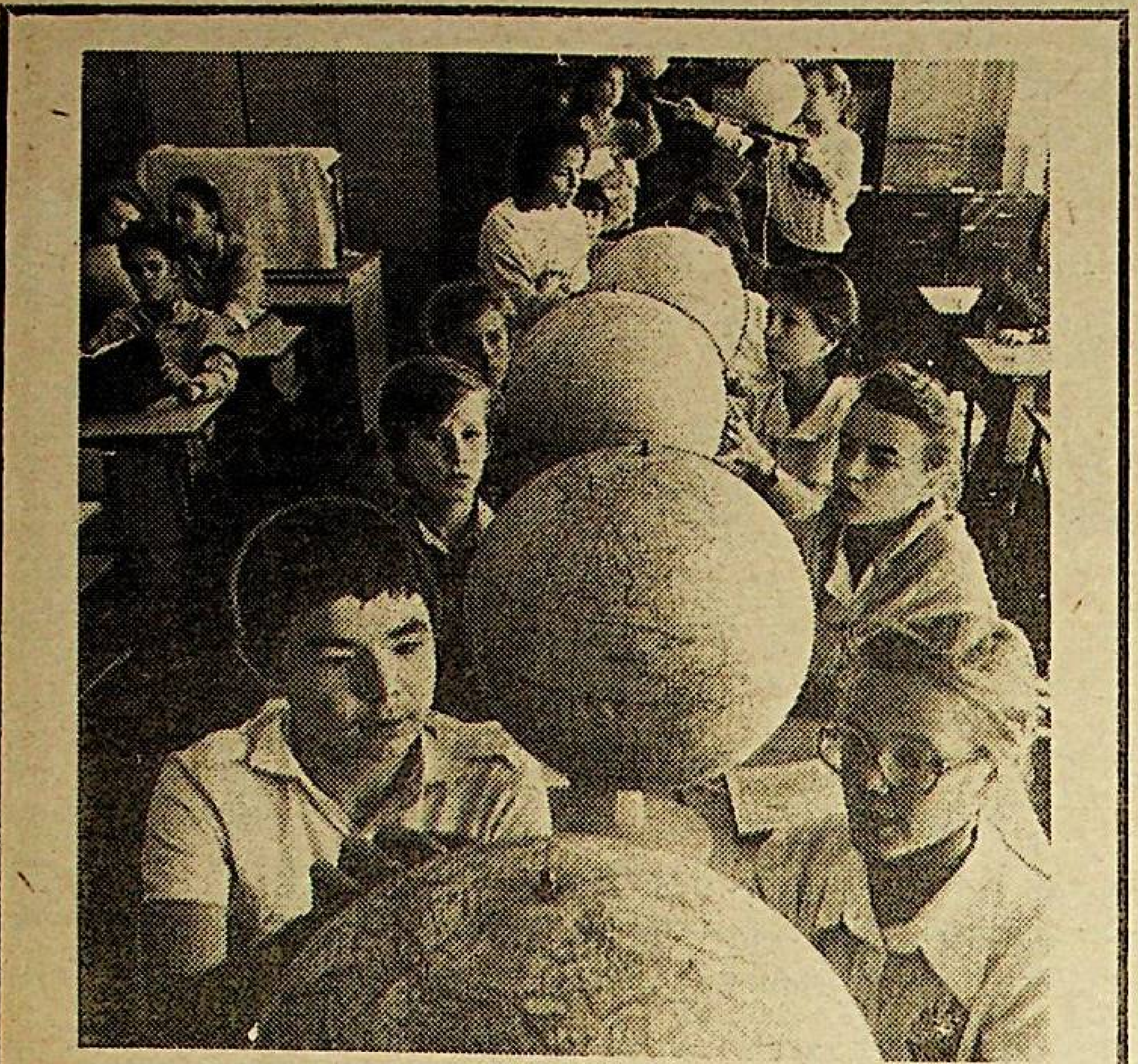

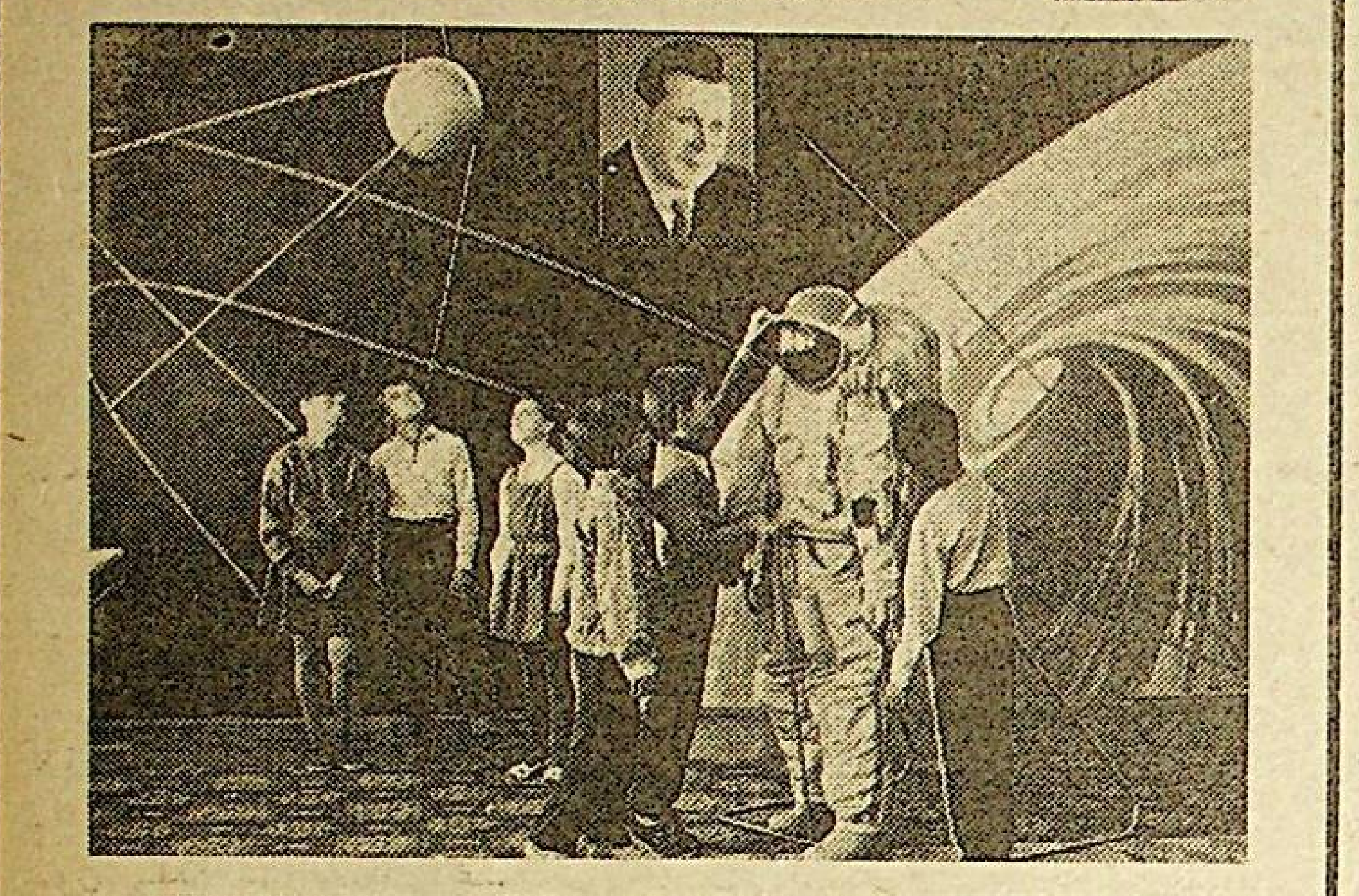

سۈرەتلەردە: 1. فىزىكا مۇئەللىمى ۋ. ساۋچېنكو ئىلمىي- تەتقىقات كرۇژوگىغا يېتەكچىلىك قىلىدۇ.
2. جۇغراپىيە دەرسىدە.
3. ئوقۇغۇچىلار مەكتەپنىڭ كائىناتشۇناسلىق مۇزېيىدا.
(قاز تاگ).

قىزىلوردا ۋىلايىتى. لېنىنسكىي شەھىرىدە خەلق ئارا كائىنات مەكتىۋى ئېچىلدى. ئوقۇغۇچىلار كائىناتشۇناسلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان مەملىكەت ئىچىدىكى ۋە سىرتىدىكى ھەر خىل باللار ۋە ياشلار بىرلەشمىلىرى ھەم تەشكىلاتلىرى بىلەن ئالاقە باغلايدۇ.

بۇلاڭچىلىق ھۇجۇم

ئالمۇتا. (قاز تاگ). ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ چونجا ۋە ژالاڭاش يېزىلىرى ئارىسىدىكى ئاۋتوموبىل يولىنىڭ 60-كىلومېتىرىدا توختىتىلغان ئاۋتوبۇسنىڭ ئون ئالتە يولۇۋچىسى، شۇ جۈملىدىن خىخىجنىڭ بەش گىرۋادانى بۇلاڭچىلىق ھۇجۇمىغا دۇچار بولدى.

ياركەنت شەھرىدىن كېلىۋاتقان موشۇ ئاۋتوبۇسقا كېچىسى مىلتىقتىن ئوق ئېتىلىپ، ئۇ شوفيورنى ئاۋتوبۇسنى توختىتىشقا مەجبۇر قىلدى. ئاۋتوبۇس ئىچىگە بۇلاڭچىلار كىرىپ، دەسلەپ بىر نەچچە قېتىم ئوق ئېتىپ، يولۇۋچىلارنى ئاۋتوبۇس ئېدەنگە يېتىشقا مەجبۇر قىلدى.

ئاندىن كېيىن ئاۋتوبۇس تاغ تەرەپكە ھايدىلىپ، بۇ يەردە يولۇۋچىلار ئاۋتوبۇستىن چىقىرىلدى ۋە ئۇلارنىڭ بارلىق ئاخچىلىرى بىلەن ئالتۇن بېزەكلىرى تارتىۋېلىندى. يولۇۋچىلارنىڭ شۇنداقلا بارلىق ژۈكمۇ تارتىۋېلىندى. باندىتلار بۇ يەردىن كېتىش ئالدىدا يولۇۋچىلارنى باغلاپ تاشلىدى، ئاندىن كېيىن ماشىنا چاقلىرىغا ۋە راداتورىغا ئوق ئېتىپ، ماشىنىنى ماڭغۇزماس قىلدى.

بۇلاڭچىلار كېتىشى بىلەن يولۇۋچىلارنىڭ بىرىگە قولىنى بوشىتىش مۇمكىن بولدى ۋە قالغانلىرىغا ياردەم بەردى. بىر نەچچە يولۇۋچى بۇ يەرگە كېلىپ توختىغان ترانسپورت بىلەن ئەڭ يېقىنقى ناھىيەلىك ئىچكى ئىشلار بولۇمىگە باردى ۋە يۈز بەرگەن ۋاقىئەنى بايان قىلدى. دەرھاللا يېتىپ كەلگەن ئوپېراتىۋ توپ جىنايەت يۈز بەرگەن جايدا پەقەت ھۇجۇم قىلغانلارنىڭ بىرىگە تەئەللۇق بولغان، 28-كالىبىرلىق ئوۋچىلار مىلتىغىنىلا تاپتى.

سالاھىيەتلىك ئورگانلار بۇلاڭچىلارنى ئىزدەشكە كىرىشتى.

بۇ ۋاقىئە ھەققىدە قازاقستان ياشلىرىنىڭ «ئېكسپرېسس-ك» مۇستەقىل گېزىتى خەۋەر قىلدى.

ئىش ھەققى، باھالار ۋە ئىش بىلەن تەمىنلەش توغرىلىق

قازاقستان لكسج ئەمگەك مىنىستىرلىگىنىڭ خادىملىرى، ئۇنىڭ ۋىلايەتلىك باشقارمىلىرى جاي- جايلاردىكى ئىش بىلەن تەمىنلەش مەركەزلىرى جۇمھۇرىيەت پايتەختىدىكى چوڭ كارخانىلار، كېڭەش ۋە كەسپىي ئىتتىپاق تەشكىلاتلىرىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن بىرلىكتە دۆلەت كارخانىلىرى ۋە مەھكىمىلىرى ئەمگەكچىلىرىنىڭ ئىش ھەققىگە، تاۋارلار ۋە خىزمەتلەر باھالىرىغا، ئاھالىنى ئىش بىلەن تەمىنلەشكە، ئۇلى ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك كېيىنكى ۋاقىتتا جىددىي مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلدى. ئىشلەپچىقىرىشنىڭ دۆلەت باھاسىدا ئورۇن ئېلىۋاتقان قىيىنچىلىقلار تەكىتلەندى. بۇ كادىرلارنىڭ كېتىشىنى كۈچەيتتى. تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنىڭ سان ۋە سۈپەت كۆرسەتكۈچلىرىنى ئاشۇرۇشقا كاشىلا بولۇۋاتىدۇ.

(قاز تاگ).

تەشكىللىك ئۆتتى

پانفىلوۋ ناھىيەسىنىڭ كولخوزلىرى بىلەن سوۋخوزلىرىدا كومۇقوناقنى ژىغىشتۇرۇش ئىشلىرى ژۇقۇرى تەشكىللىك باشلىنىپ، ياخشى سۈرئەت بىلەن داۋام قىلدى. جۈملىدىن ناھىيەمىزدىكى كالىنىن نامىدىكى كولخوز ئەمگەكچىلىرى ياز بويى تەر توكۇپ ئۆستۈرگەن ئاشلىقنى ئىسراپ قىلماي ژىغىشتۇرۇپ ئېلىش ئۈچۈن بارلىق كۈچ-غەيرىتىنى سەرپلىدى.

بېيىل ئېگىلىك بويىچە بارلىغى بولۇپ 4700 گېكتار مەيدانغا كومۇقوناق تېرىلگەن ئىدى. ئەتىيازدا ھاۋا رايىنىڭ ناھايىتى قولايسىز بولغانلىغى سەۋەپلىك يۈزلىگەن گېكتار مەيداننىڭ ئاشلىغىنى ئۆششۈك ئۇرۇپ كېتىپ، قايتىدىن تېرىشكە توغرا كەلدى. شۇنداقلا يامغۇر يېشىن ئاز يېغىپ، سۇنىڭ قىس بولۇشىمۇ دېخانلارغا ئاسان چۈشمىدى. شۇنداقتىمۇ ئاگروتېخنىكلىق قائىدىلەرگە ئەمەل قىلىپ، قولدا بار بولغان ئىمكانىيەتلەرنى ئىشقا سېلىش نەتىجىسىدە دېخانلار بۇ قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ چىقتى.

شۇنى تەكىتلەپ ئۆتۈش كېرەككى، ئاخىرقى ژىللاردا ئېگىلىكتە ئىجارىگە بولاۋېلىش ئۇسۇلى جارىي قىلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭ نەتىجىدارلىق ئېكەنلىگىگە دېخانلارنىڭ كۆزى يەتتى. شۇنىڭ نەتىجىسىدە ئۇلارنىڭ مەنپىيەتدارلىغى بىلەن ئىگىدارلىغى كۈچەيدى. بېيىلقىدەك دېخانچىلىق ئۈچۈن قولايسىز ژىلدا ئاشلىق ئانگلىرىدا مول ھوسۇل يېتىشتۈرۈلۈشىمۇ ئەينە شۇ ئۇسۇل ئۆزىنىڭ ئىجابىي تەسىرىنى كۆرسەتكەنلىگىدە شەك يوق.

ئاشلىق ئۇمىسىغا كولخوز بويىچە «خىرسونېس-9» ۋە «خىرسونېس-200» ماركىلىق 33 كومباين، 70 دانە ژۈك توشۇشقا لايىقلاشتۇرۇلغان تراكتور، 90 ئاۋتوماشىنا قاتناشتى ۋە مىڭدىن ئوشۇق كولخوزچى ۋاقىت بىلەن ھېساپلاشماي ئەمگەك قىلدى. كېيىنكى ژىللاردا كالىنىنلىقلار ئوما ئىشىغا سىرتتىن ئادەم كۈچى ۋە تېخنىكىلارنى قاتناشتۇرماي، ئۆزلىرىلا بۇ ئىشنى سۈپەتلىك ژۈرگۈزۈپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇلارغا پەقەت كولخوزغا قاراشلىق بولغان ئا. روزىباقىيېۋ نامىدىكى ۋە ئازات يېزىسىدىكى مەكتەپلەرنىڭ ژۇقۇرى سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى كومۇقوناقنى خىللاشقا ئوخشاش خاماندا قىلىنىدىغان ئىشلاردىلا ياردەم كۆرسەتتى.

ئېگىلىكتە مېخانىزاتورنى رەغبەتلەندۈرۈش چارە- تەدبىرلىرى توغرا ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ، ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكەن ئىلغار مېخانىزاتورلارغا باھالىق مۇكاپاتلار تاپشۇرۇلدى. بۇ تەدبىرلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا ئىشنىڭ كۆلەمىگىلا ئەمەس بەلكى ئۇنىڭ سۈپىتىگىمۇ چوڭ دىققەت بۆلۈندى.

ئوما باشلانغان دەسلەپكى كۈنلەردىن تارتىپلا بىر- بىرى بىلەن بەسىبەسكە چۈشكەن مېخانىزاتورلار ئىشنى قىزىتىۋەتتى. جۈملىدىن، م. سۇلايمانوۋ، ھ. ئىبرايىموۋ، ت. تۇتېگېنوۋ، م. ئېمىروۋ، ق. ئىمىنيازوۋ قاتارلىق مېخانىزاتورلار تېخنىكىنى ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، كۈندىلىك نورمىلىرىنى ئاشۇرۇپ ئورۇندىدى.

ھازىرقى كۈندە كولخوزدا كومۇقوناق ئۆستۈرۈشنىڭ ماھىرلىرى كۆپەيدى. مەسىلەن، ت. ۋەلەمۇۋ، ت. توختىباقىيېۋ، ر. ئىسمايىلوۋ، تۇرسۇن ۋەلەمۇۋ، س. خۇدايبېردىيېۋ، ر. ئىمىتوۋ، ئى. ۋاقىپوۋ، ب. قاسېنوۋ، ق. خەلىلوۋ، ئو. ۋېكىيېۋ، ئى. تۇردىيېۋ، س. دادايېۋ، ئو. ئومېكوۋ، ئا. خوسەينوۋلار ئەنە شۇنداق مول تەجرىبىلىك دېخانلاردۇر. ئۇلار كولخوز ئىختىسادىنىڭ كۈچىيىشىگە ئېگىشلىك ھەسسىلىرىنى قوشۇپ كېلىۋاتىدۇ.

بېيىل ئېگىلىك دېخانلىرى دۆلەتكە ۋەدە قىلغان 14 مىڭ توننا ئاشلىقنى تولۇق تاپشۇرۇش يولىدا كۈچ-غەيرىتىنى ئايىماي ئەمگەك قىلدى.

ن. ئەخمەتوۋ،
پانفىلوۋ ناھىيەسى.

ئەخمەتجان قاسىمى توغرىلىق

زۇنۇن قادىرى

(داۋامى، بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

مانا بۇ دانىشمەن ئادەم رېال تۇرمۇشقا ئۇتكۇر قارشى. شۇنىڭ بىلەن ئۇچۇق قىلىپ، ئاددىي لېكىن چوڭقۇر مەنالىق سوزلەر بىلەن بىزگە كاپىتالىزمنىڭ ـ جاھانگىرلىكنىڭ ئۇستكى يالتىراقلىقى ۋە ئالدامچىلىق بىلەن قىلغان «چىرايلىق» سوزلىرى، يالغان ۋەدىلىرى ئارقىسىدا ئىپلەرنىڭ يوشۇرۇنۇپ تۇرغانلىقىنى كورسەتتى. شەرمەندىسى چىقىۋاتقان ئەكسىل ھەرىكەتچىلەرنىڭ بويالما، چىرايلىق سوزلىرىنىڭ مۇتلەق يالغان ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ، ئىنسانىيەت ھوقۇقى ئۈچۈن، ئادالەت ئۈچۈن جاھانگىرلىك ـ ئەكسىل ھەرىكەتچىلىككە قارشى ئىككىلەنمەستىن كۈرەش قىلىشنىڭ لازىملىقىنى ئۇگەتتى.

يەنە ھېلىقى سوھبەتكە يېنىپ كېلىمىز:

شۇ كۈنى تاغ ئايلىنىپ ژۈرگەندە، ئەخمەتجان قاسىمى 300 مېترچە ژىراقلىقتىكى چوخچىيىپ تۇرغان تاشتا ئولتارغان تورك قارغىنى ئاتتى. ئوق قارغىنىڭ دەسسەپ تۇرغان يېرىگە تېگىپ قومۇرۇلغان تاشنىڭ تەسىرىدە قارغا قاڭقىپ، قالايمىقان بولۇپ كەتتى. ئەخمەتجان قاسىمى قاقاخلاپ، كوزىدىن ياش چىققىچە كۈلدى. مەن ئۇنىڭ باللارچە ھوزۇرلىنىپ كۈلۈشىنى كورۇپ ھەيران بولدۇم. پۇتكۈل ئولكىگە ۋە جۇڭگوغا ئۇزىنىڭ بىلگۈچىلىكى، مەسلىنىڭ ئاقىۋىتىنى ئالدىن ـ ئالا كورەلەيدىغان، چېۋەر تەشكىلاتچىلىقى بىلەن تونۇلۇۋاتقان ئولكە خەلقىنىڭ ئىچىدىن چىققان ئاتاقلىق بۇ رەھبەرنىڭ مۇنداق قىزىقچىلىق بىلەن كۈلۈشىگە مەن دەسلەپتە بۇ ئادەمدىكى يېتىشمەسلىك ئورلىمىكىن، دەپ ئويلىدىم. لېكىن دەررۇلا ئۇلۇغ پرولېتارىيات يازغۇچىسى م. گوركىينىڭ «مەن ھېچ قاچان ۋ. ئىلىچقا ئوخشاش باشقىلارنىمۇ كۈلدۈرۈۋېتىدىغان كۈلكە بىلەن كۈلەلەيدىغان كىشىنى ئۇچراتمىدىم. بۇنداق چىن ھەقىقەتچى، ئۇلۇغ سوتسىيالىستىك قانلىق پاجەنىڭ بولماي قالماسلىقىنى چوڭقۇر سەزگەن، ياخشى بىلىدىغان كىشى ۋە كاپىتالىزم دۇنياسىغا بولغان ئۇزىنىڭ دۇشمەنلىكىدە، كېلىشمەسلىك، قانماسلىق بار كىشى كوزىدىن ياش چىققىچە، باللار كۈلكىسى بىلەن كۈلگەن كىشىنى ھەقىقىي كۆرۈش ئۇزىلا ئەجەپكە قالدۇراتتى. بۇنداق كۈلۈش ئۈچۈن چوڭ ۋە قۇۋەتلىك، كوڭۇللۇك سالامەتلىككە ئىگە بولۇش كېرەك» دېگەن سوزلىرىنى خاتىرەمگە ئېلىپ، بۇ ئەخمەتجان قاسىمىدىكى يېتىشمەسلىك ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ كىرسىز، ساغلام تەبىئىتىدىكى كوڭۇللۇكلىكى بولسا كېرەك، دېگەننى ئويلىدىم. ھەقىقەتتە خەلققە ئەڭ يېقىن تۇرىدىغان، خەلققە سويۇملۇك بولغان بۇنداق ئادەمدە خەلقىنىڭ ھوزۇرلانغۇچى شۇنداق ياخشى خىسلەتلىرى بولۇش كېرەك.

شۇنداق قىلىپ، خەلقىنىڭ بۇ جەسۇر پەرزەندى ۋە دوستى، ھەم خەلقىنىڭ ھەقىقىي رەھبىرى، مەن 1937 ـ ژىلى 30 مېترچە ژىراقلىقتا بىر قېتىم كورگەن شىنجاڭ خەلقىنىڭ يالغان داھىسى ساختىپەز شىڭ شىسەيگە ئوخشىمايدىغان سويۇملۇك بىر ئادەم بولۇپ چىقتى. خەلققە ئىشەنمەيدىغان، ئۇنىڭدىن قېچىپ ژۇرىدىغان شىڭ شى سەي يۈزلەپ قوراللانغان ئەسكەرلەر ياردىمى بىلەن ئاران ئېرىقىنىڭ بويىغا كېلەلگەن بولسا، ئەخمەتجان قاسىمى خالىغان يېرىگە خەلق بىلەن ياكى ئۇزى يالغۇز باراتتى. ئۇ يېزىلارغا چىقىپ، دېھقانلار ئارىسىدا خاك ۋە كارخانىلارغا بېرىپ ئىشچىلار ئارىسىدا، دەريادا كېمىچى ۋە سالچىلار ئارىسىدا بولۇپ، ئۇلارنىڭ مېھنىتى بىلەن ئورتاقلىشىپ ھاياتىنى ئۇگەندى، ئۇلارنىڭ نېمە تەلەپ، ئەرزىلىرى بارلىقىنى بىلدى. ئۇلارغا ئازاتلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىشنىڭ لازىملىقىنى ئۇگەتتى.

* * *

مەن بىر كۈنى ئۇنى ئانۋايخانا ئالدىدا كوردۇم.

ـ ئۇستام، مېنىڭ مېھمىنىم بار ئىدى، نان ياققۇزماقچى ئىدىم، بىر خو ئۇندا قانچە نان بولىدۇ؟

ـ سېنىڭ ئۇنىڭنى ئوغۇرلاۋالىتتىڭمۇ، ئەكىپ بەرمەمسەن، يېقىپ بەرمەيمىزمۇ؟ ـ دېدى ئانۋاي.

ـ ئۇنىڭ خورىنى قانچىدىن ئېلىۋاتىسىز؟ ـ دەپ سورىدى ئەخمەتجان قاسىمى.

ئانۋاي قوپالىراق ئادەم ئىكەن ئاچچىقلىنىپ:

ـ گىرگە بېرىپ يوچەنچىدىن سورا! ـ دېدى.

ـ ھە، ھە، بولىدۇ، ـ دېدىدە ئەخمەتجان قاسىمى نېرىراق بېرىپ، ئاما ۋە سامسىلارنىڭ نەرقىنى سۈرۈشتۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېگىلىرى ھورمەت بىلەن سالام بېرىپ، توغرا مۇئامىلە قىلىشىپ قالغان ئىدى. ئانۋايلارنىڭ بىرسى ئەپەندىنى تونۇپ قېلىپ: ئىمم، ئەخمەت ئەپەندىم ئىكەن ئەمەسمۇ، سەن شۇنداق قوپاللىق قىلدىڭما، ئادەم ئەمەس ئىكەنسەن، ـ دېگەن ئىدى، ھېلىقى ئانۋاي ئوخماپتىمەن دېدىدە، ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قېتىپ قالدى. بىر نەچچە يولداشلىرى ئۇنى جىملەپ كەتتى.

مەن ئومرۇمدە بۇنداق كوڭلى كەڭ، مېھرىۋان ئادەمنى كورمىگەن ئىدىم. ئۇ ئۇزىگە شەخسىي يامانلىق قىلغان، قوپاللىق قىلغان ئادەملەردىن زادى ئوچ ئالمىغانلىقى مەلۇم. كوڭلىنى ئۇ شۇنچە كەڭ تۇتۇدىكى، ئۇنداق ئادەملەرگە ياردەم قىلىدۇ. ئاستا ـ ئاستا چۈشەندۈرۈپ، ئۇنى قايىل قىلىدۇ. ئويلاپ ـ بېقىڭلارچۇ، ئەسلىدە شەخسىي ئوچ ئېلىش كىشىلەرنىڭ يېرىم ۋەھشىلىك ھاياتىدىن قالغان بىر ئادەت بولۇش كېرەك. ئەخمەتجان قاسىمىدا بۇنداق ئادەتلەرنىڭ بولماسلىقى ئۇنىڭ كامىل ئىنسان ئىكەنلىكىگە گۇۋالىق بېرىپ تۇراتتى. ئۇ كىشىلەرگە ئالدىراپ باھا بېرىشتىن ساقلىناتتى. ھەر نەرسىنىڭ ماھىيىتىگە يەتكىچە چىدام بىلەن ئۇگىنىپ، ھەر نەرسىنى ئوز لايىقىدا ھەل قىلىشقا تىرىشاتتى. بولۇپمۇ ئۇ كادىرلارنى قەدىرلەپ، ئۇلاردا كامچىلىق يولۇقسا، مېھرىۋانلىق بىلەن دوستلارچە ئىش كورسىتىپ، كامچىلىقىنى يوقۇتۇشقا تىرىشاتتى.

ئۇ پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن خەلق ئىشىغا كويۇمچان ئادەم ئىدى. ئۇ ئالىيجاناپلىق ئۇستىدىكى يالتىراقلىقتا، ئۇزىنى باشقىلاردىن ئۇستۇن تۇتۇشتا ئەمەس، بەلكى ئۇزىنى خەلققە ئەڭ يېقىن تۇتۇشتا، خەلق ئىشىغا سادىق بولۇشتا، ئاددىيلىقتا ئىكەنلىكىنى بىزنىڭ ئىچىمىزدە ھەممىدىن ياخشى بىلەلىگەن، ئۇنى ئەمەلدە كورسەتكەن ئىدى. ئۇ بىزگە: «بىزنىڭ بىر مۇنچە يولداشلىرىمىزدا خەلق ئاممىسىنى مەنسىتمەسلىك، خەلق ئاممىسىغا ژۇقۇرىدىن تۇرۇپ قاراش ۋە خەلق ئاممىسى زىيالىغا قەدەر ئوسەلمەيدۇ، ئۇلار ھېچ نەرسىنى بىلمەيدۇ، ـ دەپ قاراشلار بار. بۇ مۇتلەق خاتا ۋە ناتوغرا نەزەرىيەلەردىن كېلىپ چىققان كوز قاراشلاردۇر. خەلق دانىشمەن، بىز دانىشمەن بولىمىز دەيدىغان بولساق، خەلق ئاممىسىدىن ئۇگىنىشىمىز لازىم بولىدۇ»، دەپ ئۇگەتتى.

ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ ئەڭ ياخشى خىسلەتلىرى ئۇنىڭ دانىشمەنلىگى شۇنداق خەلق ئىچىدە، ھەممە مىللەت خەلقلىرىنى ۋە يوقسۇللارنى ئۇزىگە دوست قىلىش بىلەن ئىنسانىي ئەڭ يېقىن قېرىنداشلىق بىلەن ئىپادىلەنگەن ئىدى.

ئۇ ئازاتلىق يولىدا مىللەتچىلىكنىڭ ھېچ نېمىگە يارىمايدىغان ئوسال ھەرىكەت ئىكەنلىكىنى دايىم سوزلىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن «مىللەتچىلىك بىلەن خەلقچىللىق بىر جايدا بولالمايدۇ» دەپ كەسكىن ئېيتقان ئىدى. ئۇ يەنە مىللىي زۇلۇمنىڭ پەقەت يوقۇلۇش يولى ـ ھەممە باراۋەر قېرىنداش بولۇپ ياشاش يولى پەقەت خەلقچىللىق يولى ئىكەنلىگىنى، خەلقىمىزنىڭ ھېچ قانداق ئىككىلەنمەستىن شۇ يولغا ـ ھەممە مىللەتنىڭ دوستانە يولىغا چوقۇم مېڭىشى لازىم ئىكەنلىگىنى ئېيتىپ كەلدى.

مىللەتلەرنىڭ ئەمەلىيەتتىكى ھەقىقىي باراۋەرلىكىنى تەمىن قىلىدىغان بىر يول بار، ئۇ خەلقچىللىق يولى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ قانداق يول يوق. ئانداق بولغاندىن كېيىن ھەر كىم ئوز مىللىتىنىڭ ئازاتلىقىنى چىن كوڭلىدىن خالايدىغان بولسا، خەلقچىللىق سەياسىتىنىڭ تۇرمۇشقا ئاشۇرۇلۇشى ئۈچۈن كۈرەش ئېلىپ بېرىشى لازىم بولىدۇ...» دېدى.

شۇنداق قىلىپ، ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ ئەمەلىيىتىمۇ نەزەرىيىسىمۇ خەلقچىللىق بىلەن ژۇغۇرۇلغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بارلىق مىللەت خەلقى ئۇنى ھەقىقىي دانىشمەن دوستىمىز دەپ بىلدى. ئۇنىڭغا رەسمىيەتچىلىك ھورمىتى بىلەن ئەمەس، دوستلۇق، قېرىنداشلىق چوڭقۇر ئوراشقان مۇھەببىتى بىلەن قارىدى. بۇ نەرسە ئۇنىڭ پاجەلىك قۇرۇۋان بولغان خەۋىرى ئاڭلانغاندىن كېيىن ھەيران قالارلىق دەرىجىدە ئىپادىلەندى. ئۇنى كورگەن، بىلگەن ۋە ھەقىقىي دوستى، كوپچىلىكنىڭ مەنپىيىتى ئۈچۈن جانپىدا ئادەم ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغان بارچە مىللەت خەلق ئۇنىڭ ۋاپاتىغا غايەت چوڭقۇر ئېچىندى. بىر نەچچە كۈنگىچە ئويلەردە، كوچىلاردا، يېزا ـ سەھرا، قىر ـ دالالاردا ئۇزىنى تۇتالماي ۋىغلاپ ژۇرگەن ئادەملەر ھېساپسىز ئۇرغۇن ئىدى.

ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن بىر قېتىملا سوھبەتتە بولغان كىشى ئۇنىڭ بىلەن ئەڭ يېقىن مۇھەببەتلىك دوست بولۇپ قالاتتى. چۈنكى ئۇ ئادەم ھوقۇقىنى ھورمەت قىلغۇچى، ھەممىنى ئۇزى بىلەن تەڭ كورگۈچى پەزىلەت ئىگىسى ئىدى. بىرەر كىشى كوڭلىدىكى بارىنى سوزلەپ بېرىۋاتقاندا، ئۇ سوزىنىڭ ئاخىرىغىچە پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ ئاڭلايتتى. ئۇنىڭغا دات ـ ئەھۋال ئېيتىپ كەلگەن كىشى قانائەتلىنىپ، راھەتلىنىپ، خوشال قايتاتتى. كوپ ئادەملەر خۇسۇسەن بىزنىڭ قېنىمىزغا سىڭىپ قالغان ئادەت بويىچە توغرىراغىنى ئېيتسام، بىزنىڭ ژۇرىگى موجۇلۇپ كەتكەن ئادەملىرىمىز رەھبىرى ئورۇندىكى كىشىگە ئوزىنىڭ كوڭلىدىكى سوزىنى ئېيتالماي قالىدۇ. ئۇنىڭ سەۋەۋى، رەھبەر بۇرۇندىنلا سۇرلۇك بولۇپ كورۇنۇپ كەلگەن. ئېغىز دېگەننىڭ پاشىنىسى يوق، ئەگەر بىرەر قاملاشمىغان سوز ئاغزىمدىن چىقىپ كەتسە، ياكى ئۇنىڭغا ياقمايدىغان سوزلەرنى ئېيتىپ قويسام، بالاغا قالمايمەنمۇ، دەپ ئەندىشە قىلىشىدۇ. بۇ ئەھۋال نەچچە يۇز ژىللار داۋام قىلىپ كېلىپ، ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ كورۇلۇپ تۇرىدىغان مۇلايىم قىياپىتى ئالدىدا يېشىلىشكە باشلىغان ئىدى.

بۇ مىللەتچىلىكتىن، كىبىردىن، مەنمەنلىكتىن، كورەلمەسلىكتىن، ماختانچاقلىقتىن، ئالدامچىلىقتىن، ئالدىراڭغۇلۇقتىن خالىي بولغان ساغلام تەبىئەتلىك، مۇتەپەككۇر ئادەم ئىدى.

مەن ئوتكەن ۋاقىتلاردا ئولكىمىزدە ئەخمەتجان قاسىمىدەك پۇختا بىلىملىك، ھەر تەرەپلىمە يېتىشكەن ئىجتىمائىيون بىر ئادەمنىڭ رەھبەر بولۇپ كوتىرىلگەنلىكىنى خاتىرلىيەلمەيمەن. ئەخمەتجان قاسىمى بىزنىڭ ھوقۇق، ئادالەت ئۈچۈن بولغان مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋى تارىخىمىزنى يارىتىپ بەرگەن ئادەم. بىزگە مەلۇم بولغان ئولكە تارىخىدا ژۇقۇرى رەھبەر بولغان ئادەملەر كوپەرەك ئارىستوكراتلار ياكى بىرەر مۇئاسۋەت بىلەن ھاكىمىيەت ئۇستىگە چىقىۋالغان، لېكىن خەلقتىن ژىراق ياشاپ، ئۇنىڭغا (خەلققە) نەيزە قىلىچنىڭ ياردىمى بىلەن «رەھبەرلىك قىلىدىغان ئادەملەر ئىدى. ئەخمەتجان قاسىمى بولسا، خەلق ئىچىدىن، يەنى تۇۋەنكى قاتلام ئىچىدىن چىققان، خەلقىنىڭ قىممەتلىك دوستى ۋە ھەقىقىي رەھبىرى ئىدى. ئۇ خەلقىمىز ئىچىدىن قاراڭغۇدا پاللىداپ كورۇنگەن چاقماقتەك ئورلىنىپ ئۇچتى. ئۇنىڭ تېخى خەلق ئۈچۈن قىلىدىغان خىزمىتى، سوزلەيدىغان سوزلىرى ناھايىتى جىق ئىدى. ئۇنىڭ ئەلدىكى كۈللەردە باراۋەرلىك ھاياتىنىڭ موجۇت بولۇۋاتقان ئېتىۋارىدا تۇرمۇشتىن باي تەجرىبىلەر ئالغان، ئۇنى (تۇرمۇشنى) توغرا ئىلمىي تەھلىل قىلالايدىغان دانا ئادەم ئىكەنلىكىنى بىزنىڭ ئالدىمىزدا تېخىمۇ روشەن گەۋدىلىنىشى ئېنىق ئىدى.

* * *

بىر كۈنى ئەخمەتجان قاسىمىنى «ئالغا» گېزىتى ئىدارىسىدا ئۇچراتتىم.

ـ ھە، سىز بۇ يەردە ئىكەنسىز ـ دەپ كىرىپ كەلدىدە، قولۇمنى سىقىپ كورۇشتى.

ـ ژۇرنالنىڭ ئەدەبىيات قىسمى توغرىسىدا سەيپىدىن ئەپەندى بىلەن مەسلىھەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئىدىم، يوق ئىكەن، ـ دېدىم.

ـ سىلەر يېزىلىۋاتقان شېئىرلارغا قانداق قارايسىلەر، مېنىڭچە بىر قانچە شېئىرلار تولاراق ژىغلايدىغۇ، ئۇمۇتسىزلىككە ژۇرنالدىن ئورۇن بەرمەسلىك كېرەك. غەيرەت بېرىدىغان شېئىر قانچە كوپ بولسىمۇ ئورۇن بېرىڭ.

ـ شېئىرلارنىڭ كوپى جەنۇپقا قارىتىلىۋاتىدۇ، ئەپەندىم، ئۇ يەردە تۇرمۇش ئوزى ژىغلاڭغۇ بولغانلىقتىن شۇ ياققا ئاتاپ يېزىلغان شېئىرلار شۇنداق بولۇۋاتامدىكىن، يەنە غەزەپ، لەنەت كوپرەك يېزىلىۋاتىدۇ، ـ دېدىم مەن.

ـ ياش تالانتلارغا ياردەم بېرىش كېرەك، بىزدىمۇ تالانتلىق يازغۇچى، شائىرلار يېتىشىدۇ، ياردەم قىلىش كېرەك، سىز كىملەرنى ئەدەبىياتچىلىقتا تالانتلىق دەپ ئويلايسىز؟

بىر نەرسە دېيەلمەي، خېلە تۇرۇپ قالدىم، كېيىن: ـ مەن ئۇنى ئاجرىتىپ ئالغىدەك ئەمەسمەن. سىزنىڭچە، بىزدە تېخى يېڭى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئىخلاسمەنلىرى قول بىلەن سانىغىدەكلا، ـ دېدىم.

ـ قىسمەن توغرا، لېكىن بىزدە كوزگە كورۇنۇشكە باشلىغانلار بار. مەن خاتىرلەۋاتىمەن. بىز ئەدەبىيات، سەنئەت ئىشلىرىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن كەڭ شارائىت تۇغدۇرۇپ بېرىمىز. ئالدىمىزدا ئىش ئورغۇن ھە، مېنىڭچە شېئىر خېلە يېزىلىۋاتىدۇ، نەسىرىي ئەسەرلەر كام. مانا بۇ يېقىغا كوڭۇل بولۇش كېرەك. ئاندىن كېيىن فولكلور توپلاش، ئۇنى ئۇگىنىشكە كۈچ چىقىرىش كېرەك. بىز فولكلورىمىزنى ئىمپورت قىلىپ ئىشلىشقا قاراپ تۇرماي، ئۇنى ئېكسپورت قىلىش كېرەك. سىلەر فولكلورنىڭ ئېتنوگرافىيەلىك قىسمىغا ئەھمىيەت بەرمەيۋاتىسىلەر، ئۇنىڭغا بىز باي. مانا شۇنى كوپرەك توپلاپ، يېزىپ چىقىش كېرەك. بۇنىڭ تارىخىي ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭ. ھازىرچە شۇنىڭ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئالاھىدە ئادەم تايىنلاش كېرەك. ئۇنىڭغا كېتىدىغان ئىختىساتنى ئورۇنلاپ بېرىمىز. يېقىن كۈنلەردە ئولكىنىڭ پۇتۇن شەھەرلىرىگە، بولۇڭ ـ پۇشقاقلىرىغا بېرىپ، فولكلور ژىغىپ، شۇنىڭ بىلەن مەشغۇل بولىدىغان بىر ھەيئەت قۇرۇش مۇمكىن.

دۇنيا كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن ئۇگىنىش كېرەك. م. گوركىينى، پۇشكىننى، ل. تولستوينى، ئابايىنى، توقايىنى، پۇتىنى، گېيىنىنى، بالزاكنى، شىللېرنى، شېكسپىرنى ۋە باشقا ۋە باشقىلارنى ئۇگىنىش كېرەك. مانا شۇ ۋاقىتتا بىزدىمۇ چوڭ ـ چوڭ يازغۇچىلار چىقىدۇ.

ـ ئۇنداق چوڭ يازغۇچىلارنىڭ بىزچە تىلدا بىرتە ـ يېرىم بولمىسا، يوق ئەپەندىم.

ـ بۇگۇن بولمىسا ئەتە بولىدۇ. لېكىن «ئۇزۇم پىش، ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئولتىرىش يارىمايدۇ. شۇنداق كىتاپلىرى بارلارنىڭ تىلىنىمۇ ئۇگىنىش كېرەك بولىدۇ. مانا بۇ يەرنى

(ئاخىرى 4 ـ بەتتە).

ئەخمەتجان قاسىمى توغرىلىق

مەدەنىي ئوچاققا ئايلاندۇرىمىز،- ئۇ
كوچا تەرەپتىكى دېرىزە يېنىغا كې-
لىپ، ئىتتىپاق مەدەنىي ئاقارتىش بو
لۇمى يېنىغا سېلىنىۋاتقان يېڭى بىنا
نى كورسەتتى- شەھەر كومىنداتۇ-
رىسى جايلاشقان يەردىن توغرىكو-
رۇككىچە بولغان ئارىلىقتا مەتبەئە،
قىرائەتخانا ۋە باشقا تۇرلۇك ئۇگى-
نىش بىنالىرى ياساش نىيىتى بارلى-
قىنى ئېيتتى.

- بۇلارنى ياساشقا بىزنىڭ پو-
لىمىز بارمۇ، ئەپەندىم؟ دېدىم.

- خەلق ئىتتىپاقى مەككەم بول-
سا، خەلقچىل سەياسەت پۇتۇن ئول
كىدە مەھكەم ئورناشسا، ھەممىسى
بار، بىز باي بولىمىز. بۇنىڭدىن كې-
يىن نەچچە ھەسسە كوپ نەرسە يا-
سايمىز. شەھەرلىرىمىزنىڭ كوچىلىرى
بوستان بولىدۇ.

ئۇ خەلقلەرنىڭ ئىتتىپاقىنى تەڭ
دىشى يوق، ھەممىنى ھەل قىلغۇچى
ئۇلۇق كۈچ دەپ، بۇ كۈچ خەلق-
چىل سەياسەت بىلەن زۇغۇرۇلغاندا
تۇگىمەس- پۇتمەس بايلىق موجۇت
بولۇشىنى دايىم ئېيتىپ كەلگەن.

بۇنداق سوزلەرنى خەلقچىلمەن
دېگەن ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاغ
زىدىن چىقىشى مۇمكىن. بىراق، ئۇ-
نىڭ ھوددىسىدىن چىقىش، ئەڭ ئاۋال
ئۇنىڭغا ئېيتقۇچىنىڭ ئوزى ئەمەل قى
لىش كېرەك. مانا ئەخمەتجان قاسى-
مى ئۇنىڭ ھوددىسىدىن چىقىپ، خە
لىقنىڭ كۈچىنى بىر جايغا توپلايدى-
غان، ھەممىمىزدىن كورە كامچىلىقسىز
راق (چىگراق) خەلقچىل يولنى ئە-
مەلىيەتتە ئۇلگە بولۇپ كورستە-
لىگەن ئادەم ئىدى.

* * *

بىر كۈنى مەن ئۇنىڭ قۇشلار توغ
رىلىق سوزلىگىنىنى ئاڭلىدىم. ئۇ مۇن
داق بىر سەۋەپتىن كېلىپ چىققان
ئىدى. بىر كۈنى «ئىتتىپاق» ژۇرنا-
لىغا بىر بۇرادەر مەسەل يېزىپ كەپ
تۇ. ژۇرنالنىڭ تەھرىر ھەيئىتى كو-
رۇپ چىقتى. بۇنىڭ ئۈستىدە خېلە
پىكىرلەر بولدى. مەن مەسەلدە قار
غىغا بېرىلگەن خۇسۇسىيەت يازغۇ-
چى دېمەكچى بولغان مۇجەزنىڭ ۋە
كىلى بولماي، ئەكسى ھالدا ياخشى-
لىقنىڭ ۋەكىلى بولۇپ قالغاندەك
تۇرىدۇ،- دېگەن پىكىرنى تەغدىم
قىلغان ئىدىم.

ئەخمەتجان قاسىمى:

- بۇ توغرا، قارغا كىشىلەرگە زى-
يان يەتكۈزگۈچى قۇش، ئۇ دېخان-
لارنىڭ قوغۇن-تاۋۇزلىرىنى تېشىۋې-
تىدۇ، ئاشلىقىنى ئوغۇرلايدۇ. شۇنىڭ
ئۈچۈن ئۇنىڭغا پايدا يەتكۈزگۈچى-
نىڭ قىلىقىنى كوچۈرۈش بولماسمى-
كىن،- دېدى.

- قارغىنىڭ ئورنىغا قۇشقاچنى
ئالسامۇ بوپتىكەن،- دېدىم مەن.

- سىز قۇشقاچقا قانداق قاراي-
سىز؟- دېدى ئەخمەتجان قاسىمى.

- ژۇگاچ قۇش، ئەپەندىم،- دې-
دىم مەن.

- توغرا ئەمەس، قۇشقاچنىڭ مې-
ۋە ئوغۇرلايدىغانلىقىنى بىلمەمسىز،
ئۇمۇ زىيان يەتكۈزگۈچى، ژىرتقۇچ-
لۇق قىلىدۇ...

بىر كۈنى كەپتەر بىلەن ھوپۇپنى
سېلىشتۇرۇپ،

- بىزنىڭ خەلقىمىز كەپتەرنى
مۇلايىم، ياخشى قۇش دەپ ھىمايە
قىلىدۇ. ئۇنىڭغا تېگىپ قويغان كى-
شىنى قارغاپ كېتىشىدۇ. بىراق، كەپ
تەر بولسا، خەلقنىڭ ئارىسىغا كې-
رىپ، خەلق ھېساۋىغا ياشايدىغان
ھورۇن قۇش. ئۇ خەلقنىڭ ئەمگەك
قىلىپ تاپقان دانلىرىنى ئوغۇرلايدۇ.
ھوپۇپنى بولسا، يامان كورىشىدۇ،
توغرا ئەمەس. ھوپۇپنىڭ نېمە ئىش
قىلىدىغانلىقىنى بىلىش كېرەك. ئۇ
ئۇزۇن تۇمشۇغى بىلەن ئادەمگە زى-
يان يەتكۈزىدىغان مۇزايىبىشىغا ئوخ
شاش نەرسىلەرنى ئۇگىسىدىن تارتىپ
چىقىرىپ يەيدۇ. ئۇ كەپتەرگە ئوخ-
شاش تەييارتاپ ئەمەس، ئەمگەكچى
قۇش.

ئەخمەتجان قاسىمى ھېمىشەم مې
نەتكە ھورمەت بىلەن قارىدى ۋە بىز
گە مېھنەتنىڭ مېۋىسى تەرەققىيات
ئېكەنلىگى توغرىسىدا ئۇگەتتى. ئۇ:
«مېھنەت بىلەن جەمىيەتنىڭ ئىشلەپ
چىقىرىش كۈچىنى گوتەرگىلى بول-
دۇ. جەمىيەتنىڭ ئىشلەپ چىقىرىش
كۈچىنى گوتەرمەي تۇرۇپ، جەمى-
يەتنى تەرەققىياتقا يەتكۈزۈپ بول-
مايدۇ...» دېگەن ئىدى.

ئۇ يەنە بىكار يېتىپ ياخشى تۇر
مۇش كەچۈرگۈچى ئېكسپلوئاتاتور-
لارنىڭ پەقەت خەلق مېھنىتى ھېسا-
ۋىغا راھەت كۈن كەچۈرىدىغانلىقىنى
ئېيتىپ:

«مۇستەملىكىچىلەر مۇستەملىكە،
ئەللىرىنىڭ تەييار قىلغان مېھنىتى ھې
ساۋىغا ياشايدۇ. مۇستەملىكىچىلەر
مېھنەت قىلماستىن مۇستەملىكە ئەل-
لەرنىڭ مېھنەت مەھسۇلاتىنى تولۇق
پايدىلىنىش ئۈچۈن **مۇستەملىكە خە-**
لىق ئىچىدىن چىققان ساتقۇن مۇناپىق
لارنىڭ ياردىمىدىن پايدىلىنىدۇ.
بۇنىڭ نەتىجىسىدە مۇستەملىكە ئەل
نىڭ ئوز ئىچىدىن مېھنەت قىلمايدى-
غان، يېتىپ يەيدىغان قاتلام پەيدا
بولىدۇ. بۇلار مېھنەت قىلماسلىقنى
ئوزىگە شەرەپ دەپ بىلىدۇ. مېھنەت
قىلماستىن ياخشى تۇرمۇش كەچۈر-
گەن ئادەمنى كورگەنلەر ئۇنى مۇس-
تەملىكىدىكى قۇللۇق مېھنەتنىڭ ئې-
غىرلىغى، ئۇنىڭدا بىر قاتلامنىڭ مېھ-
نەتسىز ئاسان تۇرمۇش كەچۈرىشى،
مېھنەت ئاچلىقتىن ئولمەسلىك ئۈچۈن
لا قىلىدىغان بىر پەس چارە، دېگەن
كوز قاراشلارنى پەيدا قىلىدۇ» دې-
گەن.

ئۇ مۇنداق سوزلەرنى قۇرۇق
ئېيتىپلا قويغۇچىلاردىن ئەمەس ئې-
دى. ئۇ مېھنەتكە ھورمەت قىلىشنى
ئەمەلىيەتتە ئىشلەپ كورسەتكەن ئا-
دەم. مىسال ئۈچۈن مەن ئۇنىڭ

1949- يىلى ئەتىيازلىقى غۇلجا شە
ھىرىنىڭ شىمالىدا خەلق ئىستراھەت
بېغى بەرپا قىلىش ئۈچۈن غۇلجا شە
ھەر ئىتتىپاق ئەزالىرىنىڭ ئىشتراك
قىلىشى بىلەن ئوتكۈزۈلگەن كوچەت
تىكىش كۈنلىرىدە ھەر قانداق ئادەم
نى ھەيران قالدۇرغىدەك كۈچلۈك
سالماق بىلەن تىنىمسىز كەتمەن چې-
پىشلىرىنى ئەسلىتىپ ئوتكۈم كېلى-
دۇ. ئۇ شۇ كۈنى ھەممىدىن كوپ ئىش
لىدى، ھەممىدىن جىق كوچەت تىك-
تى. ئۇنىڭ بىلەن يېقىن كىشىلەر
ئۇنىڭ ناھايىتى كوپ كىتاپ ئوقۇي-
دىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن تەڭ ھېچ
ئېرىنمەستىن مېھنەت بىلەن شۇنداق
كوپ شۇغۇللىنىدىغانلىقى، كېچە-
كۈندۈزلەپ خەلق ئۈچۈن خىزمەت
قىلىشى، خەلقنىڭ غېمىنى ھەممىدىن
كوپىرەك قىلىشى، دەم ئېلىش ۋاقىت-
لىرىدا خەلقنىڭ ئارىسىغا كىرىپ، ئۇ
لارنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىنى ئۇگىنىش
كە بېرىلىشى ۋە شۇنداق قىلىپ،
مىنۇتلارنى بېكار قويۇپ بەرمەيدى-
غانلىقى توغرىلىق ئەجايىپ زوق بى-
لەن سوزلەيدۇ.

ئۇ شۇنداق ئولكىنى بوستانلىققا
ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ئەمەلىيەتتە پۈ
تۈن ۋۇجۇدى بىلەن ھەممىنىڭ ئالدى
دا ئوزى دادىل مېھنەت قاينىمىغا چۇ
شىدۇ. ئۇنىڭغا ئوخشاش ئادالەتنى
ئەڭ يېقىن دوست تۇتقان ۋەتەنپەر-
ۋەر، خەلقپەرۋەر ئادەم تارىخىمىز
دا ئوزىنىڭ سويۇملۇك ئورنىنى ئالا-
ھىدە ئېلىپ تۇرىدۇ. ھەقىقەتەن مەڭ
گۈلۈك ئەستە ساقلاشقا لايىق بولغان
بۇ سويۇملۇك ئادەمنى ھېچ قاچان
ئۇنتۇپ قالمايمىز.

چەت ئەللەردىن خەۋەرلەر

ئامېرىكىلىق رۇسلار كونگرېسسى-نىڭ چاقىرىقى

ئامېرىكىنىڭ جەمىيەت تەشكىلاتى
-ئامېرىكىلىق رۇسلار كونگرېسسى
(ئارك) روسسىيە رەھبەرلىگىگە روس
سىيە بىلەن قوشما شتاتلار ئوتتۇرى-
سىدا سودا ۋە باشقا ئالاقىلارنى تە-
رەققىي ئەتكۈزۈش ئۈچۈن بىر قا-
تار تېخنىكىلىق توسالغۇلۇقلارنى يو
قىتىش چاقىرىقى بىلەن مۇراجەت
قىلدى. تەشكىلاتنىڭ ئاياك شەھرىدى
كى (نيۇ- يورك شتاتى) شتاب-
كۋارتىرىسىدىن تاس-س تەرىپىدىن
رس-فس-ج دولەت مەسلىھەتچىسى
سېرگېي ستانكېۋىچنىڭ نامىغا ئېلىن-
غان ئوچۇق خەتتە ئارك رەئىسى
پ. بۇدزىلوۋىچ ئۇنىڭ دىققىتىنى
«روسسىيەگە سەپەر بىلەن بېرىش-
تىكى كونىراپ كەتكەن ۋە ھېچ نەر
سە بىلەن ئاقلانمايدىغان توسالغۇ-
لۇقلار»، ئىشەشلىك پوچتا ئالاقىسى-
نىڭ يوقلىقى» ۋە «تېلېفون ئالاقىسى-
نىڭ يېتەرسىزلىگى» ئوخشاش مۇئە
ماللارغا جەلىپ قىلدى. مۇراجەتتە
بۇ ساختا «ئۇششاق- چۇشەك نەر-
سىلەر» ئامېرىكىلىقلار تەرىپىدىن، شۇ
جۇملىدىن شۇنداقلا ئارك ئەزالىرى
تەرىپىدىن روسسىيە ئىختىسادىنى ئەڭ
سىگە كەلتۇرۇش ئىشىدا ياردەم بې-
رىش بويىچە كورىلىدىغان چارىلەرنى
قىيىنلاشتۇرماقتا؛ ئەندى بەزى جاغ-
لاردا بولسا، ئۇنى تولۇق بۇزماقتا.

خەتنىڭ مۇئەللىپى كېڭەشكە كىرى-
دىغان ۋىزىلارنى بېرىش تەرتىۋىنى
مۇمكىن قەدەر ئاددىيلاشتۇرۇش- مە
سىلەن، بۇ رەسمىيەتنى ئازىراق ھەق
ئېلىش ۋە روسسىيەدە بولۇش مۇد-
دىتىنى چەكلىمىگەن ھالدا بېۋاستە
چېگارىدا ئوتكۈزۈش لازىم دەپ ھې-
سابلايدۇ.

ختايدا ئىنسان ھوقۇقلىرى توغرىلىق

ختاي ئىنسان ھوقۇقلىرى مۇئەم
ماسىگە بارغانسىرى ئەۋرىشىملىك
كورسەتمەكتە. يېقىن ئوتتۇشتە شاڭ
گاڭدىكى ئامېرىكا سودا پالاتىسىنىڭ
باشلىقى، ئەندى بولسا ئوزىنى ختاي
دىكى ئىنسان ھوقۇقلىرى ئۈچۈن كۇ
رەشكە ۋە ختاي- ئامېرىكا مۇناسى-
ۋەتلىرىنى ياخشىلاشقا بېغىشلاشنى
قارار قىلغان تىنىمسىز جون كامم ئەي
نە شۇنداق دەپ ھېساپلايدۇ.

بۇ ئىككى چۇشەنچىنىڭ ئالاقى-
سى يېقىندا ئاقش-نىڭ دولەت كاتى-
بى ج. بېيكېرنىڭ بېيجىڭغا قىلغان سە
پىرى ۋاقتىدا يەنە بىر قېتىم ناما-
يىش قىلىنغان ئىدى.

مەسىلەن، كامم، پات ئارىدا ئاتاق
لىق ئىككى ئىنسان ھوقۇقلىرى ئۈ-
چۈن كۇرەشكۈچى ئازات قىلىنىدىغا
لىقىنى تەكىتلىمەكتە.

ئۇلارنىڭ بىرى -بېيجىڭدا ھەربىي
ھالەت ئېلان قىلىش ھارپىسىدا 1989
-يىلى مايدا پەيدا بولغان ختايدى-
كى دەسلەپكى مۇستەقىل كەسپىي
ئىتتىپاقنىڭ ئاساسىنى سالغۇچى ۋە
لىدېرى -ئىشچى خان دۇڭفان. جە-
مىيەت خوۋۇپسىزلىگى باشقارمىسىغا
ھوجۇم قىلىشقا كۇچ-كۇچلىگەنلىگىدە
ئەيىپلەنگەن خان قاماققا ئېلىنغان
ئىدى.

ئىنسان ھوقۇقلىرى ئۈچۈن ئىككىن
چى كۇرەشچى- بېيجىڭ ئونىۋېرسى-
تېتى فىزىكا فاكۇلتېتىنىڭ ستۇدېنتى
ۋان يۇتساي. ئۇتىيەنئەنمىن پاجىئە-
سىدىن كېيىن دەرھال قاماققا ئېلى-
نىپ، توت يىللىق تۇرمە جازاسىغا
ھوكۇم قىلىنغان ئىدى. موشۇ كۇن-
لەردە بېيجىڭدا كوپلىگەن مىنىستىر-
لىكلەر بىلەن ئىدارىلەرنىڭ رەسمىي
شەخسلىرى بىلەن ئۇچراشقان كامم-
نىڭ پىكرىچە، موشۇ يىلنىڭ ئاخىرى-
غىچە ئەتىمالىم، بەزىبىر باشقىمۇ سە
ياسىي مەھبۇسلار، شۇ جۇملىدىن،
ستۇدېنتلار لىدېرى ۋان دان ئازات
قىلىنىشى مۇمكىن. ئۇ مەلۇمكى، تى-
يەنئەنمىن پاجىئەسىدىن كېيىن ساق-
چىلار دەرھال ئىزدىگەن ئادەملەر
رويخېتىنىڭ بېشىدا تۇراتتى. كامم،
ئاتاقلىق يۇرىستىنىڭ پىكرىگە ئاساس
لىنىپ مۇنداق ئىشارە قىلىدۇ: ھا-
كىمىيەت ئورۇنلىرى «4- ئىيۇن»
ۋاقىئەلىرى بىلەن باغلىق بولغان ئىش
لارنىڭ تا ھازىرغىچە ھەل قىلىنماي
قالغانلىقىغا تەشۋىشلەنمەكتە، بۇ ۋا-
قىئەلەرنىڭ بەزى ئىشتىراكچىلىرى
سوتسىز قاماقتا ياتماقتا. (ئۇلارنىڭ
ئارىسىدا- چەتلەشتۇرۇلگەن باش كا
تىپ جاۋزىياڭنىڭ ياردەمچىسى باۋ
تۇن بار). ۋاقىئەلەر توغرا يورىلىشتە
تەرەققىي ئېتىۋاتقان بولسىمۇ، ھەد-
دىدىن تاشقىرى ئەرسىلەرنى كۇتۇش
كە بولمايدۇ، دەپ ئاگاھلاندۇرىدۇ
كامم، سەياسىي مەھبۇسلارنى ئۇمۇ-
مىي كەچۇرۇم قىلىش كۇتۇلۇۋاتقىنى
يوق.

1989- يىلدىكى دېموكراتىك ھە-
رىكەتكە ئىشتراك قىلغانلىقى ئۈچۈن
ئون ئايلىق تۇرمە جازاسىدا يېتىپ
چىققان كورنەكلىك ژۇرنالىست داي
سىن (ئايال) يېقىندا چەت ئەل ژۇر
نالىستلىرىغا مۇنداق دەپ بىلدۇر-
دى: «ئامېرىكا ھوكۇمىتى ختايغا
ھەددىدىن تاشقىرى قىسىم كورسىتى-
شىگە بولمايدۇ. ۋاقىت بېرىڭلار، رە
ھبەرلەرنىڭ ئوزلىرى بۇ يولنى قە-
دەممۇ-قەدەم بېسىپ ئوتسۇن، دېڭ
شاۋ پىڭ- ئۇلۇق ئىسلاھاتچى ۋە ئا
مېرىكا ھوكۇمىتى ئۇنىڭ بىلەن ھەم-
كارلىششى كېرەك». (رېيتېر).

تەشەككۇرنامە

1992- يىلغا «ئۇيغۇر ئاۋازى»
ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا مۇش
تەرى توپلاش ئىشىغا پائال قاتناش-
قانلىقى ئۈچۈن ئالمۇتا شەھرى، ئو
رىبىتا مىكرورايونىدىكى ۋە 1-12-
مىكرورايونلاردىكى ئۇيغۇر جامائەت-
چىلىكىنىڭ ژىگىت. باشلىرى: **كەرىم-**
جان سىدىقوۋ ۋە نۇرمەھەممەت كە
رىموۋقا؛ ئاكتىۋىستلار: **رابىخان مۇ**
خامېتوۋا، ئامىنەم ئابدۇللايېۋا، ئوز
غان ئىسرائىلوۋ، ئازات ئىسمائىلوۋ
لارغا «يېڭى ھايات» گېزىتى تەھرى-
راتى سەمىمىي تەشەككۇر بىلدۇ-
رىدۇ.

«يېڭى ھايات» تەھرىر ھەيئىتى.

كورېي خەلىق ئۇسسۇلى.
(قاز تاگ)

مۇھەررىر ئا. قاسىموۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېپەك يولى كوچىسى،
50-ئوي 8-قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى:
قازاقستان س-ج مىنىسترلار
كابىنېتى.

گېزىت ئوفسېت ئۇسۇلى بىلەن
بېسىلدى. بىر باسما تاۋاق.

تېلېفونلار: مۇھەررىر-69-86-33، مەسئۇل كا-
تىپ-50-86-33، سەياسىي-ئىجتىمائىي بولۇم
81- 86-33، ئىختىسات بولۇمى-06-86-33،
ئەدەبىيات بولۇمى- 27-86-33، مەدەنىيەت
بولۇمى- 01-92-33.

زاكاز (3473) تىراژ 8250

«Йеии хаят» («Новая жизнь») индекс
65359, приложение Республиканской Социально-политической газеты на уйгурском языке «Уйгур авази», выходит — по вторникам, четвергам и субботам.
Газета отпечатана в типографии газетно-журнального Издательства,
г. Алма-Ата, 480044 пр. Ленин 2/4.

ПОГ-60